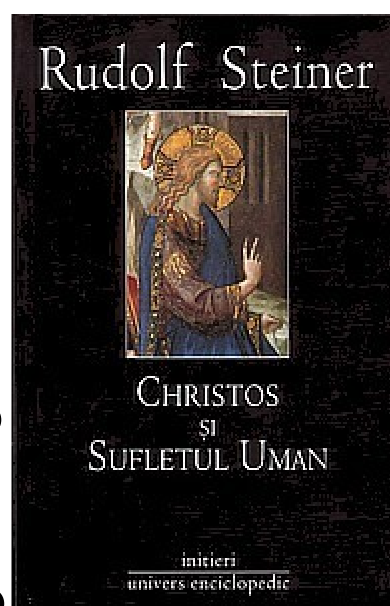
Rudolf Steiner

CHRISTOS ŞI SUFLETUL UMAN

GA 155

Traducere de ADRIANA ONOFREI şi ADRIAN ILIESCU

**Cartea reuneşte patru cicluri de conferinţe ţinute de Rudolf Steiner
în anii 1912–1914:**

**CHRISTOS ŞI SUFLETUL UMAN (*Christus und die Menschliche Seele*) (GA 155),
traducere din franceză: Adriana Onofrei;
confruntare cu originalul german: Adrian Iliescu**

**DESPRE SENSUL VIEŢII (*Über den Sinn des Lebens*) (GA 155),
traducere din limba franceză: Adriana Onofrei;
confruntare cu originalul german: Adrian Iliescu**

**MORALA ANTROPOSOFICĂ (*Theosophische Moral*) (GA 155),
traducere din germană de Adrian Iliescu**

**ANTROPOSOFIE ŞI CREŞTINISM (*Antroposophie und Christentum*) (GA 155),
traducere din germană de Adrian Iliescu**

**©2005 Toate drepturile pentru traducerea în limba română sunt rezervate
Editurii UNIVERS ENCICLOPEDIC**

Rudolf Steiner

CHRISTOS ŞI SUFLETUL UMAN

GA 155

CHRISTOS ŞI SUFLETUL UMAN

CONFERINŢA I

Norrköping, 12 iulie 1914

Prietenii noştri din Norrköping şi-au exprimat dorinţa să tratez la această întâlnire un subiect ce se referă la fiinţa care, în domeniul ştiinţei spiritului, ne este cea mai importantă dintre toate şi cea mai aproape: fiinţa lui Christos. Pentru a răspunde acestei dorinţe mi-am propus să vă descriu însemnătatea acestei trăiri a entităţii lui Christos în sufletul uman. Vom avea astfel prilejul să vorbim din punctul de vedere al ştiinţei spiritului despre importanţa cea mai omenească, aş spune, a creştinismului, depre acel aspect care merge cel mai direct la inimă.

Sufletul uman! Pentru a-l desemna în sensul ştiinţei spiritului avem un cuvânt care nu-l cuprinde în totalitate, dar care, pentru fiinţele pământeşti ce suntem, pătrunde sufletescul la limitele sale largi: este monosilaba „eu“. Entitatea „eu“ coincide în fond, cât suntem pe Pământ, cu sufletul nostru. Când rostim cuvântul „eu“, ne aducem aminte imediat că prin această entitate desemnăm unul din cele patru mădulare ale naturii umane. Spunem, în adevăr, că fiinţa omenească are patru mădulare constitutive: corpul fizic, corpul eteric, corpul astral şi eul. La începutul studiului nostru va fi de ajuns să ne aducem aminte că acest corp fizic, legile sale şi natura sa nu se pot explica prin ceea ce este mediul nostru pământesc actual. Ştim că pentru a înţelege corpul fizic trebuie să urcăm la cele trei încorporări precedente ale Pământului nostru, încorporarea Saturn, Soare şi Lună. Ştim că într-un trecut infinit îndepărtat, în timpul încorporării saturniene a Pământului nostru, acest corp fizic dobândise deja principiul său; ştim apoi că, în timpul încorporării Soare, corpul eteric şi-a aflat principiul său, iar în timpul încorporării Lună, corpul astral. Şi ce este de fapt evoluţia noastră pământească dacă nu o succesiune de faze şi epoci care îi permit eului să se realizeze în toată plenitudinea sa!

Putem spune: Aşa cum corpul fizic, la capătul evoluţiei saturniene, atinsese un anumit stadiu foarte important pentru el, aşa cum corpul eteric atinsese şi el un punct esenţial al dezvoltării sale la sfârşitul evoluriei Soare, iar corpul astral la sfârşitul evoluţiei Lună, tot aşa eul nostru, la sfârşitul evoluţiei Pământ, va ajunge la un punct foarte important al

evoluţiei sale. Mai spunem şi că eul nostru îşi continuă această dezvoltare prin intermediul a trei mădulare sufleteşti: prin sufletul senzaţiei, sufletul raţiunii sau afectivităţii şi sufletul conştienţei. Toate lumile delimitate de aceste trei mădulare sufleteşti au şi ele ceva de-a face cu eul nostru. Aceste trei mădulare sufleteşti sunt cele care şi-au pregătit în cursul evoluţiei noastre pământeşti cele trei mădulare exterioare, corpul fizic, eteric şi astral, şi care se vor dezvolta într-un anumit fel în continuare în epoci de cultură ulterioare, în perioada postatlanteană, adaptându-se la corpul astral, corpul eteric şi corpul fizic, încât Pământul să se poată pregăti pentru trecerea la faza de evoluţie jupiteriană.

În accepţiunea cea mai largă a termenului, am putea spune că evoluţia omului în cursul perioadei pământeşti este evoluţia sufletului său. S-ar putea spune: Când a luat naştere Pământul, atunci a început şi în om să se trezească sufletescul după anumite legi. Mai întâi el a lucrat la învelişurile exterioare ale fiinţei umane, apoi efortul său s-a îndreptat asupra lui însuşi, iar acum se pregăteşte să lucreze din nou la aceste învelişuri exterioare pentru ca să poată avea loc faza jupiteriană. Nu trebuie pierdut din vedere ce trebuie să devină omul în sufletul său în timpul evoluţiei pământeşti. El trebuie să devină ceea ce se poate desemna prin expresia „personalitate“. Această personalitate are însă nevoie mai întâi să se bucure de acea calitate pe care o putem numi „voinţa liberă“; pe de altă parte, are nevoie şi de posibilitatea de a descoperi în ea însăşi calea care permite să regăseşti divinul în Cosmos. Pe de o parte voinţa liberă, posibilitatea de a alege între bine şi rău, frumos şi urât, adevărat şi fals. Pe de altă parte, înţelegerea divinului în aşa fel încât el să pătrundă în sufletul nostru, să ne simţim umpluţi de el, impregnaţi în mod liber. Acestea sunt cele două ţeluri finale ale dezvoltării sufletului omenesc pe Pământ.

Şi se poate spune că, în vederea acestor ţeluri, evoluţia sufletească a omului pe Pământ a primit două daruri religioase. Un dar religios este destinat să sădească în sufletul omenesc forţele care conduc la libertate, la deosebirea adevărului de fals, a frumosului de urât şi a binelui de rău. Pe de altă parte, un alt dar religios a trebuit să îi fie dat omului în timpul evoluţiei pământeşti pentru a sădi în sufletul său germenele prin care sufletul să poată simţi în sine, unit cu sine, divinul.

Primul dar religios este cel ce ne apare în măreaţa scenă de la începutul Vechiului Testament: Ispita şi Căderea. Celui de al doilea îi corespunde tot ceea ce înglobăm în expresia „Misteriul de pe Golgota“.

Aşa cum Ispita şi Căderea au un raport strâns cu obârşia libertăţii umane, cu puterea de a distinge între bine şi rău, frumos şi urât, adevărat şi fals, tot aşa Misteriul de pe Golgota are de-a face cu faptul că sufletul uman va putea regăsi calea către divin. El va şti că în el poate lumina divinul, divinul îl poate pătrunde. În aceste două daruri este cuprins oarecum esenţialul evoluţiei pământeşti, tot ceea ce sufletul omenesc va fi în stare – în cursul acestei evoluţii – să vieţuiască în adâncurile sale profunde, ceea ce ţine în modul cel mai strâns de fiinţa şi devenirea sa.

În ce raport se află aceste două daruri, vieţuirea intimă a sufletului uman cu esenţa şi devenirea sufletului omenesc?

În loc să vă fac o expunere abstractă, aş vrea să plec de la o observaţie în totalitate corectă, de la o anumită scenă a Misteriului de pe Golgota, aşa cum l-a păstrat tradiţia istorică şi s-a incrustat adânc în inima şi sufletul oamenilor – şi ar trebui să fie şi mai incrustat. Să admitem că în Christos-Iisus avem înaintea noastră acea fiinţă despre care am vorbit şi pe care am caracterizat-o în cursul discuţiilor noastre de ştiinţă a spiritului; să admitem deci că în Christos-Iisus avem în faţa ochiului spiritual cel mai important lucru ce ne poate apărea nouă, oamenilor, din întreg Universul. Apoi, în faţa acestui sentiment, să ne reprezentăm strigătele şi ura mulţimii furioase din Ierusalim, înainte de Răstignire, în momentul Judecăţii. Să ne aducem în faţa ochiului spiritual faptul că Sinedriul din Ierusalim consideră că este de o importanţă capitală să-L întrebe pe Christos-Iisus despre raporturile Sale cu Dumnezeu, să-L întrebe dacă El se consideră cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Să aducem în faţa ochiului spiritual faptul că pentru Sinderiu asta înseamnă cea mai mare blasfemie pe care a putut-o rosti Christos-Iisus. Să ne mai aducem în faţa ochilor scena istorică în care poporul urlă şi cere, cu strigăte cumplite, moartea lui Christos-Iisus. Şi să încercăm acum să ne reprezentăm ce înseamnă de fapt din punct de vedere istoric aceste strigăte şi această ură populară. Ce ar fi trebuit să recunoască poporul în persoana lui Christos-Iisus? Ar fi trebuit să recunoască în El fiinţa care îi conferă vieţii pământeşti sensul şi importanţa sa. Ar fi trebuit să recunoască Fiinţa care are ca misiune să împlinească actul fără de care omenirea pământească n-ar putea regăsi drumul care duce la divin. Ar fi trebuit să înţeleagă că sensul evoluţiei pământeşti n-ar putea fi aflat fără această Fiinţă. Oamenii ar trebui să elimine din evoluţia pământească însăşi noţiunea de om, dacă ar vrea să şteargă evenimentul Christos.

Să ne reprezentăm acum cum mulţimea condamnă şi blestemă fiinţa datorită căreia omul pământesc devine cu adevărat om, cea care îi dă Pământului sensul şi ţelul său. Ce vrea să spună asta? Asta nu vrea să spună decât că omenirea atinsese atunci un stadiu al evoluţiei sale pământeşti în legătură cu care se poate spune: În cei care la acea vreme, în Ierusalim, reprezentau cunoaşterea despre adevărata fiinţă a omului această cunoaştere era întunecată, ei nu ştiau ce este omul, care este rostul lui pe Pământ. Această scenă ne spune că omenirea ajunsese la un punct al evoluţiei în care se pierduse pe sine însăşi, în care condamna ceea ce îi dădea sensul şi importanţa ei în evoluţia pământească. În strigătele mulţimii pornite se putea percepe un cuvânt inspirat nu de înţelepciune ci de nebunie: Nu vrem să mai fim oameni, respingem ceea ce ne dă în continuare sens ca oameni.

Când reflectezi la toate acestea, atunci ceea ce, de pildă, creştinismul paulinic numeşte „raportul omului cu păcatul şi vina“ apare puţin altfel în faţa privirii spirituale. Ceea ce Pavel înţelege prin asta este faptul că, în cursul evoluţiei sale, omul a căzut într-o stare de păcat şi vină din care nu se poate libera prin sine însuşi. Pentru ca omul să se poată libera de păcat şi vină, şi prin aceasta de toate consecinţele care provin din ele, a fost nevoie ca Christos să vină pe Pământ. Aceasta este ideea lui Pavel. Şi s-ar putea spune: Dacă ar fi trebuit o dovadă în sprijinul acestei teze, această dovadă este dată de mânia şi ţipetele celor care strigă: „Răstigneşte-L!“ Fiindcă acest strigăt arată că oamenii nu mai ştiau ce au de făcut pe Pământ, nu mai ştiau că evoluţia lor anterioară tindea să răspândească întuneric peste ceea ce este natura umană.

Prin aceasta am ajuns însă şi la punctul ce s-ar putea numi „dispoziţia pregătitoare a sufletului omenesc faţă de entitatea lui Christos“. Ea constă în aceea că sufletul, chiar dacă este incapabil să o exprime în cuvinte clare, simte, prin ceea ce poate vieţui în el: De la începutul Pământului, m-am dezvoltat în aşa fel încât prin propriile mele puteri îmi este imposibil să ating ţelul evoluţiei mele. Unde pot găsi ceva de care să mă prind, să mă ţin? Cum să-mi procur ceea ce îmi lipseşte pentru a ajunge la ţelul vieţii mele? – A avea sentimentul că fiinţa umană depăşeşte cu mult ceea ce sufletul poate realiza iniţial prin forţa sa datorită evoluţiei sale pământeşti de până acum, iată care este dispoziţia creştină pregătitoare. Când apoi sufletul găseşte ceea ce trebuie să fie unit în mod necesar cu fiinţialitatea sa – pentru care însă nu află în sine însuşi forţa –, când sufletul găseşte ceea ce îi dă aceste forţe, atunci ceea ce a găsit este Christos. Atunci sufletul dezvoltă raportul lui cu Christos; pe de o parte, el poate spune: La începutul Pământului mi-a fost destinat să devin o fiinţialitate, care în cursul evoluţiei s-a umbrit în mine, iar dacă acum privesc în acest suflet întunecat, îmi lipsesc forţele pentru a-mi împlini această fiinţialitate. Dar o să-mi întorc privirile spre Christos. El îmi va da aceste forţe. Atunci sufletul omenesc, aşa cum, pe de o parte, a devenit el şi, cum, pe de altă parte, îl simte pe Christos apropiindu-se de el, intră într-un raport direct, personal cu Christos. Îl caută pe Christos, dar ştie că nu-L poate găsi dacă Christos nu se dăruie El însuşi omenirii în cursul evoluţiei ei, dacă nu se apropie de ea din afară.

Un Părinte al Bisericii, a cărui importantă este în genere recunoscută, n-a avut teamă să spună despre filosoful grec Heraclit, ca şi despre Socrate şi Platon, că ei au fost creştini *avant la lettre*, înainte de fondarea creştinismului. De ce face asta acest Părinte al Bisericii? Da, ceea ce azi se numeşte confesiune întunecă mult şi din ceea ce erau la origine învăţături pline de lumină. Chiar sfântul Augustin spunea: „În toate religiile exista ceva adevărat, şi acest adevăr era ceea ce era creştin în ele înainte ca creştinismul să fi căpătat un nume“. Augustin mai putea spune asta. Azi, dacă cineva şi-ar permite să spună acelaşi lucru în cadrul unei confesiuni creştine, ar fi acuzat de erezie.

Ajungem cel mai repede să înţelegem ce a vrut să spună acel Părinte al Bisericii când i-a numit creştini pe vechii filosofi greci, dacă încercăm să intrăm în simţirea acelor suflete care, în primele secole ale erei creştine, au căutat să fondeze şi să facă de înţeles raporturile lor personale cu Christos. Aceşti creştini nu îl gândeau pe Christos ca şi când înainte de Misteriul de pe Golgota n-ar fi avut legătură cu evoluţia pământească. Dar, prin Misteriul de pe Golgota, sarcina Sa, misiunea Sa în ce priveşte evoluţia Pământului a devenit diferită de ceea ce a fost înainte. A nu-L căuta pe Christos în evoluţia Pământului decât după Misteriul de pe Golgota nu este ceva creştinesc! Adevăraţii creştini ştiu că Christos a fost totdeauna legat de evoluţia Pământului.

Să luăm mai întâi poporul lui Israel. Cunoştea acest popor pe Christos? Nu întreb dacă poporul evreu cunoştea numele de Christos, dacă avea deja conştienţa a ceea ce v-am spus, întreb numai dacă cineva care înţelege cu adevărat creştinismul poate să spună: Iudeii Îl aveau deja pe Christos, Îl cunoşteau pe Christos. Se poate să ai în preajma ta pe cineva pe care îl vezi după înfăţişarea sa exterioară, dar nu-i ştii adevărata natură, nu poţi să-l caracterizezi pentru că nu te-ai ridicat până la a-l cunoaşte. Aş spune că, în sensul

propriu-zis creştin al termenului, vechiul iudaism Îl avea pe Christos, dar nu-I cunoştea adevărata natură. Ce spun eu aici este creştinesc? Este creştinesc pe cât este şi paulinic.

Dar unde se găsea Christos pentru vechii iudei? Vechiul Testament povesteşte că atunci când Moise a scos din Egipt poporul iudeu şi l-a dus în pustie, în timpul zilei avea în faţa lui un stâlp de nor iar noaptea un stâlp de foc. Este spus că iudeii au traversat marea şi că marea s-a despărţit în faţa lor în aşa fel încât ei au putut să o străbată cu piciorul, în timp ce egiptenii au fost înecaţi când marea s-a închis. Mai este spus că iudeii au cârtit că nu aveau apă, dar că, la porunca Dumnezeului lor, Moise s-a apropiat de o stâncă din care a făcut să ţâşnească apă lovind-o cu toiagul, aşa încât această apă i-a înviorat pe evrei.

Dacă vrem să prezentăm această conducere a iudeilor prin Moise într-un mod pe care să-l accepte raţiunea omenească, vom spune că Moise îi conducea pe evrei în timp ce el însuşi era condus de Dumnezeul său. Cine era acest Dumnezeu?

Să nu ne dăm noi înşine răspunsul. Să-l lăsăm mai curând pe Pavel să ne spună cine era Dumnezeul care i-a condus pe evrei în pustie. În prima Epistolă către Corinteni citim aceste cuvinte:

„Căci nu voiesc, fraţilor, ca voi să nu ştiţi că părinţii noştri au fost toţi sub nor – el vrea să spună stâlpul de nor şi stâlpul de foc – şi că toţi au trecut prin mare. Şi toţi, prin Moise, s-au botezat în nor şi mare. Şi toţi au mâncat aceeaşi mâncare duhovnicească. Şi toţi aceeaşi băutură duhovnicească au băut, pentru că beau din piatra duhovnicească ce avea să vină. Iar piatra era Christos. “

Cine era deci, în spusele lui Pavel, cel care i-a condus pe evrei, care a vorbit cu Moise, care a făcut să ţâşnească apa din stâncă şi a despicat marea înaintea paşilor lor? Numai cel care ar fi gata să susţină că Pavel nu era creştin ar putea pretinde că este contrar creştinismului să Îl vezi pe Christos în Dumnezeul lui Moise, în Dumnezeul conducător al Vechiului Testament.

Pe de altă parte, există în Vechiul Testament un pasaj care, cred, este cu adevărat foarte greu de înţeles când te apleci cu seriozitate asupra lui. Cel care nu citeşte Vechiul Testament în mod superficial, ci caută să îi prindă coerenţa, revine mereu la acest pasaj şi se întreabă: Ce poate însemna asta? Iată pasajul:

„*Apoi şi-a ridicat Moise mâna şi a lovit în stâncă cu toiagul lui de două ori şi a ţâşnit apă multă şi a băut obştea şi dobitoacele ei. Atunci a zis Domnul către Moise şi Aaron: «Pentru că nu m-aţi crezut, ca să arătaţi sfinţenia mea înaintea ochilor fiilor lui Israel, de aceea nu veţi duce voi adunarea aceasta în pământul pe care am să i-l dau»*“. [1]

Integraţi acest pasaj în contextul Vechiului Testament. Când poporul începe să murmure, Cel Veşnic îi poruneşte lui Moise să lovească stânca cu toiagul. Moise o loveşte şi din ea ţâşneşte apă. Totul se petrece deci datorită lui Moise şi Aaron, aşa cum a poruncit Domnul, şi imediat după aceea ni se spune că Cel Veşnic îi reproşează lui Moise – dacă este un reproş – că nu a crezut în El. Ce înseamnă asta? Studiaţi toate comentariile făcute

asupra acestui pasaj şi căutaţi să înţelegeţi cu ajutorul lor acest verset. Nu îl veţi înţelege, aşa cum nu se înţeleg multe alte pasaje din Biblie. Căci acest text închide o taină importantă. Cel care l-a condus pe Moise, Cel care i-a apărut în rugul aprins, care a călăuzit poporul prin pustie, care a făcut să ţâşnească apă din stâncă era Domnul, Christos! Dar timpul încă nu se împlinise şi Moise însuşi nu l-a recunoscut, Moise L-a luat drept un altul. Iată explicaţia acestui cuvânt: Moise n-a crezut în Cel care i-a poruncit să lovească stânca cu toiagul.

Cum îi apare Domnul – Christos – poporului evreu? Auzim că „ziua într-un stâlp de nor şi noaptea într-un stâlp de foc". El s-a manifestat şi atunci când a despicat apele pentru a salva acest popor, şi-n multe alte prilejuri a căror povestire poate fi citită în Vechiul Testament. Se poate spune că El acţiona în nor şi în foc, în aer, în manifestările elementelor naturii, însă vechilor israeliţi nu le-a venit niciodată ideea că Cel ce le apărea astfel în stâlpul de nor sau de foc, Cel care împlinea miracole precum despicarea mării se manifestă în forma Sa primordială şi în sufletul uman. De ce nu le-a venit niciodată acest gând? Pentru că sufletul uman pierduse forţa de a percepe în el însuşi natura sa cea mai profundă, pierduse această forţă prin mersul pe care îl luase evoluţia omenirii. Sufletul vechilor evrei putea deci să contemple natura, să se lase impresionat de măreţia manifestărilor elementelor naturii. Atunci el putea presimţi peste tot prezenţa Dumnezeului său. Dar în el însuşi, aşa cum era constituit sufletul atunci, el nu putea să-L găsească în mod nemijlocit.

Pe Christos îl avem deci în Vechiul Testament. El acţiona acolo, dar oamenii nu L-au recunoscut. Si cum acţiona El? Nu-L vedem cum acţiona când parcurgem Vechiul Testament? Cel mai important lucru pe care l-a primit Moise prin gura lui Iahve şi a trebuit să-l dea poporului său au fost Cele zece Porunci. El le-a primit de la puterea elementelor prin care-i vorbea Iahve. Moise nu cobora în adâncimile propriului său suflet, nu se întreba în cursul unei meditaţii solitare: Cum vorbeşte Dumnezeu inimii mele? Nu, el urca din greu muntele şi voinţa divină i se dezvăluia în forţele elementelor. Voinţă, acesta este caracterul fundamental al Vechiului Testament. Acest caracter fundamental este numit adesea Caracter-lege. Voinţa acţionează în evoluţia umană şi se exprimă în legi, de pildă în Decalog, în Cele zece Porunci. Dumnezeu a făcut cunoscut oamenilor voinţa Sa cu ajutorul elementelor. Voinţa lucrează în evoluţia pământească. Cam acesta este sensul Vechiului Testament, iar Vechiul Testament, conform întregului său sens, cere de la oameni supunere în faţa acestei voinţe.

Dacă ne aducem în faţa sufletului tot ce am discutat până acum, rezultatul poate fi rezumat în cuvintele: Voinţa Domnului a fost dată oamenilor, dar aceştia nu au recunoscut pe Domnul, divinul; ei nu l-au cunoscut astfel încât să-L poată uni cu propriul lor suflet.

Să-i părăsim acum pe evrei şi să ne ocupăm de păgâni. Păgânii L-au avut pe Christos? Este creştineşte să spui că şi păgânii L-au avut pe Christos? Păgânii şi-au avut Misteriile lor. Cei care erau iniţiaţi aici erau aduşi la punctul în care sufletul lor părăsea corpul, moment în care legătura care uneşte sufletul de corp se desfăcea. Când sufletul era ieşit din corp, el percepea în lumea spirituală tainele existenţei. Multe erau legate de aceste Misterii, multe cunoştinţe primea candidatul la iniţiere în aceste Misterii. Dar dacă

cercetăm lucrul suprem pe care îl putea obţine discipolul, acesta era faptul că atunci când se afla în afara corpului său fizic se afla în prezenţa lui Christos. Aşa cum Moise fusese în prezenţa lui Christos, tot astfel se afla şi adeptul Misteriilor în Misterii, când era cu sufletul său în afara trupului. Christos exista deci şi pentru păgâni, dar numai în Misterii; El nu li se revela decât când sufletul era în afara trupului. Şi chiar dacă păgânii – ca şi evreii – au recunoscut tot atât de puţin ca fiind Christos Fiinţa în faţa căreia era adus discipolul Misteriilor, Christos era pentru ei acolo! S-ar putea spune: Pentru păgâni au fost orânduite Misterii. În Misterii au fost admişi cei ce erau pregătiţi şi maturi. Prin aceste Misterii, Christos acţiona în lumea păgână. De ce a trebuit să fie aşa? Pentru că sufletul omenesc, în evoluţia sa de la începutul Pământului, îşi pierduse forţa proprie de a-şi găsi prin sine însuşi entitatea adevărată. Această entitate adevărată a trebuit să se dezvăluie sufletului omenesc atunci când sufletul nu mai era prizonierul omenirii, adică atunci când sufletul nu mai era legat de corp, cum era cazul cu iniţiatul din Misterii. Atunci el era dezbrăcat de caracterul său omenesc. Christos era acolo şi pentru păgâni. El îi călăuzea în treburile Misteriilor. Dar niciodată nu s-a întâmplat ca un om să poată spune: Dacă îmi dezvolt propriile mele forţe descopăr sensul Pământului. Acest sens se pierduse, devenise obscur. Forţele sufletului fuseseră împinse în sfere prea adânci pentru ca acest suflet să poată regăsi prin propriile forţe sensul Pământului.

Dacă lăsăm să acţioneze asupra noastră ceea ce primeau în Misteriile păgâne candidaţii la iniţiere, recunoaştem că aceasta era înţelepciunea. Evreilor le era dată *voinţa* pin Lege, adepţilor Misteriilor păgâne le-a fost acordată *înţelepciunea*. Acum, dacă privim ceea ce caracterizează această înţelepciune păgână, putem oarecum caracteriza acest lucru prin cuvintele: Omul pământesc, dacă nu ieşea din corpul său, ca discipol spiritual, nu putea, prin înţelepciune, să-l recunoască pe Dumnezeul său ca atare. Divinitatea nu se putea revela oamenilor nici prin înţelepciune şi nici prin voinţă. Există o expresie care răsună cu totul minunat prin istoria Greciei antice, o expresie care este ca o chemare adresată omenirii. Dar aceste cuvinte erau gravate la intrarea în sanctuarul lui Apollo, deci la intrarea unui templu de Misterii: „Cunoaşte-te pe tine însuţi“. Ce semnificaţie are faptul că această expresie „Cunoaşte-te pe tine însuţi“, ca o chemare adresată oamenilor, a fost scrisă la intrarea templului de Misterii? Înseamnă că peste tot, afară, unde omul rămâne om aşa cum l-a format evoluţia sa de la începutul Pământului, el nu ar putea împlini această cerinţă „Cunoaşte-te pe tine înşuţi“, că omul trebuia să se transforme, şi anume trebuia ca, în Misterii, să desfacă legătura care uneşte sufletul de corp, pentru a ajunge să se cunoască pe sine însuşi. Astfel, aceste cuvinte, care stăteau ca o cerinţă minunată, gravate la intrarea în sanctuarul lui Apollo, ne indică şi ele că pentru omenire începuse o perioadă de întuneric; cu alte cuvinte, că nu puteai să ajungi în mod normal la Dumnezeu prin înţelepciune, aşa cum nu ţi se dezvăluia în mod nemijlocit ca voinţă.

Aşa cum sufletul individual poate simţi că nu-şi poate aduce în sine forţele care să-i revele sensul Pământului, tot aşa, pe planul istoric, vedem sufletul iudeilor astfel constituit încât Moise însuşi, capul poporului, n-a recunoscut pe Cel care îl călăuzea. În ce-i priveşte pe păgâni, vedem că cerinţa „Cunoaşte-te pe tine însuţi“ nu putea fi împlinită decât în sânul Misteriilor, fiindcă omul, aşa cum a devenit în cursul evoluţiei pământeşti, omul, cu legătura sa dintre trup şi suflet, nu putea dezvolta în el forţa care să-i permită să se cunoască pe sine însuşi. Răsună spre noi cuvintele: „Nici prin

înţelepciune, nici prin voinţă nu-L poţi cunoaşte pe Dumnezeu“. Şi atunci prin ce Îl poţi cunoaşte pe Dumnezeu?

Am caracterizat adsesea, în esenţa sa, momentul în care Christos a intervenit în evoluţia omenirii pământeşti. Trebuie să ne oprim acum foarte atent asupra sensului atunci când se spune că s-a produs o anumită întunecare a sufletului uman, că nici prin voinţă, nici prin înţelepciune nu i se putea dezvălui elementul divin propriu-zis. Ce înseamnă de fapt aceasta?

Se vorbeşte de tot felul de relaţii ale omenescului cu divinul. Atunci când se relatează de relaţiile omenescului cu divinul se vorbeşte despre sensul pe care omenescul îl are în divin, aşa încât adesea nu putem face deosebirea între raporturile omenescului cu divinul şi ale oricărui alt pământesc cu divinul. În zilele noastre mai întâlnim încă mereu filosofi care pretind că se ridică până la Dumnezeu numai prin pură filosofie. Or, filosofia singură nu duce la Dumnezeu. Desigur, prin filosofie ajungi să ştii că în lume domneşte un divin şi să te simţi unit cu Universul; poţi să ajungi să înţelegi că, o dată cu moartea sa, fiinţa umană ar trebui să fie, într-un mod sau altul, unită cu Universul; dar în ce mod? Felul în care se uneşte, la asta nu poţi ajunge prin pură filosofie De ce nu? Dacă vă gândiţi la adevăratul sens a tot ce v-am spus deja adineauri, veţi putea spune: Ceea ce i se dezvăluie sufletului uman pe Pământ între naştere şi moarte este prea slab în forţele sale pentru a percepe ceva care depăşeşte domeniul pământesc, care atinge divin-spiritualul. Pentru a ne face clar acest lucru, să cercetăm sensul nemuririi.

Astăzi nu se mai ştie deloc ce sens poate să aibă nemurirea omenească. Mulţi oameni vorbesc înainte de toate de nemurire şi, în această privinţă, nu pot spune decât că sufletul uman, cu entitatea sa, trece prin poarta morţii, că el găseşte undeva un loc în Cosmos. Asta însă o face orice fiinţă. Principiul care este unit cristalului trece, când cristalul se dizolvă, în Cosmos. Tot aşa se întâmplă cu planta care se vestejeşte, cu animalul care moare. Dar pentru om mai este încă ceva. Pentru el nemurirea nu are sens decât dacă îşi poate păstra conştienţa individuală atunci când trece prin poarta morţii. Imaginaţi-vă un suflet omenesc nemuritor care să fie inconştient după moarte; această nemurire n-ar avea nici cel mai mic sens. Trebuie ca sufletul să rămână conştient dincolo de moarte, ca să poţi vorbi de nemurire. Dar aşa cum este unit sufletul cu trupul, el nu poate găsi în sine însuşi nimic despre care să poată spune: Asta am să duc în mod conştient dincolo de moarte. Căci conştienţa umană este cuprinsă între naştere şi moarte, ea nu durează decât până la moarte. Aşa cum o are la început sufletul, această conştienţă nu merge decât până la moarte. Voinţa divină luminează înlăuntrul acestei conştienţe, de pildă în Cele zece Porunci. Citiţi în Cartea lui Iov dacă această iluminare interioară i-a permis să se dezvolte destul încât conştienţa lui să fie zguduită şi din ea să iasă forţe care să-l facă să poată spune: Trec conştient prin poarta morţii. O, cum ne apare cuvântul spus către Iov: „Blestemă pe Dumnezeu şi mori" [2]. Ştim că Iov nu este sigur că trece cu conştienţă prin poarta morţii. Să vedem, pe de altă parte, cum se explică frica de moarte la greci: Mai bine să fii cerşetor pe Pământ decât rege în împărăţia umbrelor. Avem aici, furnizată de către păgânism, dovada că ei nu mai aveau nici o certitudine asupra nemuririi omeneşti. Şi azi chiar, câţi oameni nu sunt la fel de nesiguri! Toţi cei care cred că, trecând prin

poarta morţii, omul s-ar dizolva în Univers, s-ar uni cu un Univers nedefinit, nu ţin cont ce trebuie să-şi atribuie sufletul dacă vrea să-şi spună că este nemuritor.

Ne va fi de ajuns să spunem un singur cuvânt şi vom înţelege cum trebuie să-şi înfăţişeze omul nemurirea sa; este vorba de cuvântul *iubire*. Tot ceea ce am spus despre nemurire putem apropia de ceea ce desemnează acest cuvânt. Iubirea nu este un lucru pe care să îl putem dobândi prin voinţă. Ea nu este ceva ce dobândim prin înţelepciune. Iubirea trăieşte în domeniul sentimentului, dar noi ştim şi trebuie să recunoaştem că sufletul nostru n-ar putea fi pe deplin uman dacă nu s-ar putea impregna de iubire. Când aprofundezi natura sufletului omenesc îţi dai seama că acesta n-ar mai fi el însuşi dacă n-ar putea să iubească.

Să ne imaginăm acum că, trecând prin poarta morţii, ne-am pierde individualitatea, ne-am uni cu Atotdivinul. Am fi în sânul acestei divinităţi, am face parte integrantă din ea, dar n-am mai putea să-l iubim pe Dumnezeu, am fi chiar în El. Iubirea n-ar mai avea sens dacă noi înşine am fi în Dumnezeu. Suntem forţaţi să admitem că, dacă nu ne-am putea păstra individualitatea dincolo de moarte, am pierde, la moarte, facultatea de a iubi, iubirea ar lua sfârşit odată cu individualitatea. O fiinţă nu poate iubi decât ceea ce este deosebit de ea; dacă vrem să continuăm să-L iubim pe Dumnezeu dincolo de moarte, trebuie să ne păstrăm individualitatea după moarte, trebuie să ducem prin moarte ceea ce aprinde iubirea în noi. Pentru ca omul să înţeleagă semnificaţia Pământului, el a trebuit să fie lămurit asupra nemuririi sale în aşa fel încât să-şi dea seama că fiinţa sa este inseparabilă de iubire. Nici voinţa, nici înţelepciunea nu-i pot da omului ceea ce are el nevoie. Numai iubirea o poate face.

Ce fusese deci întunecat în cursul evoluţiei umane pe Pământ? Să luăm pe evreu, sau pe păgân: ceea ce fusese întunecat la ei era conştienţa dincolo de moarte. Conştienţă există între naştere şi moarte; în afară de naştere şi moarte este întuneric, din conştienta în trupul pământesc nu rămâne nimic. „Cunoaşte-te pe tine însuţi“, se citea la intrarea sanctuarului grec, ca cea mai sacră chemare adresată omenirii. Însă omul nu putea răspunde la aceasta decât: Da, dacă rămân legat în trup cu sufletul meu aşa cum sunt ca om pământesc, eu nu mă pot recunoaşte în acea individualitate care poate iubi dincolo de moarte. Aşa ceva nu pot! A şti că dincolo de moarte poţi iubi ca individualitate, aceasta era ceea ce pierduseră oamenii.

Moartea nu este încetarea existenţei corpului fizic. Numai un materialist poate spune asta. Imaginaţi-vă că în fiecare ceas trăit de om în corpul lui conştienţa sa ar fi de aşa natură încât el să ştie cu certitudine ce-l aşteaptă după moarte, aşa cum ştie astăzi că Soarele va răsări mâine şi îşi va continua drumul pe cer. Atunci moartea n-ar mai avea pentru el nici un ghimpe, n-ar mai fi ceea ce numim noi moarte; atunci toţi oamenii ar şti că moartea este doar un fenomen care îi face să treacă de la o formă la alta. Nici Pavel nu înţelegea prin moarte sfârşitul corpului fizic, ci doar că de fapt conştienţa nu dura decât până la „moarte“, că omul, atât timp cât rămânea legat de corpul său în viaţa pământească respectivă, nu-şi putea păstra conştienţa în acest corp decât până la moarte. Ori de câte ori Pavel vorbeşte despre moarte, putem adăuga: „absenţa unei conştienţe dincolo de moarte“.

Şi atunci, ce i-a dat Misteriul de pe Golgota omului? În faţa omenirii, o dată cu Misteriul de pe Golgota s-au aflat o sumă de evenimente naturale, un stâlp de nor sau de foc? Nu, în faţa oamenilor stătea un om, Christos-Iisus. Odată cu Misteriul de pe Golgota s-a împlinit cumva, din natura tainică, ceva asemănător cu despicarea apelor mării pentru ca poporul lui Dumnezeu să poată trece? Nu, în faţa oamenilor stătea un om. El îi face pe paralitici să meargă, deschide ochii orbilor. Aceste lucruri sunt înfăptuite de un om.

Evreul trebuia să privească natura pentru a găsi în ea pe cel pe care-l numea Domnul Dumnezeul său. Acum putea fi privit un om şi se putea spune că în el trăia Dumnezeu. Păgânul trebuise să fie iniţiat, sufletul său a fost nevoit să iasă din corp ca să se afle în prezenţa fiinţei care este Christos: Pe Pământ, el nu putea bănui prezenţa lui Christos. El putea să ştie doar că Christos era în afara Pământului. Acum, ceea ce trăia în afara Pământului coborâse pe Pământ, primise un corp omenesc.

În Christos-Iisus stătea, ca om în faţa celorlalţi oameni, fiinţa în faţa căreia se găsise, în Misterii, sufletul liberat de corpul său. Ce rezultă de aici? Rezultă că, din acest moment, forţele pierdute de către om de la începutul evoluţiei pământeşti, aceste forţe prin care îi este garantată nemurirea, au venit din nou către el prin Misteriul de pe Golgota. În biruirea morţii pe Golgota se află obârşia forţelor care au putut aprinde din nou în sufletul omenesc forţele pierdute. Şi cursul evoluţiei pământeşti va fi de acum în aşa fel încât, cu cât omul îl va primi mai mult în sufletul său pe Christos, cu atât mai mult va descoperi ce anume din el poate iubi şi dincolo de moarte, ceea ce înseamnă că el poate sta ca individualitate nemuritoare în faţa Dumnezeului său. De aceea, numai după Misteriul de pe Golgota a devenit adevărat cuvântul: „Să-L iubeşti pe Dumnezeul tău mai mult ca orice şi pe aproapele tău ca pe tine însuţi.“

Voinţa a fost dată din rugul aprins, prin Decalog. Înţelepciunea a fost dată prin Misterii. Dar iubirea a fost dată prin faptul că Dumnezeu s-a făcut om în Christos-Iisus. Iar garanţia că putem să iubim dincolo de moarte şi că prin forţele regăsite ale sufletului nostru poate fi întemeiată o comunitate a iubirii între om şi Dumnezeu şi între toţi oamenii, această garanţie datează de la Misteriul de pe Golgota. Sufletul omenesc a regăsit în Misteriul de pe Golgota ceea ce pierduse de la obârşiile Pământului, forţele sale slăbind tot mai mult.

Trei forţe în trei mădulare sufleteşti umane: voinţă, înţelepciune şi iubire! În această iubire, sufletul îşi percepe relaţia sa cu Christos. Am vrut să vă prezint aceste lucruri dintr-un anumit unghi. Ceea ce astăzi a putut să vă apară aforistic va fi dezvoltat în următoarele conferinţe. Cred că putem fi profund convinşi că orice progres în cunoaşterea lui Christos este un câştig real pentru sufletul omenesc şi că, dacă privim relaţia sufletului omenesc cu Christos, vedem iar clar că, înainte de Misteriul de pe Golgota, între sufletul omului şi Christos era un fel de văl, că acest văl a fost sfâşiat prin Misteriul de pe Golgota şi că putem spune pe bună dreptate: Prin Misteriul de pe Golgota o fiinţă cosmică a intrat în viaţa Pământului, o fiinţă suprapământească s-a unit cu Pământul.

Îngăduiţi-mi, iubiţii mei prieteni, să fac şi azi o remarcă – poate zilele următoare îmi vor oferi iar acest prilej – pe care aş dori să o aduc şi în faţa dumneavoastră: Reproşurile,

adversităţile faţă de învăţătura noastră spirituală devin tot mai puternice. Ce-i drept, aceste adversităţi nu luptă cu prea mult adevăr, însă sunt mereu prezente.

Să reflectăm puţin asupra unui cuvânt pe care dumneavoastră l-aţi putut auzi în ultimele zile, rostit dintr-un alt unghi, şi care aici este repetat, să reflectăm la cuvântul spus la sfârşitul acestor consideraţii care ne-a arătat, tot dintr-un alt unghi, cum o fiinţă cosmică devine în Christos o fiinţă pământească – mă refer la cuvântul rostit aici ca şi când ar fi ceva necreştinesc să spui despre Christos că este o fiinţă cosmică. Da, chiar s-a pomenit că trebuie spus: Această învăţătură teosofică sau antroposofică nu vede că este necreştinesc să vorbeşti de un principiu cosmic, de o fiinţă cosmică, în timp ce oamenii au câştigat exact ceea ce Evangheliile relatează în detaliile lor asupra lui Iisus. Cei care spun aşa ceva se socotesc adevăraţi creştini. Dar mulţi dintre ei nu observă câtuşi de puţin că ei, cu creştinismul lor, dau o palmă adevăratului creştinism. Să vorbeşti despre Christos ca despre o entitate cosmică, care are importanţă nu doar pentru Pământ, ci şi pentru Cosmos, asta ar fi necreştinesc! Acest lucru a fost spus din unghiul ce vrea să apere creştinismul de cercetarea spirituală. S-a spus: Christos, aşa cum ne apare El nouă, fără să luăm în considerare cosmicul, va trăi în sufletul omenesc cât timp va exista Pământul. Nu cred că mulţi oameni observă cât de neevanghelic rosteşte limba tocmai un astfel de cuvânt. Câteodată poate că observă: Aici vorbeşte ostilitatea faţă de ştiinţa spiritului –, ei da, asta poţi înţelege. Asta înseamnă deci să vorbeşti dintr-un „punct de vedere creştin“. Acest punct de vedere este el însă cu adevărat un punct de vedere creştin? El ne declară eretici – căci deja erezie poate fi numită asta –, dreptul lui, el consideră asta privilegiul său; ne declară eretici. El consideră creştinismul nostru, sau mai bine zis antroposofia noastră, îndoielnică sub aspectul creştinismului. În el, punctul de vedere al adevăratului creştinism nu numai că nu trăieşte în noţiunea sa, dar nu mai trăieşte nici în obişnuinţele de viaţă sufletească. Fiindcă sufletul cu adevărat creştin nu va spune niciodată: Christosul avut în vedere aici va trăi în inimile oamenilor cât timp va exista Pământul. – De ce nu? Fiindcă un creştin care spune asta a uitat pur şi simplu cuvintele din Evanghelii: „Cerul şi Pământul vor trece dar cuvintele mele nu vor trece“. Prin aceasta însă şi Christos este înfăţişat ca fiinţă cosmică. Iar acela care ia ca adevărat ceea ce se spune prin cuvinte precum „Cerul şi Pământul vor trece dar cuvintele mele nu vor trece“, acela vorbeşte creştineşte. Cel care însă vorbeşte fără să gândească când vrea să opună creştinismul său antroposofiei păcătuieşte faţă de cuvintele: „Cerul şi Pământul vor trece dar cuvintele mele nu vor trece“ când spune: Noi vrem un Christos care acţionează aici cât timp va dăinui Pământul; el nu înţelege nimic din adevăratul creştinism, care nu este scris doar în cărţi, ci şi în stele.

Uneori trebuie să ne lămurim de ce natură sunt atacurile care vin azi din diverse direcţii împotriva creştinismului antroposfiei noastre. În alunecatul limbii poţi observa uneori mult mai mult ce a devenit creştinsmul în astfel de suflete decât vezi prin lecturile obişnuite din ziua de azi.

Ce poate trăi în sine sufletul omenesc cu Christosul său, despre asta vom vorbi în zilele ce urmează.

CHRISTOS ŞI SUFLETUL UMAN

CONFERINŢA a II-a

Norrköping, 12 iulie 1914

Când trăim ziua şi ştim, de pildă, că o datorăm Soarelui, că misiunea noastră este legată cu lumina lui, nu ne gândim că oarecum inconştient, din toată această savurare a luminii Soarelui, prin mulţumirea pe care o avem de la lumina sa răzbate un gând. Ştim cu siguranţă că în dimineaţa următoare, după ce ne-am odihnit în timpul nopţii, Soarele va răsări din nou. Asta ne arată că sufletul nostru are încredere în dăinuirea ordinii cosmice. Poate că nu ne facem întotdeauna o idee foarte clară despre ea, dar, dacă am fi întrebaţi, am răspunde desigur în sensul pe care l-am mentionat. Ne dăruim activităţii de astăzi pentru că ştim că rodul muncii noastre este asigurat pentru mâine, că după odihna nopţii va apărea iar Soarele şi roadele muncii noastre se vor putea coace.

Ne îndreptăm privirile asupra vegetaţiei, admirăm în acest an ceea ce ne oferă lumea plantelor, ne întreţinem din roadele ei. Ştim că, după o ordine cosmică a cărei realitate este sigură, din seminţele recoltate în acest an vor ieşi anul viitor aceleaşi plante şi aceleaşi fructe. Şi dacă am fi întrebaţi cum putem trăi într-o astfel de siguranţă, am spune, adaptându-ne răspunsul după împrejurări: Realitatea ordinii cosmice ne pare garantată; ne pare garantat ca ceea ce s-a maturizat în vechile semănături să apară iar în sfera realităţii. Există totuşi ceva pentru care avem nevoie de un sprijin, dacă ne gândim la garanţia adusă prin realitate. Este un lucru de o importanţă capitală pentru viaţa sufletului nostru. E suficient un singur cuvânt ca să simţim imediat că în viaţă există ceva pentru care avem nevoie de o astfel de garantie, fiindcă o astfel de garanţie, cel care gândeşte şi simte real, nu o poartă în sine. E vorba de *idealurile noastre*. Ce atotcuprinzătoare este această expresie: idealurile noastre! Oricât de puţin am şti să gândim şi să simţim în sensul înalt al acestor termeni, idealul nostru este mai important pentru sufletul nostru decât realitatea exterioară. Idealul nostru – asta înseamnă ceea ce hrăneşte flacăra noastră interioară, ceea ce ne face în multe privinţe viaţa preţioasă şi iubită.

Când privim în jurul nostru, când ne întrebăm asupra realităţii existenţei suntem adesea ameţiţi de o îndoială: Această realitate cuprinde ea cu adevărat ceva care să ne garanteze ceea ce este mai preţios în lume, realizarea idealului nostru?

Nenumăratele conflicte ale sufletului omenesc provin din faptul că oamenii se îndoiesc mai mult sau mai puţin de o realizare în care ar vrea totuşi să creadă din toate fibrele sufletului lor: realizarea idealului lor. Nu trebuie decât să privim lumea planului fizic şi, dacă vom fi nepărtinitori, vom găsi nenumărate suflete umane care trăiesc cele mai puternice, cele mai amare lupte sufleteşti legate de neatingerea lucrurilor pe care le-au considerat a fi preţioase în sensul ideal. Fiindcă ei nu puteau să-şi spună, văzând cum se desfăşoară realitatea, evenimentele, că idealurile lor vor juca rolul unei seminţe care se va împlini în viitor, aşa cum, de pildă, seminţele acestui an sunt o promisiune de roade pentru anii viitori. Dacă ne îndreptăm privirea spre aceşti germeni vegetali, ştim că ei poartă în sine ceea ce în anul următor va deveni realitate în cea mai mare măsură. Dacă

ne îndreptăm privirea spre idealurile noastre, putem desigur să nutrim speranţa că ele vor avea o importanţă, o anumită valoare pentru viaţă; dar, în acelaşi sens, nu putem avea o siguranţă în privinţa acestor idealuri. Ca oameni, ne-am dori ca ele să fie seminţe pentru viitor, dar zadarnic căutăm ceva care să le dea o realitate sigură. Astfel, adesea, deja când privim în planul fizic, ne găsim sufletul, cu idealismul lui, într-o situaţie disperată.

Să părăsim acum lumea planului fizic şi să trecem în cea a ocultului, în lumea spiritualităţii ascunse. Cercetătorul spiritual învaţă să recunoască sufletele în perioada dintre moarte şi o nouă naştere. Şi este foarte important să-ţi îndrepţi privirea spiritului către unele suflete care în timpul vieţii lor pământeşti s-au hrănit cu un ideal înalt şi care a tâşnit din flacăra şi lumina inimii lor.

Când o fiinţă umană a trecut prin poarta morţii şi se află în faţa bine cunoscutului tablou al vieţii – o amintire a vieţii pământeşti scurse –, atunci în acest tablou al vieţii este întreţesută şi lumea idealurilor. Această lume a idealurilor poate trece prin faţa sufletului după moarte într-un astfel de mod încât el simte faţă de ea ceva ce ar putea fi cuprins în cuvintele: Da, aceste idealuri care m-au încălzit şi m-au luminat până în adâncul inimii, care mi-au fost atât de dragi încât le-am considerat ca bunul meu cel mai intim şi mai preţios, acestea au acum pentru mine un aspect cu totut străin. Nu par să facă parte din amintirile pe care le am despre experienţele pământeşti reale ale planului fizic. Şi totuşi cel mort se simte parcă atras magnetic de aceste idealuri ale sale, este fascinat de ele. Pentru cel mort, aceste idealuri pot avea o atracţie extraordinară. Dar ele pot avea pentru el ceva ce îi inspiră o uşoară spaimă, deoarece simte că în ele poate exista ceva periculos, ceva ce îl poate îndepărta de evoluţia pământească şi de ceea ce, în timpul evoluţiei Pământului, este legat de viaţa dintre moarte şi o nouă naştere.

Pentru mai multă claritate mi-ar plăcea să vă dau un exemplu concret; este vorba de un fapt pe care unii dintre dumneavoastră îl cunosc deja, dar pe care aş vrea în această seară să vi-l prezint într-un mod special pentru a vă arăta raportul pe care îl are cu ceea ce tocmai v-am spus despre natura idealurilor umane.

În aceşti ultimi ani ni s-a alăturat o natură poetică [3]. Omul respectiv a intrat în mişcarea antroposofică venind dintr-o viaţă dedicată celui mai pur idealism, şi care a parcurs chiar o adâncire mistică. Apoi şi-a consacrat inima şi sufletul mişcării noastre, deşi a fost împiedicat de un corp debil, pustiit de boală. În primăvara acestui an l-am pierdut pentru lumea pământească; el a trecut poarta morţii. A lăsat moştenire omenirii o serie de poezii admirabile, care au fost adunate într-un volum publicat la puţin timp după moartea sa. Greutăţile create de boala sa l-au despărţit spaţial perioade lungi de mişcarea noastră, fiindcă a trebuit să se retragă într-un sat izolat din munţii Elveţiei ca să-şi îngrijească sănătatea. Dar el a rămas într-o legătură strânsă cu mişcarea noastră, iar poeziile sale, care au fost mereu recitate în anumite cercuri antroposofice chiar în ultima vreme, sunt oarecum reflectarea poetică a ceea ce noi am elaborat antroposofic în mai mult de un deceniu. Acum el a trecut prin poarta morţii, iar ocultistul care urmăreşte sufletul acestui om observă ceva curios. Poţi chiar să spui că importanţa vieţii sufletului în acest corp bolnav o cunoşti abia după moarte. Ce a putut să dobândească acest suflet lucrând fidel la progresul mişcării antroposofice a exercitat o forţă foarte mare, am putea spune, în

spatele aparentelor acestui corp care murea puţin câte puţin. Aceste forţe ale sufletului au fost voalate de către corpul bolnav. Dacă întâlneşti acest suflet după moarte, conţinuturile vieţii pe care le-a dobândit în timpul vieţii strălucesc aici cu o intensitate care nu este posibilă decât în lumea spiritului; este ca un imens tablou cosmic, aş putea spune, sunt nori în care trăieşte acum prietenul nostru după ce a trecut prin poarta morţii. Pentru ocultist este o privelişte deosebită. S-ar putea spune, probabil: Ocultistul este totdeauna în stare să cuprindă ansamblul lumii cosmic-spirituale. Dar mai este ceva – să ţii sub privire întreg spaţiul lumii psihico-cosmice şi apoi, separat, să vezi reflectat dintr-un suflet omenesc deosebit ceva de grandoarea unui tablou precum acela ce se arată şi în lumea spirituală. Aşa cum lumea fizică este reprodusă în minunatele pânze ale unui Rafael sau ale unui Michelangelo, tot aşa este în lumea spirituală cazul despre care vă vorbesc. În cazul unui tablou de Rafael sau de Michelangelo nimeni nu va spune: Tabloul ăsta nu-mi aduce nimic fiindcă eu pot să privesc realitatea mare din jurul meu. Tot aşa, când vezi tabloul care reflectă într-un suflet ceea ce poţi să observi prin contemplarea spirituală, nu poţi să negi că splendoarea acestui tabiou sufletesc este un izvor infinit de îmbogăţire. Şi adaug apoi, iubiţii mei prieteni, că atunci când ai în faţă sufletul prietenului defunct, în care se reflectă ceea ce a putut fi zugrăvit timp de mulţi ani despre lumea spirituală, atunci, pentru cercetătorul spiritual acest lucru este o achiziţie infinit mai mare chiar decât centemplarea directă a vastei realităţii spirituale.

Avem de-a face aici cu un fapt ocult. Am mai vorbit altă dată despre acest fapt ocult, nu mă întorc astăzi la acest lucru decât în măsura în care este necesar studiului nostru. Cazul de care tocmai vă vorbesc, şi care este cel al lui Christian Morgenstern, ne arată încă ceva. Când vezi de ce rezistentă se loveşte încă învăţătura ştiinţei oculte, aşa cum o înţelegem noi, poţi să îţi pui adesea o întrebare – nu spun „să te îndoieşti ci „să-ţi pui o întrebare“: Va avea urmare această învăţătură în inimile şi sufletul oamenilor? Ce garanţii avem noi că eforturile pe care le facem în Societatea antroposofică vor continua să se facă auzite în decursul evoluţiei spirituale a omenirii? Viziunea a ceea ce a devenit sufletul prietenului nostru defunct ne dă, din lumea ocultă, o asemenea garanţie. De ce? Prietenul nostru – care ne-a lăsat volumul de poezii *Am găsit un drum* – trăieşte deci în sânul acestui impozant tablou cosmic care este pentru el, de la moartea sa, ca un corp sufletesc. În timp ce era legat cu noi în curentul nostru antroposofic, el a asimilat ce am avut de spus despre Christos. Asimilând învăţătura antroposofică, unindu-şi sufletul cu această învăţătură antroposofică încât ea a devenit pentru el într-adevăr sângele spiritual al sufletului său, el a făcut-o în aşa fel încât această învăţătură antroposofică conţine pentru el pe Christos ca substanţă. Christos, aşa cum trăieşte în mişcarea noastră antroposofică, a trecut în acelaşi timp în sufletul său.

Şi acum iată ce se dezvăluie când priveşti acest fapt ocult. Omul care trece prin poarta morţii poate trăi într-un tablou cosmic precum cel pe care l-am descris; el poate străbate astfel existenţa care desparte moartea de o nouă naştere; acest tablou va acţiona asupra întregii sale fiinţe, i se va încorpora întregii sale fiinţe. Apoi îi va impregna noua viaţă pământească, atunci când el va coborî iar pe Pământ. În felul acesta va ajuta ca acest suflet să dobândească el însuşi un germene de desăvârşire pentru propria sa viaţă, va ajuta ca el să înainteze în evoluţia pământească. Şi toate acestea pentru că el a asimilat cele ce v-am spus. Am văzut că acest suflet a primit cunoştinţe impregnate spiritual de entitatea

christică, de reprezentări pe care ni le-am însuşit despre entitatea lui Christos. Prin ceea ce a asimilat, el n-a dobândit un bun care contribuie numai la progresul lui individual, ci este un bun care, prin Christos, ce aparţine omenirii întregi, acţionează din nou asupra întregii omeniri. Şi tabloul sufletesc care, pentru privirea clarvăzătorului, se desfăşoară în sufletul care a trecut în această primăvară prin poarta morţii, acest tablou întru totul christificat îmi este garanţie că ceea ce putem să spunem azi despre lumile spirituale va lumina prin iubirea lui Christos în sufletele ce vor coborî în viitor; aceste suflete vor fi înflăcărate de acest tablou, vor fi inspirate de acest tablou. Nu numai că prietenul nostru va duce mai departe spre propria desăvârşire antroposofia christificată, ci, prin faptul că el a asimilat-o christificată, ea va deveni pentru sufletele care vor trăi în secolele următoare un impuls din lumea spirituală, ea va curge ca o semănătură în întreaga omenire, fiindcă Christos este Fiinţa care aparţine omenirii întregi. Ceea ce sufletele noastre primesc din antroposofia christificată ca bunul lor cel mai de preţ nu poate fi păstrat doar pentru sine ci va fi purtat de-a lungul epocilor următoare ale evoluţiei. Acolo unde este Christos, comorile vieţii nu se îmbucătăţesc; ele rămân fecunde pentru individ, dar au şi însuşirea de a fi un bun comun pentru întreaga omenire.

Iată ce trebuie să avem clar în faţa sufletului. Vom vedea atunci ce profundă diferenţă este între o înţelepciune care nu este christificată şi o înţelepciune străluminată de lumina lui Christos. Dacă ne-am adunat aici într-un cerc mai restrâns al Societătii noastre nu am făcut-o pentru a ne dărui unor consideraţii abstracte, iubiţii mei prieteni, ci pentru a practica acest ocultism în ciuda ostilităţii pe care o arată lumea modernă faţă de ocultism, faţă de adevăratul ocultism. De aceea putem vorbi despre lucruri pe care numai cercetarea în spiritual ne poate face să le cunoaştem în adevăr.

Vă voi cita un al doilea caz. În cursul ultimilor ani am avut prilejul să reprezentăm la München dramele-misterii, şi mulţi dintre prietenii noştri suedezi au luat probabil parte la aceste reprezentaţii. Ceea ce spun acum am împărtăşit deja, sub un anumit aspect, multor prieteni. Reprezentarea acestor misterii trebuia să difere din multe puncte de vedere de spectacolele dramatice obişnuite. Trebuia ca, într-un fel, să ne simţim responsabilitatea faţă de lumea spirituală. Nu puteam să le luăm ca pe un spectacol teatral obişnuit. Desigur, într-un astfel de caz trebuia făcut ceva din propriile forţe sufleteşti. Dar să nu uităm că, şi pe planul fizic, când vrem să facem ceva, suntem cu totul obligaţi să ne slujim de o forţă musculară care este exterioară sufletului, deşi ne aparţine. Dacă nu avem această forţă musculară, nu putem face unele lucruri. În anumite privinţe, această forţă musculară ne aparţine, în altele nu. Tot aşa este cu facultăţile noastre spirituale – numai că aici nu ne ajută forţe fizice, forţa musculară, ci înseşi forţele lumii spirituale trebuie să ne vină în ajutor, aici trebuie să fim străluminaţi, străbătuţi de forţele care intră în lumea noastră fizică din lumea spirituală. Şi, în adevăr, şi alte acţiuni de acest fel, precum au fost piesele noastre müncheneze, pot începe cu o altă conştienţă; pentru mine însumi a fost clar că această problemă s-a putut realiza în cursul anilor, că diferitele iniţiative au putut fi abordate doar când anumite forţe spirituale bine determinate, îndreptate tocmai în această direcţie, se infiltrează în forţele omeneşti, dacă forţe spirituale ale îngerilor păzitori coboară, să zicem aşa, se infiltrează oarecum în forţele noastre omeneşti.

Era chiar la începutul activităţii noastre spiritual-ştiiniifice, când ne adunam la Berlin în primii ani ai acestui secol; puteai să numeri uşor participanţii. Dar printre ei s-a aflat pentru scurt timp un suflet credincios, pe care karma îl dotase cu un talent cu totul special pentru frumusele şi artă [4]. Acest suflet credincios a lucrat cu noi, deşi puţin timp, şi a participat la cercetările noastre cele mai intime în domeniul spiritual-ştiinţific. Lucra cu fervoare, cu profunzime şi cu o ardoare lucidă; asimila cu precădere învăţăturile ce puteau fi date atunci prin ştiinţa spiritului, îndeosebi cele despre anumite relaţii cosmologice. Îmi amintesc şi astăzi foarte bine un fapt pe care l-aţi putea considera minor, dar pe care aş vrea să-l evoc aici. Mişcarea noastră antroposofică a început o dată cu publicarea unei reviste pe care atunci, din motive bine cântărite, am numit-o *Lucifer* [5]. Un prim articol, sub titlul „Lucifer“, trebuia să cuprindă, cel puţin conform planului, liniile directoare ale muncii noastre. Pot spune că deja acest articol s-a menţinut – chiar dacă nu exprimat în cuvinte – pe acele linii pe care trebuie să se menţină societatea noastră antroposofică şi, pot afirma, şi acest articol este christificat. Când înţelegi articolul, îţi dai seama ce este sângele de viaţă creştin. Trebuie probabil să mentionez că acest articol a suscitat cele mai violente opoziţii în cercul celor puţini care proveneau din vechea mişcare teosofică, şi care se uniseră cu noi. Peste tot, ei denunţau articolul ca fiind străin spiritului teosofic. Dimpotrivă, persoana despre care v-am vorbit l-a aprobat în modul cel mai călduros şi cu cea mai mare energie şi mi-am spus atunci: Dacă e să cântărim, această aprobare face mai mult pentru progresul mişcării noastre decât întreaga opoziţie. Pe scurt, acest suflet era cu totul unit cu ceea ce trebuia să curgă în curentul nostru spiritual. A murit curând, a trecut în 1904 prin poarta morţii. Apoi a avut de luptat un timp în lumea spirituală pentru a ajunge la ceea ce era de fapt. Începând nu din 1907, ci de la reprezentarea dramelor-misterii la München în 1909 – şi de atunci cu o intensitate crescută – acest suflet a ocrotit, a luminat tot ce făceam în privinta acestor festivităţi. Tot ceea ce, datorită simţului său pentru frumos, putea să contribuie la realizarea artistică a idealului nostru spiritual acţiona din lumea spirituală ca venind de la îngerul păzitor al dramelor noastre misterii, astfel încât simţeai în tine forţa de a lua iniţiativele necesare, fiindcă aşa cum forţa musculară ne susţine în planul fizic, tot astfel forţa spirituală care emană din spirit se infiltra în propria noastră forţă spirituală.

Iată cum lucrează morţii cu noi. Iată cum trăiesc ei printre noi. Acest caz – şi ajung la punctul pe care vreau în mod special să vi-l semnalez aici – ne evidenţiază cum ceea ce o persoană a asimilat în domeniul antroposofic nu a contribuit numai la progresul propriu în viaţa individuală, ci a putut să curgă înapoi în ceea ce se făcea în sânul mişcării antroposofice colective. Erau două posibilităţi. Una era ca această personalitate să fi asimilat ceea ce era în stare să asimileze, să poarte aceasta în sufletul său şi să o folosească pentru sine, pentru progresul său în viaţa aceasta şi în cea de după moarte. Desigur, aşa trebuie să se întâmple, căci, pentru a-şi atinge ţelul său divin, sufletul omenesc trebuie să se perfecţioneze cât mai mult; el trebuie să facă tot ce poate pentru a atrage această perfecţionare. Dar, pe de altă parte, pentru că acest suflet asimilase deja întregul adevăr al christificării, ceea ce el asimilase a putut să se răsfrângă nu numai asupra lui însuşi, ci şi asupra noastră şi să devină un bun comun în ce priveşte înrâuririle sale. Iată ce poate face Christos atunci când El străbate roadele cunoaşterii noastre. El nu retrage nimic din ceea ce reprezintă aceste fructe pentru noi personal, însă Christos a murit pentru toate sufletele, iar dacă noi ne ridicăm până la acea cunoaştere care trebuie

să fie cunoaşterea adevăratului om pământesc: „Nu eu, ci Christos în mine“, dacă îl simţim pe Christos oarecum prezent în tot ceea ce noi înşine ştim, dacă recunoaştem că forţele de care ne slujim provin de la El, atunci învăţătura pe care o asimilăm acţionează nu numai pentru noi, ci pentru întreaga omenire. Ea aduce roade pentru toţi oamenii. Oriunde ar fi oamenii pe Pământ, Christos a murit pentru ei toţi, şi ceea ce asimilaţi în numele Lui va sluji desigur propriei dumneavoastră perfecţionări, dar vor deveni şi bunuri practice preţioase pentru întreaga omenire.

Să revenim acum la ceea ce v-am spus la început.

S-a spus că atunci când, după moarte, ne contemplăm tabloul vieţii trecute ni se pare că idealurile noastre capătă în ansamblu un aspect străin. Avem sentimentul că aceste idealuri de fapt nu ne poartă către viaţa generală omenească, că ele nu poartă nici o garanţie a realului în viaţa general umană, că ne îndepărtează de viaţa general umană. Lucifer exercită o mare putere asupra idealurilor noastre tocmai pentru că ele izvorăsc atât de frumos din sufletul uman, dar numai din sufletul uman, şi nu prind rădăcină în realitatea exterioară. De aceea are Lucifer o astfel de putere, iar ceea ce percepem noi în idealurile noastre după moarte este de fapt atracţia magnetică a lui Lucifer. Lucifer se apropie de noi şi, tocmai când avem idealuri, acestea îi devin deosebit de preţioase; el ne poate atrage la el pe calea ocolită a acestor idealuri. Dar când ceea ce pătrundem spiritual pătrundem cu Christos, dacă îl simţim pe Christos în noi şi ştim că ceea ce asimilăm ia cu sine Christos în noi – „Nu eu, ci Christos în mine“ –, atunci, când trecem prin poarta morţii şi privim în urmă la idealurile noastre, ele nu ne mai apar ca şi cum ar vrea să ne îndepărteze de lume, ci acum noi le-am încredinţat într-un fel lui Christos; atunci recunoastem că Christos este cel care face din idealurile noastre problema Lui. El preia asupra Lui idealurile noastre şi individul îşi poate spune: Eu nu pot să mă încarc cu idealurile mele încât ele să devină pentru omenirea pământească germeni siguri, aşa cum pot deveni seminţele acestui an pentru plantele din anul viitor, dar Christos în mine o poate face. Christos în mine străbate idealurile mele cu realitatea substanţei. Iar idealurile pe care le cultivăm spunând: Da, ca oameni pe acest Pământ ne plăsmuim idealuri, dar în noi trăieşte Christos şi El preia idealurile noastre, aceste idealuri sunt germeni reali pentru realitatea viitoare. Idealismul christificat este străbătut cu germenele realităţii. Şi cel care Îl înţelege într-adevăr pe Christos îşi priveşte acum aceste idealuri încât poate spune: Idealurile nu au nimic în ele care să le asigure realitatea, caracterul de realitate care să-mi garanteze împlinirea lor viitoare (aşa cum germenele unei plante îmi garantează împlinirea pentru anul viitor), dar dacă concepem idealurile noastre astfel încât le încredinţăm lui Christos, ele devin în noi germeni reali. Cel care are o conştienţă reală despre Christos, care, din aceste cuvinte ale lui Pavel: „Nu eu, ci Christos în mine este purtătorul idealurilor mele“ face substanţa de viaţă a fiinţei sale, ajunge să-şi spună: Aici văd semănăturile cu germenii lor, văd fluviile şi oceanul, văd munţii şi văile. Dar în afară de acestea există lumea idealismului şi această lume a idealismului este preluată de Christos şi este, ca şi în lumea actuală, germenele unei lumi viitoare, căci Christos duce idealurile noastre în lumea viitoare, aşa cum Dumnezeul naturii duce către anul următor seminţele vegetale ale acestui an.

Iată ce dă idealismului realitate, ce eliberează sufletul de tristele îndoieli care îl pot asalta atunci când se strecoară în el sentimentul idealurilor care sunt legate puţin cu realitatea exterioară, care sunt legate cu ce trebuie să consider a fi de preţ. Cel care primeşte în inima sa impulsul christic resimte acest ideal, această comoară de înţelepciune care se adună în sufletul uman, o resimte ca străbătută, ca saturată de realitate. Şi dacă v-am dat două exemple luate din faptele oculte este pentru a vă arăta cum acţiunea unei învăţături christificate este diferită de cea a unei înţelepciuni primite în suflet nechristificată. Într-adevăr, cu totul altfel pătrunde în jos, spre noi, ceea ce sufletul şi-a christificat în această viaţă pământească decât ceea ce nu şi-a christificat.

Când constienţa clarvăzătoare îşi poartă privirile în sus, în lumea spirituală, şi vede luptând pentru idealurile lor sufletele în care nu s-a trezit pe deplin conştienta lui Christos în cursul ultimei lor încarnări, este profund cutremurată. El le vede lupând pentru ceea ce le este cel mai scump, pentru că Lucifer a dobândit o putere asupra idealurilor lor, aşa încât el le poate priva de roadele reale de care lumea întreagă ar fi trebuit să profite. Cu totul altul este spectacolul pe care îl oferă sufletele care au christificat comoara lor sufletească, care, provocând parcă un reflex slab, acţionează în noi înviorător sufleteşte încă în această viaţă în trup.

Ceea ce poate fi perceput ca o căldură intimă a sufletului, ca o învigorare în situaţiile cele mai crude de viaţă, ca un sprijin în cele mai mari cumpene este tocmai această impregnare cu impulsul christic. De ce? Pentru că cel ce este cu adevărat animat de acest impuls simte cum în biruinţele sufletului său – oricât de imperfecte pot fi ele în viaţa pământească – acest impuls al lui Christos este în ele garanţia, chezăşia *împlinirii* lor. Tocmai de aceea este Christos o întărire atât de deplină în ceasurile de îndoială ale vieţii, un astfel de sprijin pentru suflet. Câte lucruri nu rămân neîmplinite în această viaţă, câte lucruri nu îi par omului preţioase fără să le poată vedea duse până la capăt! Ceea ce resimţim atât de sincer în sufletele noastre, ceea ce unim cu sufletul nostru ca o comoară preţioasă o putem încredinţa lui Christos; şi oricare ar fi în aparentă şansele de realizare, dacă încredinţăm această comoară lui Christos, El o va duce pe aripile sale spre realizare. Nu este nevoie să o ştii întotdeauna, însă sufletul care resimte în el prezenţa lui Christos aşa cum corpul resimte în el prezenta sângelui ca un element însufleţitor, acela percepe forţele de încălzire şi împlinire ale acestui impuls christic pentru tot ce sufletul nu poate realiza în lumea exterioară, însă ar dori să o facă, ar dori să realizeze în mod legitim.

Faptul că conştienţa clarvăzătoare percepe aceste lucruri atunci când priveşte sufletele aflate după moarte este dovada că sufletul omenesc este pe deplin justificat atunci când, în orice face, în orice gândeşte, Îl simte prezent pe Christos, Îl simte pe Christos drept mângâierea şi sprijinul său, Îl primeşte în sine drept Cel despre care îşi spune în această viaţă pământească: „Nu eu, ci Christos în mine". Aceste cuvinte trebuie rostite încă din viaţa pe Pământ.

Aduceţi-vă aminte de pasajul de la începutul cărţii mele ***Teosofia***, care vrea să indice unul din acele puncte în care, pe o anumită treaptă a vieţii spirituale, se realizează ceea ce străbate sufletul în această lume pământească. În acest pasaj eu atrag atenţia asupra faptului că formula *Tat Twam Asi* – Acesta eşti tu –, pe care o meditează înţelepţii

Orientului, apare ca o realitate tocmai în momentul în care treci din lumea aşa-numită a sufletelor în cea a spiritului. Recitiţi acest pasaj.

Dar şi altceva poate deveni realitate, poate deveni realitate într-un mod de o importanţă covârşitoare din punct de vedere omenesc, ceva în legătură cu care acest suflet omenesc, care se simte străbătut de Christos, îşi poate spune în această viaţă cuvintele lui Pavel: „Nu eu, ci Christos în mine“. Dacă înveţi să le gândeşti în aşa fel încât ele să devină un adevăr interior, atunci acest cuvânt se împlineşte după moarte puternic şi cu o mare forţă. Căci ceea ce primim în lume din acest punct de vedere, din punctul de vedere al lui „Nu eu, ci Christos în mine“, devine în aşa fel bunul nostru, devine în aşa fel natura noastră interioară între moarte şi o nouă naştere încât, prin ceea ce a devenit astfel natura noastră interioară, trebuie să îl împărţim cu întreaga omenire. Ceea ce dobândim astfel, ceea ce dobândim din punctul de vedere „Nu eu, ci Christos în mine“, acest lucru este făcut de către Christos un bun comun al întregii omeniri. Ceea ce primesc din punctul de vedere „Nu eu, ci Christos în mine“, despre aceasta am voie după moarte să spun şi să simt: Nu doar pentru mine, ci pentru toţi fraţii mei! Şi abia atunci vom putea afirma: Da, L-am iubit pe Christos mai mult ca orice, mai mult decât pe mine însumi, am ascultat deci de porunca: „Să-l iubeşti pe Dumenzeul tău mai presus de orice“. „Nu eu, ci Christos în mine.“

Şi atunci am împlinit şi a doua poruncă: „Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi“, căci ceea ce am dobândit pentru mine însumi devine bunul comun al omenirii întregi prin faptul că Christos l-a transpus în realitate.

Aceste lucruri trebuie lăsate să acţioneze asupra sufletului; vei descoperi atunci ce înseamnă prezenta lui Christos în sufletul omenesc, căruia îi poate fi sprijin, ajutor şi luminător. Înveţi astfel să înţelegi treptat ceea ce s-ar putea numi raportul lui Christos cu sufletul uman.

CHRISTOS ŞI SUFLETUL UMAN

CONFERINŢA a III-a

Norrköping, 12 iulie 1914

Noţiunile de care ne lovim inevitabil când este vorba de raporturile lui Christos cu sufletul uman sunt noţiunile de greşeală şi păcat. Ştim ce importanţă au noţiunile de greşeală şi păcat în creştinismul lui Pavel, de pildă. Trebuie să spunem că epoca noastră este prea puţin în stare să înţeleagă într-un mod cu adevărat profund raporturile pe care le găsim la Pavel între noţiunile de păcat şi de greşeală pe de o parte, moarte şi nemurire pe de altă parte. Avem aici una din consecinţele materialismului timpului nostru. Să ne aducem aminte ce spuneam în prima conferinţă: nemurirea sufletului omenesc fără continuarea conştienţei după moarte nu poate fi o adevărată nemurire. Dispariţia conştienţei o dată cu moartea n-ar putea să însemne decât un lucru: că omul, de fapt, nu este nemuritor. O dăinuire inconştientă a fiinţei umane după moarte ar însemna că tocmai caracterul esenţial al fiinţei omeneşti, ceea ce face ca omul să fie om, nu se mai păstrează.

Un suflet omenesc care ar supravieţui inconştient morţii n-ar reprezenta mai mult decât suma de atomi pe care şi materialismul o admite şi care ar trebui să se mentină şi când corpul omenesc este distrus.

Pavel era ferm convins că nu se poate vorbi de nemurire decât dacă există conştienţa individuală. Şi cum conştienţa individuală trebuia legată de greşeală şi păcat, el putea să spună: Dacă conştienţa omului este întunecată după moarte prin păcat şi greşeală, sau prin consecinţele lor, dacă conştienţa, după moarte, este distrusă prin păcat şi greşeală, înseamnă că păcatul şi greşeala sunt în stare să omoare omul ca suflet şi ca spirit. Mentalitatea materialistă a epocii noastre, chiar cea a multor filosofi şi gânditori moderni care se mulţumesc să vorbească despre supravieţuirea sufletului, este, în mod firesc, foarte îndepărtată de această concepţie; nemurirea omenească trebuie să fie identică cu supravieţuirea *conştientă* a sufletului după moarte.

Aici apare o anumită dificultate, mai ales pentru conceţia antroposofică despre lume. Ca să-ţi dai seama de ea, e destul să analizezi raporturile pe care le au noţiunile de „vină“, „păcat“ cu cea de „karmă“. Unii antroposofi rezolvă problema spunând simplu: Noi credem în karmă, adică o greşeală comisă într-o anumită încarnare o duci cu tine prin karma ta şi o plăteşti mai târziu. În felul acesta se stabileşte, în cursul încarnărilor succesive, o compensare. Tocmai aici apare dificultatea. Antroposofii se întreabă cum se împacă asta, de pildă, cu noţiunea de iertare a păcatelor prin Christos. Şi totuşi ideea iertării păcatelor este strâns legată cu adevăratul creştinism. Să ne gândim de pildă la Christos aflat pe cruce între cei doi tâlhari. Cel din stânga îşi bate joc de Christos: Dacă vrei să fii Dumnezeu, mântuieşte-Te pe Tine şi mântuieşte-ne şi pe noi! Cel din drepata îi replică: N-ar trebui să vorbeşti aşa, căci amândoi ne merităm pedeapsa morţii pe cruce, după faptele noastre, dar Acesta este nevinovat şi îndură aceeaşi soartă cu noi. Apoi cel din dreapta, adresându-se lui Christos, adaugă: Adu-ţi aminte de mine când vei fi în împărăţia Ta! La care Christos răspunde: „Adevăr îţi spun ţie, chiar azi tu vei fi cu mine în Rai“. Nu poţi pur şi simplu să elimini acest cuvânt din Evanghelie sau să îl conteşti; este un cuvânt foarte important şi plin de semnificaţie. Întrebarea pentru antroposofi este următoarea: Tâlharul din dreapta trebuie să ispăşească ceea ce a făcut; de ce Christos îi spune, ca şi cum l-ar ierta, ar anula păcatul: „chiar astăzi tu vei fi cu mine în Rai?“ Antroposoful poate spune că tâlharul din dreapta va trebui să-şi ispăşească greşeala prin karma sa, ca şi cel din stânga.

De ce face Christos o deosebire între tâlharul din dreapta şi cel din stânga? Este cert că avem aici, pentru concepţia antroposofică a karmei, o reală dificultate. Ea nu este uşor de rezolvat; se rezolvă însă dacă prin cercetare spirituală studiezi cu mai multă atenţie creştinismul, dacă încerci să-l pătrunzi cât mai mult. Să încercăm să lămurim problema dintr-un alt punct de vedere, care vă este deja cunoscut şi care ne va permite să vedem mai din aproape ce se petrece aici. Amintiţi-vă, iubiţii mei prieteni, felul în care vorbim adesea despre Lucifer şi Ahriman şi cum sunt ei reprezentaţi de mine în dramele-misterii. De îndată ce începi, aş spune, să-i priveşti dintr-un punct de vedere pe care l-aş numi omenesc-antroposofic, şi faci din Lucifer un fel de tâlhar interior iar din Arhiman un fel de tâlhar exterior, în acel moment ai mari dificultăţi; nu trebuie să uiţi că Lucifer, deşi este cel care a introdus răul în lume, acest rău interior care se naşte prin pasiuni a adus

libertatea şi joacă în ansamblul Cosmosului un rol important. Şi tot aşa trebuie să spui şi despre Ahriman, şi el joacă un rol important în ansamblul Universului. Am remarcat, când am început să vorbim mai des despre Lucifer şi Ahriman, că antroposofii deveneau într-un fel neliniştiţi. Ei păstrau din concepţia tradiţională despre Lucifer sentimentul că de fapt în Univers el este un înspăimântător criminal de care trebuie să te păzeşti în totul. Natural, un antroposof nu poate fi cu totul de această părere, fiindcă el trebuie să recunoască rolul important al lui Lucifer în ansamblul Universului. Şi totuşi trebuie să şi-l reprezinte pe Lucifer ca pe un adversar al zeilor progresişti, deci ca un spirit care, într-un anumit fel, zădărniceşte planul creaţiunii, ca un duşman al acelor zei pe care trebuie de fapt să-i venerăm. Pe scurt, când vorbim astfel despre Lucifer, îi recunoaştem unui adversar al divinităţii un rol important în ansamblul Universului, şi tot aşa trebuie să o facem şi pentru Ahriman.

În anumite privinţe poţi înţelege că sufletul omenesc se întreabă: Care trebuie să fie atunci atitudinea mea faţă de Lucifer si Ahriman? Trebuie să-i iubesc sau să-i urăsc? Nu stiu ce să fac cu ei! De unde vin toate astea? De altminteri, trebuie să îţi dai seama că despre ei se vorbeşte ca despre fiinţe care, de fapt, prin specificul lor, nu aparţin planului fizic, că misiunea şi sarcina lor în lume este oarecum în afara planului fizic, este în lumea spirituală.

În timpul conferinţelor müncheneze [6] îndeosebi am subliniat că esenţa acestui fapt constă în aceea că rolul încredinţat lui Lucifer şi lui Ahriman de către zeii care facilitează evoluţia este în lumile spirituale şi că un dezacord, o dizarmonie nu se produce decât atunci când ei îşi transferă rolul în planul fizic, arogându-şi astfel drepturi care de fapt nu le-au fost acordate. Dar există ceva, iubiţii mei prieteni, ceva ce trebuie să admitem – şi pe care, în general, sufletul uman nu îl acceptă bucuros când abordează aceste subiecte –, anume că judecata noastră, judecata umană, este de fapt valabilă doar pentru planul fizic şi că această judecată, corectă pentru planul fizic, nu poate fi aplicată lumilor superioare. Tocmai de aceea trebuie ca încet, progresiv, să aprofundăm cunoaşterea antroposofiei, pentru a ne lărgi judecata, lumea noastră de noţiuni, concepte şi idei. Oamenii timpului nostru, care gândesc materialist, consideră că antroposofia este greu de înţeles, pentru că ei nu vor să-şi lărgească judecata şi vor să rămână la judecata valabilă doar pentru planul fizic.

Dacă spunem că o putere este ostilă altei puteri, este drept să adăugăm, rămânând în planul fizic, că ostilitatea este un lucru rău, că ea nu ar trebui să existe. Pe un plan superior, lucrurile stau altfel. Aici judecata trebuie să se lărgească. Pentru ca lumea în întregul ei să fie posibilă este necesar să existe o opoziţie spirituală; aşa cum în domeniul electricităţii este necesară o electricitate pozitivă şi una negativă, e necesară şi o opoziţie spirituală. Trebuie să existe spirite care se confruntă. Aici se verifică ceea ce spune Heraclit, şi anume că nu numai iubirea ci şi lupta construieşte Universul. Numai când Lucifer acţionează asupra sufletului uman şi prin sufletul uman introduce lupta în lumea fizică, numai atunci această luptă este nejustă, nepotrivită. Dar nu acelaşi lucru este valabil pentru lumile superioare; aici şi opoziţia spiritelor este ceva ce ţine de întreaga structură, de întreaga evoluţie a lumii, ceea ce înseamnă că de îndată ce pătrundem în lumea spirituală trebuie să folosim cu totul alte unităţi de măsură, să adoptăm alte moduri

de a judeca. De aceea este atât de şocant să vorbeşti despre Lucifer şi Ahriman, pe de o parte, ca fiind adversari ai zeilor şi, pe de altă parte, ca fiind necesari în întregul mers al ordinii cosmice. Aşadar, trebuie să admitem înainte de toate că omul, dacă foloseşte pentru lumile superioare judecata valabilă planului fizic, intră în coliziune cu ordinea cosmică.

Acum însă tocmai aceasta este ideea principală ce trebuie accentuată mereu, anume că Christos, ca Christos, nu ţine de fiinţele planului fizic, că, din clipa în care a avut loc Botezul în Iordan, o fiinţă care înainte nu era de pe Pământ, o fiinţă care nu aparţinea fiinţelor pământeşti s-a încarnat în Iisus din Nazaret. Aşadar, în Christos avem de-a face cu o fiinţă care pe bună dreptate le putea spune discipolilor Săi: Eu sunt de sus, voi sunteţi de jos, adică Eu vin din Împărăţia Cerurilor, voi din Împărăţia Pământului. Să vedem care sunt consecinţele acestui fapt. O judecată pământească, care, ca judecată pământească, este în întregime justificată, este ea în mod necesar şi judecata acelei fiinţe cosmice Christos, încarnată în trupul lui Iisus? Fiinţa care în timpul Botezului în Iordan a intrat în corpul lui Iisus nu are o judecată pământească ci o judecată cerească, ea trebuie să judece altfel decât judecă oamenii.

Şi acum să măsurăm întreaga greutate a cuvintelor rostite pe Golgota. Tâlharul din stânga nu-şi dă seama că Christos nu este doar o entitate pământească, ci o entitate care aparţine împărăţiei ce nu este împărăţia pământească. Dimpotrivă, tâlharul din dreapta conştientizează acest lucru, înainte de a muri: Împărăţia ta, o Christos, este din altă lume. Adu-ţi aminte de mine când vei intra în împărăţia Ta. În acest moment, tâlharul din dreapta are un presentiment al faptului că Christos ţine de o altă împărăţie, în care domneşte o cu totul altă forţă de judecată decât pe Pământ. De aceea Christos, din conştienţa că El stă în împărţia Sa, poate să-i răspundă: Într-adevăr, pentru că tu presimţi ceea ce este împărăţia mea, vei fi chiar azi – adică o dată cu moartea – cu mine în împărăţia mea. Astfel se revelează forţa supra-pământească a lui Christos care trage individualitatea omenească în sus, într-o sferă spirituală. Judecata pământească, judecata omenească trebuie, bineînteles, să spună: Din punct de vedere karmic, tâlharul din dreapta va trebui să îşi achite datoria ca şi cel din stânga. Dar judecata cerească este alta. Acesta este abia începutul problemei. Căci, bineînţeles, dumneavoastră puteţi spune: Atunci judecata cerească şi judecata pământească sunt în contradicţie. Cum poate Christos să ierte în timp ce judecata pământească cere o compensare karmică?

Da, iubiţii mei prieteni, atingem aici una din cele mai grele probleme ale ştiinţei oculte. Şi anume, trebuie să facem o distincţie pe care sufletul omenesc nu o face bucuros fiindcă îi repugnă să urmărească un raţionament până în ultimele sale consecinţe, atunci când acest lucru implică anumite dificultăţi. Va trebui poate să întoarceţi pe o parte şi pe alta de multe ori în sufletul dumneavoastră ceea ce o să vă spun pentru ca, în final, să înţelegeţi problema.

Mai întâi să stabilim o deosebire. Să vedem în primul rând ce se împlineşte în karmă printr-o justiţie obiectivă. Un lucru trebuie să fie clar, că omul este supus karmei sale. El trebuie deci să compenseze karmic răul pe care l-a săvârşit. Dacă reflectăm la acest lucru vom fi de acord că nimeni nu ar vrea să fie altfel. Admiteţi că cineva ar fi comis într-

adevăr o faptă rea. În momentul în care a putut să o comită, el este mai puţin bun decât dacă nu ar fi comis-o, şi nu poate să regăsească treapta de perfecţiune pe care o avea înainte de a face răul decât când va compensa răul făcut. Trebuie deci ca el să dorească să repare greşeala, fiindcă reparând-o, compensându-o, poate ajunge din nou la treapta de perfecţiune pe care o atinsese înainte de a fi săvârşit fapta. Aşadar, pentru propria noastră perfecţionare, nu putem dori decât un lucru, şi anume: karma să subziste ca justiţie obiectivă. Altfel spus, într-o concepţie despre libertatea omenească nu poate lua naştere sub nici o formă dorinţa de a-ţi vedea iertate păcatele în aşa fel încât, de pildă, astăzi să putem vătăma ochii cuiva fără să avem de ispăşit acest păcat prin karma noastră. Un om care a sfărâmat ochii altuia este mai imperfect decât cel care nu a comis acest act, iar karma sa ulterioară va trebui să îl conducă la a compensa aceasta printr-o faptă bună; numai atunci se va regăsi el aşa cum era înainte de această faptă. Este deci de neconceput, dacă reflectezi cu adevărat la ceea ce este natura umană, să poţi vătăma astăzi ochii cuiva, fapta să-ţi fie iertată şi, prin aceasta, karma să-ţi fie compensată. În ceea ce priveşte karma, este absolut just ca nici o datorie să nu ne fie iertată, ci să avem de plătit până la ultimul bănuţ.

Dar în ce priveşte greşeala mai este încă ceva de spus. Greşeala cu care ne încărcăm, păcatul cu care ne încărcăm, nu este numai problema noastră personală, ci – trebuie să facem precizarea – este un fapt cosmic obiectiv, el priveşte şi lumea. Greşeala pe care am comis-o o vom compensa prin karma noastră; dar faptul că am zdrobit ochii cuiva s-a întâmplat, a avut loc în mod real. Iar dacă noi, să spunem, în încarnarea actuală zdrobim ochii cuiva şi apoi, într-o încanare ulterioară, facem ceva ce compensează această faptă comisă înainte cu multe sute de ani, totuşi ceva rămâne în mersul obiectiv al lumilor. Ceea ce am făcut rămâne o faptă obiectivă în ansamblul cosmic. În ce ne priveşte, noi o compensăm mai târziu. Vina pe care ne-am adăugat-o, o ştergem prin karmă, dar faptul cosmic obiectiv rămâne, nu îl putem şterge prin aceea că am înlăturat din noi imperfecţiunea.

Trebuie deci să deosebim urmările unui păcat pentru noi înşine şi urmările unui păcat pentru evoluţia obiectivă a lumii. Această distincţie este extrem de importantă. Şi acum îmi veţi permite poate să introduc aici o observaţie ocultă, care ar putea să lămurească oarecum problema.

Când abordezi evoluţia omenirii pornind de la Misteriul de pe Golgota şi Cronica Akasha fără să fii străbătut de entitatea lui Christos este foarte uşor să te înşeli, fiindcă Cronica Akasha nu concordă întotdeauna cu ceea ce se poate citi în evoluţia karmică a fiecărui individ. Să luăm un exemplu: să presupunem că în anul 733 ar fi trăit un om care a comis o greşeală gravă. Dacă cercetezi Cronica Akasha, ai putea să nu găseşti nici o urmă a acestei greşeli. Dar dacă studiezi apoi karma acelui om vei afla că mai este ceva ce are de ispăşit; această faptă ar trebui să fie înscrisă într-un anumit moment în Cronica Akasha, totuşi ea nu se află acolo. Când studiezi karma observi că acel om trebuie să plătească pentru această faptă; ar trebui să găseşti în Cronica Akasha, în acea încarnare, păcatul, vina lui; ea însă nu este acolo. Ce contradicţie! Şi totuşi avem aici un fapt obiectiv, care poate fi observat în multe cazuri. Se poate întâmpla să întâlnesc astăzi pe cineva; dacă îmi este dat harul de a-i cunoaşte puţin karma, aş putea să descopăr că o anumită nenorocire,

o lovitură a sorţii care l-a lovit face parte din karma sa, este compensarea unei greşeli anterioare. Totuşi, dacă străbat cursul încarnărilor sale precedente, ca să văd ce a făcut atunci, nu voi găsi nici o menţiune a acestei fapte în Cronica Aksaha. De unde vine asta?

Provine din faptul că Christos a luat asupra sa greşeala obiectivă. Din momentul în care eu îl primesc pe Christos în mine, când cercetez Cronica Akasha împreună cu Christos regăsesc această faptă! Christos a luat-o în împărăţia sa şi o poartă în continuare ca fiinţialitate, în aşa fel încât, dacă nu ţin seama de Christos, nu o pot găsi în Cronica Akasha. Remarcaţi bine diferenţa: dreptatea karmică rămâne, dar pentru ceea ce reprezintă în lumea spirituală consecinţele unei greşeli, pentru acestea interevine Christos care duce această greşeală în împărăţia Sa, o ia asupra Sa.

Pentru că ţine de o altă împărăţie, Christos poate să ne şteargă datoriile şi păcatele noastre săvârşite în lumea aceasta, să le ia asupra lui.

În definitiv, ce spune Christos, fiind pe cruce, tâlharului din sânga? Dacă nu în cuvinte, cel puţin ca sens, îi spune: Ceea ce ai făcut va avea consecinţe nu numai în lumea fizică ci şi în lumea spirituală. Iar răufăcătorului care este la dreapta sa îi spune: Chiar astăzi tu vei fi cu mine în Rai. Ceea ce înseamnă: Eu iau asupra mea fapta ta. Sigur, tu va trebui mai târziu, prin karma ta, să ispăşeşti în ce *te* priveşte această faptă, însă ceea ce înseamnă pentru *lume* această faptă, asta mă priveşte pe mine, spune Christos, exprimat simplist. Facem aici o precizare foarte importantă şi care este valabilă nu numai pentru epoca ce urmează Misteriului de pe Golgota, ci şi pentru epoca precedentă.

Am avut deja prilejul să observăm în conferinţele anterioare că coborârea lui Christos printre cei morţi nu este o legendă. Prin aceasta Chrisos a împlinit ceva pentru sufletele care, în epoci anterioare, se încărcaseră cu greşeli şi păcate. N-ar trebui să studiezi Cronica Akasha a epocilor anterioare Misteriului de pe Golgota fără să fii tu însuţi pătruns de entitatea lui Christos. Fiindcă ai comite erori peste erori. Şi atunci nu este de mirare că Leadbeatter, de pildă, care în realitate nu ştie nimic despre Christos, a ajuns să facă în cartea sa *Omul, de unde vine, unde merge* afirmaţiile cele mai stranii asupra evoluţiei pămanteşti. Doar dacă este pătruns de impulsul lui Christos sufletul este în stare să vadă lucrurile aşa cum s-au petrecut cu adevărat în cursul evoluţiei pământeşti chiar înaintea Misteriului de pe Golgota, în vederea Misteriului de pe Golgota.

Karma este o problemă a întregului şir de încarnări ale omului şi justiţia karmică trebuie să fie apreciată în lumina unei judecăţi care este judecata noastră pământească. Dar ceea ce Christos face pentru omenire trebuie măsurat cu o judecată care ţine de alte lumi decât cea pământească. Să ne gândim o clipă la sfârşitul evoluţiei pământeşti, la epoca în care oamenii vor fi sfârşit a se încarna aici, jos. Sigur, trebuie ca totul să fie plătit până la ultimul bănuţ. Sufletele omeneşti îşi vor fi împlinit atunci într-un fel karma lor. Dar imaginaţi-vă că toate greşelile rămân unite cu Pământul, că ele continuă să-şi exercite acţiunea în Pământ. Oamenii şi-ar fi achitat karma, dar Pământul nu ar fi pregătit să intre în era jupiteriană şi întreaga omenire pământească s-ar afla în situaţia de a nu avea un locaş, n-ar mai avea cum să se dezvolte dincolo, pe Jupiter. Dacă Pământul întreg evoluează odată cu omul, asta este o urmare a faptei lui Christos. Fără această faptă, tot

ceea ce s-ar acumula pe Pământ ca greşeală ar arunca Pământul în întunecimi şi n-ar mai exista planetă pentru continuarea evoluţiei. Împlinindu-ne karma, noi facem ceea ce este necesar pentru noi înşine, dar nu pentru întreaga omenire şi nici pentru ceea ce, în evoluţia Pământului, este legat de întreaga evoluţie umană.

Să ne fie deci clar, nu suntem absolviţi de karmă, dar cu siguranţă consecinţele greşelilor şi păcatelor noastre pentru evoluţia Pământului sunt şterse prin ceea ce a intervenit prin Misteriul de pe Golgota. Trebuie, de asemenea, să ne fie clar că toate acestea nu se pot produce fără colaborarea, fără participarea omului. Este ceea ce se poate înţelege şi din cuvintele spuse de Christos tâlharului de pe cruce. Tâlharul din dreapta a avut presentimentul unei împărăţii suprapământeşti în care totul se petrece altfel decât în lumea pământească. Omul trebuie să-şi impregneze sufletul cu substanţa fiinţei lui Christos; trebuie într-un fel să fi luat în sufletul său puţin din Christos pentru ca Christos să poată acţiona în el şi să-l ducă într-o lume unde, ce-i drept, omul nu are puterea să-şi anuleze karma, dar unde consecinţele greşelii şi ale păcatului nostru pentru lumea exterioară sunt şterse prin Christos.

Arta picturii ne oferă o minunată imagine a acestui adevăr. Cum să nu îţi facă o puternică impresie Christos ca judecător când contempli, de pildă, fresca lui Michelangelo din Capela Sixtină, *Judecata de Apoi*? Care este de fapt subiectul acesteia? Să lăsăm de o parte sensul profund esoteric şi să ne ocupăm numai de imaginea care apare în sufletul nostru. Vedem acolo pe cei drepţi şi pe cei păcătoşi. Or, acest tablou s-ar putea picta într-un mod diferit de cel în care a făcut-o acest creştin care este Michelangelo; s-ar putea reprezenta oameni la sfârşitul Pământului sau după sfârşitul Pământului, contemplându-şi karma lor şi spunându-şi: E adevărat, noi ne-am împlinit karma, totuşi greşelile noastre sunt înscrise pe table de aramă în lumea spirituală şi ele reprezintă o povară pentru Pământ, povară care ar putea să distrugă Pământul. În ce ne priveşte pe noi, le-am achitat, dar ele sunt prezente peste tot. De fapt, acest lucru nu este un adevăr, ar putea fi aşa, dar nu constituie un adevăr. Prin faptul că Christos a murit pe Golgota, omul nu va vedea tabla unde sunt înscrise greşelile sale, el Îl va vedea pe Cel care le-a luat asupra sa; va vedea reunit în fiinţa lui Christos tot ceea ce altfel ar fi răspândit în Cronica Akasha. În locul acestei cronici, în faţa lui stă Christos, El a luat asupra Sa toate acestea.

Profunde taine ale naturii omenesti ne sunt relevate aici. Dar ce trebuie pentru ca, în acest domeniu, să-ţi dai seama de adevărata stare de fapt? Trebuie ca oamenii să poată – puţin contează că ei sunt păcătoşi sau drepţi – să-şi ridice ochii către Christos, să nu vadă un gol acolo unde ar trebui să fie Christos. Trebuie să ai o legătură cu Christos. Tâlharul din dreapta crucii demonstrează prin propriile sale cuvinte legătura sa cu Christos. Când Christos a dat celor care lucrează în spiritul Său misiunea de a ierta păcatele, este cert că niciodată şi nicăieri nu s-a pus problema să fie ştirbită cu ceva karma, ci prin aceasta voia să se arate că, pentru cel care este în legătură cu Christos, împărăţia pământească este salvată de urmările şi consecinţele spirituale ale vinei şi ale păcatului care sunt fapte obiective, chiar când ele au fost ispăşite.

Ce înseamnă pentru sufletul uman cuvintele rostite în numele lui Christos de cel care are acest drept: „Iertate îţi sunt păcatele“. Asta înseamnă că tu trebuie, evident, să te aştepţi la

o compensare karmică, dar că, de fapt, vina şi păcatul tău au fost transformate de Christos pentru ca să nu ai mai târziu cumplita suferinţă pe care ai vieţui-o văzând, privind în urmă la greşeala ta, cum prin această greşeală ai distrus o parte a existenţei pământeşti. Christos şterge această greşeală. Dar pentru asta este nevoie de o anumită treaptă de conştienţă pe care cel care iartă datoria, care iartă păcatele are dreptul să o ceară: păcătosul să aibă conştienţa greşelii sale şi conştienţa faptului că Christos o poate lua asupra lui. Atunci cuvintele „Iertate îţi sunt păcatele“ corespund unui fapt *cosmic* şi *nu unui fapt karmic*.

Există în Evanghelii un pasaj în care Christos ne arată atât de frumos atitudinea Sa asupra acestui aspect încât atinge puternic inima. Celor care Îi aduc, condamnând-o, o femeie prinsă în adulter – reprezentaţi-vă clar această scenă – Christos le dă un dublu răspuns: pe de o parte, El înscrie ceva în Pământ; pe de altă parte, nu judecă, nu condamnă, El iartă. De ce scrie El în pământ? Pentru că în joc este karma, pentru că ea, karma, este dreptatea obiectivă. Fapta femeii adultere nu poate fi ştearsă pentru ea. Christos o înscrie deci în pământ. Dar cu totul altfel stau lucrurile cu consecinţele spirituale – şi nu pământeşti – ale acestei fapte; pe acestea Christos le ia asupra Sa. „El iartă“, însă asta nu înseamnă că El şterge greşeala în sensul absolut al termenului, ci că ia asupra Sa urmările obiective ale faptei comise.

Să ne gândim acum ce înseamnă să-ţi poţi spune: Am făcut în lumea asta cutare sau cutare lucru. Asta însă nu dăunează progresului meu pe mai departe fiindcă nu voi rămâne tot atât de imperfect ca atunci când am comis această faptă. În viitor voi putea ajunge iar la nivelul la care eram, prin faptul că voi ispăşi această greşeală prin karma mea. Dar nu pot face ca şi când această greşeală a mea n-ar exista pentru evoluţia Pământului. Am avea de suportat suferinţe de nedescris dacă n-ar fi venit să se unească cu evoluţia Pământului o fiinţă care, prin puterea Sa, face ca acţiunea noastră, fapta noastră, din care nu putem schimba nimic, să fie pentru Pământ ca şi cum n-ar fi fost niciodată comisă. Această fiintă este Christos. El nu ne descarcă de karma noastră personală ci de consecinţele spirituale şi obiective ale faptelor noastre, ale greşelilor noastre. Şi tocmai acest lucru trebuie să îl urmărim în continuare în sufletul nostru. Numai atunci înţelegem că Christos este o entitate unită cu întreaga omenire, cu omenirea de pe întreg Pământul, fiindcă Pământul există pentru om. Christos este unit deci şi cu întreg Pământul. Marea slăbiciune a omului, urmare a ispitei luciferice, este faptul că omul este în stare să se izbăvească pe sine prin karma sa proprie, dar este incapabil să izbăvească în acelaşi timp şi Pământul. Acest lucru îl împlineşte fiinţa cosmică, Christos.

Şi acum vedem de ce unii antroposofi nu ajung să înţeleagă faptul că creştinismul este perfect conciliabil cu ideea de karmă. Sunt acei antroposofi care introduc în antroposofie egoismul deplin, un egoism mare; deşi nu o spun niciodată în mod deschis, totuşi ei simt şi gândesc: Din moment ce prin karma mea mă izbăvesc pe mine, ce mă interesează restul lumii; facă ce o vrea! Şi acestor antroposofi le este suficient să vorbească doar de compensarea karmică. Dar nu, asta nu este destul. Omul ar fi o fiinţă pur luciferică dacă nu s-ar gândi decât la el însuşi. În fapt, el este un membru al întregii lumi şi trebuie să se gândească la întreaga lume cu dăruire. El trebuie să gândească la faptul că, deşi se poate izbăvi în mod egoist pe sine prin karma sa, el nu poate însă izbăvi întreaga existenţă a

Pământului. Şi tocmai aici intervine Christos. Iar atunci când ne hotărâm să nu ne gândim numai la eul nostru, trebuie să ne gândim şi la altceva ca la eul nostru. La ce să ne gândim? La acest „Christos în mine“ de care vorbeşte apostolul Pavel. Atunci, cu El, suntem uniţi cu întreaga existenţă a Pământului. Nu ne mai gândim doar la salvarea noastră, ci ne spunem: Nu eu şi propria mea salvare, ci Christos în mine şi salvarea Pământului!

Iubiţii mei prieteni! Trebuie într-adevăr să ai un spirit prea puţin creştin ca să interpretezi creştinismul aşa cum o fac atâţia oameni care se consideră autentici creştini şi care acuză, de pildă, pe creştinii antroposofi de erezie. Trebuie să ai prea puţin simţ creştin. Ne putem pune chiar întrebarea: Este într-adevăr creştineşte să gândesc că am voie să fac orice, că de fapt Christos a venit în lume pentru a mă descărca de toate acestea, pentru a-mi ierta păcatele, aşa încât să nu mai am nimic de-a face cu karma mea, cu păcatele mele? Cred că acestei atitudini i s-ar putea aplica mai curând un alt cuvânt decât cel de „creştinească“; cel de „comodă“. În adevăr, ar fi foarte comod dacă nu ar trebui decât să te căieşti pentru ca tot ce ai comis în lume să fie şters din karma viitoare. Nu, nu este şters din karmă, dar poate fi şters de acolo unde noi, ca urmare a slăbiciunii noastre omeneşti, datorită ispitirii luciferice, nu putem răzbate: din evoluţia Pământului. Acest lucru îl face Christos. Iertarea păcatelor noastre ne cruţă de suferinţa de a fi introdus pe vecie o greşeală obiectivă în evoluţia Pământului. De acest lucru trebuie, bineînţeles, să fim serios interesaţi. Dar dacă vedem lucrurile în acest fel, atunci şi în multe alte privinţe va apărea o seriozitate profundă, legată de o gândire corectă despre Christos. Ei i se va adăuga o adâncă gravitate şi multe din concepţia noastră despre Christos – care celui ce primeşte în sufletul său cu toată seriozitatea concepţia despre Christos i se par ca un fel de frivolitate şi cinism – vor dispărea. Căci tot, tot ce am spus astăzi şi care se bazează punct cu punct pe cele mai importante pasaje din Noul Testament, ne confirmă faptul că tot ce este Christos pentru noi este pentru că El nu este o fiinţă ca ceilalţi oameni, ci o fiinţă care a coborât de sus, din înălţimile Cosmosului, la Botezul în Iordan, în evoluţia pământească a omului. Totul mărturiseşte natura cosmică a lui Christos. Şi cel care cugetă profund la raporturile lui Christos cu greşeala şi păcatul ajunge să conchidă că, deoarece omul este incapabil să şteargă în cursul existenţei pământeşti vina sa pentru întregul Pământ, a trebuit ca o fiinţă cosmică să coboare, pentru ca datoria faţă de Pământ să fie anulată.

Adevăratul creştinism nu îl poate considera pe Christos altfel decât ca pe o fiinţă cosmică. Dar din acel moment putem fi atinşi până în profunzimile sufletului nostru de ceea ce înseamnă cuvintele: „Nu eu, ci Christos în mine“. Atunci, din această cunoaştere va iradia în noi ceva ce nu pot să exprim decât prin aceste cuvinte: Din moment ce îmi permit să spun „Nu eu, ci Christos în mine“, prin însuşi acest fapt eu recunosc că nu mai aparţin exclusiv sferei pământeşti, că în mine trăieşte ceva ce are importanţă pentru Cosmos, că în calitatea mea de fiinţă omenească am fost găsit demn să fiu în sufletul meu purtătorul unui principiu extrapământesc, aşa cum în predispoziţiile mele care vin de pe Saturn, Soare, Lună port în mine o fiinţă extrapământească. Şi în conştienţa omului se va revela imensa importanţă a faptului de a fi christificat. Şi el va lega de cuvântul lui Pavel „Nu eu, ci Christos în mine“ şi sentimentul că, în ce priveşte responsabilitatea sa interioară faţă de Christos, trebuie să dezvolte acum seriozitatea cea mai profundă.

Tocmai acest lucru îl aduce conştienţei creştine antroposofia, un sentiment de responsabilitate, încât nu mai poţi să spui în orice situaţie: Credeam asta sau asta şi, pentru că aşa credeam, puteam să şi spun aşa. Epoca noastră materialistă merge tot mai mult în sensul acestui „Credeam că era adevărat, deci aveam dreptul să o spun“. Dar nu aducem o blasfemie lui Christos, nu-L răstignim din nou atunci când suntem destul de superficiali încât să răspândim prin cuvânt sau prin carte orice, oriunde, numai pentru că am crezut ceva într-un anumit moment, fără să fi examinat?

Dacă omenirea va lua în serios tot ce are legătură cu Christos, în ea va lua nastere sentimentul că omul trebuie să se dovedească demn de Cel care trăieşte în noi prin aceea că primim tot mai real în noi acest principiu cosmic.

Da, poţi uşor să crezi că cei care nu vor să-L considere pe Christos un principiu cosmic, care se căiesc cu orice prilej de greşelile lor, mai întâi spun o minciună despre semeni şi apoi vor să o retracteze. Cel care vrea să se arate demn de Christos care trăieşte în sufletul său va examina mai întâi dacă are dreptul să spună fără să fi controlat un lucru de care poate este convins pe moment.

Mari schimbări vor avea loc atunci când o adevărată concepţie despre Christos va apărea în lume. Toţi cei – şi sunt nenumăraţi – care scriu astăzi – sau, mai curând, care mâzgălesc hârtia – scriind grăbit lucruri pe care nu le cunosc bine vor înţelege că Îl pângăresc astfel pe Christos în sufletul uman. Şi nu se va mai auzi scuza curentă: Credeam că aşa este, eram de bună-credinţă. Christos nu cere numai „bună-credinţă“. El vrea să şi conducă pe oameni la adevăr. A spus el însuşi: Adevărul vă va face liberi! Unde a spus vreodată Christos că dacă gândeşti în *sensul* său poţi să răspândeşti în lume lucruri despre care nu ştii nimic?

Multe se vor schimba! Desigur, o mare parte din producţia literară a timpului nostru va dispărea când se va pleca de la ideea că trebuie să te arăţi demn de cuvintele: „Nu eu, ci Christos în mine“. Dar cancerul civilizatiei noastre decadente va fi nimicit dacă vor fi aduse la tăcere vocile care vorbesc despre toate cu uşurătate, fără a fi convinse cu adevărat, care maculează albul hârtiei cu negreală de tipar, care scriu fără să fie convinse că ce scriu corespunde adevărului.

Chiar în acest domeniu a trebuit să trăim multe astfel de lucruri, atât în mişcarea teosofică cât şi legate de ea. Şi ce uşor îţi vine la îndemână scuza: Da, cutare sau cutare erau în momentul acela chiar convinşi de asta!

Ce se dovedeşte de fapt a fi o astfel de „convingere“, iubiţii mei prieteni? Cea mai mare nechibzuinţă, cea mai pură frivolitate! Nu dintr-un motiv personal, credeţi-mă, ci din gravitatea situaţiei ar trebui poate să atragem atenţia că nu există nici o scuză dacă în acest loc important, în faţa Societăţii teosofice, este prezentat frivolul neadevăr despre minciuna iezuită, de către preşedinta acestei societăţi. Sigur, e un fapt de mult tranşat, însă, pentru a preciza cele spuse, ne putem referi încă o dată la el. Ulterior, oamenii au spus: Preşedinta a retractat după puţine săptămâni cele afirmate! Cu atât mai rău dacă

dintr-un loc plin de atâta responsabilitate trâmbiţezi ceva ce trebuie să retractezi după puţine săptămâni, deoarece atunci începe critica generală, nu a persoanei.

Şi să mai adăugăm ceva la deosebirea pe care trebuie să o facem între karma subiectivă, care se desfăşoară în eul omului, şi cea pe care o putem desemna ca ceva obiectiv. Aici nu trebuie pierdut nici un cuvânt, fiecare om trebuie să compenseze dauna pe care a provocat-o. Nu vom intra în amănunte, luăm faptul aşa cum l-a luat Christos în legătură cu femeia adulteră. El a scris păcatul în Pământ. Trebuie însă să atragem atenţia că egoismul trebuie biruit în cadrul mişcării spiritual-ştiinţifice. Trebuie să ne fie clar că nu este necesar doar o judecată subiectivă, ci o apreciere obiectivă asupra lumii.

Ceea ce se poate numi conştiinţă christică se va răspândi într-un anumit sens în lume când Christos va pătrunde tot mai mult în suflete; se va răspândi când sufletele vor căpăta conştienţa prezenţei lui Christos, când cuvântul lui Pavel „Nu eu, ci Christos în mine" se va adeveri. În suflete va fi tot mai clară conştienţa că nu trebuie să spui doar ceea ce crezi, ci să verifici, confruntând cu faptele ceea ce spui. Christos va fi pentru suflet un Învăţător al adevărului, un Învăţător al unei înalte responsabilităţi. El va pătrunde astfel sufletele care vor fi în stare să presimtă întreaga gravitate a cuvintelor „Nu eu, ci Christos în mine".

CHRISTOS ŞI SUFLETUL UMAN

CONFERINŢA a IV-a

Norrköping, 12 iulie 1914

Omenirea are în mod constant nevoie de adevăruri, care nu pot fi înţelese în întregime în toate epocile. A lua în tine un adevăr nu înseamnă numai a-ţi lărgi câmpul cunoaşterii; adevărul include în el forţe de viaţă. Şi când ne pătrundem cu adevărul, sufletul se pătrunde de un element al Cosmosului, aşa cum corpul nostru fizic, pentru a continua să trăiască, trebuie să se penetreze cu aerul exterior. Iată de ce în documentele religioase sunt conţinute adevăruri profunde, dar sub o astfel de formă încât oamenii nu înţeleg adesea adevăratul lor sens decât la mult timp după ce ele au fost dezvăluite.

De pildă, Noul Testament este un document aflat la dispoziţia omenirii. Va fi nevoie însă de întreaga evoluţie viitoare a Pământului pentru ca acest document să fie înţeles în întregime. Viitorul ne va învăţa multe lucruri despre lumea exterioară, ca şi despre lumea spirituală, şi toate acestea ne vor ajuta, dacă le privim în adevărata lor lumină, să ajungem la înţelegerea Noului Testament. Înţelegerea va veni puţin câte puţin, dar Noul Testament este scris într-o formă simplă, aşa încât îl poţi asimila şi, mai târziu, va putea fi înţeles. Este important să ne pătrundem de adevărul pe care îl conţine, chiar dacă nu îi înţelegem încă sensul profund. Mai târziu adevărul se va transforma în cunoaştere, dar încă de acum, asimilându-l, el este o fortă de viaţă, putem spune, chiar dacă e dat sub o formă elementară. În ce priveşte problemele pe care am început să le studiem ieri, ele cer, tocmai pentru a fi înţelese aşa cum ni le-a transmis Noul Testament, o cunoaştere tot mai profundă, posibilitatea de a arunca o privire în lumea spirituală şi în tainele ei.

Dacă vrem să continuăm consideraţiile începute în ultima conferinţă, va trebui ca astăzi să pătrundem până la anumite adevăruri oculte, fiindcă ele ne pot sluji drept călăuză mai ales pentru a înţelege în continuare enigma păcatului şi a vinei, pentru a proiecta puţină lumină tocmai asupra raporturilor lui Christos cu sufletul uman.

Ni s-a întâmplat adesea în cursul muncii noastre spiritual-ştiinţifice să ne aflăm în faţa unui punct de vedere pe care îl putem contura ca o întrebare – întrebare pe care de altminteri ne-am pus-o deseori noi înşine: De ce Christos a murit într-un corp uman? Această întrebare exprimă, în fond, problema Misteriului de pe Golgota: De ce a murit Christos, de ce Dumnezeu a murit într-un corp uman?

Dumnezeu a murit pentru că necesităţile evoluţiei cosmice au impus ca El să poată pătrunde în oamenii de pe Pământ, au impus ca un Dumnezeu al lumilor superioare să devină conducătorul evoluţiei Pământului. Pentru asta, Christos trebuia să se unească cu moartea. Spun bine, să se unească cu moartea, iubiţii mei prieteni! Aş vrea ca acest adevăr să fie primit de către sufletele omeneşti în sensul său cel mai adânc.

În general, omul nu se află faţă în faţă cu moartea decât când vede murind un alt om sau când asistă la anumite fenomene care se aseamănă morţii sau, iarăşi, când ai certitudinea de a trebui să treci tu însuţi prin poarta morţii când încarnarea prezentă ajunge la finalul ei. Dar acesta este în fond doar aspectul exterior al morţii. Moartea se manifestă şi altfel în lumea în care trăim, şi asupra acestor lucruri aş vrea să vă atrag atenţia. Să plecăm de la un fenomen de zi cu zi, cu totul obişnuit. Noi inspirăm aerul şi apoi îl expirăm; dar aerul suferă în noi o transformare. Când este expirat, el este aer mort; aerul expirat de plămân nu mai poate fi respirat, el produce moarte. Vă indic lucrul acesta în trecere pentru ca să înţelegeţi şi maxima ocultă: „Intrând în om, aerul moare“. Într-adevăr, ceea ce este viu în aer moare atunci când intră în corpul uman. Cu fiecare respiraţie, moartea pune stăpânire pe aer. Acesta este însă doar un fenomen. Raza de lumină care pătrunde în ochi trebuie şi ea să moară şi n-am primi nimic de la razele de lumină dacă ochiul nostru nu s-ar situa fată de raza de lumină aşa cum se situează plămânii faţă de aer. Orice lumină care pătrunde în ochiul nostru moare acolo, şi tocmai această moarte a luminii ne permite să vedem. Principiul viu al luminii moare atunci când pătrunde în ochi. În ochi, raza de lumină moare. O ucidem ca să putem avea percepţia vizuală. Astfel, suntem umpluţi cu ceea ce trebuie să moară în noi pentru ca să avem conştienţa pământească: Corpul nostru omoară aerul, omoară şi raza de lumină care pătrunde în noi, deci noi omorâm în multe feluri.

Atunci când chemăm în ajutor ştiinţa spiritului, noi deosebim materia pământ, materia apă, materia aer, materia căldură. După aceea pătrundem în lumea eterului luminii, vorbim despre eterul căldurii, despre eterul luminii. Până la eterul luminii, omorâm tot ceea ce pătrunde în noi, omorâm continuu, pentru ca să avem conştienţa noastră pământească. Dar există ceva ce nu putem omorî prin existenţa noastră pământească. Ştim că dincolo de eterul luminii se află aşa-numitul eter chimic şi apoi eterul vieţii. Aceste două eteruri nu le putem omorî. Din acest motiv însă aceste două eteruri nici nu au o participare deosebită în noi. Dacă am omorî şi eterul chimic, am distruge în corpul nostru fizic undele armoniei sferelor şi am ucide continuu aceste unde ale armoniei

sferelor cu viaţa noastră fizică. Şi dacă am putea să omorâm şi eterul vieţii, am distruge continuu în noi viaţa cosmică ce se revarsă pe Pământ. În sunetul pământesc ne este dat un surogat, însă el nu se poate compara cu ceea ce am auzi dacă, ca om fizic, am putea auzi eterul chimic. Căci sunetul fizic este un produs al aerului, nu este sunetul spiritual, nu este decât un surogat al lui.

Când a survenit ispita luciferică, zeii progresişti s-au văzut obligaţi să-l mute pe om într-o sferă în care în corpul său fizic domneşte moartea pentru tot ce se află sub nivelul eterului luminii. Şi aceşti zei au spus atunci – acest cuvânt ne-a fost transmis prin Biblie: Omul a învăţat să deosebească între Bine şi Rău, dar el nu trebuie să aibă Viaţa. El nu trebuie să mănânce din Pomul vieţii. Se poate, în sensul ocultismului, să adaugi aici un alt cuvânt; urmarea cuvintelor „Omul nu trebuie să mănânce din Pomul vieţii" ar fi: Şi el nu trebuie să audă din spiritul materiei! Acestea sunt regiunile care i-au fost închise omului. Sunetele muzicii sferelor şi viaţa cosmică ce pulsează prin lume erau deschise iniţiaţilor în Misterii numai printr-o anumită procedură, când, anticipat, ei fiind în afara trupului, Îl puteau vedea pe Christos. Iată de ce filosofii Antichităţii vorbeau de muzica sferelor.

Atrăgându-vă atenţia asupra acestui aspect, vă indic în acelaşi timp din ce sfere a venit Christos la Botezul înfăptuit de Ioan Botezătorul în Iordan. Deci de unde venea El? Din acele regiuni care i s-au închis omului prin ispita luciferică, din regiunea muzicii sferelor, din regiunea vieţii cosmice. De la începutul evoluţiei pământeşti, ca urmare a ispitirii luciferice, oamenii au fost condamnaţi să uite aceste sfere. Dar când, la Botezul în Iordan, Christos s-a încarnat într-un corp omenesc, atunci principiul spiritual al muzicii sferelor, principiul spiritual al vieţii cosmice au impregnat acest corp omenesc; sunt elementele ce aparţineau încă sufletului omenesc în timpul primei sale perioade pământeşti, dar din care el a trebuit să fie surghiunit prin ispitirea luciferică. Astfel, omul este şi în acest sens înrudit cu spiritul. Cu sufletul său, el aparţine în realitate regiunii muzicii sferelor şi regiunii Cuvântului, eterului cosmic al vieţii. Dar el a fost alungat de aici. Şi trebuia ca acest lucru să-i fie redat pentru ca puţin câte puţin el să se poată pătrunde din nou de principiul care îi fusese retras. Tocmai din acest motiv suntem atât de impresionaţi, din punctul de vedere al ştiinţei spiritului, de cuvintele Evangheliei lui Ioan: La început, înainte ca omul să fi căzut în ispită, era Logosul. Omul aparţinea Logosului. Logosul era la Dumnezeu şi Omul era cu Logosul la Dumnezeu. Şi, prin Botezul în apele Iordanului, de către Ioan, Logosul a intrat în evoluţia umană, s-a făcut om.

Avem aici înlănţuirea, importanta înlănţuire a faptelor. Dar să lăsăm deoparte acest adevăr şi să încercăm să abordăm problema şi dintr-o altă latură.

Viaţa în ansamblul ei nu ni se arată decât din latura ei exterioară, iubiţii mei prieteni. Dacă n-ar fi aşa, omul ar şti permanent modul în care, atunci când vede, absoarbe cadavrul luminii din ochiul său.

Ce a trebuit să-şi asume Christos pentru ca să se poată realiza cuvântul lui Pavel: „Nu eu, ci Christos în mine"? Trebuia ca Christos să poată impregna natura umană; dar această natură este umplută cu tot ce este omorât în existenţa pământească prin natura omenească, începând de la eterul luminii în jos. Natura umană este umplută cu moarte,

numai cele două eteruri superioare i-au fost sustrase pentru a nu se pătrunde şi cu moartea lor. Dar pentru ca Christos să poată trăi în noi, El trebuia să se unească cu moartea, să se unească cu tot ceea ce există în lume, începând de la lumină până în profunzimile materiei. Trebuia ca Christos să poată intra în ceea ce purtăm în noi drept cadavrul luminii, al căldurii, al aerului ş.a.m.d. Numai pentru că s-a unit cu moartea, El s-a putut uni cu omul. Şi noi trebuie să simţim în sufletul nostru că Dumnezeu a trebuit să moară ca să ne impregneze pe noi, cei supuşi morţii prin ispita luciferică, şi să putem spune: „Christos în noi".

Multe lucruri ni se ascund în spatele realităţii senzoriale. Omul îşi întoarce privirile spre lumea plantelor; el vede că lumina le face să apară ca prin vrajă din adâncurile Pământului. Ştiinţa ne învaţă că lumina este necesară creşterii plantelor. Dar asta nu-i decât o jumătate de adevăr, iubiţii mei prieteni. Clarvăzătorul care priveşte o plantă vede ieşind din ea elemente spirituale vii. Într-adevăr, lumina coboară în plante şi urcă în ele sub forma unui element spiritual viu. Ea intră în plante pentru ca să se transforme şi să renască în ele ca element spiritual viu. În animal coboară eterul chimic, pe care omul nu-l poate percepe; dacă l-ar putea percepe, el ar suna spiritual. Iar plantele transformă lumina în spirite ale aerului; animalele transformă spiritul care acţionează în eterul chimic în spirite ale apei. Omul însă transformă ce există în eterul cosmic, ce există în eterul vieţii, acel lucru care face ca el să poată trăi şi pe care este împiedicat să-l omoare în sine, îl transformă în spirite ale Pământului, da, îl transformă în spirite ale Pământului.

Într-un ciclu de conferinţe ţinut la Carlsruhe [7] am vorbit despre fantoma umană. Nu este momentul să stabilim un raport între ceea ce v-am spus aici şi ceea ce v-am spus atunci cu privire la acest subiect. Dar acest raport există. Îl veţi găsi poate dumneavoastră înşivă comparând ceea ce am spus astăzi cu ceea ce am spus atunci. Pentru moment vreau să vă expun un alt aspect al problemei.

Ceva spiritual se elaborează fără încetare în fiinţa umană. Ceea ce este viaţă în om iese şi se răspândeşte continuu în lume. Omul răspândeşte în jurul său o aură radiantă prin care îmbogăţeşte întotdeauna elementul pământesc-spiritual al Pământului. În acest element pământesc-spiritual sunt conţinute toate calităţile umane de natură morală şi de alt fel pe care le dobândim în timpul vieţii. Acest lucru este adevărat, riguros adevărat: privirii clarvăzătoare i se revelă faptul că omul face neîncetat să radieze în lume aura sa morală, intelectuală şi estetică şi că această aură continuă să trăiască în spiritualitatea Pământului ca spirit al Pământului. Prin întreaga noastră viaţă târâm după noi, aşa cum cometa îşi târăşte coada prin Univers, ceea ce exală din noi ca o aură spirituală, care se uneşte cu noi fantomatic în timpul vieţii, dar care face şi să radieze în lume comoara morală şi intelectuală a sufletului nostru.

Viaţa este complicată, şi acesta este un aspect al vieţii.

Dacă în cursul cercetării oculte urcăm *dincolo* de Misteriul de pe Golgota, remarcăm că oamenii din acea epocă îndepărtată proiectau pur şi simplu această fiinţă fantomatică, purtătoarea calităţilor lor morale, în lumea exterioară, în aura spirituală exterioară a Pământului. Dar omenirea a evoluat în cursul existenţei pământeşti şi, la un anumit stadiu

al evoluţiei fiinţei fantomatice pe care o radiază omul, s-a ajuns la vremea în care a avut loc Misteriul de pe Golgota. S-ar putea spune că, înainte, această fiinţă fantomatică pe care o radia omul avea ceva mult mai fugitiv. Ea s-a condensat, s-a conturat mai mult în epoca în care s-a împlinit pe Pământ Misteriul de pe Golgota. Şi omul a amestecat cu aceste fiinţe fantomatice, ca un caracter fundamental, tot ce ia în el ca moarte atunci când omoară raza de lumină care pătrunde în ochiul său, şi aşa mai departe, cum am explicat. Într-un anumit sens, aceste fiinţe pământesc-spirituale pe care omul le emană din el sunt un fel de copil născut mort, fiindcă omul le transferă astfel moartea lui.

Reprezentaţi-vă acum că Christos n-ar fi coborât pe Pământ; atunci, atât timp cât sufletele omeneşti ar fi sălăşluit în corpul lor pământesc, ele ar fi proiectat neîncetat în afară aceste fiinţe ce poartă pecetea morţii. Cu această moarte ar fi fost unite calităţile morale ale oamenilor, calităţi despre care am vorbit în ultima conferinţă: vina obiectivă, păcatul obiectiv, ele s-ar fi aflat în ea. Să presupunem că Christos n-ar fi venit. Ce s-ar fi întâmplat cu evoluţia Pământului? Pornind din epoca în care, în fapt, a avut loc Misteriul de pe Golgota, oamenii ar fi creat, pe plan spiritual, forme compacte cărora le-ar fi conferit un principiu de moarte. Şi aceste forme compacte ar fi trebuit să însoţească Pământul în evoluţia jupiteriană. Un Pămânmt mort ar fi născut un Jupiter mort!

Asta ar fi trebuit să se întâmple dacă Misteriul de pe Golgota n-ar fi intervenit, întrucât omului i-ar fi lipsit posibilitatea de a impregna ceea ce radiază din el cu muzica sferelor şi cu viaţa cosmică. Aceste principii n-ar fi existat, ele nu ar fi impregnat ceea ce emana din fiinţa umană. Şi dacă, prin faptul că l-am primit pe Christos în noi, se împlineşte cuvântul „Nu eu, ci Christos în mine“, dacă dezvoltăm în noi o relaţie cu Christos, atunci prinde viaţă ceea ce radiază din noi şi care, altfel, ar rămâne mort. Pentru că purtăm moartea în noi, trebuie ca Christos viu să ne impregneze, pentru ca El să învie ceea ce noi, ca fiinţă spirituală pe Pământ, lăsăm în urmă. În ceea ce se desprinde de noi ca păcat obiectiv, ca vină obiectivă, pe care le ducem mai departe în karmă, pătrunde Logosul viu – Christos, El vivifică toate acestea şi, ca urmare, un Pământ viu se va putea transforma într-un Jupiter viu. Aceasta este consecinţa Misteriului de pe Golgota.

Reflectând la aceste lucruri, sufletul nostru îl poate primi pe Christos în felul următor. El îşi poate spune: A fost un timp în care omul era în sânul Logosului divin. Dar el a trebuit să cadă pradă ispitei luciferice. El a primit în sine moartea. Datorită acestui fapt a primit în el germenele care ar fi făcut ca un Pământ mort să dea naştere unui Jupiter mort. Ceea ce sufletul omenesc ar fi trebuit să primească înainte de ispitire pentru existenţa pământească a rămas în urmă. Cu Christos este însă introdus din nou în existenţa pământească a omului.

Când omul Îl ia acum în sine pe Christos, încât se impregnează de El, îşi poate spune: Ceea ce zeii mi-au dat înainte de ispita luciferică, dar care, datorită acestei ispite, a trebuit să rămână în marele Cosmos, se întoarce în sufletul meu cu Christos. Sufletul meu nu-şi dobândeşte cu adevărat plenitudinea decât primindu-L pe Christos. Numai acum sunt în întregime suflet, de acum sunt ceea ce hotărârea divină voia să fiu de la obârşia evoluţiei Pământului. Fără de Christos aş fi eu cu adevărat un suflet? Simţi că numai prin Christos devii sufletul care ar fi trebuit să fii conform hotărârii zeilor conducători. Acesta este

sentimentul patriei pe care sufletele îl pot avea împreună cu Christos. Căci din patria cosmică în care sufletul îşi are obârşia, de acolo a coborât Christos pentru a reda acestui suflet ceea ce, pe Pământ, ispita luciferică l-a făcut să piardă. Christos readuce sufletul la patria sa originară, care îi fusese încredinţată de către zei.

Acest sentiment de bucurie, de fericire, rezultă dintr-un contact autentic dintre Christos şi sufletul uman. Asta este ceea ce, de pildă, îi umplea de o bucurie profundă pe anumiţi mistici creştini din Evul Mediu. Se poate întâmpla ca ei să fi scris şi multe lucruri care, în sine, prin modul lor de reprezentare, să fi fost prea legate de senzorial, dar toate acestea aveau totuşi un fundament spiritual. Astfel de mistici creştini, care s-au unit, de pildă, cu Bernard de Clairvaux şi alţii, concepeau sufletul uman ca pe o mireasă care şi-a pierdut mirele la începutul Pământului; şi când Christos a intrat în sufletele lor vivifiindu-le, însufleţindu-le, spiritualizându-le, ei L-au simţit pe Christos ca pe mirele care s-a unit cu sufletul, mirele pe care îl pierduseră demult, în patria străbună a sufletului, pe care au părăsit-o pentru a lua, prin intermediul lui Lucifer, drumul libertăţii, drumul cunoaşterii Binelui şi Răului.

Când sufletul se adânceşte cu adevărat în Christos, când Îl concepe ca pe fiinţa care a izvorât din moartea pe Golgota pentru a trece în atmosfera spirituală a Pământului şi care poate pătrunde şi în suflet, atunci el se simte cu adevărat vivifiat lăuntric prin acest Christos. El are sentimentul de a trece din moarte la viaţă!

Nouă, care până la consumarea vieţii de pe Pământ trebuie să trăim viaţa pământească în trupuri omeneşti, nouă ne este imposibil să percepem direct muzica sferelor, să vieţuim în noi înşine nemijlocit viaţa cosmică, dar putem vieţui ceea ce emană din Christos şi ne aduce în schimb ceea ce ar fi trebuit să primim din muzica sferelor şi din viaţa cosmică.

Pitagora a vorbit odinioară despre muzica sferelor. Ştiţi de ce, iubiţii mei prieteni? Pentru că Pitagora era un iniţiat al Misteriilor Antichităţii. El se supusese acelui proces prin care sufletul părăsea corpul. Când sufletul era afară din trup, el putea fi răpit în lumile spirituale; acolo Îl vedea pe Christos, care nu trebuia să vină pe Pământ decât mai târziu. De la Misteriul de pe Golgota, omul nu mai poate vorbi de muzica sferelor aşa cum a vorbit Pitagora; dar chiar dacă nu poate să trăiască cu sufletul său afară din corp, el poate vorbi de această armonie în alt mod. Un iniţiat ar putea încă astăzi să vorbească precum Pitagora; dar omul obişnuit, legat de corpul său fizic, nu poate vorbi despre muzica sferelor şi despre viaţa cosmică decât dacă a trăit în sufletul său acest „Nu eu, ci Christos în mine“. Căci asta trăia în muzica sferelor, în viaţa cosmică. Însă noi trebuie să împlinim într-adevăr în noi şi acest proces, trebuie să-L primim cu adevărat pe Christos în sufletul nostru.

Să presupunem că omul se împotriveşte să-L primească pe Christos în sufletul său, nu vrea să-L primească. Atunci, la sfârşitul Pământului, el va regăsi în ceea ce s-a format din spiritele pământeşti născute în cursul evoluţiei omeneşti, în acea formaţiune de ceaţă spirituală ce se va fi format din Pământ, va regăsi toate acele fiinţe fantomatice ieşite din el în încarnările precedente. Toate aceste fiinţe vor fi acolo. Ce ar exista atunci acolo ar fi un Pământ mort şi, aşa mort, ar intra în faza Jupiter. Un om ar fi putut să-şi împlinească

pe deplin karma, să o fi şters; adică, în ce-l priveşte, la sfârşitul Pământului şi-ar fi compensat toate imperfecţiunile pe care le-a avut; ar fi atins perfecţiunea în sufletul său, în egoul său. Dar, obiectiv, vina şi păcatul ar exista mereu în ceea ar rămâne. Avem aici un adevăr absolut, căci noi nu trăim pentru ca prin compensarea karmei să devenim în mod egoist mai perfecţi, noi trăim pentru lume şi, la sfârşitul timpurilor, ceea ce va rămâne din încarnările noastre pământeşti se va prezenta ca un tablou copleşitor dacă nu L-am primit pe Christos cel viu în noi. Căci dacă legăm cele pe care le-am spus ieri [8] cu ceea ce s-a spus astăzi – în fond, sunt două lucruri identice, văzute din două laturi diferite – ne vom da seama cum preia Christos asupra Sa greşelile şi păcatele omenirii pământeşti, greşelile şi păcatele obiective. Dacă am realizat cu adevărat semnificaţia cuvintelor „Nu eu, ci Christos în mine“, atunci Christos preia ceea ce s-a desprins din noi, iar resturile noastre stau acolo, vivifiate, iluminate de El. Da, încarnările noastre rămân, adică resturile menţionate ale acestor încarnări. Şi ce dau toate acestea la un loc?

Prin faptul că Christos, care aparţine întregii omeniri prezente şi viitoare, le uneşte pe toate, toate aceste resturi ale fiecărei încarnări se amalgamează. Fiecare suflet trăieşte în încarnări succesive. Să luăm o încarnare: acolo rămân anumite resturi, aşa cum am descris. Să luăm următoarea încarnare: şi acolo rămân anumite resturi; alte încarnări: rămân alte resturi, şi aşa mai departe până la sfârşitul epocilor pământeşti. Încarnările individuale lasă în urma lor resturile lor, până la sfârşitul epocilor pământeşti. Dacă aceste resturi sunt christificate, ele se aglomerează şi se amalgamează. Deoarece ceea ce este diluat se comprimă, se densifică – şi spiritualul se densifică – şi ansamblul încarnărilor noastre pământeşti formează atunci împreună un corp spiritual; acest corp spiritual ne va aparţine, vom avea nevoie de el când ne vom continua evoluţia pe Jupiter. Căci el este punctul de plecare al încarnărilor noastre pe Jupiter. La sfârşitul Pământului vom fi acolo cu sufletele noastre – oricare ar fi starea karmei lor – în faţa resturilor noastre din existenţele pământeşti adunate de Christos şi ne vom uni cu ele pentru ca împreună să intrăm în evoluţia jupiteriană.

Vom învia în trup, în trupul pământesc condensat din toate încarnările noastre. Cu o profundă emoţie vă declar: Vom învia în trup! Tinerii de astăzi, de la vârsta de şaisprezece ani sau mai devreme, încep să-şi găsească o profesiune de credinţă personală şi se declară „fericiţi că s-au debarasat de prostii precum învierea trupului“. Dar cei care se străduie să scruteze din punct de vedere ocult tainele Universului se ridică treptat la înţelegerea a ceea ce le-a fost spus oamenilor, fiindcă – aşa cum v-am spus la începutul conferinţei – mai întâi a trebuit să fie spus oamenilor, pentru ca ei să-l poată lua ca adevăr de viaţă, şi apoi să fie înţeles. Învierea trupurilor este o realitate, însă sufletul nostru trebuie să presimtă faptul că el vrea să învie faţă de resturile de pe Pământ adunate de Christos, faţă de trupul-spirit care este christificat. Iată ce trebuie să înveţe să înţeleagă sufletul nostru. Să presupunem că deoarece nu L-am primit pe Christos cel viu în noi nu ne-am putea apropia de acest trup pământesc plin cu vinile şi păcatele sale şi să ne unim cu el. Dacă îl respingem pe Christos, resturile fiecărei încarnări ar rămâne risipite la sfârşitul evoluţiei Pământului; ele ar rămâne părăsite, n-ar fi adunate de Christos care impregnează întreaga omenire cu spiritul Său. Atunci, la sfârşitul erei pământeşti, sufletul nostru nu s-ar mai putea desprinde de Pământ, am fi legaţi de Pământ, de tot ce rămâne

mort din resturile noastre. Sufletul nostru ar fi de fapt eliberat în spirit, dar egoist, pentru sine, şi nu ne-am putea apropia de resturile noastre trupeşti.

Astfel de suflete, iubiţii mei prieteni, sunt prada lui Lucifer, al cărui întreg efort tinde să împiedice adevăratul ţel al Pământului, să împiedice sufletele să atingă ţelul existenţei lor pământeşti, să le reţină în lumea spiritului. Şi, în era jupiteriană, Lucifer îi va arunca lui Jupiter resturile risipite ale existenţelor pământeşti, ca pe o incluziune moartă care apoi va subzista pe Jupiter, va rămâne inclusă în el şi va respinge mereu aceste resturi ale existenţelor de pe Pământ. Iar acolo, sus, pe Jupiter, aceste resturi de pe Pământ vor trebui să fie vivifiate de suflete de sus ca suflete-grup.

Aduceţi-vă aminte ce v-am spus acum mulţi ani: pe Jupiter, speţa umană se va împărţi. Vor exista, pe de o parte, suflete care şi-au atins ţelul lor pământesc, care îşi vor atinge ţelul lor jupiterian şi, pe de altă parte, suflete care vor forma un regn intermediar între regnul omenesc de pe Jupiter şi regnul animal de pe Jupiter. Acestea vor fi suflete luciferice, adică pur spirituale; vor avea trupul jos, acest trup va fi o expresie clară a întregului lor interior sufletesc, însă îl vor putea dirija doar din afară. Pe Jupiter se vor distinge deci două categorii, cei buni şi cei răi. Am spus asta cu mulţi ani în urmă; astăzi vom privi aceste lucruri mai în profunzime.

Existenţei jupiteriene îi va urma cea a lui Venus şi va trebui să aibă loc o nouă acţiune răscumpărătoare cu ajutorul evoluţiei ulterioare a lui Christos. Tocmai pe Jupiter omul trebuie să observe ce înseamnă să te desăvârşeşti doar în egoul tău şi să nu faci din tot Pământul propria ta problemă! Este experienţa pe care va trebui să o facă în timpul întregului ciclu jupiterian, prin faptul că în faţa ochiului său spiritual poate să îi apară tot ceea ce el nu a christificat în timpul fazei pământeşti.

Să rezumăm acum, iubiţii mei prieteni, tot ce am spus şi, sub acest aspect, să ne gândim la cuvintele rostite de Christos atunci când şi-a trimis discipolii în lume pentru a vesti acolo numele Lui şi, în numele Lui, să ierte păcatele. De ce să ierte păcatele în numele Lui? Pentru că această iertare a păcatelor este legată de numele Său; pentru că păcatele pot fi şterse şi transformate în viaţă activă numai când Christos se poate uni cu resturile existenţelor noastre din vieţile pământeşti, când mai întâi, în timpul existenţei noastre pământeşti, L-am purtat în noi, în sensul cuvântului lui Pavel: „Nu eu, ci Christos în mine“.

Şi când o confesiune religioasă, oricare ar fi ea, citează aceste cuvinte ale lui Christos către discipolii săi pentru a le reaminti mereu şi mereu sufletelor ce înseamnă Christos, trebuie să vedem aici şi acest sens mai adânc. Când în sânul unei confesiuni religioase, oricare ar fi ea, unul din slujitori vorbeşte în numele lui Christos de iertarea păcatelor, asta nu înseamnă altceva decât că cel care prin cuvintele sale de iertare a păcatelor se referă la iertarea păcatelor cu ajutorul lui Christos acela şi indică sufletului care vrea să fie consolat: Da, am văzut, tu ai dezvoltat un raport viu cu Christos; cu ceea ce este păcat şi vină obiectivă, care urmează să intre ca păcat şi vină obiectivă în resturile existenţelor tale de pe Pământ, tu uneşti ceea ce este Christos pentru tine. Pentru că mi-am dat seama că tu te-ai impregnat cu Christos, pot să îţi spun „iertate îţi sunt păcatele“.

Atunci când într-o confesiune religioasă cineva vorbeşte despre iertarea păcatelor, prin aceasta se înţelege totdeauna tacit faptul că păcătosul este de partea lui Christos, că vrea să îl poarte în inima şi în sufletul său. De aceea îl poate bucura, atunci când acesta vine către el conştient de vina sa: Christos te va ierta, şi îmi este îngăduit să îţi spun că păcatele îţi sunt iertate în numele Său.

O legătură frumoasă ia astfel naştere cu cel care poate ierta păcatele – pentru că este singurul în stare să le poarte, pentru că este singurul care poate să redea viaţă resturilor din existentele pământeşti umane – atunci când cei ce vor să Îi slujească lui Christos pot consola acele suflete despre care se conving că înlăuntrul lor se simt unite cu Christos, le pot consola prin cuvintele: Păcatele tale îţi sunt iertate! Căci este o nouă întărire a raportului sufletului cu Christos atunci când acest suflet poate afirma: Vinile, păcatele mele le-am înţeles în aşa fel încât mi se poate spune că Christos le-ar lua asupra Sa, le-ar întreţese cu fiinţa Sa. Pentru ca acest cuvânt de iertare a păcatelor să fie adevărat, trebuie să fie subînţeles că şi dacă păcătosul, vinovatul, nu reînnoieşte unirea lui cu Christos, cel puţin i se aminteşte legătura sa. Căci legătura ţesută între suflet şi Christos trebuie să fie atât de puternică încât sufletul nu poate înnoi destul de des conştienţa acestei legături. Şi prin faptul că Christos este legat cu vina obiectivă, cu păcatul obiectiv al sufletului omenesc în modul în care am arătat, acest suflet poate deveni cel mai bine conştient de raportul său cu Christos în viaţa de zi cu zi prin aceea că şi în momentul iertării păcatelor îşi evocă iar şi iar existenţa Christosului cosmic în viaţa pământească.

Cei care îşi însuşesc cu adevărat ştiinţa spiritului christificată – nu într-un sens exterior, ci în spiritul adevărat – pot, evident, să devină şi proprii lor confesori. Datorită ştiinţei spiritului, ei vor dobândi o cunoaştere atât de profundă a lui Christos, se vor simţi atât de intim legaţi de El, încât vor avea imediat percepţia prezenţei sale spirituale. Şi când vor reînnoi faţă de El, considerat principiul însuşi al Cosmosului, făgăduinţa lor de fidelitate, ei i se vor confesa în spirit şi vor putea să obţină de la El, în cursul meditaţiei lor tăcute, iertarea păcatelor. Dar atât timp cât oamenii nu sunt impregnaţi până la acest nivel cu ştiinţa spiritului, trebuie să le indici cu înţelegere ceea ce domneşte oarecum într-un semn exterior în diversele religii ale lumii drept iertarea păcatelor. Oamenii vor deveni tot mai liberi în spirit şi, în măsura în care vor fi astfel, raportul lor cu Christos va fi tot mai personal şi mai direct.

Şi, mai ales, să exersăm toleranţa!

Cel care crede că are despre Misteriul de pe Golgota, despre Christos, o experienţă atât de intimă şi atât de profundă încât poate, să spunem aşa, să vorbească cu Christos, trebuie să aibă înţelegere faţă de cei care au nevoie de fiecare dată ca un slujitor al lui Christos să le dea consolările necesare, rostind cuvintele: „Păcatele îţi sunt iertate“; şi, la rândul lor, aceştia ar trebui să se arate toleranţi faţă de sufletele care îşi pot fi suficiente lor însele. Poate că toate acestea sunt un ideal pentru existenţa pământească, dar un ideal către care orice antroposof trebuie cel puţin să-şi aţintească privirea.

Iubiţii mei, v-am vorbit despre taine spirituale care i se dezvăluie omului şi care îi permit, chiar când cunoaşte deja multe din antroposofie, să privească mai adânc în întreaga fiinţă

a existenţei noastre. V-am vorbit despre victoria asupra egoismului uman, despre anumite lucruri pe care nu le poţi înţelege decât cunoscând legile karmei. V-am spus că omul nu este numai un individ, ci că el face parte din întreaga existenţă pământească şi că este chemat să lucreze la promovarea planului divin pe Pământ. Christos n-a venit aici, jos, n-a trecut prin Misteriul de pe Golgota numai ca să fie pentru fiecare din noi ceva care să ne întărească în egoismul nostru. Ar fi înspăimântător să gândeşti că trebuie să concepi misiunea lui Christos în aşa fel încât cuvintele lui Pavel „Nu eu, ci Christos în mine“ să nu facă altceva decât să pretindă un egoism şi mai mare. Christos este Spiritul central al Pământului, care trebuie să salveze pentru Pământ tot spiritualul pământesc ce se înalţă de la oameni.

În zilele noastre se pot vedea opere ale unor teologi – şi cei care au citit aceste opere vor putea confirma ce afirm eu acum – care spun cam aşa: Da, anumiţi teologi din secolele XIX şi XX au stârpit în sfârşit credinţa populară din Evul Mediu conform căreia Christos ar fi venit aici, jos, pentru a-i smulge diavolului Pământul, pentru a-i smulge Pământul lui Lucifer. – Asta pentru că azi domneşte la unii teologi un materialism „luminat“, care se vrea a fi deosebit de luminat. Da, aşa spun ei, în întunecatul Ev Mediu, oamenii vorbeau de faptul că Christos a apărut în lume ca să îi smulgă diavolului Pământul. – Adevărata iluminare ne conduce înapoi la acea credinţă populară simplă şi modestă. Căci lui Lucifer îi aparţine tot ceea ce pe Pământ nu este liberat prin Christos. Iar tot omenescul din noi, închis în eul nostru, este înnobilat, devine fecund pentru întreaga omenire când este christificat. Şi, ajungând la capătul acestor consideraţii, iubiţii mei prieteni, n-aş vrea să omit a spune sufletelor celor care au fost reuniţi aici în timpul acestor câteva zile şi următoarele cuvinte:

Speranţa, încrederea în viitorul cauzei noastre ne pot umple inimile, fiindcă ne-am străduit, încă de la începutul muncii noastre, să impregnăm cu voinţa lui Christos ceea ce am avut de spus. Şi speranţă şi încredere ne dă faptul că putem spune: De fapt, învăţătura noastră este chiar ceea ce a vrut să spună Christos împlinindu-şi Cuvântul: „Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârşitul lumii“. N-am avut decât un singur gând: să ascultăm ceea ce El avea să ne spună. Şi ceea ce, după promisiunea Sa, El ne-a inspirat vom primi în sufletul nostru sub forma ştiinţei noastre a spiritului. Considerăm această ştiinţă a spiritului ca fiind creştină nu pentru că se bazează pe nu ştiu ce creştinism dogmatic, ci pentru că, christificată în noi, o privim ca pe o revelaţie a lui Christos în noi înşine. De aceea şi sunt convins că ceea ce germinează ca veritabilă, adevărată ştiinţă a spiritului în sufletele celor care, împreună cu noi, vor să primească această ştiinţă a spiritului christificată, devine fecund pentru întreaga omenire şi îndeosebi: pentru cei care sunt gata să primească aceste roade.

Foarte multe lucruri bune, bune spiritual, în mişcarea noastră spiritual-ştiinţifică se prezintă –- dacă privim clarvăzător – ca provenind de la cei care au primit odată cu noi ştiinţa spiritului christificată şi care, după ce au trecut prin poarta morţii, au trimis apoi spre noi roade ale acestei ştiinţe. În noi trăiesc deja cele trimise jos din lumile spirituale de cei ce au primit ştiinţa spiritului christificată. Căci ei nu le păstrează pentru propria lor desăvârşire, în propriul lor curent karmic, ci le pot revărsa în sufletele celor ce vor să le

primească. Consolare şi speranţă ia naştere pentru ştiinţa noastră a spiritului din faptul că ştim că şi aşa-zişii noştri morţi lucrează împreună cu noi.

Alaltăieri s-a mai vorbit aici într-un anumit context despre aceste lucruri. Astăzi însă, fiindcă mă aflu la sfârşitul acestor consideraţii, aş dori să spun personal, iubiţii mei prieteni, încă un cuvânt:

Când vorbeam în această ramură a Societăţii noastre din Nörrkoping, nu puteam să nu simt mereu spiritul bun al celei ce a fost atât de strâns unită cu ceea ce noi numim aici ramura noastră din Nörrkoping. Spiritul doamnei Danielson priveşte ca un înger bun spre tot ce vrea să întreprindă această ramură. Şi el era tot un spirit creştin, în sensul pe care l-am descris. Sufletele care îl cunosc nu se vor simţi niciodată despărţite de el. Fie ca el să domnească mai departe asupra acestei ramuri ca spirit ocrotitor. O va face cu bucurie, o va face sigur cu plăcere dacă sufletele ce lucrează aici îl primesc.

Cu aceste cuvinte spuse din inimă închei aceste conferinţe, iubiţii mei prieteni, şi sper că vom lucră în continuare împreună pe calea pe care am pornit.

DESPRE SENSUL VIEŢII

CONFERINŢA I

Copenhaga, 23 mai 1912

În aceste două conferinţe de seară aş vrea să vă vorbesc, din punctul de vedere al cercetării oculte, despre o problemă pusă adesea şi în mod insistent de către oameni privitor la sensul vieţii. Dacă vrem să ne apropiem de cele ce pot fi spuse în aceste două seri în conferinţele noastre referitor la sensul vieţii, va trebui mai întâi să punem o bază pe care să înălţăm apoi un edificiu din cunoştinţe care, chiar prezentate sumar, ne pot da un răspuns la întrebarea pusă.

Dacă omul lasă să treacă pe lângă el, mai întâi pentru cunoaşterea sa senzorială şi pentru viaţa sa obişnuită, ceea ce îl înconjoară, ceea ce poate observa, şi dacă apoi aruncă o privire asupra propriei sale vieţi, el nu reuşeşte decât, cel mult, să-şi pună o întrebare, să formuleze o enigmă grea, neliniştitoare. Omul vede apoi născându-se şi pierind fiinţe din natura exterioară. În fiecare an vede cum, primăvara, pământul, fecundat de forţele

Soarelui şi Cosmosului, face să apară lumea vegetală, care înverzeşte şi înmugureşte şi care, în timpul verii, îşi poartă fructele. Când vine toamna, omul vede apoi cum aceste fiinţialităţi pier din nou. Unele supravieţuiesc de-a lungul anilor, uneori chiar mulţi, mulţi ani, ca de pildă arborii noştri cu viaţă lungă. Dar şi despre ei omul ştie că uneori ne supravieţuiesc, apoi pier şi ei, dispar, se cufundă în ceea ce constituie, în natura vastă, domeniul neînsufleţit. El ştie mai ales că naşterea şi moartea domnesc până în cele mai mari fenomene ale creaţiei naturii; chiar şi continentele care formeză astăzi uscatul pe care se dezvoltă culturile agricole nu au fost aici, ştim asta, într-un anumit moment. Ele s-au ridicat abia în decursul timpului şi ştim precis că se vor prăbuşi din nou.

Vedem astfel în jurul nostru naşterea şi moartea. Puteţi urmări această naştere şi această moarte atât pentru regnul vegetal şi mineral cât şi pentru cel animal. Care este sensul întregului? Întotdeauna ceva se naşte, întotdeauna ceva piere în jurul nostru. Care este sensul acestei naşteri şi al acestei pieiri? Dacă ne aplecăm asupra propriei noastre vieţi şi vedem cum am trăit ani şi decenii, vedem şi aici naşterea şi moartea. Ne gândim la tinereţea noastră; a dispărut, în noi a rămas doar amintirea ei. Ceea ce a rămas este, în fond, doar un imbold spre o întrebare tulburătoare de viaţă. Ne întrebăm, privitor la un lucru sau altul pe care l-am făcut, ce a devenit el, ce a luat naştere prin faptul că am realizat un lucru sau altul. Cel mai important aici este că noi înşine am avansat un pic, că am devenit mai deştepţi. În general, abia după ce lucrurile au fost săvârşite ştim cum ar fi trebuit să fie făcute. Când nu mai suntem în acea situaţie ştim că am fi putut acţiona mult mai bine, astfel încât inserăm în viaţa noastră toate greşelile pe care le facem. Prin greşelile noastre, prin erorile noastre adunăm însă chiar experienţele noastre cele mai vaste.

Se ridică o întrebare şi se pare că tot ce putem cuprinde cu simţurile şi înţelege cu raţiunea nu ne poate da un răspuns. În momentul de faţă ceea ce există în jurul nostru ridică în noi întrebarea chinuitoare, întrebarea vitală: Care este sensul întregii existenţe? Adică: De ce am fost noi, oamenii, situaţi astfel în această existenţă? Deci pentru noi se ridică în primul rând această întrebare.

Există o legendă extraordinar de interesantă din Antichitatea ebraică, care ne spune că în acele vremuri îndepărtate exista o conştienţă a faptului că această întrebare chinuitoare privitoare la sensul vieţii şi, mai precis, la sensul omului, această întrebare nu se pune de fapt doar pentru om ci şi pentru alte fiinţe. Această legendă este foarte instructivă şi se tălmăceşte astfel: Când Elohimii s-au pus pe treabă ca să îl creeze pe om după chipul şi asemănarea lor, aşa-numiţii Îngeri slujitori ai Elohimilor, adică anumite spirite dintr-un ordin inferior Elohimilor, au pus lui Iahve sau Iehova întrebarea: De ce este nevoie ca omul să fie creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu? Atunci, aşa cum ne spune legenda, Iehova a adunat atât animalele cât şi plantele răsărite înainte ca omul să fi apărut sub forma sa pământească, i-a adunat şi pe îngeri, aşa-numiţii îngeri-slujitori, adică pe cei ce Îl slujeau în mod direct. Le-a arătat acestora animalele şi plantele şi i-a întrebat ce nume au aceste plante şi animale. Dar îngerii nu cunoşteau numele lor. Atunci a fost creat omul, aşa cum era el înainte de căderea în păcat. Şi din nou i-a adunat Iehova pe îngeri, animalele şi plantele şi, în prezenia îngerilor, l-a întrebat pe om cum se numeau animalele care treceau prin faţa lui; şi iată, omul a putut spune numele fiecăruia: acest animal are

acest nume, celălalt acest nume, această plantă are acest nume, cealaltă acest nume. În cele din urmă; Iehova l-a întrebat pe om: Care este numele tău? Omul a răspuns: Pe mine trebuie să mă cheme de fapt Adam. – Cuvântul Adam se trage din „Adama“ şi înseamnă: din tină pământească, fiinţă pământească; aşa se traduce Adam. – Şi cum trebuie să mă numesc eu însumi? a întrebat Iehova pe om? Tu trebuie să te numeşti Adonai, deoarece tu eşti stăpânul tuturor fiinţelor create pe Pământ, a răspuns omul; şi atunci îngerii au presimţit ce sens se leagă de existenţa omului pe Pământ.

Adesea, tradiţiile religioase şi expresiile religioase prezintă enigmele cele mai importante ale vieţii în forme foarte simple, însă problema rămâne dificilă fiindcă trebuie să ajungem în adâncul acestor simplităţi, să pătrundem în sensul ascuns al acestora. Dacă ne reuşeşte acest lucru, ni se dezvăluie mari înţelepciuni, o ştiinţă profundă. Aşa stau lucrurile şi cu o legendă pe care mai întâi o vom prezenta pe scurt, căci cele două conferinţe vor răspunde la problemele pe care ea le ridică.

Ştiţi că există un anumit curent religios într-o formă cu totul grandioasă care a pus problema valorii şi a sensului existenţei, a pus-o într-o formă covârşitor de impresionantă în gura întemeietorului acestei religii. Cunoaşteţi cu toţii întreaga istorie a lui Buddha, care spune că atunci când el a ieşit din palatul în care s-a născut şi i s-au arătat realităţile vieţii, despre care nu ştia nimic cât a stat în palat în încarnarea despre care vorbim, a fost profund tulburat şi a spus: „Viaţa este suferinţă“ – rostire care, după cum ştim, îmbracă patru aspecte: Naşterea este suferinţă; boala este suferinţă; bătrâneţea este suferinţă; moartea este suferinţă, la care se mai adaugă: a fi împreună cu cei pe care nu-i iubeşti este suferinţă, să fii despărţit de cei pe care îi iubeşti este suferinţă, să nu poţi atinge ce doreşti este suferinţă.

Ştim atunci că sensul vieţii în cadrul acestei comunităţi religioase rezultă din faptul că spune: Viaţa, suferinţa capătă un sens doar când te învingi pe tine, când te ridici deasupra ta.

În general, toate confesiunile religioase, chiar şi toate filosofiile şi concepţiile despre lume reprezintă o încercare de a răspunde la întrebarea privind sensul vieţii. Nu vom aborda acum această întrebare într-un sens filosofic-abstract; deocamdată, sub o formă ocultă, avem în vedere manifestările vieţii, realităţile vieţii. Vom încerca să pătrundem mai adânc în aceste realităţi pentru a vedea dacă o analiză ocultă mai profundă a vieţii nu ne poate furniza ceva în legătură cu această întrebare despre sensul vieţii.

Vom aborda iar problema din acea direcţie la care ne-am mai referit, şi anume ne vom raporta la naşterea şi moartea din sânul naturii în cursul unui an, la naşterea şi moartea în sânul regnului vegetal. Primăvara omul vede plantele încolţind din pământ. Ceea ce răsare şi încolţeşte trezeşte în noi bucurie şi plăcere. Omul îşi dă seama că întreaga sa existenţă este legată de regnul vegetal, căci fără el n-ar putea fi aici. El simte astfel cum tot ce s-a dezvoltat din pământ în timpul verii este legat de propria sa viaţă. Şi apoi simte cum ceea ce într-un anume fel îi aparţine lui piere din nou toamna.

Este clar că omul compară cu propria sa viaţă ceea ce se naşte şi piere. Pentru o observaţie exterioară, pur senzorială şi intelectuală, este la fel de normal să compari ieşirea din pământ a plantelor primăvara cu trezirea noastră de dimineaţă, iar ofilirea de toamnă cu momentul adormirii, seara. Dar o asemenea comparaţie ar fi pur exterioară. Ea n-ar ţine seama de evenimentele propriu-zise în care putem pătrunde chiar cu ajutorul unor adevăruri elementare ale ocultismului. Ce se întâmplă când adormim seara? Ştim că atunci ne lăsăm în pat corpul fizic şi corpul eteric. În acest timp noi, cu corpul astral şi eul, ne aflăm, tot timpul nopţii, de la adormire până la trezire, într-o lume spirituală. Din această lume spirituală ne luăm forţele de care avem nevoie. Dar nu numai corpul astral şi eul nostru cunosc un fel de regenerare în timpul somnului de noapte, ci şi corpul nostru fizic şi cel eteric, care, în mod obişnuit, separate de corpul astral şi de eu, sunt întinse în pat.

Dacă privim clarvăzător dinspre eu şi corpul astral asupra corpului eteric şi a celui fizic, observăm ce s-a degradat prin viaţa noastră diurnă, vedem cum ceea ce aici se exprimă prin oboseală este de fapt o deteriorare, iar în timpul nopţii are loc o regenerare. În realitate întreaga viată conştientă din timpul zilei, dacă o privim în legătură cu conştienţa omenească şi în legătură cu corpul fizic şi cu cel eteric, este pentru corpul fizic şi cel eteric un fel de proces distructiv. Prin aceasta noi distrugem totdeauna ceva, fapt ce se exprimă în oboseală. Ceea ce a fost distrus este apoi, în timpul nopţii, regenerat.

Dacă observăm ce se întâmplă atunci când ieşim cu corpul astral şi cu eul din corpul eteric şi cel fizic, vedem că este ca şi cum am fi părăsit un câmp pustiit. În clipa în care am ieşit din corpul fizic şi eteric începe refacerea. Este ca şi cum forţele corpului fizic şi ale corpului eteric ar fi început să încolţească şi să înflorească, ca şi cum o întreagă vegetaţie s-ar fi ridicat pe solul distrugerii. Cu cât intrăm mai mult în noapte, cu cât somnul durează mai mult, cu atât fenomenul răsăririi şi încolţirii din corpul eteric este mai puternic. Cu cât ne apropiem de dimineaţă, cu cât pătrundem mai mult, din nou, cu corpul nostru astral în corpul fizic şi eteric, cu atât mai repede începe o nouă ofilire, uscare, a corpului fizic şi eteric.

Pe scurt, când eul şi corpul astral, seara, la adormirea omului, privesc din lumea spirituală în jos, la corpul fizic şi eteric, ele percep acelaşi fenomen pe care îl observăm afară în lume când încolţesc şi răsar plantele primăvara. De aceea, momentul adormirii în timpul nopţii trebuie să îl comparăm de fapt, lăuntric, cu ce se întâmplă primăvara în natură, iar momentul trezirii, al reintegrării eului şi corpului astral alături de corpul fizic şi eteric îl comparăm cu ce se întâmplă toamna în natură. Este corect dacă facem o astfel de comparaţie. N-ar fi corect dacă am compara sub aspect exterior. În noi, primăvara corespunde momentului adormirii iar toamna momentului trezirii.

Cum apare problema dacă observatorul ocult, cel care poate într-adevăr să vadă în lumea spirituală, îşi îndreaptă privirea spre natura exterioară, spre modul cum se schimbă ea în timpul anului? Rezultatele unei astfel de observări oculte ne arată că nu trebuie să comparăm sub aspectul exterior, ci interior. Ceea ce ne arată privirea ocultă este faptul că aşa cum corpul astral şi eul sunt legate de corpul fizic şi de cel eteric al omului, tot aşa ceea ce numim spiritualul Pământului este unit cu Pământul. Pământul este şi el un corp,

un trup foarte extins. Dacă îl privim sub raport fizic, este ca şi când am percepe omul doar sub aspectul său fizic. Percepem Pământul în mod integral dacă îl privim drept trupul unor entităţi spirituale, aşa cum în cazul omului am vedea spiritul ca apaţinând trupului său. Există totuşi o diferenţă. Omul are o fiinţă unitară, care stăpâneşte trupurile sale fizic şi eteric. Trupurilor fizic şi eteric omeneşti le corespunde un sufletesc-spiritual unitar. Trupului Pământului însă îi corespund la început multe spirite. Ceea ce in cazul omului reprezintă o unitate sub raport spiritual-sufletesc, în cazul Pământului este o multitudine. Asta este o altă deosebire.

Dacă facem abstracţie de această deosebire, restul este, sub un anumit raport, asemănător. Privirea ocultă observă primăvara că în aceeaşi măsură în care plantele răsar din pământ, în care verdele iese la lumină, acele spirite pe care le desemnăm drept spirite ale Pământului părăsesc Pământul. Dar trebuie spus că nu îl părăsesc complet, ca în cazul omului, ci îşi schimbă întru-un fel locul; ele trec pe cealaltă parte a Pământului. Când într-o emisferă a Pământului este vară pe cealaltă este iarnă. În cazul Pământului, spiritual-sufletescul lui se deplasează din emisfera nordică în cea sudică atunci când în emisfera nordică vine vara. Asta nu schimbă cu nimic faptul că ocultistul care vieţuieşte primăvara într-o parte a Pământului vede că spiritele Pământului pleacă. El le observă cum se ridică şi ies în spaţiul cosmic. Aşa cum vede plecând eul şi corpul astral când omul adoarme, tot aşa clarvăzătorul vede spiritele Pământului părăsind ceea ce fusese unit cu ele până atunci. În timpul iernii, când Pământul este acoperit cu gheaţă şi zăpadă, forţele erau unite cu el. Toamna se întâmplă invers. Ocultistul vede apropiindu-se spiritele Pământului, vede cum ele se unesc din nou cu Pământul. Pentru Pământ intervine atunci ceva asemănător cu ce se întâmplă în corpul omului: un fel de conştienţă de sine. În timpul verii, partea spirituală a Pământului nu ştie nimic din ce se petrece în jurul ei în Cosmos. Însă iarna spiritul Pământului ştie ce se petrece în Cosmos, aşa cum omul care s-a trezit ştie şi vede ce se întâmplă în jurul lui. Astfel analogia este perfectă, numai că realizată invers faţă de cum este făcută această analogie de către conştienţa exterioară.

Dacă vrem să privim problema în întregul ei nu trebuie să spunem doar: Primăvara, când plantele răsar şi încolţesc din pământ, spiritele Pământului pleacă, fiindcă de fapt o dată cu plantele care încolţesc şi răsar ies parcă din străfundurile Pământului, din adâncimile lui, din interiorul lui alte spirite puternice. De aceea mitologiile vechi aveau dreptate când distingeau între zeii de sus şi zeii de jos. Omul vorbea de acei zei care pleacă primăvara şi revin toamna. Existau zei mai puternici, zei mai bătrâni. Pe aceştia grecii îi considerau zei chtonici. Ei se ridică primăvara, când totul răsare şi încolţeşte, şi coboară iar iarna, când spiritele propriu-zise ale Pământului se unesc cu trupul Pământului.

Acestea sunt faptele. Aş vrea să remarc aici un gând de o importantă enormă pentru viaţa omenească, un gând care este luat din cercetarea ocultă şi din cea a naturii. Această cercetare ne arată că, de fapt, când privim omul individual, avem în faţa noastră ceva ca o imagine a marii fiinţe a Pământului însuşi. Dar ce vedem când ne îndreptăm atenţia asupra plantelor care încep să răsară, să încolţească? Vedem exact acelaşi lucru pe care îl face omul când este în somn. Am arătat cum acest lucru corespunde unui proces exact opus. Felul cum se situează diferitele plante faţă de trupul omenesc, ce înseamnă ele

pentru viaţa omenească poate fi recunoscut doar dacă înţelegem o astfel de legătură. Căci dacă privim cu atenţie vedem în adevăr cum, la adormire, în trupul fizic şi eteric al omului totul răsare şi încolţeşte, cum începe să crească o întreagă vegetaţie, cum omul este, de fapt, un copac sau o grădină în care cresc plante.

Cine urmăreşte acest lucru cu privirea ocultă vede înlăuntrul omului cum încolţirea şi răsărirea corespund proceselor asemănătoare care au loc în natură. Vă puteţi face astfel o idee despre ce se poate petrece atunci când odată, în viitor, ştiinţa spiritului – care astăzi este privită în mare parte ca o sminteală – va fi aplicată în viaţă, când va deveni rodnică, fecundă. Avem, de pildă, un om căruia, în faptele sale exterioare, îi lipseşte cutare sau cutare lucru. Observăm apoi, când el adoarme, ce specii de plante îi lipsesc atunci când corpul său fizic şi eteric încep să dezvolte vegetaţia lor. Vedem că într-un anume loc de pe Pământ nu răsar specii întregi de plante. Ştim atunci că acolo ceva nu se potriveşte deloc cu fiinţa Pământului. Tot aşa se întâmplă şi cu lipsa anumitor plante în trupul fizic şi eteric al omului. Pentru a repara această lipsă în cazul omului nu trebuie decât să căutăm pe Pământ acele plante care lipsesc în corpul omului respectiv şi să folosim sucurile lor în mod corespunzător, fie sub formă dietetică, fie ca medicament. Atunci, în forţele lor interioare vom găsi relaţia dintre doctorie şi boală. Putem vedea astfel cum poate interveni ştiinţa spiritului în viaţa nemijlocită. Suntem însă abia la început.

Prin această comparaţie v-am prezentat un fel de gând vizând natura, privind legătura omului şi relaţia întregii sale fiinţe cu mediul înconjurător în care este implantat cu întreaga sa fiinţă.

Să analizăm acum un domeniu spiritual al problemei. Aş vrea mai întâi să vă atrag atenţia asupra unui lucru foarte important, şi anume că, atunci când parcurgem cu privirea evoluţia omenirii din punct de vedere ocult, pentru a descifra sensul existenţei, concepţia noastră spiritual-ştiinţifică despre lume nu dă prioritate exterioară unei anumite confesiuni sau concepţii despre lume faţă. Am accentuat de multe ori în cadrul curentului nostru ocult că putem indica ce a dezvoltat şi a trăit omenirea imediat după ce a avut loc pe Pământ marea catastrofă atlanteană. Am parcurs străvechea sacră cultură indiană ca prima mare cultură postatlanteană. Şi am spus că ea era o cultură atât de înaltă încât ceea ce ne-a parvenit prin Vede sau prin tradiţiile scrise este doar un slab ecou al ei. Străvechea învăţătură care a răsărit din acea epocă poate fi întâlnită doar în Cronica Akasha. Acolo contemplăm o cultură înaltă, care nu a mai fost atinsă de atunci.

Epocile care au urmat au avut o cu totul altă misiune. Ştim că de atunci a avut loc un declin, ştim însă şi că va urma un urcuş şi că, aşa cum am observat deja, ştiinţa spiritului este aici pentru a pregăti acest urcuş. Ştim că în a şaptea epocă de cultură postatlanteană va avea loc un fel de reînnoire a străvechii sacre culturi hinduse. Aşa se face, deci, că noi nu putem da prioritate unei anumite concepţii religioase sau unei anumite confesiuni. Ele sunt măsurate, sunt caracterizate peste tot cu aceeaşi măsură, în toate este căutat sâmburele adevărului.

Dar important este să avem în vedere esenţialul. Nu trebuie să ne lăsăm influentaţi în examinarea esenţei fiecărei confesiuni religioase. Dacă ne apropiem astfel de concepţiile

despre lume, vom vedea că între ele există o deosebire fundamentală. Găsim concepţii despre lume de tip mai mult oriental şi altele care au pătruns mai mult cultura occidentală. Dacă lămurim foarte bine acest lucru, avem ceva ce ne dă explicaţii importante privitor la sensul existenţei. Aflăm că cei vechi aveau deja ceva ce noi acum putem redobândi doar cu mare greutate, şi anume învăţătura despre revenirea vieţii. Direcţiile orientalizante deţineau acest lucru ca ceva ce se ridica din temeliile cele mai adânci ale vieţii. Vă daţi seama cum îşi plăsmuiesc aceste direcţii orientalizante întreaga lor viaţă din acest punct de vedere, dacă observaţi raportul unui oriental faţă de un Bodhisattva şi de un Buddha. Dacă vă gândiţi că pentru oriental conta mai puţin să considere o individualitate cu numele acesta sau celălalt drept forţă diriguitoare a evoluţiei omenirii, înţelegeţi cu atât mai mult importanţa pe care o acorda el urmăririi individualităţii prin diferite vieţi pământeşti.

Orientaliştii spun că există mulţi Bodhisattva, înalte individualităţi care au pornit de la om, dar care au ajuns treptat până la acea înălţime pe care o desemnăm spunând: O fiinţă a trecut prin multe încarnări şi a advenit un Bodhisattva, precum Gautama, fiul regelui Sudhodana. El a fost un Bodhisattva şi a devenit Buddha. Numele Buddha este însă dat multora, deoarece aceştia au trecut prin multe întrupări, au devenit Bodhisattva şi s-au ridicat apoi la demnitatea superioară, la demnitatea de Buddha. Numele Buddha este un nume general, el indică un rang uman şi nu este de conceput fără să priveşti la spiritual-sufletescul care trece prin multe încarnări. Sub acest aspect, prin faptul că îşi îndreaptă privirea în principal spre individualul care trece prin diferite personalităţi şi mai puţin asupra personalităţilor individuale, brahmanismul şi budismul coincid, deoarece atunci când budismul spune: Un Bodhisattva este menit să ajungă la demnitatea omenească cea mai înaltă, şi pentru aceasta el trebuie să treacă prin multe încarnări, cea mai înaltă dintre ele însă eu o văd în Buddha, sau când adeptul brahmanismului spune: Bodhisattvii sunt în realitate fiinţe evoluate, care apoi se ridică la rangul de Buddha, însă ei au pornit de la individualităţi spirituale mai înalte, înseamnă acelaşi lucru. Vedeţi că acestor două concepţii orientale le este comună urmărirea spiritualului care trece prin multe încarnări.

Să privim acum Occidentul şi să vedem ce a fost acolo măreţ şi puternic. Pentru aceasta trebuie să ne oprim la vechea concepţie ebraică despre lume, trebuie să ne îndreptăm privirea asupra elementului personal. Când vorbim de Platon, Socrate, Michelangelo, Carol cel Mare sau de oricine altcineva vorbim întotdeauna de ceva personal, aşezăm în faţa oamenilor viaţa acestor personalităţi şi ce au devenit ele pentru omenire. În cultura occidentală nu ne îndreptăm privirea spre viaţa care a trecut de la o persoană la altă persoană; căci sarcina culturii occidentale a fost tocmai să îndrepte pentru un anumit timp atenţia asupra fiecărei vieţi în parte. Când în Orient se vorbeşte de Buddha, se ştie că numele de Buddha este un rang ce a fost atribuit multor personalităţi. Când însă rostim numele Platon, se ştie că el a fost doar o unică personalitate. Aceasta a fost educaţia Occidentului. Mai întâi a trebuit să fie avut în vedere şi preţuit principiul personal, persoana.

Să ne referim acum la epoca noastră. Cum trebuie să o situăm faţă de acest întreg şir de fapte? Omenirea a fost educată un timp, prin cultura Occidentului, să privească personalul, personalitatea. Acum, la acest personal trebuie adăugat individualul,

individualitatea. Aşadar ne aflăm acum în punctul în care trebuie să recucerim individualul, însă întărit, fortificat prin luarea în considerare a persoanei.

Să luăm un caz anume. În acest sens, să ne îndreptăm privirea asupra vechii concepţii ebraice despre lume, care a precedat-o pe cea occidentală. Să ne îndreptăm privirea asupra unei personalităţi de talia profetului *Ilie*. Să-l caracterizăm mai întâi ca personalitate. În Occident nimeni nu s-a gândit să-l considere altfel. Dacă facem abstracţie de toate detaliile şi ne interesăm numai în mare de personalitatea lui, observăm că Ilie a jucat un rol important în mersul evoluţiei lumii. El a acţionat ca un fel de precursor al impulsului creştin.

Dacă privim în urmă în timpurile lui Moise, vedem vestindu-se ceva poporului, vedem anunţându-i-se Dumnezeu în om: Eu, Dumnezeu, care a fost, este şi va fi. El trebuie înţeles în eu, însă vechiul ebraism îl înţelegea ca pe sufletul poporului. Ilie merge şi mai departe. El încă nu spune desluşit că eul trăieşte în fiecare individualitate omenească aparte ca divinul suprem; însă poporului din epoca sa el nu i-a putut vorbi mai clar decât era acesta în stare să primească. Ca urmare, vedem cum în evoluţie apare un salt. În timp ce cultura mozaică a vechilor evrei se exprima clar: În eu se află lucrul cel mai sublim – iar acest eu, în epoca lui Moise, se exprima în sufletul poporului –, la Ilie se pune accentul pe fiecare suflet în parte. Era nevoie însă şi aici de un impuls şi atunci a apărut un alt precursor pe care îl cunoaştem drept personalitatea lui *Ioan Botezătorul*. Şi în acest caz avem un cuvânt important în care se exprimă misiunea de precursor a lui Ioan Botezătorul. Ce ne spune acest cuvânt? O realitate ocultă profundă. El se referă la faptul că odinioară oamenii preistorici erau dotaţi cu clarvederea lumii spirituale, a acţiunii planului divin. Ei însă s-au apropiat tot mai mult de lumea materială. Privirea pentru lumea spirituală s-a închis. Spre acest lucru îndeamnă Ioan Botezătorul când spune: Schimbaţi-vă concepţia sufletească! Nu vă mai îndreptaţi spre ce puteţi cuceri în lumea fizică, ci fiţi atenţi, acum vine un nou impuls! – el se referă la impulsul christic –, de aceea vă spun, voi trebuie să căutaţi lumea spirituală chiar printre voi. Odată cu impulsul lui Christos, în omenire intră spiritualul. Prin aceasta Ioan Botezătorul a devenit înaintemergătorul impulsului-Christos.

Acum putem examina o altă personalitate, remarcabila personalitate a pictorului *Rafael*. Această personalitate deosebită pare stranie celui care o examinează. Să-l comparăm înainte de toate pe Rafael, ca pictor al gintei latine, cu pictorii care i-au urmat, să zicem cu Tizian. Cine are un ochi pentru astfel de lucruri şi priveşte chiar numai reproducerile tablourilor lor va găsi deosebirea. Aruncaţi o privire asupra tablourilor lui Rafael şi asupra celor ale lui Tizian. Rafael a pictat transpunând în picturile sale idei creştine. El a pictat pentru europeni, pentru creştinii Occidentului. Tablourile lui pot fi înţelese de toţi creştinii Occidentului şi vor fi tot mai bine înţelese. Pictorii de mai târziu au pictat aproape exclusiv pentru rasa latină, astfel încât în tablourile lor ies la iveală chiar şi disensiunile bisericeşti.

Care sunt cele mai bune tablouri ale lui Rafael? Acelea prin care el poate vesti impulsurile care sunt conţinute în creştinism! Cel mai bine îi reuşeşte acest lucru când înfăţişează pe copilul Iisus împreună cu Madona, când poate prezenta legătura lui

Christos cu Madona ca pe un impuls afectiv. În general, cel mai bine a pictat aceste lucruri. De pildă, de la el nu avem o Răstignire; în schimb avem o Schimbare la Faţă. El pictează cu bucurie şi pictează cele mai mari şi mai bune tablouri ale sale atunci când poate reda germinarea şi creşterea.

În general, tot aşa se întâmplă şi cu acţiunea tablourilor sale. Dacă aveţi prilejul să ajungeţi în Germania, la Dresda, şi să priviţi Madona Sixtină, veţi vedea că această operă de artă – se poate spune că nemţii pot fi fericiţi să o aibă, o pot considera drept floarea artei picturale – dezvăluie un secret al existenţei.

Când Goethe, la vremea sa, a mers de la Leipzig la Dresda, el auzea altceva despre acest tablou. Funcţionarii Galeriei de artă din Dresda spuneau cam aşa: Avem aici un tablou de Rafael. Nu este însă ceva deosebit. Este prost pictat. Privirea copilului, copilul ca atare, tot ce e redat aici la copil este ceva comun; Madona la fel. Deci nu poţi să crezi decât că a fost pictat de un începător. Chiar şi chipurile de jos – nu ştii dacă sunt capete de copii sau îngeri. – O astfel de judecată prostească auzea Goethe. De aceea la început nici n-a apreciat just tabloul. Tot ce auzim astăzi în legătură cu acest tablou s-a născut abia mai târziu, iar faptul că tablourile lui Rafael au avut un marş triumfal în lume prin reproduceri este urmarea acestei bune aprecieri. Să amintim numai ce a făcut Anglia pentru reproducerea şi răspândirea tablourilor lui Rafael. Rezultatul a ceea ce s-a făcut în Anglia pentru reproducerea şi răspândirea tablourilor lui Rafael va putea fi recunoscut doar dacă vom învăţa să privim problema din punct de vedere spiritual-ştiinţific.

Aşadar Rafael ne apare prin tablourile sale ca un prevestitor al creştinismului ce va deveni internaţional. Protestantismul speculativ a considerat mult timp Madona ca fiind catolică. Astăzi Madona a pătruns şi în ţările evanghelice şi ne îndreaptă mai mult spre o concepţie ocultă, spre un creştinism superior, interconfesional. Şi lucrul acesta va continua.

Dacă putem spera să avem aceste efecte, în sensul unui creştinism interconfesional, atunci ceea ce a făcut Rafael ne va ajuta şi în ştiinţa spiritului.

Este curios – ne întâmpină trei personalităţi, toate trei fiind precursori ai creştinismului. Să ne îndreptăm privirea ocultă asupra acestor trei personalităţi. Ce ne arată ea? Privirea ocultă ne arată că în Ilie, în Ioan Botezătorul şi în Rafael a trăit aceeaşi individualitate. Oricât ar părea de neverosimil, sufletul care a trăit în Ilie, în Ioan Botezătorul şi în Rafael este totuşi acelaşi. Acum însă, când privirea ocultă care cercetează – cercetează, nu doar compară în mod exterior-intelectualist – ne spune că acelaşi suflet a fost în Ilie, în Ioan Botezătorul şi în Rafael, ne întrebăm: Cum se face că Rafael, pictorul, devine purtătorul individualităţii care a trăit în Ioan Botezătorul? Ne putem închipui că acest suflet deosebit al lui Ioan Botezătorul a trăit în forţele ce existau în Rafel? Aici intervine iar cercetarea ocultă, dar nu emiţând teorii, ci spunând cum stau lucrurile, cum sunt ele sădite cu adevărat în viaţă! Cum se scriu încă şi azi biografiile lui Rafael? Puteţi vedea peste tot că până şi cele mai bune indică faptul că Rafael s-a născut în Vinerea Mare a anului 1483. Nu este lipsit de importanţă că s-a născut într-o Vinere Mare! Prin aceasta se prevesteşte deja locul său special în creştinism, se arată că el are de-a face cu tainele creştine în

modul cel mai profund şi mai semnificativ. Aşadar Rafael s-a născut într-o Vinere Mare. Tatăl său se numea Giovanni Santi. Giovanni Santi a murit când Rafael avea 11 ani. Când Rafael a împlinit 8 ani, el l-a dat la învăţătură la un pictor, dar nu dintre cei renumiţi. Dacă însă ne oprim la ce era în Giovanni Santi, tatăl lui Rafael, căpătăm o impresie ciudată, care se accentuează când privim în Cronica Akasha. Acolo se vede că ceea ce trăia în sufletul lui Giovanni Santi era mult mai mult decât ceea ce ieşea la iveală din el, şi trebuie să îi dăm dreptate ducesei care, la moartea lui, a spus: A murit un om plin de lumină şi dreptate şi de cea mai bună-credinţă! Ca ocultist, ai putea spune că în el a trăit un pictor mult mai mare decât s-a afirmat în exterior, însă calităţile exterioare care depind de organele fizice şi eterice nu erau dezvoltate la Giovanni Santi. Acesta este motivul pentru care calităţile sufletului său n-au putut răzbate. Dar în acest suflet trăia într-adevăr un mare pictor.

El a murit când Rafael avea 11 ani. Dacă urmărim cum stau lucrurile, se dovedeşte că omul în clipa morţii îşi pierde trupul, însă năzuinţele cele mai arzătoare, aspiraţiile sale, impulsurile sufletului său continuă de fapt să trăiască şi să acţioneze în fiinţa de care este cel mai legat.

Vor veni timpuri în care ştiinţa spiritului va fi fecundă pentru viaţă, cum deja o pot face cei care o stăpânesc în mod viu, nu doar teoretic. Trebuie să mai adaug ceva, înainte să continui a vorbi despre Rafael. Exemplele pe care le dau nu sunt speculaţii, ci sunt luate din viaţă. Să presupunem că ne ocupăm de educaţia copiilor. Cine observă aptitudinile acestora remarcă în fiecare copil individualul. Astfel de experienţe poţi face doar dacă educi copiii. Când însă unui copil îi moare de timpuriu mama sau tatăl, deci doar unul dintre părinţi mai trăieşte, poţi observa cele ce urmează. În copil se vădesc anumite înclinaţii care nu erau înainte şi care deci nu pot fi explicate. Ca educator trebuie însă să te preocupi de ele. Educatorul ar face bine dacă şi-ar spune: Oamenii privesc drept o nebunie ceea ce este scris în cărţile de ştiinţă a spiritului. Eu însă mă voi feri să consider o nebunie. Vreau să verific justeţea celor scrise. În curând el va putea spune: Găsesc la copil nişte forţe ce existau şi înainte, dar şi altele, ce acţionează în cele ce existau deja înainte. Să presupunem că tatăl copilului a trecut prin poarta morţii iar în copil ies la iveală cu o anumită intensitate aptitudini care au trăit în tatăl său. Când facem această presupunere şi privim problema în acest mod aplicăm în mod judicios la viaţă cunoştinţele parvenite prin ştiinţa spiritului. Atunci vom obţine – cum vom descoperi curând – ceea ce n-am reuşit înainte. Cel care a trecut prin poarta morţii rămâne deci unit prin fortele sale cu cel cu care era legat în viaţă.

Oamenii nu observă însă destul de atent, altfel ar vedea cum adesea copiii, până la moartea părinţilor lor, sunt cu totul altfel decât după aceea. Nu ne aplecăm destul de atent privirea asupra acestor aspecte. Va veni însă o vreme când se va face şi acest lucru.

Dacă ne întoarcem la Rafael vom observa că Giovanni Santi tatăl a murit când Rafael avea 11 ani, că el nu a putut atinge un grad deosebit de măiestrie ca pictor, însă fantezia sa puternică s-a păstrat şi ea s-a dezvoltat înlăuntrul sufletului lui Rafael. Nu spunem nimic defăimător, nimic minimalizator în legătură cu Rafael când ne îndreptăm privirea asupra sufletului său şi spunem: Giovanni Santi a trăit rnai departe în Rafael şi de aceea

el ne apare ca o personalitate deplin închegată, armonioasă, ne apare ca şi când n-ar mai avea de urcat în evoluţie, fiindcă un mort dă viaţă lucrărilor sale.

Acum înţelegem, dat fiind că în omul Rafael, în propriul său suflet au renăscut forţele energice ale lui Ioan Botezătorul şi, în plus, în el mai trăiau şi fortele lui Giovanni Santi, înţelegem că acestea, împreună, au dus la rezultatul care ne stă în faţă drept Rafael.

Desigur, azi încă nu se poate vorbi public despre lucruri atât de extraordinare. În cincizeci de ani poate că va fi posibil, fiindcă evoluţia înaintează repede, concepţia actuală mergând cu paşi repezi spre decăderea ei.

Cel care pătrunde mai adânc în astfel de lucruri observă că noi, în ştiinţa spiritului, avem sarcina să vedem viaţa dintr-o nouă perspectivă. Modalităţile în care se vor vindeca în viitor bolile, aşa cum am arătat, vor fi privite ca adevărate minuni ale vieţii, prin aceea că se vor lua drept ajutor fapte ce vin din lumea spiritelor, de la oameni ce au trecut prin poarta morţii.

Două lucruri aş mai vrea să aşez în faţa sufletelor dumneavoastră în legătură cu enigmele vieţii. E vorba despre ceva în care se poate arăta foarte evident sensul vieţii. Este, dacă ne referim la Rafael, destinul hărăzit operelor lui Rafael. Cine se uită astăzi la reproducerile tablourilor lui Rafael, la Dresda sau la Roma, nu vede ce a pictat Rafael, fiindcă aceste tablouri sunt atât de degradate încât nu mai poţi spune că priveşti tablourile lui Rafael. Ne putem uşor închipui cum vor ajunge ele dacă ne gândim la soarta tabloului *Cina cea de taină* a lui Leonardo da Vinci, care merge tot mai repede spre ruină. Cine analizează mai bine aceste lucruri ştie că, în timp, aceste tablouri se degradează. Va ajunge la trista convingere că tot ce au creat odinioară marii oameni va dispărea. Şi întrucât toate acestea vor dispărea, am putea să ne întrebăm: Ce sens este cuprins în naşterea şi pieirea lor? Vom vedea că de fapt nu rămâne nimic din cele create de marile personalităţi.

Aş mai vrea să aduc în faţa sufletelor dumneavoastră încă un fapt. Dacă am vrea şi am reuşi să înţelegem astăzi creştinismul cu ajutorul ştiinţei spiritului – am arătat mai devreme că înţelegem creştinismul ca pe un impuls ce acţionează pentru viitor – avem nevoie de unele noţiuni fundamentale, cu ajutorul cărora să ştim cum va acţiona impulsul lui Christos în continuare. Avem nevoie de acest lucru. Este curios că ne aflăm în situaţia de a trebui să indicăm o devenire a creştinismului; însă pentru asta avem nevoie de ştiinţa spiritului. Mai există încă o personalitate la care găsim într-o formă aparte adevărurile ştiinţei spiritului, şi anume redat în fraze concise. Această personalitate este poetul german *Novalis*. Dacă analizăm scrierile sale găsim că el a zugrăvit viitorul creştinismului pornind din adevărurile oculte ale acestuia. Ştiinţa spiritului ne învaţă că aici avem de-a face cu aceeaşi individualitate care a trăit în Rafael, cu aceeaşi individualitate din Ioan Botezătorul şi Ilie.

Avem aici din nou previziunea evoluţiei viitoare a creştinismului. E vorba de o realitate de tip ocult, căci nimeni nu ajunge la acest rezultat prin raţionamente.

Să reunim încă o dată aspectele menţionate. Avem aspectul tragic al degradării ce cuprinde creaţiile şi operele diverselor personalităţi. Apare Rafael şi face să pătrundă în sufletele oamenilor creştinismul său interconfesional. În noi se naşte însă un presentiment că operele sale vor dispărea, creaţiile sale vor fi curând pulbere. Dar acum reapare Novalis pentru a aborda din nou rezolvarea problemei, pentru a continua ceea ce el a început şi a creat.

Acum gândul nu ne mai apare atât de tragic, acum vedem că personalitatea dispare în învelişurile sale, chiar şi operele dispar, dar sâmburele fiinţial continuă să trăiască şi el duce mai departe ceea ce a început. Aşadar ni se atrage iar atenţia asupra individualităţii. Dar importanţa individualităţii ne este atât de clară fiindcă mai întâi am avut în vedere concepţia occidentală despre lume şi, prin aceasta, personalitatea. Vedem astfel ce important este că Orientul şi-a concentrat atenţia asupra Bodhisattvilor care au parcurs multe încarnări, şi ce important este că Occidentul şi-a fixat mai întâi atenţia pe fiecare personalitate în parte, pentru ca abia apoi să conceapă ce este individualitatea.

Cred că sunt mulţi teosofi care vor spune: Nu putem decât să credem când ni se spun aceste lucruri despre Ilie, Ioan Botezătorul, Rafael şi Novalis. Pentru mulţi, în mare, este ceva asemănător cu situaţia în care se află mulţi oameni care cred când ştiinţa afirmă că apare un spectru sau altul, un metal sau altul, sau când, de pildă, nebuloasa Orion este cercetată prin analiza spectrală. Desigur, mulţi au cercetat, dar majoritatea, cei mai mulţi, cred. În fond nu asta este important. Important este că ştiinţa spiritului este la începutul evoluţiei sale şi va obliga tot mai mult sufletele să înţeleagă singure lucruri ca cele ce au fost spuse azi. Sub acest raport, ştiinţa spiritului va împinge foarte repede înainte evoluţia omenirii.

Am prezentat câteva aspecte ce se conturează ca puncte de vedere oculte asupra vieţii. Pornind de la cele trei puncte de vedere înfăţişate, veţi vedea că, dacă privim raportul vieţii cu spiritul Pământului, arta vindecării poate căpăta o nouă direcţie, ea poate primi impulsuri noi; de asemenea trebuie să vedem că în personalitatea lui Rafael pătrundeau şi forţe care proveneau de la tatăl său; doar în acest fel putem înţelege deplin personalitatea sa. Al treilea lucru pe care trebuie să-l avem în vedere este că vom putea educa copii doar atunci când vom şti cum stau lucrurile cu forţele ce acţionează în ei. Exterior, oamenii sunt întru totul de acord că sunt înconjuraţi de o mulţime de forţe ce acţionează asupra lor, că omul suportă continuu influenţa aerului, a temperaturii, a mediului înconjurător şi a altor raporturi climatice în care trăieşte. Orice om ştie că libertatea sa nu este prejudiciată prin aceste lucruri. Sunt factori de care azi ţinem seama. Dar faptul că omul este înconjurat permanent de forţe spirituale şi că aceste forţe spirituale trebuie cercetate, aceste lucruri omenirea le va învăţa abia prin ştiinţa spiritului. Ea îi va învăţa să ţină seama de aceste lucruri şi le va lua în calcul în cazuri importante care ţin de sănătate şi boală, de educaţie şi viaţă. Ea va trebui să-şi aducă aminte de astfel de influenţe din lumea supersensibilă ca de cele din mediul înconjurător, când, de pildă, cuiva i-a murit un prieten şi el poartă apoi în sine simpatiile şi ideile proprii celui care a murit. Ce am spus aici nu se referă numai la copii, ci la toate vârstele. Oamenii nu au absolut deloc nevoie să ştie cu conştienţa lor superioară cum acţionează forţele lumii suprasensibile. Dar întreaga lor configuraţie sufletească, chiar stările lor de sănătate sau boală ne-o pot arăta.

Lucrurile care demonstrează legătura omului, privitor la viaţa pe plan fizic, cu faptele lumii suprasensibile merg şi mai departe. Aş vrea să menţionez un caz simplu care vă va arăta cum se realizează această legătură; cazul nu este inventat ci poate fi observat adesea. Un om observă că la un moment dat are unele sentimente pe care înainte nu le avea, că în el apar simpatii şi antipatii pe care până atunci nu le-a cunoscut, că acum realizează lucruri care înainte îi reuşeau doar cu greu. El nu-şi poate explica aceste lucruri. Mediul înconjurător nu-i poate da nici o explicaţie. Nici faptele vieţii nu-i pot da vreo explicaţie. În cazul celui la care am observat aşa ceva vom putea afla, dacă procedăm cu atenţie – trebuie desigur să avem şi ochi pentru astfel de lucruri –, că el ştie şi poate face lucruri pe care înainte nu le-a ştiut, pe care nu le-a cunoscut. Dacă urmăreşti problema mai departe, dacă ai cunoscut învăţăturile ocultismului şi ale ştiintei spiritului, poţi auzi de la acest om următoarea observaţie: Mi se pare cu totul curios. Visez acum ceva despre o personalitate pe care nu am văzut-o niciodată în viaţă. Ea intervine în visele mele, cu toate că niciodată nu m-a preocupat. – Urmărind problema mai departe, vom vedea că acest om n-a avut până acum prilejul să aibă de-a face cu acea personalitate. Însă când acea personalitate moare, când a ajuns în lumea spirituală, ea se apropie de el. Când a ajuns îndeajuns de aproape de el i-a apărut şi în vis, ca o făptură care era mai mult decât un vis. De la acea persoană pe care n-a cunoscut-o în viaţă, dar care după ce a murit a exercitat o influenţă asupra vieţii sale, de la ea veneau impulsurile pe care mai înainte nu le avusese.

Nu este important să spui: Ce avem aici este un simplu vis. Mult mai important este ce conţine el. Poate fi ceva ce apare sub forma visului, dar de fapt este mult mai aproape de realitate decât conştienţa exterioară. Este oare important dacă Edison a făcut o descoperire în vis sau într-o conştienţă clară de zi? Important este că descoperirea este utilă. Nu este important nici dacă o vieţuire a avut loc în conştienţa de vis sau în conştienţa fizică exterioară, ci dacă vieţuirea este sau nu adevărată.

Dacă rezumăm cele ce ni s-au lămurit până aici, putem spune: Este clar că dacă ne bazăm pe cunoştinţe oculte viaţa ni se înfăţişează într-o cu totul altă corelaţie decât dacă nu am avea cunoştinţe oculte. În acest sens, oamenii crescuţi în modul de gândire materialist sunt nişte copii de-a dreptul curioşi. Ne putem convinge de asta în fiecare ceas. Când veneam astăzi cu trenul spre dumneavoastră mi-a picat în mână o broşură scrisă de un fiziolog neamţ, broşură care a apărut acum în a doua ediţie; el spune că nu putem vorbi de o atenţie activă în suflet, de o orientare a sufletului spre ceva, că totul ar depinde de funcţiile diverşilor ganglioni cerebrali şi, întrucât aici legăturile trebuie făcute de către gânduri, totul ar depinde de felul cum funcţionează celulele cerebrale individuale. Aici n-ar putea interveni nici o intensitate a sufletului; pur şi simplu totul ar depinde de faptul dacă în creierul nostru s-au tras sau nu acele fire de legătură. Aceşti savanţi materialişti sunt într-adevăr nişte copii. Când îţi cade în mână o asemenea broşură, trebuie să te gândeşti în felul următor: Aceşti domni sunt naivi; fiindcă în aceeaşi broşură se găseşte şi fraza care spune că recent s-ar fi sărbătorit 100 de ani de la naşterea lui Darwin şi că, cu acest prilej, ar fi vorbit atât oameni de specialitate cât şi oameni care nu sunt de specialitate. Fireşte, autorul broşurii se consideră un profesionist cu totul deosebit. Şi apoi urmează întreaga teorie despre celulele cerebrale şi folosirea ei. Dar ce ne arată logica? Când te-ai obişnuit să priveşti lucrurile în realitate şi apoi cercetezi ce le oferă oamenilor

aceşti copii mari despre sensul vieţii, îţi vine în gând că este de fapt acelaşi lucru ca atunci când cineva ar spune că este absurd ca vreodată o voinţă omenească să poată interveni în felul în care este dispusă calea ferată pe suprafaţa Europei, căci este acelaşi lucru dacă într-un anumit moment am cuprinde cu privirea toate locomotivele în părţile lor componente şi în funcţionarea lor şi am spune: Locomotivele sunt concepute aşa şi aşa şi merg în atâtea direcţii, însă diferitele direcţii se întâlnesc în anumite noduri, deci toate locomotivele se pot abate în toate direcţiile. Dacă lucrurile s-ar petrece aşa s-ar produce o încâlceală a locomotivelor şi a trenurilor pe căile ferate europene. Tot atât de puţin putem explica însă că ceea ce se desfăşoară în celulele creierului ca viaţă de gândire omenească depinde pur şi simplu de constituţia celulelor. Când astfel de savanţi ajung apoi, nepregătiţi, să asculte o conferinţă despre ocultism sau despre ştiinţa spiritului, ei consideră cele spuse aici drept o absurditate nemaiauzită. Ei sunt ferm convinşi că nimeni nu poate interveni în felul în care merg locomotivele europene şi că acest lucru depinde de felul în care ele sunt alimentate cu combustibil şi cum sunt alcătuite.

Vedem deci cum stăm în prezent în ceea ce priveşte sensul vieţii. Pe de o parte problema ne este foarte neclară, pe de altă parte simţim nevoia unor explicaţii oculte. Dacă rezumăm cele comunicate astăzi, pe această bază ne putem pune în faţa sufletului întrebarea, aşa cum se poate pune ea în ocultism, şi anume: Care este sensul vieţii şi existenţei, în special al vieţii omeneşti şi al existentei omeneşti?

DESPRE SENSUL VIEŢII

CONFERINŢA a II-a

Copenhaga, 24 mai 1912

Dacă am crede că problema sensului vieţii şi al existenţei ar putea fi formulată în aceşti termeni simpli – sub forma întrebării: Care este sensul vieţii şi al existenţei? – şi că s-ar putea da un răspuns simpu în câteva cuvinte, eventual spunând: Asta sau ăsta este sensul vieţii şi al existenţei, am comite o mare eroare. În felul acesta n-am putea avea niciodată un sentiment real, n-am putea ajunge la o reprezentare despre măreţia, grandoarea şi puterea ce se ascund în spatele acestei întrebări despre sensul vieţii.

Desigur, s-ar putea da şi un răspuns abstract, iar prin ceea ce vă voi spune vă veţi da seama ce puţin satisfăcător ar fi un astfel de răspuns. Am putea spune: Sensul vieţii constă în faptul că acele entităţi spirituale pe care le privim ca entităţi divine îl aduc treptat pe om în stare să conlucreze la evoluţia existenţei, el fiind la început imperfect, incapabil să conlucreze la întreaga construcţie a Universului, dar în cursul evoluţiei va ajunge treptat să participe la ea.

Iată un răspuns abstract care ne spune foarte puţin. Pentru a ajunge măcar să presimţim răspunsul la o întrebare atât de importantă trebuie mai degrabă să ne adâncim în anumite taine ale vieţii si ale existenţei. De aceea, vom porni de la datele care au rezultat pe baza

celor abordate ieri. Azi nu vom face decât să ne adâncim ceva mai mult în aceste taine ale existenţei. Nu ne putem declara mulţumiţi analizând lumea din jurul nostru, observând naşterea şi pieirea. Am atras deja ieri atentia cât de enigmatice îi apar sufletului nostru naşterea şi pieirea atunci când ne întrebăm asupra sensului ascuns în acestea. Există însă ceva ce ne pune în faţă o întrebare şi mai grea.

Dacă observăm mai atent naşterea şi pieirea, problema devine şi mai misterioasă. Vedem atunci ceva foarte curios, ceva extrem de ciudat, ce ne-ar putea întrista, ne-ar putea aduce într-o dispoziţie tragică dacă examinăm naşterea în mod superficial. Când, cu ajutorul cunoştinţelor pe care le avem din lumea fizică, aruncăm o privire în întinderile oceanului cosmic sau în întinderile oricărei alte forme de existenţă ştim că mereu se naşte o infinitate de germeni de viaţă şi că puţini din ei ajung fiinţe la deplina maturitate. Gândiţi-vă numai câţi germeni de peşti sunt depuşi anual în mare care nu îşi ating ţelul, acela de a deveni fiinţe mature, ci, dimpotrivă, dispar şi numai o mică parte din ei devin fiinţe mature!

Ieri ne-am îndreptat privirea spre faptul că tot ce se naşte piere, să zicem aşa. Acum însă apare celălalt aspect, şi anume că dintr-o sferă infinită de posibilităţi numai puţine ajung la realizare, că deci în naştere există ceva enigmatic, de vreme ce nu toate fiinţele care luptă pentru existenţă ajung să se nască deplin.

Să luăm un caz concret. Dacă însămânţăm un câmp cu secară sau cu grâu vedem încolţind un număr mare de spice. Ştim foarte bine că din fiecare bob de grâu sau de secară al acelor spice se pot naşte spice noi de secară sau grâu. Şi acum ne întrebăm: Câte boabe din spicele de grâu pe care le vedem pe acest câmp ating acest ţel? Să cuprindem cu gândul mulţimea infinită de boabe de grâu care iau cu totul alt drum decât ţelul inerent lor, adică acela de a deveni iar spic; avem aici concret ceva ce vedem în toţi germenii de viaţă. Trebuie deci să spunem: Viul care ne înconjoară se naşte ca atare doar prin aceea că pentru a se realiza pare să arunce ca într-un abis al lipsei de ţel nenumăraţi germeni de viaţă.

Să reţinem acest fapt, şi anume că în jurul nostru tot ce există se ridică pe terenul celor mai variate şi infinite posibilităţi care niciodată nu se vor realiza în sensul obişnuit al cuvântului. Să reţinem că pe un astfel de teren al posibilităţilor se ridică realităţile şi să luăm aceasta drept unul din aspectele pline de mister ale vieţii care se oferă ochiului nostru.

Să privim acum şi cealaltă latură, care există şi ea, care însă, ce-i drept, ne poate deveni conştientă doar prin adâncirea în adevărurile oculte. Este cea care îi apare omului atunci când merge pe calea cunoaşterii oculte. Această cale spre cunoaşterea ocultă este zugrăvită uneori, după cum ştiţi, ca ceva periculos. De ce? Pur şi simplu pentru motivul că dacă vrem să mergem pe calea cunoaşterii oculte păşim într-un domeniu ce nu poate fi luat, sub nici o formă, aşa cum apare.

Să presupunem că un om se angajează pe calea ocultă cu mijloacele ce vă sunt cunoscute, şi pe care le găsiţi în cartea mea ***Cum se dobândesc cunoştinţele despre lumile***

superioare, şi să presupunem că el ar fi ajuns atât de departe încât din profunzimile sufletului său se ridică ceea ce noi numim imaginaţiuni. Ştim ce fel de plăsmuiri sunt acestea. Sunt imagini vizionare care, celui ce a pornit pe drumul ocult, îi apar ca o lume cu totul nouă. Când un om merge în adevăr cu toată seriozitatea pe această cale ocultă, el ajunge în situaţia în care întreaga lume fizică din jurul lui se întunecă. În locul acestei lumi fizice apare o lume de imagini şi impresii tălăzuitoare, de natură sonoră, olfactivă, gustativă şi luminoasă. Acestea pătrund şi se rotesc în câmpul nostru vizual ocult şi trăim experienţe pe care le putem numi viziuni imaginative, care ne înconjură din toate părţie, devin lumea noastră, în care trăim şi ţesem cu sufletul nostru.

Să presupunem că un om s-ar dărui acestei experienţe, că ar avea în faţa sa, în această lume de viziuni în care a intrat în acest fel, o deplină realitate. El s-ar afla într-o gravă eroare. Şi aici ne aflăm în punctul în care începe primejdia. Imperiul vieţii de viziuni este fără fund, dacă nu reuşim să ne ridicăm de la imaginaţiune, care ne captivează prin lumea de viziuni, la inspiraţie. Abia aceasta ne spune: Tu trebuie să te îndrepţi spre această singură imagine, într-acolo trebuie să-ţi îndrepţi privirea ta ocultă pentru a trăi un adevăr, iar toate celelalte nenumărate imagini aflate în jurul acesteia trebuie să dispară într-un neant. Doar atunci această unică imagine va ieşi la suprafaţă din nenumărat de multele imagini şi ţi se va revela ca o expresie a adevărului.

Aşadar când ne aflăm pe calea ocultă intrăm într-un domeniu de infinite posibilităţi vizionare şi trebuie să ajungem să ne dezvoltăm într-atât, încât să putem selecta, extrage, să zicem aşa, din acest noian de posibilităţi infinite vizionare pe cele care exprimă într-adevăr o realitate spirituală. Nu te poţi asigura în alt fel decât am arătat mai sus, căci dacă cineva ar veni şi ar întreba: Intri deci într-un câmp de viziuni infinit de bogat; care sunt adevărate şi care sunt false? Poţi să-mi dai o regulă prin care să le pot deosebi pe cele adevărate de cele false? la astfel de întrebări nici un ocultist nu poate oferi o regulă generală. Orice ocultist ar trebui să răspundă: Dacă vrei să le deosebeşti trebuie să te perfecţionezi în continuare. Abia atunci îţi va apărea şi posibilitatea să-ţi îndrepţi privirea spre acea viziune care rezistă privirii tale, căci acelea care rezistă sunt cele care sunt pentru orientarea ta; celelalte însă, care sunt stinse de tine, sunt simple imagini secundare.

Primejdia constă doar în aceea că mulţi oameni se simt bine în sfera viziunilor, iar dacă au în faţa lor o lume de viziuni nu se mai perfecţionează, nu se mai străduie să evolueze, întrucât lor le place extraordinar de mult această lume de viziuni. Nu poţi evolua spre adevăr în lumea spirituală dacă te dărui simplist acestor beatitudini, acestei voluptăţi, să zicem aşa, de viziuni. Nu te poţi ridica la realitate, la adevăr. Dimpotrivă, trebuie să te foloseşti de toate mijloacele disponibile pentru a evolua. Atunci, din sânul nenumăratelor posibilităţi de viziune se separă real-spiritualul adevărat.

Comparaţi acum cele două lucruri pe care vi le-am spus: pe de o parte, afară, lumea; din ea izvorăsc infinitele posibilităţi ale germenilor de viaţă şi doar puţini din ei ajung la ţel, iar pe de altă parte lumea interioară spre care ne conduce calea cunoaşterii: o lume infinită de viziuni; comparaţi-o cu lumea posibilităţilor germenilor de viaţă. Numărul acestor viziuni la care ajungem în final este mic, ca şi numărul germenilor de viaţă care

ajung să se împlinească cu adevărat. Aceste două lucruri sunt în deplină concordanţă, sunt legate foarte strâns unul de altul.

Să ne continuăm ideea şi să ne întrebăm: Are rost să ne întristăm şi să ne descurajăm în privinţa vieţii şi a existenţei fiindcă ele fac ca acolo, afară, nenumăraţi germeni să se nască doar pe jumătate, să zicem aşa, şi doar puţini din ei să îşi atingă ţelul? Putem deplânge faptul, putem spune: Afară este o luptă acerbă pentru existentă, căreia doar puţini le scapă, întâmplător. Să revenim la exemplul concret, al lanului de grâu sau de secară. Să presupunem că toate seminţele de secară care încolţesc ajung într-adevăr la ţel şi devin spice. Ce s-ar întâmpla atunci? Lumea n-ar mai fi posibilă, căci fiinţele care trebuie să se hrănească cu grâu sau cu secară n-ar mai avea hrană! Pentru ca fiinţele pe care le cunoaştem bine să poată ajunge la treapta actuală de dezvoltare a trebuit ca alte fiinţe, pe care tocmai le-am menţionat, să se scufunde în abis în ce priveşte ţelul lor, a trebuit ca acestea să rămână în urma ţelului lor. Cu toate acestea nu avem nici un motiv de întristare, dacă nu vrem să spunem că pentru noi importantă este doar lumea asta; căci dacă ne interesează ceva în lume, dacă ne interesează că ea există – şi lumea constă doar din fiinţe – este nevoie ca aceste fiinţe să se poată hrăni. Dacă ele trebuie să se hrănească, atunci alte fiinţe trebuie să se jertfească. De aceea doar puţini germeni de viaţă îşi pot atinge ţelul. Ceilalţi urmează alte căi. Ei trebuie să urmeze alte căi pentru ca lumea să subziste, pentru că, în adevăr, lumea nu poate fi orânduită înţelept decât în felul acesta. De aceea suntem înconjuraţi de o lume ca cea din jurul nostru, pentru că anumite fiinţe se jertfesc înainte de a ajunge la atingerea ţelului lor. Dacă urmărim drumul fiinţelor ce s-au jertfit, le vom găsi în celelalte fiinţe de deasupra lor, în fiinţele ce au nevoie de această jertfă ca să poată exista. Ridicăm aici, am spune, un colţ al vălului care ascunde sensul, în aparenţă atât de enigmatic, al existenţei, al existenţei care se poate naşte şi care poate şi să se cufunde în neant. Cu toate acestea am descoperit că înţelepciunea, deci şi sensul existenţei, se dezvăluie tocmai în acest fapt şi că doar gândirea noastră este prea superficială atunci când ne lamentăm că atât de multe trebuie să se scufunde în abis, aparent fără nici un ţel.

Să revenim acum la celălalt aspect, la latura spirituală. Să luăm ceea ce am numit lumea infinită a viziunilor. Va trebui desigur să lămurim ce înseamnă de fapt această lume a viziunilor. Această lume infinită de viziuni nu este falsă în sensul că imaginile care dispar sunt false iar cele care rezistă sunt juste. Nu în acest sens este falsă această lume. Această judecată este mioapă, ca atunci când ai crede că germenii care nu rămân în viaţă nu ar fi germeni de viaţă şi că imaginaţiunile care dispar în nemărginit nu ar fi imaginaţiuni adevărate. Aşa cum în viaţa exterioară reală se întâmplă ca doar puţine fiinţe să-şi atingă ţelul, tot aşa din viaţa spirituală infinită doar foarte puţin ajunge în orizontul nostru. De ce?

Această întrebare este foarte instructivă pentru noi. Să presupunem că ne-am dărui multitudinii infinite a imaginilor care ne inundă. Celui căruia i s-a deschis o dată lumea viziunilor, în acela se revarsă mereu viziuni, vin şi pleacă una după alta, se înalţă precum valurile şi se întrepătrund. Nu te poţi feri de imaginile şi impulsurile care pulsează în jurul nostru în lumea spirituală, tălăzuind în sus şi în jos. Dacă însă privim atent ce se întâmplă cu o astfel de persoană care se dăruie simplu lumii de viziuni, aflăm ceva foarte

curios. Când observăm o astfel de fiinţă care nu vrea să evolueze şi se opreşte la aceste viziuni, găsim mai întâi că ea a aflat una sau alta, a avut o vieţuire sau alta. Bine, spunem noi, ai avut viziuni spirituale, ai vieţuit asta, pentru tine ele sunt realităţi. Frumos, este o comunicare din lumea spirituală. Vom observa însă foarte curând că dacă vine o altă persoană, care nu este mult mai avansată decât prima, şi ne comunică viziunea sa despre acest subiect, aceasta are o cu totul altă formă, astfel încât pot exista două opinii diferite în privinţa aceluiaşi lucru. Dar putem avea experienţe şi mai rele. Vom găsi că astfel de oameni care vor să se oprească doar la o lume de viziuni au ei înşişi opinii diferite în momente diferite despre una şi aceeaşi problemă. O dată spun ceva, altă dată altceva. Faptul că vizionarii au de obicei o memorie proastă şi uită ce au spus prima dată este un lucru rău. Ei nu sunt conştienţi ce au spus atunci.

Pe scurt, avem de-a face cu o multitudine infinită de fenomene. Dacă noi, ca oameni, cu eul nostru actual pământesc, am vrea să judecăm corect tot ce ni se înfăţişează în lumea de viziuni, ar trebui să facem comparaţii fără sfârşit. Din toate acestea n-ar ieşi nimic. Principiul de bază care trebuie să domnească aici este că această lume de viziuni este desigur o revelaţie a spiritului, dar ea nu are iniţial nici o valoare. Oricât de multe ar fi viziunile noastre, ele sunt comunicări ale lumii spirituale, însă nu sunt adevăruri. Dacă vor să fie adevăruri, ar trebui mai întâi să comparăm între ele diferitele viziuni ale diferiţilor oameni, oricât de mulţi ar fi ei. Însă acest lucru nu e posibil. În loc de aceasta ne putem continua munca de dezvoltare spre treapta inspiraţiei. Atunci însă se întâmplă următoarele: aflăm că din momentul în care oamenii se ridică la treapta inspiraţiei afirmaţiile lor sunt identice. Nu mai există deosebiri sau ceva ce să se prezinte altfel decât la ceilalţi. Pentru cei care au atins aceeaşi treaptă de evoluţie experienţele sunt cu totul identice.

Trecem acum la cealaltă problemă, oarecum asemănătoare, şi anume cea din lumea exterioară. Aici, puţinii germeni de viaţă care ajung la ţel sunt comparaţi cu germenii, mulţi, care s-au scufundat deja în abis. Ştim că pentru ca lumea exterioară să poată exista este nevoie de pieire. Cum stau lucrurile însă cu lumea spirituală, cu aceste viziuni şi inspiraţii? Aici, înainte de toate, trebuie să ne fie clar că ceea ce avem în faţă când am selectat viziunile sunt într-adevăr realităţi spirituale, că nu avem simple imagini care ne transmit cunoştinţe în sensul obişnuit. Nu e vorba de aşa ceva. Iar faptul acesta vreau să vi-l explic printr-un exemplu foarte semnificativ. Vreau să vă explic raportul viziunilor selectate faţă de lumea de viziuni aşa cum v-am explicat prima dată raportul germenilor de viaţă selectaţi, ajunşi la ţel, cu ceilalţi germeni. Aceştia din urmă slujesc ca hrană celor dintâi. Ce se întâmplă însă cu viziunile selectate, cu ceea ce într-adevăr trăieşte în om ca viziune reală?

Trebuie să vă fac atenţi asupra unui lucru. Nu este permis să credeţi că atunci când cineva a ajuns clarvăzător în el trăieşte lumea spiritului iar în celălalt nu. Nu trebuie să vă reprezentaţi clarvederea spunându-vă: Acolo este un clarvăzător iar aici un alt om; în sufletul clarvăzătorului trăieşte expresia realităţii spirituale, iar în celălalt suflet nu. N-ar fi just. Dacă vreţi să vă exprimaţi corect, ar trebui mai degrabă să spuneţi: Aici sunt doi oameni. Unul este clarvăzător, celălalt nu. Ceea ce vede un clarvăzător trăieşte în amândoi. Aceleasi impulsuri spirituale trăiesc atât în clarvăzător cât şi în neclarvăzător.

Clarvăzătorul se deosebeşte de neclarvăzător doar prin faptul că el le vede, pe când celălalt nu le vede. Unul le poartă în sine şi le vede, celălalt le poartă şi el în sine dar nu le vede. Cine crede că, de pildă, clarvăzătorul are în sine ceva ce celălalt nu are este prada unei mari erori. Aşa după cum, de exemplu, existenţa unui trandafir nu este condiţionată de faptul că omul îl vede sau nu, tot astfel stau lucrurile şi cu clarvederea. Realitatea trăieşte atît în sufletul clarvăzătorului cât şi în sufletul neclarvăzătorului, cu toate că cel din urmă nu o vede. Deosebirea constă doar în aceea că unul o vede, celălalt nu. Se poate deci afirma că ceea ce percepe clarvăzătorul există în sufletele tuturor oamenilor de pe Pământ. Să ne pătrundem bine de acest adevăr.

Să trecem acum la un domeniu foarte depărtat de acesta, dar care ne va uni din nou cu cele spuse de noi mai înainte. Să ne îndreptăm privirea spre lumea animală. Regnul animal se află în jurul nostru sub formele cele mai diverse – lei, urşi, lupi, oi, rechini, balene etc. Omul deosebeşte aceste forme animale, formându-şi despre ele noţiuni exterioare, noţiunea de leu, oaie etc. Nu trebuie să confundăm ceea ce îşi construieşte omul ca noţiune cu ceea ce sunt leul şi lupul în realitate. Dumneavoastră ştiţi, nu trebuie decât să vă amintesc, în ştiinţa spiritului vorbim de aşa-numitele suflete-grup. Toţi leii au un suflet-grup leu comun, toţi lupii au un suflet-grup lup comun. Anumiţi filosofi abstracţi spun că de fapt elementul comun al animalelor ar exista numai în noţiune, că afară, în lume, n-ar exista specificul de lup (lupuşenia = *die Wolfheit*). Acest lucru însă nu este adevărat. Cine crede că lupuşenia, specificul de lup, ca atare, deci ceea ce există obiectiv în lumea spirituală ca suflet-grup nu există în afara noţiunii noastre, acela trebuie să îşi imagineze următoarele: afară, în lume, în afara noastră există fiinţe pe care le numim lup. Să presupunem că sufletescul caracteristic lupului ar fi o consecinţă a proprietăţilor materiei din care este alcătuit. Ştim că materia corpului unei fiinţe animale se schimbă continuu. Animalul asimilează continuu materie nouă şi o elimină pe cea veche. Prin aceasta starea materiei se schimbă continuu. Dar ceea ce este important este că în lup există ceva care transformă materia asimilată în materie de lup. Să presupunem că prin toate fineţurile ştiinţei naturale am putea descoperi de cât timp are nevoie lupul pentru a-şi înlocui întreaga sa materie. Să presupunem apoi că un lup este închis pe întreaga durată a acestei perioade şi este hrănit numai cu carne de miel, încât el primeşte această hrană toată perioada de timp necesară organismului său pentru a se reînnoi. Dacă lupul n-ar fi decât această materialitate fizică din care este alcătuit corpul său, ar trebui ca la sfârşitul acestei perioade să devină miel. Nici dumneavoastră nu credeţi că dacă lupul a mâncat atât timp miei el trebuie să şi devină miel. Vedeţi dumneavoastră, noţiunilor pe care ni le formăm despre diverse specii de animale le corespund nişte realităţi care sunt ceva suprasensibil în raport cu ceea ce avem pe plan fizic.

Această constatare se aplică tuturor animalelor. Sufletul-grup care stă la baza întregii specii animale este cel care face ca un animal să fie lup, altul miel, unul leu, celălalt tigru. Or, omul concepe sufletul-grup în noţiunile sale. Noţiunile pe care şi le formează acum omul în mod obişnuit despre lumea animală sunt de fapt cu totul imperfecte. Asta provine din faptul că în stadiul actual de dezvoltare el pătrunde foarte puţin în profunzimea lucrurilor, rămânând la suprafaţa fiinţialului. Dacă omul ar şti să pătrundă mai mult, ideea de lup n-ar rămâne pentru el un simplu concept abstract, ci el ar avea starea sufletească ce corespunde acestei noţiuni. O dată cu această noţiune ar apărea o stare sufletească, iar

omul, formându-şi ideea de lup, ar trăi ceea ce este natura de lup, natura lupului. El ar simţi pofta de sânge a lupului şi răbdarea mielului.

Dacă astăzi nu se întâmplă aşa ceva, asta se datorează faptului – nu mă pot exprima decât simbolic, dumneavoastră cunoaşteţi foarte bine realitatea respectivă – se datorează faptului că, după ce au avut loc influenţele luciferice, omul a fost ţinut la distanţă de zei, i s-a interzis ca pe lângă cunoaştere să aibă şi viaţa. El nu a trebuit să mănânce din pomul vieţii. De aceea nu are decât cunoaştere şi nu poate vieţui realitatea vieţii. El poate face acest lucru dacă este ocultist, dacă pătrunde în mod ocult în acest domeniu. Atunci nu va avea numai conceptul abstract, ci va trăi ceea ce desemnăm prin expresiile „pofta de sânge a lupului“, „răbdarea mielului“.

Întelegeţi acum ce diferenţă mare este între aceste două lucruri. Ele se luptă în noi, întrucât noţiunile sunt străbătute de fiinţa cea mai interioară a substanţei sufleteşti. Însă aceste notiuni ocultistul şi clarvăzătorul trebuie să şi le construiască, trebuie ca ei să urce la aceste noţiuni. Când clarvăzătorul a ajuns la aceste lucruri, atunci putem spune: Acum în el trăieşte ceva din toate acestea. Şi realmente în el trăieşte o imagine vie a întregii lumi animale de afară. S-ar putea spune aici: Ce bine este de celălalt om, care n-a devenit clarvăzător! Însă eu v-am atras atenţia mai înainte că clarvăzătorul nu se deosebeşte, sub acest aspect, de alţi oameni. Ceea ce există într-unul există şi în celălalt. Deosebirea constă doar în faptul că unul vede aceasta, pe când celălalt nu. Întreaga lume de care am vorbit este în realitate în sufletul oricărui om, numai că omul obişnuit nu o vede. Ea este cea care iese din adâncurile ascunse ale sufletului, îl face pe om neliniştit, îl aruncă în îndoială, îl atrage într-o direcţie sau alta, constituie jocul insticţelor şi poftelor sale. Ceea ce nu trece peste un anumit prag, ceea ce se exprimă şi se consumă doar prin slăbiciuni există totuşi. Cine are o atare înclinaţie sufletescă are o astfel de legătură cu lumea încât aceste sentimente îl cuprind, îl prind în luptă şi în viaţă şi îl aduc în raporturi de o excepţională gravitate faţă de fiinţe şi oameni. Aceasta pe de o parte. De ce?

Dacă n-ar fi aşa, atunci evoluţia Pământului nostru şi a regnului animal ar ajunge sub un anumit raport la sfârşit. Atunci regnul animal, aşa cum este, ar fi un fel de capăt de drum, n-ar putea merge mai departe. Toate sufletele-grup ale animalelor care trăiesc în jurul nostru n-ar putea să-şi continue evoluţia în încorporarea următoare a Pământului. Ar fi un lucru straniu. Aceste suflete-grup animale – iertaţi-mi comparaţia, însă ea vă va face să-mi înţelegeţi ideea – ar fi în situaţia unui stat al amazoanelor în care intrarea bărbaţilor ar fi total interzisă. În mod normal, fără prezenţa părţii bărbăteşti acesta ar trebui să se stingă. Spiritual, de fapt, nu s-ar stinge, căci sufletele ar trece în alte sfere, însă ca stat al amazoanelor ar fi supus acestui destin. Tot aşa ar trebui să piară statul sufletelor-grup animale dacă n-ar exista nimic în afara lui. Ceea ce trăieşte în mod real în sufletele-grup animale trebuie să fie fecundat pentru a putea trece peste pragul evoluţiei terestre în următoarea încarnare a Pământulu, cea a viitorului Jupiter. Astfel, formele animalelor terestre dispar, se sting, sufletele-grup însă sunt fecundate şi apar în Jupiter sub o formă adaptată unei existenţe superioare, ajungând deci la stadiul următor al evoluţiei lor.

Ce se întâmplă deci, prin om, aici jos, atunci când el reflectă formele vii ale sufletelor-grup? El creează prin aceasta germenii fecundanţi pentru sufletele-grup, care altfel n-ar

putea să-şi continue evoluţia. Dacă ţinem seama de acest lucru putem spune următoarele: Vedem deja, când ne referim la regnul animal, că omul dezvoltă în sine, la stimuli exteriori, când priveşte regnul animal, anumite impulsuri interioare care sunt germeni fecundanii pentru sufletele-grup animal. Aceste impulsuri care iau naştere aici în viaţă ca germeni fecundanţi pentru sufletele-grup animal se nasc la stimularea exterioară. Viziunile clarvăzătorului nu se nasc la stimulare exterioară, nici chiar cea selectată ca viziune reală. Ea există doar acolo, în lumea spirituală, şi trăieşte în sufletele oamenilor.

Să nu vă închipuiţi însă că dacă dintr-un anumit număr de boabe de grâu sunt consumate atâtea şi atâtea, şi doar puţine pot deveni din nou spic, în lumea spirituală nu se întâmplă nimic! În timp ce boabele de grâu sunt consumate, spiritualul legat de boabele grânelor trece în om. Clarvăzătorul observă cel mai bine acest lucru dacă priveşte apa mării în care se află nenumăraii germeni de peşti şi observă cât de puţini ajung să evolueze până la deplina lor dezvoltare. Cei care ajung până la deplina maturitate şi devin peşti emit din interior mici flăcărui; ceilalţi însă, care nu se dezvoltă fizic, care, fizic, pier în abis, dezvoltă lumini-flăcări puternice. Partea lor spirituală este cu atât mai importantă. Tot aşa se întâmplă şi cu boabele de grâu şi secară care sunt consumate. Materialul din ele este mâncat; când sunt mestecate, din acele boabe de grâu neajunse la ţelul lor se degajă o forţă spirituală care umple atmosfera din jur. Pentru clarvăzător lucrurile stau la fel atunci când priveşte un om care mănâncă orez sau alte cereale. În timp ce omul asimilează, el uneşte cu sine partea materială a boabelor; forţele spirituale care erau unite cu aceste boabe ţâşnesc în toate direcţiile. Acest lucru nu este atât de simplu pentru privirea ocultă, mai ales dacă hrana nu este de natură vegetală. Dar asupra acestui lucru nu vreau să insist azi, întrucât ştiinţa spiritului nu vrea să agite spiritele într-o anumită direcţie partinică nici în ce priveşte vegetarianismul.

Aşadar fiinţele spirituale se unesc. Toate cele care aparent pier cedează mediului spiritualul. Acest spiritual care este cedat mediului înconjurător se uneşte realmente cu ceea ce trăieşte înlăuntrul omului în lumea sa de viziuni când el devine clarvăzător, sau şi altfel. Iar viziunile selectate conform inspiraţiei sunt principiul fecundant al spiritualului eliberat din germenii de viaţă care nu şi-au atins ţelul, permiţându-le astfel să-şi continue evoluţia.

Astfel interiorul nostru, prin activitatea pe care o desfăşoară aici, este într-un permanent raport cu lumea exterioară, conlucrează cu ea. Această lume ar fi lăsată distrugerii, n-ar putea să se dezvolte în continuare dacă nu i-am aduce germenii fecundanţi. Şi afară, în lume, trăieşte o spiritualitate, însă, oarecum, o semispiritualitate. Pentru ca această spiritualitate exterioară să se poată perpetua, trebuie să i se alăture o altă spiritualitate, din însuşi lăuntrul nostru. Ce trăieşte în noi nu este câtuşi de puţin doar o imagine cognitivă a exteriorului, ci ceva ce aparţine acestuia. El se uneşte cu ce există în exteriorul nostru şi evoluează în continuare. Aşa cum Polul Nord şi Polul Sud, ca magnetism sau electricitate, trebuie să se unească pentru ca să se întâmple ceva, tot astfel cele ce se dezvoltă în interiorul nostru în lumea de viziuni trebuie să se unească cu cele ce sunt împrăştiate în afară de către entităţile ce în aparenţă pier. Enigme uimitoare dar care se limpezesc treptat şi care ne arată în ce fel interiorul este în legătură cu exteriorul.

Să aruncăm acum o privire afară, la ceea ce ne înconjură şi, interior, să ne oprim asupra viziunilor selectate, asupra acelor viziuni care s-au detaşat din infinitele posibilităţi de viziuni. Ceea ce ridicăm astfel la rangul de viziune valabilă pentru noi slujeşte evoluţiei noastre interioare. Dimpotrivă, ceea ce se cufundă sub câmpul infinit al vieţii vizionare nu cade în neant ci pătrunde în lumea exterioară şi o fecundează. Viziunile selectate de noi servesc evoluţiei noastre viitoare. Celelalte ne părăsesc şi se unesc cu cele din jurul nostru, cu viaţa care nu şi-a atins ţelul.

Aşa cum fiinţa vie trebuie să se hrănească cu ceea ce nu apucă să trăiască, tot astfel noi trebuie să ne hrănim cu ceea ce nu cedăm lumii exterioare pentru fecundarea ei. Acest lucru îşi are deci raţiunea sa. Tot ce se naşte spiritual în lume ar trebui să piară continuu, dacă nu am renunta la majoritatea viziunilor noastre şi nu am selecta doar pe cele pe care le desemnează inspiraţia noastră.

Ajungem acum la al doilea pericol al vieţii de viziuni. Ce face omul care acceptă ca adevărate nenumăratele şi variatele viziuni, omul care refuză să aleagă doar viziunile juste pentru el şi care nu respinge marea lor majoritate? Ce face el? Spiritual – veţi vedea imediat ce face dacă traduceţi aceasta în fizic, – el face acelaşi lucru pe care l-ar face omul care se află în faţa unui lan de grâne şi nu ar folosi marea parte a lor pentru hrană, ci ar semăna din nou toate boabele. Nu ar dura mult şi pământul n-ar mai ajunge să cuprindă toate seminţele. Asta n-ar duce prea departe, căci toate celelalte ar muri, n-ar mai avea hrană. Tot astfel se întâmplă şi cu omul care consideră adevărate toate viziunile, care nu şterge nici o viziune şi le păstrează pe toate în el. El procedează în sine ca atunci când ar aduna seminţele de grâu şi le-ar semăna din nou pe toate. Aşa cum lumea ar fi rapid invadată numai cu lanuri şi boabe de grâu, tot astfel omul ar fi invadat de viziuni, dacă nu le-ar selecta.

V-am descris ambianţa, atât fizică cât şi spirituală, animalele, precum şi noţiunile pe care şi le formează omul pentru acestea. Am arătat, de asemenea, cum omul trebuie să confere un ţel viziunilor sale şi cum această lume de viziuni trebuie să se unească cu lumea din afară pentru ca evoluţia să poată continua. Ce se întâmplă însă în cazul omului? El se află în faţa unui animal, contemplă sufletul-grup al acestuia, spune „lup“, adică şi-a format noţiunea de lup; când spune „lup“, în el este stârnită imaginea cu privire la care neclarvăzătorul desigur nu are decât noţiunea abstractă, nu substanţa sufletească. Când omul rosteşte numele „lup“, ceea ce trăieşte în substanţa sufletească se uneşte cu sufletul-grup şi îl fecundează. Dacă omul nu ar rosti numele, regnul animal ca atare s-ar stinge. Acelaşi lucru este valabil şi pentru regnul vegetal.

Ceea ce am precizat acum este valabil doar pentru om, nu şi pentru animale, şi nici pentru îngeri şi aşa mai departe. Aceştia au cu totul alte îndatoriri. Numai omul are misiunea de a-şi opune fiinţa sa lumii exterioare, pentru ca astfel să se nască germeni fecundanţi care se exprimă în nume. Astfel, în interiorul omului a fost pusă posibilitatea evoluţiei în continuare a regnurilor animal şi vegetal.

Şi acum să ne întoarcem la punctul de plecare pe care l-am ales ieri. Iahve sau Iehova a fost întrebat de îngerii slujitori de ce vrea neapărat să-l creeze pe om. Îngerii nu puteau să

înţeleagă. Atunci Iehova a adunat animalele şi plantele şi i-a întrebat pe îngeri care sunt numele acestor fiinţe. Ei nu au ştiut. Ei aveau alte sarcini decât fecundarea sufletelor-grup. Omul însă le-a putut rosti numele. Prin aceasta, Iahve arată că are nevoie de om, căci altfel creaţiunea ar trebui să piară. În om se dezvoltă ceea ce în creaţiune a ajuns până la capăt şi are nevoie de un nou impuls pentru a-şi putea continua evoluţia. De aceea creaţiunii a trebuit să i se alăture omul, pentru ca să poată lua naştere germenii fecundanţi care se exprimă în „nume“.

Vedem astfel că nu am fost aşezaţi fără rost cu viaţa noastră în creaţiune. Dacă ne-am imagina că omul n-ar avea loc în această creaţiune, atunci regnurile intermediare nu s-ar putea dezvolta mai departe. Destinul lor ar fi acela al unei lumi vegetale care nu ar fi fecundată. Puntea dintre lumea de dinainte şi cea de mai târziu este creată numai prin introducerea omului în existenţa pământească, iar omul însuşi ia pentru sine, pentru evoluţia sa, ceea ce trăieşte ca nume în suma enormă de fiinţe şi, prin aceasta, el urcă cu întreaga evoluţie.

Am răspuns aici, nu în mod simplu, abstract, la întrebarea: Care este sensul vieţii?, cu toate că, în fond, ea este abstractă. Omul a devenit un colaborator care ajută fiinţele spirituale. El a devenit astfel prin întreaga sa fiinţă. Ceea ce există în el a devenit germenele fecundator pentru întreaga creaţiune. El trebuie să fie aici, iar fără el creaţiunea n-ar putea exista. Astfel omul, când se ştie înlăuntrul creaţiunii, se simte un participant la creaţia divin-spirituală. Acum el ştie de ce are o astfel de viaţă interioară, de ce în afară există lumea stelelor, a norilor, a regnurilor naturii, cu tot ce aparţine spiritual acestora şi cu tot ce constituie în el o lume a vieţii sufleteşti. Căci acum vede că aceste două lumi se completează şi evoluţia poate înainta doar prin acţiunea lor reciprocă. Afară, în spaţiu, se întinde lumea infinită. Aici, înlăuntru, în noi, este lumea noastră sufletească. Noi nu observăm că ceea ce trăieşte în noi ţâşneşte în afară şi se uneşte cu ceea ce trăieşte acolo. Nu observăm că suntem locul de desfăşurare al acestei legături. Ca să spunem aşa, ceea ce se află în noi este unul din poli, iar ceea ce se află afară, în lume, este celălalt pol, iar cei doi poli trebuie să se unească, pentru a contribui la evoluţia lumilor. Iar sensul omului provine din aceea că îi este permis să participe la ea.

Cunoaşterea obişnuită proprie conştienţei normale nu ştie multe despre aceste lucruri. Dar pe măsură ce cunoaşterea noastră se lărgeşte devenim tot mai conştienţi că în noi este locul în care Polul Nord şi Polul Sud al lumii – dacă pot folosi această comparaţie – îşi schimbă reciproc forţele, se unesc unul cu altul pentru a avea loc mai departe evoluţia. Prin ştiinţa ocultă învăţăm că în noi se află scena pentru echilibrul forţelor lumii. Simţim cum în noi lumea divin-spirituală trăieşte ca într-un centru, cum ea se uneşte cu lumea exterioară şi cum cele două se fecundează reciproc.

Dacă ne simţim şi ne ştim a fi o astfel de scenă, dacă suntem participanţi, atunci ne situăm just în viaţă, înţelegem întreg sensul vieţii şi recunoaştem că ceea ce iniţial este inconştient ne va deveni din ce în ce mai conştient pe măsură ce pătrundem în ştiinţa spiritului. Pe aceasta se bazează întreaga evoluţie a forţelor spirituale superioare. În timp ce conştienţei obişnuite normale îi este refuzat să ştie că în om se uneşte ceva cu ceea ce există afară, conştienţei superioare îi este permis să contemple acest lucru. Acest lucru

dezvoltă într-adevăr ceea ce ţine de lumea exterioară. De aceea este necesar să intervină un anumit grad de maturitate, pentru a nu se amesteca în mod dezordonat cele din interior cu cele din exterior, căci imediat ce ne-am ridicat la o conştienţă superioară aceasta este şi realitate care trăieşte în noi. Este aparenţă câtă vreme rămânem la conştienţa normală obişnuită.

Vom participa la divin-spiritual. De ce însă vom participa în felul acesta? Au oare toate acestea vreun sens, dacă noi suntem, să zicem aşa, doar un fel de aparat echilibrant pentru forţe opuse? Aceste forţe nu s-ar putea compensa şi fără noi? Un raţionament foarte simplu ne arată cum stau lucrurile. Presupuneţi că aveţi o masă de forţe, o parte trăieşte în interior, cealaltă în exterior. Faptul că aceste părţi stau faţă în faţă este un lucru la care n-am contribuit. Le ţinem iniţial separate. Ca ele să se unească, asta depinde de noi. Noi le unim în noi. Acest gând, dacă îl înţelegem corect, trezeşte în noi tainele cele mai profunde. Divinităţile ne prezintă lumea sub aspectul unei dualităţi: afară realitatea obiectivă, în noi viaţa sufletească. Noi suntem prezenţi aici şi suntem cei care închid, am spune, circuitul şi aducem astfel împreună cei doi poli. Asta se întâmplă în noi, se întâmplă pe scena conştienţei noastre.

Acum intervine ceea ce este pentru noi libertatea. Prin ea devenim fiinţe independente. În întreaga construcţie cosmică nu trebuie să vedem o simplă scenă, ci un câmp al conlucrării. Prin aceasta sugerăm desigur un gând pe care lumea nu îl înţelege atât de uşor, cel puţin când i se prezintă într-un mod filosofic. Am spus acest lucru cu ani în urmă în cartea mea ***Adevăr şi ştiinţă***, unde am prezentat faptul că avem mai întâi activitatea senzorială şi apoi lumea interioară, că este nevoie de o coexistenţă, de o colaborare. Aceasta este ideea prezentată sub formă filosofică. Pe atunci însă nu am încercat să arăt tainele oculte aflate în spatele ei, însă lumea nu a înţeles-o nici chiar sub forma ei filosofică.

Acum vedem cum trebuie să gândim sensul vieţii noastre. Suntem făcuţi să devenim actori în procesul lumii – acesta este sensul. Ceea ce există în lume este împărţit în două tabere opuse, iar noi suntem plasaţi între ele pentru a le unifica. Asta nu înseamnă câtuşi de puţin că ne putem reprezenta această lucrare ca fiind una strict delimitată. Cunosc un domn glumeţ care scrie mult pentru ziare germane. Mai nou, a scris într-un ziar că pentru evoluţia lumii ar fi necesar ca omul să rămână mereu la unul şi acelaşi stadiu, acela de a nu putea rezolva enigmele cosmice obişnuite, şi că nu ar fi corect ca omul să ajungă să le pătrundă cu gândirea, raţional, să le soluţioneze. Căci, dacă le-ar rezolva, ele n-ar mai exista şi el nu ar mai avea nimic de făcut. Trebuie deci ca asupra enigmelor raţiunii să se menţină mereu îndoiala şi trebuie să apară mereu imperfecţiuni! Acest bărbat nici nu bănuia de fapt că dacă conştienţa normală şi-ar atinge limitele sale ar progresa ea însăşi şi că atunci ar apărea o nouă polaritate, care ar pune o nouă problemă şi ar cere o nouă unificare. Cât timp ar trebui să continue asta? Până în momentul în care omul ar ajunge realmente ca în conştienţa lui să se repete conştienţa divină.

Acum, după ce bănuim măreţia cu totul nelimitată a enigmei, ne putem ridica la răspunsul abstract, ştiind că în noi iau naştere germenii fecundatori ai unei lumi spirituale ce nu ar putea progresa fără noi. Vrem să vedem cum stăm cu sensul vieţii, având acum o bază

largă de înţelegere. Ar trebui să ne spunem: Odinioară, în evoluţie domnea conştienţa divină. Ea exista în incomensurabilitatea ei. Cu aceasta ne aflăm la începutul existenţei. Această conştienţă divină creează la început imagini. Prin ce se deosebesc aceste imagini de conştienţa divină? Prin aceea că ele erau multe, în timp ce conştienţa divină era una singură. Mai mult, prin faptul că ele erau goale, în timp ce conştienţa divină era conţinut plin, în sensul că imaginile la început erau o multitudine, dar goale, cum gol era şi eul nostru în comparaţie cu Eul divin umplut cu o lume întreagă. Acest eu gol devine însă scena pe care se unesc fără încetare conţinuturile divine despărţite în două tabere opuse. Şi în vreme ce conştienţa goală creează permanent echilibrări, ea se umple mereu cu ceea ce era iniţial în conştienţa divină. Evoluţia progresează astfel, în sensul că conştienţa individuală se umple cu ceea ce era la început conţinutul conştienţei divine. Aceasta se întâmplă prin echilibrarea continuă înlăuntrul individualităţilor.

Are oare nevoie conştienţa divină de acest lucru pentru evoluţia sa? Cei care nu pot înţelege pe deplin sensul vieţii îşi vor pune multe astfel de întrebări. Nu, conştienţa divină nu are nevoie de asta. Ea are totul în sine, însă nu este egoistă. Ea îngăduie unui număr nelimitat de fiinţe să aibă acelaşi conţinut pe care îl are ea. Pentru aceasta însă trebuie ca aceste fiinţe să cucerească mai întâi întregul, pentru a avea în sine conştienţa divină, iar prin aceasta conştienţa divină să se multiplice. Ulterior apare într-un număr mai mare ceea ce odinioară, la începutul evoluţiei lumilor, era în Unul, care însă după aceea o ia din nou pe drumul îndumnezeirii conştienţei unice.

În general, această evoluţie a fost întotdeauna aşa cum am descris-o aici. A fost aşa în timpul evoluţiei Saturn, la fel a fost în timpul evoluţiei Soare şi Lună. Azi v-am arătat cum are ea loc pe Pământ. În epoca saturniană, prima schiţă a corpului fizic cunoaşte această evoluţie şi, pe de altă parte, fecundează spre exterior schiţa corpului eteric din epoca solară ş.a.m.d. Procesul este acelaşi, numai că devine din ce în ce mai spiritual. În cele din urmă, în afară rămân din ce în ce mai puţine de fecundat. Pe măsură ce oamenii evoluează, în ei vor fi tot mai multe de fecundat, iar în afară tot mai puţine. Şi omul, la sfârşit, va avea în el din ce în ce mai mult ceea ce este în afară. Lumea exterioară devine interiorul său. Interiorizarea, iată cealaltă latură a evoluţiei.

Unificarea interiorului cu exteriorul, interiorizarea exteriorului sunt cele două puncte spre care evoluează oamenii. Ei vor deveni din ce în ce mai asemănători divinităţii şi în cele din urmă din ce în ce mai interiorizaţi. În faza de evoluţie Vulcan totul va fi fecundat. Tot ce este exterior va deveni interior. Divinizare înseamnă interiorizare. Interiorizare înseamnă divinizare. Acesta este ţelul şi sensul vieţii.

Intrăm însă în partea ascunsă a problemei numai când nu ne-o reprezentăm aşa încât să îngrămădim în noi doar noţiuni abstracte, ci pătrundem într-adevăr la detaliu. Omul trebuie să se adâncească în problemă şi să ajungă la detaliu în aşa fel încât, atunci când rosteşte numele animalelor şi plantelor, în interiorul său să se nască ceva care uneşte ce este în cuvânt cu ceea ce stă la baza germenului animal sau vegetal şi apoi continuă să trăiască în lumea spirituală. Concepţia noastră despre lume are nevoie deja de o îmbunătăţire, căci ce a făcut darwinismul în această privinţă? El vorbeşte de lupta pentru existenţă dar nu ţine seama că şi ceea ce este supus înfrângerii şi nimicirii are o evoluţie.

Darwinismul vede numai fiinţe care îşi ating ţelul şi fiinţe care nu îşi ating ţelul. Cele care pier degajă însă spiritualul, aşa încât evoluează nu numai învingătorul în lupta fizică. Ceea ce aparent piere parcurge evoluţia în spiritual. Acest lucru este important.

Pătrundem astfel în sensul vieţii. Nimic nu piere, nu este anihilat, ci totul este fecundat spiritual, renaşte în spirit. Cât de multe lucruri au dispărut în întreaga evoluţie a Pământului şi a omenirii fără ca omul să poată interveni direct. Să luăm întreaga evoluţie dinainte de Christos. Am văzut în ce a constat ea. La început omul a pornit din lumea spirituală. Treptat, el a coborât în lumea fizic-senzorială. Ceea ce avea el, trăia în el, a dispărut, aşa cum au dispărut germenii de viaţă ce nu şi-au atins ţelul. Din trunchiul evoluţiei omeneşti vedem desprinzându-se nenumărate ramuri şi căzând în abis. În timp ce nenumărate ramuri s-au scufundat în abis în cadrul evoluţiei exterioare a culturii omeneşti, a vieţii omeneşti, sus se dezvoltă impulsul lui Christos. Aşa cum în om se dezvoltă germenele fecundant pentru mediul său înconjurător, tot aşa se dezvoltă impusul lui Christos pentru ceea ce în om, aparent, piere. Are loc apoi Misteriul de pe Golgota. Acesta reprezintă fecundarea, de sus în jos, a ceea ce a pierit. Odată cu ceea ce aparent s-a abătut de la divin şi s-a scufundat în abis s-a petrecut realmente o transformare. A intervenit impulsul lui Christos şi fecundează. Iar începând cu Misteriul de pe Golgota asistăm în continuarea evoluţiei pământeşti la o reînflorire şi o reluare a mersului înainte, prin fecundarea primită odată cu impulsul lui Christos.

Vedem astfel şi în cazul aceastui eveniment major al evoluţiei pământeşti adeverindu-se cele cunoscute de noi despre polaritate. În epoca noastră înfloresc germenii de cultură care au pierit în cursul culturii antice egiptene. Căci ei sunt conţinuţi în evoluţia pământească. A venit acum impulsul lui Christos şi i-a fecundat şi, fecundându-i, în epoca noastră a avut loc repetarea culturii egipto-caldeene. În cultura care va urma culturii noastre va învia străvechea cultură persană, fecundată de germenele Christos. În decursul celei de a şaptea epoci va apărea într-o formă nouă cultura hindusă străveche, înalta artă spirituală care a venit de la sfinţii Rishi, fecundată de germenele Christos.

Astfel vedem cum şi în cursul acestei evoluţii continue se pot distinge cele două principii opuse pe care le-am cunoscut la om: interior şi exterior, sufletesc şi fizic, ce se fecundează reciproc. Sus există impulsul lui Christos, iar jos fecundarea cu germenele Christos. Jos avem cultura pământească în evoluţie progresivă, iar pe de altă parte impulsul lui Christos coborât de sus prin Misteriul de pe Golgota.

Înţelegem acum şi sensul vieţuirii lui Christos. Pământul trebuie să vieţuiască împreună cu tainele cosmice, aşa cum individul trebuie să împreunăvieţuiască cu tainele divine. Prin aceasta, polaritatea a fost sădită atât în om cât şi în Pământ.

Pământul şi ceea ce este sus, ceea ce s-a unit mai întâi cu Pământul prin Misteriul de pe Golgota, s-au dezvoltat ca doi poli opuşi. Christos şi Pământul aparţin unul altuia. Pentru ca să se poată uni, a trebuit ca ei să se dezvolte întâi separat unul de altul, ca polarităţi. Vedem că pentru ca lucrurile să se împlinească în realitate este necesar ca ele să se diferenţieze în polarităţi iar polarităţile să se reunească iar pentru progresul vieţii. Acesta este sensul vieţii.

Dar tot atât de adevărat este şi că dacă privim problema în felul acesta ne simţim stând în lume şi simţim că fără de noi lumea ar fi nimic. Un mistic profund, Angelus Silesius, a făcut o curioasă remarcă ce la început poate părea deconcertantă: Ştiu că fără mine nu poate trăi nici un Dumnezeu; dacă eu aş fi nimicit, El ar trebui să dispară. Confesiunile creştine pot tuna şi fulgera împotriva unei asemenea spuse. Ele ignoră cu totul faptul istoric, şi anume că Angelus Silesius, înainte de a fi devenit catolic, pentru a sta, după părerea sa, complet pe tărâmul creştinismului, era deja un om cu adevărat foarte pios, şi cu toate aceste a rostit cele spuse mai sus. Cine îl cunoaşte pe Angelus Silesius nu va accepta că aceste vorbe au fost spuse din lipsă de pietate. Tot ce există în lume se află într-o opoziţie, precum polarităţile care nu s-ar putea uni dacă omul n-ar fi aici. Omul este în centrul tuturor acestora şi face parte din ele. Când omul gândeşte, în el gândeşte lumea. El este scena, el doar aduce împreună gândurile. Acelaşi lucru se petrece când omul simte sau vrea.

Acum, când ne îndreptăm privirea în depărtările spaţiului, putem cântări ce înseamnă când spunem: Divinul este cel care îl umple şi divinul este cel care trebuie să se unească cu germenele Pământului. Omul poate spune: În mine este sensul vieţii. Zeii şi-au fixat ţeluri. Ei însă şi-au ales şi scena unde pot fi atinse aceste ţeluri. Sufletul omenesc este scena. De aceea sufletul omenesc, numai să poată coborî îndeajuns de adânc în el însuşi, nu doar să vrea să dezlege enigmele din spaţiu, va găsi înlăuntrul său locul în care zeii îşi împlinesc faptele lor; iar omul este părtaş la aceasta. În drama-misteriu ***Încercarea sufletului*** am vrut să exprim acest lucru arătând cum zeii acţionează în interiorul omului şi cum sensul lumii se împlineşte în sufletul lui, cum sensul lumii va trăi în sufletul omenesc. Care este sensul vieţii? Este faptul că acest sens va trăi în omul însuşi. Aceasta am încercat să exprim în cuvintele pe care sufletul le poate spune în el însuşi:

„În gândirea ta trăiesc gânduri cosmice,
În simţirea ta ţes forţe cosmice,
În voinţa ta lucrează fiinţe cosmice.
Te pierde-n gândurile cosmice,
Te vieţuieşte prin forţele cosmice,
Te plăsmuieşte din fiinţele voinţei.

Să nu sfârşeşti în depărtările cosmice
Prin jocul visător al gândurilor...;
Începe-n depărtările cosmice
Şi-opreşte-te-n adâncurile sufletului tău:
Cunoscându-te în tine,
Tu ţelurile zeilor le afli.“*

* R. Steiner, ***Încercarea sufletului*** (GA 14), Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000, vers 111–122 (*n.tr.*).

Când vrei să exprimi ceva adevărat, nu doar o simplă părere care îţi vine în minte, întotdeauna trebuie apelat la tainele oculte. Acest lucru este extrem de important. De aceea termenii folosiţi în lucrările oculte, fie că sunt în proză, fie că sunt în versuri, nu trebuie gândiţi în stilul în care au apărut alte opere poetice exterioare. Astfel de opere,

inspirate realmente de adevăr, al lumii şi al tainelor sale, s-au născut lăsând ca în suflet să vorbească cu adevărat gândurile cosmice, lăsând ca el să se înflăcăreze de sentimentele cosmice, nu de sentimentele personale, şi lăsându-se creat într-adevăr din fiinţele de voinţă.

A învăţa să distingem între ceea ce izvorăşte din tainele cosmice şi ceva inventat de fantezia arbitrară a omului este misiunea mişcării noastre antropofice. Încetul cu încetul evoluţia culturii va ajunge la un astfel de nivel încât în locul născocirilor arbitrare va apărea ceea ce în sufletul omenesc trăieşte ca celălalt pol al spiritualului corespunzător. Astfel de lucruri, create în acest fel, vor fi la rândul lor germeni fecundatori ce se unesc cu spiritualul. Ele au un rost anume în procesul cosmic. Este acela de a ne da un cu totul alt sentiment de responsabilitate faţă de lucrurile pe care le realizăm noi înşine când ştim că ceea ce facem sunt germeni fecundatori şi nu germeni sterili, care se irosesc pur şi simplu. Iată de ce şi noi trebuie să lăsăm să se nască aceşti germeni din adâncurile sufletului lumilor.

Acum, dumneavoastră puteţi întreba: Da, dar cum ajungem acolo? Prin răbdare. Nimicind tot mai mult orice fel de orgoliu personal. Orgoliul personal ne ispiteşte mereu, mereu, să creăm doar lucrări personale, în loc să lăsăm să vorbească ceea ce este expresia divinului în noi. Prin ce putem şti că divinul vorbeşte în noi? Trebuie să nimicim tot ce vine doar din noi înşine şi în primul rând să nimicim orice tendinţă de orgoliu. Atunci în noi va lua naştere polaritatea justă, care creează germeni fecundatori reali în suflet. Nerăbdarea este cel mai rău sfătuitor pentru viaţă. Ea este cea care corupe lumea. Când veţi reuşi ceea ce am spus mai sus, veţi vedea că sensul vieţii este realizat prin fecundarea exteriorului cu interiorul. Tot atunci vom recunoaşte şi că dacă interiorul nostru nu este cel just vom semăna în lume germeni fecundatori incorecti. Care este urmarea? Urmarea este că în lume se nasc atunci creaţii avortate. Cultura noastră actuală este bogată în astfel de avortoni. În toate ţările importante am putea spune că la ora actuală se scrie poezie – literatură –, de pildă, cu „forţa aburului“; în curând se va putea face asta cu ajutorul baloanelor cu aer. Un faimos scriitor din secolul XVIII a scris: O singură ţară produce în zilele noastre de cinci ori mai multe cărţi decât ar avea trebuinţă întreg Pământul pentru binele lui! Astăzi este şi mai rău. Această producţie înconjură cultura noastră actuală cu entităţi spirituale care nu sunt viabile, care nu ar fi trebuit şi nu ar trebui să se nască dacă oamenii ar fi avut şi ar avea răbdarea necesară. Răbdarea se va naşte ca un fel de alt pol în sufletul omenesc; ea îl va împiedica pe om să dea frâu liber producţiilor care sunt doar emanaţii ale orgoliului şi egoismului.

Nu luaţi drept o predică morală ceea ce vă spun, ci ca expresie a unui fapt. Căci este un fapt că prin producţii ambiţioase în sufletul nostru iau naştere germeni fecundatori din care provin avortoni în lumea spirituală. A-i respinge, a-i transforma treptat este o sarcină pentru viitorul îndepărtat. A rezolva această sarcină este misiunea ştiinţei spiritului, iar sensul vieţii este ca concepţia spiritual-ştiinţifică despre lume să se ralieze întregului sens al vieţii, pentru ca pretutindeni să ne întâmpine un sens, pentru ca totul în viaţă să fie plin de sens. Asta este ce vrea ocultismul să îl înveţe pe om, faptul că noi ne aflăm în mijlocul acestui sens şi că într-adevăr putem spune:

„În gândirea ta trăiesc gânduri cosmice,
În simţirea ta ţes forţe cosmice,
În voinţa ta lucrează fiinţe cosmice.
Te pierde-n gândurile cosmice,
Te vieţuieşte prin forţele cosmice,
Te plăsmuieşte din fiinţele voinţei.

Să nu sfârşeşti în depărtările cosmice
Prin jocul visător al gândurilor...;
Începe-n depărtările spiritului
Şi-opreşte-te-n adâncurile sufletului tău:
Cunoscându-te în tine,
Tu ţelurile zeilor le afli."

Acesta este, iubiţii mei prieteni, sensul vieţii, aşa cum are trebuinţă omul să-l înţeleagă în primă instanţă.

Acestea sunt cele ce am vrut să vă spun. Dacă ni le lămurim în întregime, atunci sufletele care s-au unit cu divinul le vor lăsa să acţioneze înlăuntrul lor.

Lucrurile mai greu de înţeles din cadrul acestor expuneri trebuie să le atribuiţi faptului că o problemă atât de importantă, cum este cea a sensului vieţii, karma a vrut s-o epuizăm în două conferinţe scurte, dar şi faptului că multe aspecte care se pot desfăşura abia în sufletul propriu nu au putut fi decât sugerate. Priviţi ca pe o polaritate şi faptul că întâi trebuie dată o sugestie, care apoi trebuie prelucrată meditativ şi că prin aceasta trebuie să capete sens şi conţinut întreaga noastră conlucrare, să devină judicoasă, aşa încât sufletele noastre să interacţioneze. Aceasta este esenţa iubirii adevărate. Ea este şi un echilibru de polarităţi. Acolo unde gândurile antroposofice trebuie să răzbată până la sufletele oamenilor, ele trebuie să trezească celălalt pol, trebuie să se echilibreze prin celălalt pol. Aceasta poate acţiona precum o muzică a sferelor antroposofică. Dacă vom acţiona în felul acesta, dacă ne vom afla într-adevăr în viaţa antroposofică, vom fi şi uniţi în viaţa antroposofică.

Aşa mi-ar plăcea să considerăm prilejul de a fi azi împreună. Aceste probleme au fost o expresie a spiritului iubirii şi sunt dedicate spiritului iubirii între noi, antroposofii. Astfel, această iubire, prin scânteia din noi, va face să schimbăm între noi conţinuturile spirituale, va fi din ce în ce mai mult un stimulent prin care nu numai să primim, ci să fim îndemnaţi tot mai mult să acţionăm antroposofic. Ştiinţa spiritului va fi atunci un promotor al acestei iubiri, care impresionează latura cea mai lăuntrică a sufletului omenesc. Atunci această iubire va continua să trăiască mai departe. Atunci şi noi, ca oameni care trebuie să trăim spaţial despărţiţi unii de alţii în cadrul Societăţii antroposofice, vom face ca această iubire să dăinuie şi după ce karma, cu prilejul acestei manifestări, ne-a ţinut un timp laolaltă. Rămânem astfel împreună şi vom considera un adevărat prilej de a putea să rămânem împreună cu ceea ce avem mai bun în sufletele noastre, de a ne putea ridica cu cele mai bune însuşiri spirituale ale noastre la înălţimi spiritual-divine. Şi tot aşa, iubiţii mei prieteni, să rămânem împreună şi în continuare.

MORALA ANTROPOSOFICĂ

CONFERINŢA I

Nörrkoping, 28 mai 1912

Iubiţii mei prieteni!

În aceste zile, ca urmare a unui impuls pe care l-am simţit şi despre care probabil vom mai vorbi în cele ce urmează, vom analiza unul din domeniile cele mai importante ale concepţiei noastre antroposofice. Nu rareori ni se reproşează că noi ne cufundăm mai degrabă în studiul unor evoluţii cosmice îndepărtate, al legăturii acestora cu omul, că ne adâncim cu mare bucurie în domeniile lumii spirituale, că de fiecare dată analizăm doar evenimente de mult apuse sau perspective ale unui viitor îndepărtat şi neglijăm un domeniu ce ar trebui să stea cel mai aproape de inima omului, şi anume morala şi etica omenească.

În reproşul care ni se face deseori, că am atins mai puţin acest domeniu important al vieţii sufleteşti şi sociale a omului, comparativ cu celălalt domeniu, mai îndepărtat, oricum un lucru este adevărat, faptul că domeniul moralei omeneşti trebuie să fie cel mai important pentru noi. Dar celor care ne critică în acest fel le răspundem că, atunci când te simţi pătruns de întreaga importanţă şi amploare a vieţii şi concepţiei antroposofice, nu te poţi apropia de acest domeniu decât cu o sfântă sfială, pentru că suntem conştienţi că, dacă este ca acest domeniu să fie tratat în sensul just, acesta îl impresionează mai mult decât orice pe om şi cere pregătirea cea mai serioasă şi mai profundă.

Reproşul care ni se face dinspre acea direcţie în modul pe care tocmai l-am caracterizat ar putea fi formulat probabil în următoarele cuvinte: La ce bun toate lungile voastre consideraţii asupra Cosmosului? La ce bun toate istorisirile voastre despre numeroasele reîncarnări ale diferitelor fiinţe, despre raporturile complicate ale karmei, când lucrul cel mai important în viaţă este cel repetat mereu şi mereu de un înţelept, ajuns pe culmea acestei vieţi, discipolilor săi, când după o viaţă plină de înţelepciune, deja bolnav şi neputincios, era nevoit să se lase purtat de ceilalţi: „Copilaşi, iubiţi-vă unii pe alţii“. Aşa vorbea, după cum bine se ştie, apostolul, evanghelistul Ioan ajuns la adânci bătrâneţi. Şi se accentuează mereu că prin aceste câteva cuvinte, „Copilaşi, iubiţi-vă unii pe alţii“, este dată chintesenţa celei mai profunde înţelepciuni morale. Şi, în continuare, se spune: De ce mai este nevoie de toate celelalte lucruri, când binele, idealurile morale cele mai măreţe se pot împlini într-un mod atât de simplu, în sensul cuvintelor rostite de evanghelistul Ioan?

Dar, iubiţii mei prieteni, când din faptele pomenite mai sus, perfect juste, conchideam că pentru om ar fi suficient ca el să ştie că trebuie să-l iubească pe aproapele său se uită un amănunt, şi anume că cel care este citat drept autor al acestor cuvinte le-a rostit la sfârşitul unei vieţi bogate în înţelepciune, la sfârşitul unei vieţi ce concentra în sine scrierea celei mai profunde, celei mai importante Evanghelii, că cel care a rostit aceste cuvinte şi-a luat acest drept când deja avea în urma sa o viaţă bogată de înţelepciune, ce a

avut consecinţe atât de mari şi de puternice. Da, iubiţii mei prieteni, cine are în spate o viaţă precum cea a apostolului, acela are voie să rezume în cuvintele amintite mai sus, ca esenţă ultimă a înţelepciunii sale, cele ce pot fi simţite de sufletele omeneşti la citirea adevărurilor profunde scrise în Evanghelia lui Ioan, care din adâncuri sufleteşti insondabile se revarsă şi în adâncurile altor inimi şi ale altor suflete. Cine însă nu se află într-o astfel de postură îşi poate lua acest drept, de a rosti adevărurile morale supreme într-un mod atât de simplu, abia atunci când a reuşit să se adâncească în tainele aflate la temelia lumii. Oricât ar fi de banalizată fraza îndelung repetată: „Când doi oameni rostesc aceleaşi cuvinte, ele nu semnifică acelaşi lucru“, ea este cât se poate de potrivită pentru situaţia ce tocmai a fost enunţată. Când cineva, care refuză să ştie şi să priceapă ceva despre misterele lumii, spune: „Dar este atât de simplu să caracterizezi viaţa morală cea mai înaltă“ şi foloseşte cuvintele „Copilaşi, iubiţi-vă unii pe alţii“, aceasta înseamnă cu totul altceva decât dacă cuvintele respective sunt rostite de evanghelistul Ioan, care pe deasupra le spune la sfârşitul unei vieţi consacrate în întregime înţelepciunii. Iată de ce, când înţelegi cuvintele evanghelistului Ioan, nu tragi imediat concluzia la care se ajunge de obicei. Concluzia pe care ar trebui să o tragi este în primul rând că, referitor la nişte cuvinte cu o atât de profundă semnificaţie, trebuie să taci şi că îţi este permis să le rosteşti abia după ce ai dobândit pregătirea şi maturitatea necesare.

După ce am făcut această remarcă, ce cu siguranţă nu va fi pe placul multora, în sufletul nostru va rezulta ceva de o covârşitoare importanţă. Fără îndoială – ne vom spune – principiile morale nu pot fi înţelese în sensul lor cel mai profund decât după ce ai dobândit înţelepciunea, cu toate acestea omul face mereu uz de ele. Cum s-ar putea impune în lume o comunitate morală, o operă socială, dacă pentru cunoaşterea celor mai înalte principii morale ar trebui să aştepţi până ce dobândeşti înţelepciunea? Lucrul cel mai necesar pentru convieţuirea omenească este morala şi acum aici cineva susţine că pricipiile morale se obţin abia după ce ai reuşit să dobândeşti înţelepciunea: Desigur, dacă aşa stau lucrurile, dacă acest lucru, cel mai necesar, nu-l poţi atinge decât la capătul strădaniei omeneşti, mulţi vor spune că ar trebui să-ţi pierzi speranţa în ocârmuirea înţeleaptă a lumii.

Răspunsul la cele pe care le-am caracterizat aici ni-l dau faptele vieţii. Să comparăm doar două cazuri, care sub o formă sau alta vă sunt bine cunoscute, şi veţi recunoaşte imediat următoarele: la principiile morale cele mai înalte şi la înţelegerea lor ajungem abia după ce am încheiat un drum de strădanii întru ale înţelepciunii. Şi, de asemenea, aşa cum am amintit mai sus, comunităţile şi operele morale şi sociale nu pot dăinui fără morală. Dacă vă aduceţi în faţa sufletului două aspecte, bine cunoscute desigur tuturor într-o formă sau alta, veţi înţelege aceasta imediat. Cine n-a observat cum un om aflat pe o treaptă înaltă de dezvoltare intelectuală, poate unul dintre aceia care nu şi-a însuşit doar o educaţie ştiinţifică exterioară printr-o înţelegere intelectuală ascuţită, ci care atât teoretic cât şi practic a înţeles multe din adevărurile oculte şi spirituale, nu este un om de o moralitate deosebită. Cine n-a observat cum oameni inteligenţi, aflaţi pe o treaptă înaltă de dezvoltare spirituală, au deviat de la calea cea dreaptă? Şi cine nu s-a întâlnit cu o altă situaţie, plină de învăţăminte, în care, de exemplu, o îngrijitoare de copii, cu un orizont foarte limitat, cu un intelect redus şi cunoştinţe puţine, a educat unul după altul, de la primele săptămâni ale existenţei lor fizice, nu doar pe proprii ei copii, ci şi copiii altor

oameni la care s-a aflat în slujbă, a contribuit la educarea lor şi, probabil până la sfârşitul vieţii ei, a jertfit tot ceea ce avea pentru aceşti copii într-un mod plin de iubire, într-o dăruire dezinteresată absolută. Şi dacă cineva ar fi venit la această femeie să-i vorbească despre principii morale dobândite pe baza comorilor de înţelepciune cele mai înalte, probabil aceasta nu s-ar fi sinchisit prea mult de ele. Probabil le-ar fi găsit extrem de neinteligibile şi inutile. Acţiunea sa morală însă ne obligă nu numai să-i recunoaştem meritele, ci adesea chiar să ne înclinăm cu veneraţie în faţa a ceea ce se revarsă din inimă în viaţă şi produce infinit de mult bine.

Fapte de genul acestora ne lămuresc adesea mult mai bine enigmele vieţii decât orice teorie, căci ele ne arată că, pentru a conferi oamenilor acţiunea morală a Universului, evoluţia înţeleaptă a umanităţii, creaţiunea înţeleaptă a lumii nu a aşteptat ca oamenii să descopere mai întâi principiile morale. De aceea trebuie să ne spunem: În sufletul omului, dacă facem abstracţie de acţiunile imorale, al căror temei îl vom afla chiar în cursul acestor conferinţe, există sădită de la bun început o moralitate originară, ca un fel de moştenire divină, ce ar putea fi numită „moralitate instinctivă“, şi aceasta face posibil ca omenirea să aştepte până ce reuşeşte să pătrundă principiile morale.

Dar poate nici nu este necesar să-ţi faci prea multe griji în legătură cu aprofundarea acestor principii. Nu s-ar putea spune, să zicem, că cel mai bun lucru ar fi ca oamenii să se lase în voia instinctelor lor morale primare şi să nu se mai încurce cu tot felul de consideraţii teoretice despre morală? Iubiţii mei prieteni, în aceste conferinţe urmează să arătăm tocmai că nu aşa trebuie să se procedeze; urmează să arătăm că, cel puţin pentru acest stadiu în care se află omenirea, morala antroposofică trebuie să fie o sarcină rezultată din întreaga noastră strădanie şi ştiinţă antroposofică.

Un filosof mai recent, care cu siguranţă n-a rămas necunoscut nici în nord, Schopenhauer, a enunţat o frază foarte corectă, pe lângă o mulţme de erori pe care le conţine filosofia sa, legată chiar de principiile moralei, şi anume: „A predica morala este uşor, a o fundamenta este greu“. Este cât se poate de adevărat, căci de fapt nimic nu este mai uşor decât să te adresezi principiilor cele mai apropiate ale simţirii şi sensibilităţii omeneşti, să spui ce trebuie să faci pentru a fi un om bun. Unii se simt jigniţi atunci când noi afirmăm că aceasta ar fi un lucru uşor. Totuşi chiar aşa este, iar cine cunoaşte viaţa, cine cunoaşte lumea nu se va îndoi nici de faptul că despre nimic nu s-a vorbit mai mult decât despre principiile juste ale acţiunii morale. Şi tot atât de adevărat este şi că, în fond, cea mai mare adeziune la cei din preajma ta o afli atunci când vorbeşti despre aceste principii generale ale acţiunii morale. Este atât de reconfortant, putem spune, pentru sufletele celor care ascultă şi simţim intens că aici putem întotdeauna să fim de acord cu cele rostite de vorbitor, atunci când acesta prezintă principiile cele mai generale ale comportamentului moral al omului.

Cu lecţii morale, cu predici morale nu fundamentezi însă morala. Dacă s-ar fi putut întemeia morala doar prin lecţii şi predici morale, astăzi cu siguranţă n-ar mai exista nici o acţiune imorală; întreaga omenire ar deborda – am putea spune – de moralitate, căci fiecare a avut desigur ocazia să asculte de nenumărate ori principiile morale cele mai frumoase, subiect atât de drag predicatorilor. Dar a şti ce trebuie să faci, a şti ce este just

din punct de vedere moral este cel mai puţin important pe tărâm moral. Lucrul cel mai important pe acest tărâm este ca în noi să poată trăi impulsuri care, prin intensitatea, prin puterea lor intrinsecă să se preschimbe în acţiuni morale, să se manifeste, aşadar, în afară moral. În mod cert, predicile morale sau rezultatele predicilor morale nu fac aşa ceva. A fundamenta morala înseamnă să-l îndrum pe om la izvoarele din care el îşi poate lua impulsurile, din care îi sunt date forţele care conduc la acţiunea morală.

Cât de greu este să găseşti aceste forţe se poate vedea din simplul fapt că într-adevăr s-a încercat de nenumărate ori, de pildă, dinspre latura filosofică, să se întemeieze o etică, o morală. Cunoaştem câte răspunsuri diferite s-au dat în toată lumea la întrebarea: Ce este binele? sau Ce este virtutea? Încercaţi să strângeţi laolaltă toate concepţiile prezentate în scrierile lor de întreaga pleiadă de filosofi, începând de la Platon şi Aristotel, trecând prin epicurieni, stoici, neoplatonicieni şi terminând cu filosofii moderni; adunaţi tot ceea ce s-a spus doar în acest domeniu, de la Platon la Herbert Spencer, despre natură şi despre esenţa binelui şi a virtuţii şi veţi vedea cât de multe şi variate încercări s-au făcut pentru a răzbate la izvoarele vieţii morale, la izvoarele impulsurilor morale.

Conferinţele pe care le voi ţine aici vă vor arăta faptul că în realitate doar aprofundarea ocultă a vieţii, pătrunderea în tainele oculte ale vieţii îţi dă posibilitatea să ajungi nu numai la cunoaşterea învăţăturilor morale, ci şi la impulsurile morale, la izvoarele morale ale vieţii. Desigur, la o primă analiză observăm că acest element moral nu se arată chiar atât de simplu în lume pe cât s-ar crede. Să lăsăm puţin deoparte ceea ce înţelegem astăzi prin morală şi să privim nişte regiuni în care îşi desfăşoară viaţa unii oameni, lucru care probabil ne va ajuta mult să ne formăm o idee despre concepţia morală despre viaţă.

Printre multele cunoştinţe pe care ocultismul ni le-a facilitat nu este de neglijat un aspect, şi anume că la diverse popoare, în diferite regiuni ale Pământului, s-au manifestat concepţiile cele mai variate, impulsurile cele mai variate. Să comparăm mai întâi două regiuni foarte îndepărtate una de alta. Să ne referim la sublima viaţă pe care o duceau cu mult timp în urmă vechii locuitori ai Indiei şi să vedem cum a evoluat ea treptat până în timpurile cele mai vechi; căci, după cum cunoaşteţi, nicăieri pe acest Pământ nu întâlnim o altă regiune în care elementul caracteristic străvechi al vieţii propriu-zise să se fi conservat într-o măsură mai mare ca în India. Pentru nimic nu este mai adevărat acest lucru decât pentru ceea ce se referă la viaţa în cadrul culturii indiene sau al altor câteva culturi asiatice: sentimentele, simţămintele, gândurile, concepţiile de viaţă pe care le găsim încă în epoci străvechi în aceste regiuni populate s-au păstrat până în timpurile noastre. Cel mai impresionant este faptul că în aceste culturi s-a păstrat un reflex al timpurilor de demult, că dacă privim ceea ce s-a menţinut până în ziua de azi privim, să zicem aşa, şi în epocile străvechi.

Nu ne vom descurca însă dacă continuăm să aplicăm anumitor regiuni sau populaţii concrete doar etalonul nostru moral. De aceea astăzi vom lăsa la o parte ceea ce s-ar putea spune despre lucrurile morale ale acelor timpuri şi ne vom pune întâi întrebarea: Ce a rezultat din aceste însuşiri caracteristice ale străvechii şi venerabilei culturi indiene? În primul rând găsim aici, venerată în cel mai înalt grad, ceea ce s-ar putea numi evlavia, devoţiunea pentru spiritual. Şi această devoţiune pentru spiritual era cu atât mai venerată

şi mai respectată, cu cât omul reuşea să persevereze mai mult în introspecţie, să trăiască liniştit în sine şi să canalizeze tot ceea ce era mai bun în el spre cauzele primordiale ale lumilor spirituale, făcând abstracţie de tot ceea ce poate fi omul pe plan fizic. Această îndreptare a sufletului spre cauzele primordiale ale existenţei o vedem ca pe o datorie supremă la aceia care aparţineau sau aparţin castei celei mai înalte a vieţii indiene, la brahmani. Tot ceea ce fac, toate impulsurile lor sunt dirijate corespunzător acestei evlavii; nimic nu impresionează mai profund sensibilitatea şi simţirea morală a acestor oameni decât îndreptarea spre spiritual-divin, într-o cucernicie ce te face să uiţi complet de cele fizice, într-o autoobservare şi lepădare de sine deosebit de profunde. Felul în care viaţa morală a acestor oameni se pătrundea de cele de mai sus îl puteţi vedea şi dintr-un alt aspect, valabil mai cu seamă în epocile mai vechi, şi anume în aceea că celor care aparţineau altor caste li se părea de la sine înţeles să considere casta evlaviei, casta vieţii religioase şi rituale ceva demn de venerat şi ieşit din comun. Astfel, întreaga viaţă era străbătută de aceste impulsuri spre spiritual-divin, caracterizate mai sus. Întreaga viaţă stătea în slujba acestei orientări spre spiritual-divin, lucru care nu poate fi înţeles cu principiile morale pe care se bazează toate filosofiile. Nu poţi înţelege despre ce este vorba aici, deoarece, în epocile în care în India s-au dezvoltat aceste lucruri, la alte popoare ele erau, în primă instanţă, imposibil de imaginat. Pentru a se putea ridica la o astfel de intensitate, aceste impulsuri aveau nevoie chiar de temperamentul, de caracterul fundamental al acestui popor. De aici ele s-au răspândit apoi, prin curentul cultural exterior, pe întreg Pământul. Dacă vrem să înţelegem ce se avea în vedere prin spiritual-divin, trebuie să mergem la izvoarele primordiale ale acestuia.

Şi acum să lăsăm acest popor şi să ne îndreptăm privirea spre ţinuturile Europei. Să ne îndreptăm privirea spre populaţiile europene ce trăiau pe vremea când creştinismul nu pătrunsese încă în cultura europeană, pe vremea când acesta era abia la început. După cum ştiţi cu toţii, populaţia europeană a întâmpinat creştinismul, care pătrundea în Europa dinspre est şi sud, cu impulsuri foarte bine conturate, cu valori şi forţe interioare bine precizate. Iar cine studiază istoria începuturilor creştinismului în Europa, în Europa Centrală şi chiar şi aici în Europa de Nord, mai precis cine studiază cu mijloace oculte această istorie, acela ştie cât de greu a fost într-un ţinut sau altul ca impulsurile creştine să găsească un echivalent pentru ceea ce venea în întâmpinarea creştinismului dinspre Europa de Nord şi Europa Centrală.

Şi întrebarea noastră este, la fel ca în cazul populaţiilor hinduse: Care erau impulsurile morale cele mai pregnante, binele şi moştenirea morală cu care au întâmpinat creştinismul popoarele ai cărui urmaşi sunt actualmente populaţiile din nordul şi centrul Europei şi din Anglia? Dacă pomenim una singură dintre virtuţile principale, vom şti imediat că am denumit lucrul cel mai caracteristic pentru această populaţie nordică şi pentru populaţia Europei Centrale. Cuvântul despre care este vorba este „vitejie“, „curaj“, intrarea omului cu întreaga forţă personală în lumea fizică, pentru a realiza ceea ce poate el voi prin impulsurile sale interioare. Am numit virtutea cea mai importantă dintre toate virtuţile cu care europenii au întâmpinat creştinismul. Celelalte virtuţi sunt în esenţă consecinţe ale acestei virtuţi – găsim aceasta cu cât mergem mai mult în urmă în epocile vechi.

Dacă analizăm însuşirea propriu-zisă a curajului, a vitejiei, după câteva caracteristici de bază ale acesteia, găsim că ea constă dintr-un exces de viaţă care cere a fi risipită. Este lucrul care ne izbeşte cel mai mult la popoarele europene din timpurile de demult. Un om ce aparţinea acestei populaţii europene din timpurile vechi avea în el mai mult decât era nevoie pentru uzul lui personal. Surplusul îl cheltuia însă pentru că simţea impulsul de a-l cheltui. El urma acest impuls complet instinctiv. S-ar putea spune: Cu nimic nu era mai risipitor nordicul european decât cu surplusul său moral, cu vitejia sa, cu aptitudinea de a manifesta în planul fizic impulsurile sale vitale. În realitate, era ca şi când europeanul din vremurile de demult ar fi căpătat în acelaşi timp un surplus bine determinat de forţă, ce însemna mai mult decât ar fi avut nevoie pentru uzul personal, surplus din care el putea revărsa în afară, cu care se putea arăta risipitor, pe care îl putea folosi în acţiunile sale războinice, în faptele acelei virtuţi străvechi pe care epoca mai recentă a aşezat-o printre aşa-zisele defecte ale însuşirilor omeneşti; pe care el a întrebuinţat-o, de exemplu, în direcţia a ceea ce s-a desemnat prin cuvântul generozitate. A acţiona din generozitate este iarăşi o însuşire ce caracterizează la fel de bine populaţiile europene străvechi, după cum însuşirea de a acţiona din evlavie, din cucernicie, caracterizează populaţiile hinduse străvechi.

Popoarelor europene din epocile străvechi nu le slujeau la nimic principiile morale teoretice, căci ele înţelegeau prea puţin ce înseamnă acestea. A fi ţinut predici morale unui european din acele timpuri ar fi fost la fel de înţelept cu a da astăzi cuiva, care nu iubeşte socotitul, sfatul de a-şi nota cu cât mai mare precizie veniturile şi cheltuielile pe care le are. Dacă nu-ţi place aşa ceva, singura modalitate pentru a nu fi nevoit să ţii socotelile este să ai destul pentru a putea cheltui cât vrei. Dacă ai o sursă inepuizabilă de venit poţi evita ţinerea unei contabilităţi stricte. Nu este un amănunt lipsit de importanţă. Teoretic el este valabil mai ales pentru ceea ce omul consideră important pentru viaţă, este valabil în ceea ce priveşte dibăcia personală, capacitatea de a interveni personal. Pentru modul cum este întocmită lumea sunt valabile chestiunile legate de sentimentele morale ale vechilor populaţii europene. Fiecare primea de la naştere moştenirea sa divină, să zicem aşa, se simţea plin de ea şi cheltuia; cheltuia în slujba seminţiei, în slujba familiei, chiar şi în slujba unor legături etnice mai vaste. Aşa se acţiona, aşa se gospodărea, aşa se lucra.

Am numit aici două regiuni populate de oameni foarte diferiţi unii de ceilalţi, căci sentimentul de cucernicie, propriu indianului, era ceva absolut inexistent la populaţiile europene. Din acest motiv i-a fost atât de greu creştinismului să aducă acest sentiment de evlavie pe teritoriile locuite de populaţiile europene. Acolo existau cu totul alte premise. Şi după ce am adus înaintea dumneavoastră aceste lucruri – făcând abstracţie de ceea ce s-ar putea obiecta din direcţia unei înţelegeri morale – să ne întrebăm acum despre efectul moral. Nu este nevoie să reflectăm prea mult ca să aflăm că acest efect moral, acolo unde cele două concepţii de viaţă, cele două direcţii de gândire s-au întâlnit în forma lor cea mai pură, a fost unul imens. Lumea a avut enorm de mult de câştigat din ceea ce un popor, cum era poporul hindus, a ajuns să cucerească prin organizarea întregului său mod de a simţi în sensul cucerniciei, prin înclinaţia lui spre cele înalte. Dar tot atât de mult a avut de câştigat lumea – putem aduce mărturii în acest sens – prin consecinţele pe care le-au produs vitejia şi curajul locuitorilor europeni din timpurile vechi, precreştine. Ambele

lucruri au trebuit să conlucreze şi acestea au produs efectul moral pe care-l vedem acţionând şi astăzi din cele două laturi, în folosul nu numai al unei părţi a omenirii, ci al întregii omeniri; acest efect moral, efectul provenit atât din hinduism cât şi din străvechiul element germanic, îl vedem trăind în ceea ce omenirea consideră bunul cel mai de preţ. Putem spune acum cu certitudine că ceea ce are asupra omenirii acest efect este binele? Fără îndoială, putem spune aceasta. În ambele curente de cultură trebuie să existe binele, iar ceea ce noi putem desemna drept bine trebuie să fie un lucru anume. Când spunem însă: Ce este binele? ne aflăm şi în faţa unei întrebări enigmatice. Care este binele care a acţionat într-un caz şi în altul?

Nu doresc să vă ţin predici morale, căci cred că nu aceasta este sarcina mea. Sarcina mea este mai degrabă aceea de a vă prezenta faptele ce conduc spre o morală antroposofică. De aceea v-am enunţat întâi două tipuri de acţiuni cunoscute, despre care vă rog să nu gândiţi altceva decât că acţiunea evlaviei şi acţiunea curajului au efecte asupra dezvoltării culturale a omenirii.

Şi acum să ne îndreptăm privirea spre alte epoci. Dacă aveţi în vedere viaţa noastră prezentă, cu impulsurile sale morale, cu siguranţă vă veţi spune: Astăzi noi nu putem fi, cel puţin aici în Europa, aşa cum o pretinde idealul cel mai pur al hinduismului, căci cultura europeană nu poate fi hrănită cu evlavia hindusă. Tot atât de puţin s-ar putea ajunge însă la actuala noastră formă de cultură prin virtutea atât de preţuită de populaţiile vechi europene, curajul. Şi tot aşa observăm că în străfundurile simţirii morale a populaţiilor europene se mai află ceva. Trebuie să mai căutăm deci încă ceva, pentru a putea răspunde la întrebările: Ce este binele? Ce este virtutea?

Am arătat adesea că trebuie să facem o deosebire între acea epocă pe care noi o numim epoca greco-latină, epoca a patra de cultură postatlanteană şi epoca a cincea de cultură postatlanteană, în care trăim în prezent. Ceea ce am să spun referitor la fiinţa morală vrea să caracterizeze de fapt naşterea celei de-a cincea perioade de cultură postatlanteană. Vom începe cu o chestiune contestabilă la prima vedere, întrucât este luată din lumea poeziei, din lumea legendelor, însă ea este semnificativă pentru modul în care au început să acţioneze, să-şi facă loc în oameni impulsuri morale noi, pe măsură ce evoluţia epocii a cincea de cultură postatlanteană a avansat.

A existat un poet ce a trăit la sfârşitul secolului al XII-lea şi începutul secolului al XIII-lea. El a murit în anul 1213 şi se numea Hartmann von Aue. Acest poet a compus cea mai importantă lucrare poetică a sa, este vorba de poemul *Sărmanul Heinrich*, pornind în întregime de la modul de gândire şi de la realităţile din acea vreme, şi anume de la mentalitatea ce domnea atunci peste tot în popor. Acest poem exprimă în mod exemplar felul în care se gândea atunci, în anumite cercuri şi în anumite regiuni locuite de europeni, cu privire la anumite impulsuri morale. În acest poem se povesteşte despre un om, sărmanul Heinrich, care nu era sărac, ci era un cavaler bogat, un cavaler înstărit ce a neglijat faptul că lucrurile perceptibile ale planului fizic sunt trecătoare şi trăia fără să-i pese de ziua de mâine, creându-şi în felul acesta foarte repede o karmă proastă. De aceea el este lovit de ceea ce se numea pe atunci molima şoarecelui, un fel de lepră. El merge la cei mai renumiţi medici din toată lumea şi, întrucât nici unul nu-l poate ajuta, consideră

viaţa lui încheiată şi îşi vinde averile. Cu boala pe care o avea a fost nevoit să se separe de oameni şi să trăiască singur la o fermă, îngrijit de un bătrân servitor devotat ce conducea treburile gospodăriei şi de fiica acestuia. Într-o zi fata şi întreaga familie ce trăia în acea gospodărie sunt înştiinţaţi că un singur lucru poate să-i fie de ajutor cavalerului ce avea parte de acea soartă. Nici un doctor, nici un medicament nu-i puteau ajuta cu ceva. Însănătoşirea ar fi fost posibilă doar dacă o fecioară pură şi-ar fi jertfit viaţa, cu iubire, pentru el. În ciuda tuturor avertismentelor şi a admonestărilor părinţilor şi ale cavalerului Heinrich însuşi, fata are parte de o trăire ce o face să creadă că ea ar fi cea care ar trebui să se jertefească. Fiica pleacă la Salerno, la cea mai renumită şcoală de medicină a vremii. Ea nu se sperie de ceea ce-i cer doctorii să facă; este gata să-şi jertfească viaţa. Cavalerul nu lasă lucrurile să meargă atât de departe, o împiedică şi o sileşte să meargă cu el înapoi acasă. Poemul ne spune însă că după ce s-a întors acasă, încet, încet, cavalerul a început într-adevăr să se însănătoşească, că apoi a trăit încă multă vreme cu cea care a vrut să fie salvatoarea lui şi că s-a bucurat de un sfârşit de viaţă fericit.

Puteţi spune foarte bine: Da, dar aceasta nu este decât o poveste şi noi nu trebuie să credem cuvânt cu cuvânt cele ce se relatează acolo. Lucrurile se schimbă dacă ne gândim că cele puse pe versuri de către Hartman von Aue, poetul Evului Mediu, s-au petrecut aievea, după cum bine ştim, în viaţa unui om pe care îl cunoaşteţi foarte bine. Când spun aceasta mă refer la viaţa şi faptele lui Francisc de Assisi, care s-a născut în anul 1182 şi a trăit în Italia.

Pentru a caracteriza ceea ce se întâmplă sub aspect moral-individual concentrat în personalitatea celui care a fost Francisc de Assisi, să aducem în faţa sufletului această chestiune aşa cum se înfăţişează ea ocultistului, chiar dacă ar fi să fim luaţi drept smintiţi şi superstiţioşi. Să luăm lucrurile în serios, căci în epoca aceea de tranziţie ele chiar au acţionat atât de serios.

Ştim că Francisc de Assisi era fiul negustorului italian Bernardone, ce călătorea foarte mult în Franţa cu afaceri, şi a soţiei sale. Ştim de asemenea că tatăl lui Francisc de Assisi era un om care punea mare preţ pe aspectul exterior. Mama era o femeie evlavioasă, pioasă, sensibilă la fineţea de caracter a inimii şi care trăia conform simţămintelor ei religioase. Lucrurile care circulă astăzi sub formă de legende în legătură cu naşterea lui Francisc de Assisi şi viaţa sa corespund în întregime realităţilor oculte. Chiar dacă adesea faptele oculte sunt învăluite de către istorie în imagini şi legende, aceste legende corespund totuşi realităţilor oculte. Astfel, este cât se poate de adevărat că înainte de naşterea lui Francisc de Assisi mai multe persoane au avut un fel de revelaţie vizionară, parcă ar fi ştiut sau ar fi cunoscut că o personalitate importantă urma să se nască. Dintre numeroasele persoane cărora li s-a arătat în vis acest lucru, care au avut viziunea profetică că se va naşte o personalitate importantă, se evidenţiază sfânta Hildegard. – Accentuez încă o dată acest adevăr, confirmat şi de cercetările faptelor înscrise în Cronica Akasha. Ea a visat că i-a apărut o femeie cu faţa rănită, plină de sânge şi că aceasta i-a spus: Păsările îşi au cuibul lor aici pe Pământ, vulpile îşi au vizuinile lor pe Pământ, eu însă nu am nimic în prezent, nici măcar un toiag de care să mă sprijin. Când Hildegard s-a trezit din somn, ea a ştiut că prin această persoană era vizată făptura adevărată a

creştinismului. La fel au visat încă multe alte personalităţi. Din cele pe care le ştiau pe atunci aceste personalităţi, ele au văzut că instituţia exterioară a Bisericii nu putea fi un potir, un veşmânt pentru adevăratul creştinism. Ele au înţeles acest lucru.

Odată – avem din nou de-a face cu un fapt real – a poposit la casa din Pica, pe când tatăl lui Francisc de Assisi se afla în Franţa cu afaceri, un pelerin care i-a spus direct mamei lui Francisc: Copilul pe care tu îl aştepţi nu trebuie să vină pe lume sub acest acoperiş, unde domneşte bogăţia! Tu trebuie să îl naşti în staul, unde va sta pe paie, pentru că el trebuie să-şi urmeze învăţătorul! Această somaţie i-a fost făcută înr-adevăr mamei lui Francisc. Nu este legendă că mama a şi putut îndeplini această cerinţă; este purul adevăr că Francisc de Assisi s-a născut pe paie, în staul, întrucât tatăl său se afla în Franţa, în călătorie de afaceri.

La fel de adevărate sunt şi cele ce urmează. În localitatea, nu foarte populată, în care trăia familia, a sosit o dată, pe când copilul avea câţiva ani, un om ciudat, un bărbat ce nu mai fusese văzut până atunci prin acele locuri şi nici după aceea. El se plimba în sus şi-n jos pe străzi, şi spunea: În acest oraş s-a născut un om important. În timp ce se năştea Francisc de Assisi, anumiţi oameni, ce mai puteau avea viziuni, au auzit clopotele sunând.

Mai poate fi menţionată o serie întreagă de alte întâmplări. Ne vom mulţumi însă doar cu cele pe care le-am amintit, care ne arată cât de semnificativ s-au concentrat semnele dinspre lumea spirituală la apariţia unei personalităţi aparte. Totul ne apare deosebit de interesant dacă mai amintim încă un lucru. Mama a ţinut foarte mult să-l numească pe copil Ioan. De aceea el a primit numele de Ioan. Însă când tatăl s-a întos din Franţa, acesta a dat fiului său, conform voinţei proprii, numele de Francisc, deoarece în Franţa făcuse afaceri bune. Iniţial însă copilul s-a numit Ioan.

Aş vrea să evidentiez înainte de toate un aspect legat de tinereţea acestui om neobişnuit. Ce fel de om ne întâmpină în Francisc de Assisi ca băiat tânăr? Ne întâmpină, ca la multe alte popoare după amestecul acestora cu popoarele migratoare din nord, un om având comportamentul unui descendent al vechilor cavaleri germani. Viteaz, războinic, mânat de idealul de a-şi cuceri gloria şi onoarea cu ajutorul armelor, toate acestea erau la această personalitate aparte, care era Francisc de Assisi, ca un fel de moştenire a rasei. Acele însuşiri, care la populaţiile germanice se manifestau într-un mod mai sufletesc, mai din inimă, la el se manifestau mai mult exterior, am putea spune; căci Francisc nu era pe atunci nimic altceva decât ceea ce se cheamă un risipitor. Cu toate bogăţiile adunate de acel mare comerciant care era tatăl său, el s-a comportat ca un risipitor. Oriunde mergea risipea cu largheţe bunurile şi roadele muncii tatălui său. În plus, pentru toţi camarazii şi tovarăşii săi de joacă avea toate mâinile pline. Nu este de mirare că în copliărie, în expediţiile lor războinice, el era ales întotdeauna de către camarazi comandant şi că, după ce a crescut, cei din jur vedeau în el un veritabil războinic. Aşa şi era cunoscut în tot oraşul. Între băieţii localităţilor Assisi şi Perugia existau tot felul de altercaţii, la care lua şi el parte. O dată s-a întâmplat ca el şi camarazii lui să fie capturaţi şi ţinuţi ostatici. Nu numai că a îndurat cavalereşte recluziunea, dar era şi cel care îi îmbărbăta pe ceilalţi să suporte cavalereşte toată perioada de un an, până ce au putui să se întoarcă din nou acasă.

Şi când a trebuit să se întreprindă o campanie militară împotriva Neapolelui, inspirată de spiritul cavaleresc al epocii, tânărul Francisc de Assisi a avut o viziune. I s-a arătat în vis un palat mare în care pretutindeni se aflau scuturi şi arme. Vedea ceva dintr-o clădire în care peste tot erau depozitate piese de armament. El, care în prăvăliile şi în casa tatălui său nu cunoscuse decât postavuri şi lucruri de genul acesta, a avut acest vis. De aceea şi-a spus: Asta este o chemare de a deveni oştean..., ceea ce l-a determinat să se alăture campaniei împotriva Neapolelului. Încă pe drumul într-acolo, şi după ce s-a înrolat în acea campanie cu entuziasm, a avut viziuni, a primit impresii spirituale. El auzea un fel de voce care-i spunea: Nu continua să mergi mai departe; visul, important pentru tine, l-ai interpretat greşit. Mergi înapoi la Assisi şi acolo ai să desluşeşti sensul corect al acestui vis.

El a urmat acest sfat, s-a întors la Assisi şi, iată, a avut un fel de dialog cu o fiinţă ce i s-a adresat spiritual, spunându-i: Cavalerismul tău nu trebuie să-l cauţi în slujba exterioară. Tu eşti destinat să metamorfozezi în forţe ale sufletescului toate forţele de care eşti capabil, să le transformi în forţe pe care să le foloseşti sufleteşte. Armele ce ţi s-au arătat în palat reprezintă armele sufletesc-spirituale ale milei şi compasiunii. Scuturile semnifică raţiunea, pe care tu urmează să o foloseşti ca să rezişti în faţa tuturor greutăţilor ce ţi le va oferi o viaţă trăită în compasiune, milă şi iubire. A urmat o boală de scurtă durată, chiar dacă nu foarte gravă, din care el şi-a revenit. Apoi a avut un fel de retrospectivă a întregii sale existenţe de până atunci, în care a vieţuit mai multe zile. Acel cavaler din el, care în visurile sale cele mai îndrăzneţe tânjea să devină un erou pe câmpul de luptă, a fost replămădit într-un bărbat care acum urmărea până în ultimele consecinţe impulsurile morale ale milei, compasiunii şi iubirii. Toate forţele pe care el voia să le utilizeze în slujba planului fizic au fost metamorfozate în impulsuri morale ale vieţii interioare.

Vedem aici felul în care se declanşează un impuls moral într-o personalitate aparte. Nu este lipsit de importanţă că am luat ca exemplu chiar un impuls moral major, căci chiar dacă individul nu se poate ridica întotdeauna pe culmile cele mai înalte ale impulsurilor morale, totuşi nu putem învăţa ceva din aceste impulsuri decât acolo unde ele se exprimă în mod radical şi unde noi le vedem acţionând cu puterea lor maximă. Când ne îndreptăm atenţia spre fenomenul radical şi apoi privim faptele mărunte în lumina rezultată din aspectul radical, din exemplul arhetipal, abia atunci putem ajunge la o concepţie justă asupra impulsurilor morale ale vieţii.

Dar ce s-a întâmplat apoi cu Francisc de Assisi? Este inutil să mai descriem luptele pe care le-a avut cu tatăl său, când a trecut de la o metodă, de la o formă de risipă la o cu totul alta. Risipa, prin care însăşi casa tatălui ajunsese să se impună, căci această casă a devenit celebră şi a ajuns la un prestigiu prin risipa fiului, tatăl o mai putea înţelege; el nu putea înţelege însă de ce fiul, după transformarea petrecută, arunca hainele cele mai bune de pe el, rămânând cu strictul necesar, şi le dădea cui avea nevoie de ele. El nu putea înţelege „toanele“ fiului, care, atunci când îl apucau, spunea: Curios cât de puţin apreciaţi sunt cei cărora impulsurile creştine din Occident le datorează atât de mult. După aceea Francisc de Assisi a făcut un pelerinaj la Roma, unde a depus o sumă mare de bani la mormintele apostolilor Petru şi Pavel. Aceste lucruri tatăl nu le înţelegea. Nu mai este

nevoie să descriu luptele care s-au dus acolo; mă limitez să amintesc doar că pentru Francisc de Assisi în ele s-au concentrat toate impulsurile morale. Impulsurile morale astfel concentrate au metamorfozat apoi vitejia în element sufletesc; ele s-au dezvoltat, au cunoscut o intensificare puternică în meditaţii, astfel încât i-a apărut crucea cu Cel răstignit pe ea. În aceste stări el simţea o relaţie intimă, personală faţă de cruce şi faţă de Christos, din care îi şi veneau forţele prin care reuşea să potenţeze în mod nelimitat impulsurile morale care îl străbăteau.

Pentru ceea ce s-a dezvoltat în el acum, Francisc de Assisi a găsit o întrebuinţare ciudată. Pe vremea aceea în multe ţări din Europa au bântuit ororile epidemiei de lepră. Biserica exterioară a găsit ca remediu pentru aceşti leproşi, care erau în număr foarte mare atunci, un procedeu foarte curios. Preotul îi chema pe aceşti leproşi la el şi le spunea: Ai fost lovit în viaţa aceasta de boală, dar tocmai pentru că acum eşti pierdut pentru viaţă, eşti câştigat pentru Dumnezeu, eşti închinat lui Dumnezeu. Era însă trimis apoi departe de oameni, în locuri în care trebuia să-şi sfârşească viaţa singur şi părăsit.

Nu vreau să aduc nici un fel de reproş unei astfel de metode. Nu se ştia o alta, una mai bună. Francisc de Assisi cunoştea însă una mai bună. O menţionăm, întrucât prin aceste experienţe directe, nemijlocite, ajungem să fim conduşi la izvoarele morale. În zilele care urmează veţi vedea chiar de ce tratăm astfel de lucruri. Aşadar, chiar acestea l-au îndemnat pe Francisc de Assisi să caute toţi leproşii, să nu se teamă să aibă relaţii cu ei. Şi într-adevăr, ceea ce nici un mijloc al acelor vremuri nu putea vindeca, ceea ce făcea necesar ca anumiţi oameni să fie îndepărtaţi de societatea omenească, era în multe cazuri vindecat de Francisc întrucât el se apropia de aceşti oameni; desigur cu forţele pe care le avea prin impulsurile sale morale, care îl făceau să nu se dea înapoi de la nimic, care îi dădeau curajul nu numai să cureţe cu grijă rănile acestor oameni, ci chiar să trăiască împreună cu ei, să îi îngrijească cu devotament, chiar să îi sărute şi să îi învăluie cu iubirea sa. Vindecarea sărmanului Heinrich cu ajutorul fiicei servitorului credincios nu este chiar o poveste; prin aceasta se exprima ceva ce pe vremea aceea s-a întâmplat de foarte multe ori legat de personalitatea bine cunoscută în istorie a lui Francisc de Assisi. Şi încercaţi să înţelegeţi ce se întâmpla acolo. Era vorba de faptul că într-un singur om, este vorba de Fancisc de Assisi, exista un fond imens de viaţă psihică, ceva ce întâlneam la vechile populaţii europene sub formă de curaj şi vitejie, care ulterior s-a metamorfozat în element spiritual-sufletesc şi care a acţionat spiritual-sufleteşte. Aceeaşi forţă care în trecut a acţionat ca generozitate şi vitejie şi a condus la o risipă a propriei persoane, iar în Francisc de Assisi se mai putea vedea sub forma acelei patimi juvenile de risipitor, tot ea a făcut acum ca el să devină un risipitor de forţe morale. El era plin, deborda de forţă morală şi tot ceea ce exista în el se revărsa peste aceia cărora le adresa iubirea lui.

Simţiţi cum în cele spuse se exprimă pura realitate, o realitate aşa cum este aerul pe care îl respirăm şi fără de care nu am putea trăi. O astfel de realitate este şi cea care curgea prin toate mădularele lui Francisc de Assisi şi de aici în toate inimile cărora i se dedica, căci Francisc de Assisi risipea cu generozitate o cantitate imensă de forţe ce iradiau din sine; iar aceasta a inundat, a invadat întreaga viaţă a Europei mature, s-a transformat într-un element sufletesc, acţionând astfel în afară, în lumea reală.

Încercaţi să meditaţi puţin asupra acestor lucruri, care poate pentru început nu par să aibă vreo legătură cu problemele morale actuale; încercaţi să vă imaginaţi ce se află în cucernicia hindusă şi în curajul nordicilor, ce reprezintă acestea; încercaţi să reflectaţi asupra efectului vindecător al forţelor morale folosite de către Francisc de Assisi – iar mâine vom putea discuta despre impulsuri morale reale; vom vedea că ele nu sunt doar vorbe, ci realităţi ce lucrează în suflet şi fundamentează morala.

CONFERINŢA a II-a

Nörrkoping, 29 mai 1912

Iubiţii mei prieteni!

Ieri am făcut deja remarca că cele ce urmează a fi spuse aici referitor la principiile şi impulsurile morale antroposofice trebuie să se sprijine pe fapte reale, motiv pentru care am încercat să aducem câteva exemple concrete, care să prezinte cât se poate de concludent impulsurile morale.

Cel mai izbitor, cel mai convingător argument a fost desigur faptul că pentru ca o personalitate precum cea a lui Francisc de Assisi să poată înfăptui ceea ce am văzut, în el trebuie să fi acţionat impulsuri morale intense, puternice. Căci ce fel de fapte sunt acestea, iubiţii mei prieteni? La Francisc de Assisi este vorba de fapte ce dovedesc în sensul cel mai înalt elementul moral. Iniţial Francisc de Assisi a fost înconjurat de oameni afectaţi de boli foarte grave, pentru care lumea din vremea aceea nu cunoştea nici un remediu. Impulsurile sale morale nu aveau ca efect doar faptul că aduceau un sprijin moral şi o mare consolare în sufletele celor grav bolnavi – desigur, mulţi nu plecau decât cu aceasta –, dar, pentru foarte mulţi, impulsurile morale, forţele morale ce iradiau din Francisc de Assisi aveau un efect vindecător, însănătoşitor, atunci când credinţa, încrederea celor bolnavi era suficient de mare.

Pentru a putea da un răspuns şi mai precis la întrebarea: Unde îşi au originea impulsurile morale? trebuie să vedem cum a fost posibil, ce s-a putut întâmpla pentru ca această personalitate excepţională care a fost Francisc de Assisi să dezvolte în el astfel de forţe morale. Dacă vrem să înţelegem ce a acţionat de fapt în sufletul acestui om extraordinar, trebuie să ne întoarcem ceva mai în urmă în timp. Amintiţi-vă că epoca de cultură hindusă era legată de o anumită împărţire a oamenilor, de diviziunea în patru caste, şi că cea mai înaltă castă era aceea a brahmanilor, păstrătorii înţelepciunii. Această separare în caste din vechea Indie mergea atât de departe încât Cărţile sfinte, de exemplu, aveau voie să le citească doar brahmanii, nu şi membrii altor caste. Cea de a doua castă, cea a războinicilor, avea voie doar să asculte învăţăturile conţinute în Vede, sau în extrasele din Vede-Vedanta. Interpretarea pasajelor din Vede sau emiterea unei păreri asupra a ceea ce vor să semnifice Vedele era un lucru permis doar brahmanilor. Celorlalţi le era strict interzis să aibă o opinie legată de comoara de înţelepciune conţinută în Cărţile sfinte.

Cea de a doua castă era formată din cei care practicau meşteşugul armelor şi aveau în grijă administrarea ţării. Exista apoi o a treia castă, ce se ocupa cu negoţul şi meşteşugurile, şi încă o a patra, casta lucrătorilor propriu-zişi; în sfârşit, mai exista o pătură a populaţiei, paria, într-atât de dispreţuită încât un brahman se simţea spurcat doar dacă a călcat umbra lăsată de un paria. Dacă se întâmpla să fi călcat pe umbra unui astfel de om spurcat, cum erau consideraţi paria, brahmanul trebuia să se supună unor practici de purificare. Vedem astfel cât de curioasă era această împărţire aici: patru caste recunoscute şi una complet nerecunoscută. Dacă ne întrebăm: Aceste reguli stricte erau şi respectate în vechea Indie? trebuie să răspundem: Ele erau respectate cu cea mai mare stricteţe. Chiar pe timpul civilizaţiei greco-latine din Europa, nici un membru din casta războinicilor n-ar fi îndrăznit în India să aibă o opinie proprie despre cele aflate în Cărţile sfinte, în Vede.

Cum se explică faptul că a intervenit o asemenea împărţire a oamenilor? De ce oare a apărut în lume această împărţire a oamenilor? Ce este mai curios este că această împărţire a oamenilor o găsim chiar la cel mai evoluat dintre popoarele preistorice, la acel popor ce a emigrat din vechea Atlantidă în Asia încă de foarte timpuriu, care a păstrat cele mai mari înţelepciuni şi comori de cunoaştere de pe vremea străvechii Atlantide. Pare un lucru foarte curios. Cum putem înţelege aşa ceva, cum se explică aşa ceva? Pare un lucru ce contrazice aproape complet orice înţelepciune şi dreptate a ordinii şi ocârmuirii cosmice ca doar un grup de oameni să fie ales pentru a păstra bunul considerat cel mai de preţ iar ceilalţi oameni să fie destinaţi de la naştere unei poziţii subalterne.

Putem înţelege aceasta doar dacă aruncăm o privire în tainele existenţei; căci existenţa, evoluţia, este posibilă doar prin diferenţiere, prin separări; dacă toţi oamenii ar fi vrut să ajungă la nivelul de înţelepciune care exista în casta brahmanilor, atunci nimeni n-ar mai fi ajuns acolo. Mai precis, putem spune: este ceva ce contrazice ordinea şi ocârmuirea divină ca toţi oamenii să ajungă în acelaşi mod la înţelepciunea supremă; aceasta n-ar însemna altceva decât să ceri divinităţii atotînţelepte şi atotputernice să construiască un triunghi cu patru unghiuri. Nici o divinitate n-ar putea construi altfel un triunghi decât cu trei unghiuri. Cele hotărâte şi stabilite interior, în spirit, trebuie respectate şi de către ordinea cosmică divină, iar faptul că evoluţia trebuie să se întâmple prin diferenţiere, că anumite grupuri de oameni trebuie separate dacă vrem ca o anumită însuşire să poată prinde contur în evoluţia umană reprezintă o lege a evoluţiei la fel de strictă ca şi legea valabilă în domeniul spaţiului, aceea că un triunghi nu poate avea decât trei unghiuri. În primul caz este necesar ca, pentru un anumit timp, ceilalţi oameni să fie excluşi. Aceasta nu este o lege valabilă pentru evoluţia omului în special, ci este valabilă pentru evoluţie în general. Luaţi ca exemplu făptura umană. Imediat trebuie să observaţi că părţile care sunt cele mai favorizate, cărora le acordăm cea mai mare preţuire în făptura omului sunt oasele capului. Dar cum au putut deveni acestea oase craniene şi un înveliş al organului nobil al creierului? Conform predispoziţiilor, orice os al omului poate deveni os cranian. Pentru ca nişte oase să poată atinge această culme a evoluţiei în cadrul sistemului osos, să fie deci un înveliş pentru partea frontală sau occipitală a capului, a trebuit ca alte oase, oasele şoldului sau ale articulaţiilor, să rămână pe o treaptă de evoluţie inferioară, deşi oricare os, al şoldului sau al articulaţiilor, are în sine aceeaşi predispoziţie de a deveni os cranian. Aşa se întâmplă şi pretutindeni în lume. Evoluţia este posibilă doar prin aceea că

ceva rămâne în urmă şi ceva merge înainte sau chiar trece dincolo de un anumit punct al evoluţiei; astfel încât putem spune: Brahmanii au trecut dincolo de un anumit punct al evoluţiei, pe când castele cele mai de jos au rămas în urmă.

Când a avut loc catastrofa atlanteeană oamenii au emigrat treptat din Atlantida, de pe acel vechi continent unde se află, în prezent, Oceanul Atlantic, spre răsărit, populând regiunile cunoscute astăzi sub numele de Europa, Asia şi Africa. Alţii au luat-o spre Vest, urmaşii acestora fiind aceia pe care descoperitorii Americii i-au întâlnit în America. Pe vremea când s-a întâmplat catastrofa atlanteeană nu existau doar patru caste, cele care au emigrat şi s-au statornicit în India. Din vechea Atlantidă au emigrat spre est şapte caste, nu doar cele patru care s-au diferenţiat treptat în India, iar aceste patru caste care s-au impus acolo erau deja cele patru caste superioare. În afară de cea de-a cincea castă, complet dispreţuită şi care în India forma un fel de substanţă intermediară a populaţiei, deci în afara acestor paria, mai existau şi alte caste, numai că ele n-au ajuns împreună cu celelalte în India, ci au rămas în diverse regiuni din Europa, Asia de Sud-Vest şi respectiv în Africa. Aşadar lucrurile s-au întâmplat în aşa fel încât doar castele cele mai avansate au mers până în India, în timp ce în Europa au rămas oameni cu însuşiri complet diferite faţă de cei ajunşi în India.

Înţelegem cele ce s-au întâmplat mai târziu în Europa doar dacă ştim că spre Asia s-au îndreptat doar părţile cele mai avansate ale omenirii de la acea vreme, iar în Europa a rămas grosul populaţiei, acei oameni ce au oferit posibilitatea unor încarnări cu totul deosebite. Dacă vrem să înţelegem încorporările cu totul speciale pe care le-au avut sufletele marii mase a populaţiei europene din timpurile foarte vechi, trebuie să ne amintim o anumită particularitate a epocii atlanteene. La un anumit moment al evoluţiei atlanteene s-a întâmplat un fapt, şi anume că mari taine, adevăruri importante ale existenţei, mult mai importante decât oricare altele la care s-au putut ridica populaţiile postatlanteene, nu au fost păstrate secret, în cercuri restrânse, în şcoli închise, aşa cum ar fi fost necesar atunci, ci au fost divulgate marii mase a populaţiei. Prin aceasta, masele mari ale populaţiei atlanteene au ajuns să cunoască Misteriile şi adevărurile oculte, pentru care ei nu erau maturizaţi. Sufletele lor au fost atunci puternic antrenate într-o stare de decădere morală; pe calea binelui, pe calea moralităţii rămânând doar cei care mai târziu s-au îndreptat spre Asia.

Nici acest lucru nu trebuie să ni-l reprezentăm însă ca şi cum întreaga populaţie europeană ar fi fost alcătuită doar din astfel de oameni, ale căror suflete, datorită ispitirii din vremea Atlantidei, au suferit o decădere morală; peste tot, în toate populaţiile Europei erau răspândiţi şi alt fel de oameni, rămaşi pe drum în timpul marii migraţii spre Asia, având însă un rol conducător. Aşadar, vedem cum peste tot, din Europa până departe în Asia de Sud-Vest şi Africa, existau oameni ce aparţineau acelor caste sau rase ce au permis ca în corpurile lor să trăiască suflete căzute sub influenţa ispitirii atlanteene, dar şi alţi oameni, suflete mai bine şi mai înalt evoluate care, deşi nu au mers cu ceilalţi în Asia, au putut prelua conducerea. Cele mai bune locuri pentru sufletele care au preluat conducerea au fost, pe timpurile acelea de demult, pe timpurile în care s-au dezvoltat culturile indiană şi persană, regiunile din nordul Europei, regiuni în care au existat şi cele mai vechi Misterii din Europa. A existat deci un fel de sistem de protecţie, comparativ cu

ceea ce s-a întâmplat în vechea Atlantidă mai devreme decât s-ar fi cuvenit. În vechea Atlantidă a intervenit o ispitire, prin care sufletelor caracterizate mai sus le-au fost divulgate înţelepciuni, taine, adevăruri oculte pentru care ele nu erau suficient de mature. Acesta este motivul pentru care în Misteriile europene comoara de înţelepciune trebuia să fie cu atât mai bine păzită şi protejată. Cei care după Atlantida au fost deci conducătorii-înţelepii propriu-zişi ai Europei au ascuns, au păstrat strict secret ceea ce primiseră. Astfel încât putem spune: Şi în Europa existau oameni ce se puteau compara cu brahmanii din Asia, însă aceşti brahmani europeni nu erau cunoscuţi exterior de nimeni ca atare; ei păstrau ferecate în cel mai strict secret, în Misterii, tainele sfinte, pentru a nu se mai repeta ceea ce s-a mai întâmplat în epoca atlanteeană cu populaţiile printre care aceşti conducători tocmai se aflau risipiţi. Dacă a fost posibil ca sufletele să se poată ridica într-o anumită măsură a fost doar pentru că tezaurul de înţelepciune a fost păzit şi protejat în modul cel mai serios; căci dacă se instaurează o diferenţiere, aceasta nu înseamnă că o anumită parte a omenirii va fi destinată de aici înainte să primească un rang inferior altei categorii, ci că ceea ce la un anumit moment al evoluţiei a involuat va trebui să se ridice din nou în alt moment.

Pentru aceasta trebuie însă să se împlinească anumite condiţii. Aşa s-a întâmplat că în Europa au existat suflete ispitite, care au pierdut coeziunea morală şi că, în acelaşi timp, printre ele a acţionat şi o înţelepciune din izvoare adânc ascunse. Chiar şi castele celelalte, ce emigraseră în India, au lăsat în urma lor, în Europa, reprezentanţi. Cei care ajunseseră acum la putere în Europa erau de predilecţie reprezentanţii castei a doua, cea a luptătorilor. În timp ce înţelepţii, deci cei care în India corespund brahmanilor, s-au retras complet şi dădeau sfaturi în locaşuri ascunse, reprezentanţii castei a doua au ieşit în lume, au acţionat afară, în rândul poporului, pentru a îmbunătăţi stările de lucruri conform sfaturilor acelor străvechi preoii europeni. În rândul poporului, în exterior, au acţionat cei ce aveau simţ războinic. Această a doua castă avea puterea cea mai mare în timpurile cele mai vechi în Europa, însă ei trăiau primind îndrumări de la acei înţelepţi rămaşi ascunsi. Aşa se explică faptul că pe vremea aceea personalităţie cele mai importante, personalităţile dătătoare de ton în Europa se distingeau prin însuşiri de genul celor amintite ieri, prin curaj şi vitejie. Aşadar, în timp ce în India înţelepciunea strălucea în mod desăvârşit, în Europa calitatea cea mai preţuită era curajul, vitejia, iar oamenii nu ştiau decât de unde să ia tainele divine, din care lăsau apoi să se reverse vitejia şi curajul.

Vedem astfel scurgându-se mii şi mii de ani de cultură europeană, în care timp sufletele au fost treptat perfecţionate şi înălţate, dar în Europa, unde existau suflete care în marea lor majoritate proveneau din populaţiile ce au cunoscut ispitirea, nu se justifica în nici un fel instituţia castelor existentă în India. Sufletele s-au amestecat între ele. Aici nu a intervenit o separare, o diferenţiere în caste ca în India, ci mai degrabă o divizare într-o stare a celor care aveau conducerea – pătura superioară, conducătoare, care mai târziu s-a proclamat clasă conducătoare – şi într-o stare a celor conduşi. Starea condusă consta în principal din suflete care trebuiau să lupte pentru a se ridica.

Dacă căutăm sufletele celor care au reusit să se ridice din această stare inferioară, care din suflete risipite s-au dezvoltat treptat şi au ajuns la un nivel superior, le vom găsi mai cu seamă în rândul acelei populaţii europene despre care astăzi istoria vorbeşte foarte puţin,

despre care în cărţile de istorie nu se scriu prea multe lucruri. A fost nevoie de sute şi sute de ani pentru ca această populaţie să evolueze până la un stadiu superior şi pentru a-şi reveni, să zicem aşa, din lovitura pe care a suferit-o pe timpul vechii Atlantide. Dincolo, în Asia, avem de-a face cu o perpetuare a culturii; în Europa, dimpotrivă, avem de-a face mai mult cu o ameliorare, cu o transformare progresivă a decăderii morale într-o stare de moralitate. Lucrurile au rămas în felul acesta mult timp, iar însănătoşirea s-a produs doar pentru că în sufletele omeneşti exista o formidabilă înclinaţie spre imitare şi pentru că acei oameni ce acţionau cu vitejie erau priviţi de către popor ca idealuri şi modele demne de urmat. Aceştia, numiţi şi seniori, pe care ceilalţi se străduiau să-i urmeze, au fost aleşi în frunte; moralitatea s-a ridicat deci în Europa tocmai prin acele suflete omeneşti răspândite în popor ce aveau rol de conducători.

A fost nevoie însă de încă ceva pentru evoluţia europeană. Dacă vrem să înţelegem despre ce este vorba, trebuie să facem o deosebire clară între evoluţia raselor şi evoluţia sufletelor. Acestea două nu trebuie confundate. Un suflet omenesc se poate dezvolta astfel încât într-o încarnare să fie nevoit să se încorporeze într-o anumită rasă. Dacă acolo şi-a dobândit o anumită însuşire, într-o încarnare viitoare se poate reîncorpora într-o cu totul altă rasă. Astfel putem vieţui foarte bine faptul că astăzi în cadrul populaţiilor europene sunt încorporate suflete care în viaţa lor precedentă s-au încorporat în India, Japonia sau China. În general, sufletele nu rămân ataşate raselor. Evoluţia sufletelor înseamnă cu totul altceva decât evolutia raselor. Rasele înaintează liniştit în evoluţia lor. Ceea ce caracterizează vechea evoluţie europeană este că sufletele, fiindcă nu puteau să se încorporeze în rasele asiatice, erau strămutate în cele europene; ca urmare, pe vremea aceea sufletele erau silite să se încorporeze mereu în rase europene. Sufletele au devenit cu timpul tot mai bune şi aceasta a făcut ca ele să treacă treptat în rase superioare. Aşadar, sufletele care înainte fuseseră încorporate în rase complet inferioare au putut evolua spre o treaptă mai înaltă, iar mai târziu s-au încorporat în descendenţii trupeşti ai păturii conducătoare a Europei. Urmaşii trupeşti ai populaţiei conducătore europene au devenit mai numeroşi decât au fost iniţial, întrucât sufletele ce au urmat această direcţie s-au înmulţit. Deci, după ce au devenit mai bune, ele s-au încorporat în cadrul păturii conducătoare europene, făcând ca forma trupească, forma caracteristică în special rasei în care s-a încorporat iniţial populaţia cea mai veche europeană, să se stingă, făcând deci ca sufletele să părăsească trupurile construite într-un anume fel, care au dispărut. Acesta a fost motivul pentru care în rasele inferioare găsim tot mai puţini urmaşi şi în rasele superioare tot mai mulţi. Treptat, păturile cele mai de jos ale populaţiei europene au dispărut cu totul.

Cele spuse reprezintă un proces bine stabilit, pe care trebuie să-l înţelegem. Sufletele se dezvoltă în continuare, în timp ce trupurile mor. De aceea trebuie să deosebim foarte exact evoluţia sufletească de evoluţia trupească. Sufletele revin ulterior în corpuri ce provin de la rase superioare. Un astfel de proces nu se desfăşoară fără urmări. Dacă se întâmplă ca pe un teritoriu întins ceva să dispară, el nu se duce în neant, ci se dezagregă şi persistă ulterior sub altă formă. Ceea ce a rămas trebuie înţeles, în mare, ca un proces petrecut în timpuri preistorice, prin care, după dispariţia a ce era mai rău în rândul populaţiei despre care am vorbit, se ajunge treptat la o supraaglomerare a întregului

teritoriu cu fiinţe demonice, ce reprezentau produse de dezagregare, produse de descompunere a ceea ce dispăruse acolo.

Întreaga Europă şi de asemenea Asia de Sud-Vest s-au umplut cu astfel de produse de descompunere spiritualizate ale exemplarelor mai rele, dispărute din rândul populaţiei. Aceşti demoni de descompunere, existenţi oarecum în atmosfera spirituală, aveau o durată mare de viaţă şi au acţionat asupra oamenilor, ajungând să exercite o influenţă asupra lor şi să impregneze sentimentele şi simţămintele acestora. Aceasta se vede cel mai bine în faptul că, pe vremea migraţiilor popoarelor, atunci când în Europa au năvălit popoare întregi din Asia, printre care şi Attila cu hoardele lui, ce au răspândit groaza în Europa, această stare a făcut ca oamenii să fie predispuşi să intre în relaţie cu fiinţele demonice, existente încă demult în atmosfera spirituală. Prin intermediul acestor fiinţe demonice s-a dezvoltat, ca urmare a groazei instaurate de către hoardele de năvălitori din Asia, molima Evului Mediu, molima şoarecelui sau lepra. Această boală nu era nimic altceva decât urmarea stărilor de groază şi spaimă prin care trecuseră oamenii atunci. Stările de groază şi spaimă au putut avea aceste consecinţe doar asupra sufletelor ce fuseseră expuse forţelor demonice de odinioară.

V-am arătat de ce a fost posibil ca oamenii să fie cuprinşi de o epidemie care mai târziu a fost eradicată în Europa şi de ce ea se manifesta într-o aşa de mare măsură chiar în perioada descrisă de mine ieri. Vedem, de fapt, că atunci în Europa au dispărut păturile ce trebuiseră să moară pentru că nu au evoluat ascendent; acum noi suportăm consecinţele acestor lucruri sub forma bolilor ce îi pot atinge pe oameni. Boala de atunci, molima şoarecelui sau lepra, ni se prezintă ca un rezultat al unor cauze spiritual-sufleteşti.

Toată această situaţie trebuia contracarată. Ea a putut cunoaşte o altă evoluţie abia în momentul când cele zugrăvite acum au fost complet eradicate, să zicem aşa, de către evoluţia europeană. Un exemplu de cum au fost acestea eradicate l-am prezentat ieri, când am arătat cum pe de o parte avem demonii aducători de boală ca urmare a faptelor imorale şi pe de altă parte impulsurile morale puternice, care apar în cazul lui Francisc de Assisi. Prin faptul că în Francisc de Assisi acţionau impulsuri morale puternice, el a reuşit să adune în preajma sa, chiar dacă într-un număr restrâns, şi pe alţii, care au acţionat în spiritul său. De fapt, erau chiar destul de numeroşi cei care acţionau atunci în spiritul său, dar aceasta nu a durat mult timp.

Cum a fost posibil ca în Francisc de Assisi să coboare o astfel de forţă sufletească? Întrucât nu ne-am adunat aici pentru a face ştiinţă exterioară, ci pentru a înţelege morala omenească pornind de la substraturile oculte, trebuie să avem în vedere, trebuie să intrăm şi în unele adevăruri oculte. Aici trebuie în primul rând să punem următoarea întrebare: De unde venea de fapt un astfel de suflet ca cel al lui Francisc de Assisi? Nu putem înţelege un suflet cum era cel al lui Francisc decât dacă privim puţin în interiorul acestuia, dacă ne interesăm de cele aflate în profunzimile ascunse ale sufletului său. Aici trebuie să vă amintesc că vechea împărţire în caste din India a primit de fapt prima ei mare lovitură, prima ei zguduitură prin budism, căci printre alte lucruri pe care budismul le-a introdus în viaţa Asiei a fost şi acela că nu a recunoscut ca îndreptăţită împărţirea în caste, că a încuviinţat aspiraţia oricărui om, atât cât era ea posibilă în Asia, de a se ridica

spre adevărurile cele mai înalte pe care le poate atinge. Ştim de asemenea că acest lucru a fost posibil doar prin personalitatea excepţional de mare şi puternică a lui Buddha şi că Buddha a devenit un Buddha după ce într-o încarnare anterioară fusese, aşa cum se relatează de obicei, un Bodhisattva. Prin faptul că acel fiu al regelui Sudhodana, în al 29-lea an al vieţii sale, a trăit, a simţit în sine marele adevăr despre viaţă şi suferinţă, el şi-a cucerit înalta poziţie pentru a putea propovădui în cadrul lumii asiatice ceea ce noi cunoaştem drept budism.

Ceea ce nu trebuie să pierdem însă din vedere în legătură cu această ridicare de la treapta de Bodhisattva la cea de Buddha este că acea individualitate, care a trecut prin multe încarnări ca Boddhisattva şi apoi s-a ridicat la demitatea de Buddha, acum, după ce a devenit Buddha, urma să fie pentru ultima oară într-un corp fizic pe Pământ. Aşadar acela care este înălţat de la treapta de Bodhisattva la cea de Buddha intră astfel într-o încarnare care pentru el este ultima. De aici înainte o astfel de individualitate acţionează doar din înălţimile spirituale, acţionează doar spiritual. Este deci un fapt real că, după secolul V înainte de era noastră, individualitatea lui Buddha a acţionat în plan pământesc, dar din înălţimile spirituale.

Budismul a continuat să existe. El găseşte într-un fel posibilitatea de a influenţa nu doar viaţa de pe continentul asiatic, ci şi viaţa spirituală a întregii lumi cunoscute la acea vreme. Cum s-a răspândit budismul în Asia o ştiţi. Ştiţi ce mare este numărul adepţilor pe care el i-a găsit în Asia. Dar, într-o formă mai mult sau mai puţin ascunsă şi voalată, el cunoaşte o răspândire şi în cadrul vieţii spirituale europene; şi trebuie să arătăm înainte de orice că cel mai în măsură să fie receptat de populaţiile europene a fost acel fragment din marea învăţătură a lui Buddha ce se referă la egalitatea oamenilor, deoarece acele populaţii europene nu erau structurate în caste, ci mai degrabă după un principiu de egalitate, de inexistenţă a deosebirilor dintre oameni. Demult, în plină epocă creştină, pe ţărmurile Mării Negre a fost întemeiată un fel de şcoală ocultă. Această şcoală ocultă a fost condusă de oameni care, în principal, îşi fixaseră ca ideal suprem chiar segmentul de învăţătură budistă ce tocmai a fost caracterizat. Ei avuseseră însă în această şcoală ocultă din secolele de după Christos posibilitatea de a lumina cele date oamenilor de către Buddha cu o lumină nouă, prin faptul că asimilaseră în ei şi impulsul creştin. Dacă aş vrea să vă descriu felul cum vede ocultistul această şcoală ocultă de pe ţărmul Mării Negre, şi dacă mă veţi înţelege foarte bine, atunci v-aş descri-o în felul următor: Acolo s-au aflat împreună oameni ce iniţial avuseseră învăţători pe plan exterior, în lumea fizică. Acolo li se predau învăţăturile şi principiile budismului, străbătute însă de impulsurile apărute în lume prin intermediul creştinismului. Dacă erau suficient de bine pregătiţi, erau aduşi în situaţia ca din ei să poată fi eliberate şi scoase forţe mai profunde, forţe de înţelepciune mai profunde, prin care ajungeau la o contemplare clarvăzătoare a lumii spirituale şi deveneau în stare să privească în interiorul lumilor spirituale. Primul lucru la care ajungeau discipolii acelei şcoli oculte, după ce învăţătorii încorporaţi în planul fizic îi deprinseseră cu aceasta, era de pildă să cunoască şi învăţători ce nu mai coborau în planul fizic, cum era de exemplu Buddha. Aceşti discipoli oculţi făceau aşadar cunoştinţă reală, faţă către faţă, în special cu „Buddha“, dacă putem numi astfel spiritualul din el. Buddha continua să acţioneze astfel spiritual în discipolii oculţi şi totodată, prin forţa sa,

acţiona jos, asupra planului fizic, întrucât el însuşi nu mai cobora spre încorporare fizică, pe planul fizic.

Cei aflaţi în acea şcoală ocultă s-au grupat acum, conform nivelului de maturitate atins, în două secţiuni. Au fost aleşi doar cei ce aveau un nivel de pregătire, de maturitate mai mare. Aşa a fost posibil ca majoritatea acestor discipoli să ajungă într-adevăr la gradul de clarvedere ce le permitea să cunoască o fiinţă ce tindea cu toate forţele să-şi trimită impulsurile până în planul fizic, fără ca ea însăşi să mai coboare în lumea fizică, să-l cunoască deci pe Buddha în toate secretele şi în tot ceea ce voia el. Un număr mai mare dintre aceşti discipoli rămâneau astfel de clarvăzători; alţii însă, pe lângă însuşirile cunoaşterii, pe lângă însuşirile clarvederii fizice şi-au dezvoltat în mod deosebit elementul spiritual ce nu poate fi separat de o anumită smerenie, de o anumită evlavie dezvoltată într-un grad înalt. Aceştia ajungeau apoi să primească, într-o măsură cu totul excepţională, chiar în cadrul acelei şcoli oculte, impulsul christic; ei au putut deveni de asemenea clarvăzători, de o manieră care i-a făcut să devină discpolii cei mai aleşi ai lui Pavel şi să primească impulsul christic nemijlocit în timpul vieţii. Aşadar din această şcoală au rezultat, să zicem aşa, două grupe: o grupă ce avea impulsul de a duce peste tot în lume învăţăturile lui Buddha, chiar dacă în acest demers nu pomeneau numele acestuia, şi o a doua grupă care, în plus, mai primea şi impulsul christic.

Deosebirea dintre aceste două grupe nu se manifesta atât de puternic în prima încarnare, ci abia în următoarea. Discipolii ce nu primiseră impulsul christic, dar care au ajuns până la impulsul lui Buddha, au devenit propovăduitori ai egalităţii şi fraternităţii dintre oameni. Discipolii care primiseră însă impulsul lui Christos au păstrat acest impuls şi în încarnarea fizică următoare, astfel încât ei nu numai că propovăduiau – fără să considere aceasta principala lor misiune – dar şi acţionau în special prin forţa lor morală. Un astfel de discipol al şcolii oculte de la Marea Neagră de care am pomenit s-a născut ulterior, în următoarea sa încarnare, ca Francisc de Assisi. Nu este de mirare deci că în el trăia înţelepciunea pe care o primise, înţelepciunea despre înfrăţirea oamenilor, despre egalitatea dintre oameni, despre necesitatea de a iubi la fel pe toţi oamenii, că această învăţătură impulsiona sufletul său şi că acest suflet era fortificat de impulsul lui Christos. Cum a acţionat acest impuls al lui Chrisos în continuare, în încarnarea sa ulterioară? În următoarea sa încarnare, atunci când Francisc de Assisi a fost transplantat în mijlocul unei populaţii în care acţionau cu deosebită intensitate vechii demoni aducători de boală, de care am vorbit mai înainte, impulsul lui Christos s-a apropiat prin intermediul lui de demonii bolii aspirând, atrăgând asupra sa substanţa nocivă din demonii de boală şi îndepărtând-o din calea oamenilor. Înainte să facă acest lucru, impulsul lui Christos s-a încorporat în acea substantă ce a devenit în Francisc de Assisi viziune, acea viziune în care i-a apărut palatul şi acea viziune în care a fost chemat să ia asupra sa povara sărăciei. Atunci impulsul lui Christos a devenit din nou viu în el, s-a revărsat afară din el şi a imobilizat demonii aducători de boală. Prin aceasta forţele sale morale s-au intensificat în aşa măsură încât au putut îndepărta substanţele spirituale nocive aducătoare de boală. Doar în felul acesta a fost posibil ca cele descrise ieri drept consecinţe ale vechiului element atlanteean să fie aduse la o etapă de evoluţie superioară, ca substanţele dăunătoare să fie şterse de pe suprafaţa Pământului, ca lumea europeană să fie curăţată de aceste substanţe.

Studiaţi viaţa lui Francisc de Assisi: observaţi ce curs ciudat a cunoscut viaţa lui. El s-a născut în anul 1182. După cum ştim, primii ani de viaţă ai unui om servesc în principal dezvoltării trupului fizic*.

*Vezi dr. Rudolf Steiner, ***Educaţia copilului din punctul de vedere al ştiinţei spirituale***.

În trupul fizic se dezvoltă cu precădere aspectele ce se transmit prin moştenire exterioară. De aceea în el apar însuşiri datorate moştenirii exterioare de la populaţiile europene. Însuşirile care se manifestă treptat sunt rezultatul faptului că între 7 şi 14 ani şi-a dezvoltat, ca orice om, corpul eteric. Din acest corp eteric se evidenţiază în special însuşirea ce acţionase direct în el în Misteriile de la Marea Neagră, ca impuls christic. După ce ulterior, începând cu vârsta de 14 ani, a început să se dezvolte şi corpul astral, în el a prins viaţă forţa christică, în special prin faptul că tot ceea ce rămăsese unit cu atmosfera Pământului de la acel eveniment al Misteriului de pe Golgota a intrat în chiar corpul astral. Căci Francisc de Assisi era, de asemenea, o personalitate ce a fost străbătută de forţa christică exterioară, întrucât în încarnarea anterioară ea căutase forţa christică acolo unde aceasta putea fi găsită: în acel locaş special de iniţiere.

Vedem aşadar cum acţionează diferenţierile în cadrul omenirii. Ceea ce a fost refulat însă în straturile mai profunde este scos din nou la suprafaţă în cursul evoluţiei omeneşti prin evenimente cu totul deosebite. Într-un alt loc de pe Pământ s-a mai întâmplat o astfel de ieşire la suprafaţă, care din punct de vedere exoteric va rămâne mereu de neînţeles. Din acest motiv oamenii au şi renuntat să mai caute o explicaţie. Din punct de vedere esoteric însă, acest fapt îşi poate găsi cu sigurantă explicaţia. Acei oameni din păturile populaţiei vestice care au reuşit să urce cel mai repede pe scara evoluţiei, care au reuşit să depăşească cu bine treptele cele mai de jos, dar care nu au avansat foarte mult în evoluţia intelectuală, ci au rămas relativ modeşti şi simpli – oarecum cei mai buni dintre aceştia, care la momentul potrivit au putut fi înălţaţi, însă numai printr-un impuls puternic oglindit în ei –, acei oameni sunt cei doisprezece apostoli despre care ne vorbesc Evangheliile. Aceştia au fost extractul amestecului de oameni din castele inferioare ce nu au ajuns până în India. Din ei a trebuit să fie luată substanţa pentru apostolii lui Iisus Christos*.

* Prin aceasta nu se vrea a se spune ceva despre încarnările anterioare sau ulterioare ale individualităţilor apostolilor, ci doar despre şirul de precursori fizici ai acelor corpuri în care s-au încarnat personalităţile apostolilor. Trebuie să deosebim întotdeauna linia încarnărilor succesive de linia ereditară fizică.

Am găsit astfel originea, să zicem aşa, a forţei morale ce a acţionat în acea personalitate aleasă, în Francisc de Assisi. Să nu spuneţi, iubiţii mei prieteni că, raportat la criteriile omeneşti obişnuite, ar fi mult prea mult să vrei să găseşti undeva idealuri asemănătoare cu cele ce au existat în Francisc de Assisi. Desigur, nu spunem aceasta pentru a recomanda cuiva să devină un Francisc de Assisi. Nicidecum! Am vrut doar să arătăm cum într-un moment cu totul excepţional în om cobora o forţă morală, am vrut să arătăm de unde poate proveni această forţă şi că ea trebuie concepută ca un lucru cu totul special, existent de la origini în om. Dar, din spiritul a ceea ce am susţinut până acum, dumneavoastră puteţi extrage şi o altă concluzie referitoare la alte forţe de evoluţie din

om, şi anume că omenirea a străbătut un drum descendent şi acum cunoaşte din nou unul ascendent.

Dacă mergem înapoi pe firul evoluţiei omenirii ajungem, după ce am parcurs întreaga perioadă postatlanteană, în momentul catastrofei atlanteene, după aceea în epoca atlanteană şi apoi în epoca lemuriană. Dacă continuăm ajungem în punctul de pornire al omenirii pământeşti, ajungem într-un moment în care oamenii nu numai că se aflau, din punct de vedere al însuşirilor lor spirituale, mai aproape de Dumnezeire, într-o lume spirituală, ci şi într-o lume în care stăpânea moralitatea; astfel, la începutul evoluţiei Pământului trebuie să consemnăm nu imoralitate ci moralitate. Moralitatea este un dar divin primit de om la origini şi el se găseşte de la origini în natura lui, la fel cum forţa spirituală era, atunci când încă nu coborâse atât de mult în materie, în întreaga lui natură umană. Mare parte a elementului imoral a intrat în omenire în principal chiar în modul arătat, adică prin trădarea misterelor înalte, pe vremea vechii Atlantide.

Aşadar morala nu este ceva despre care putem spune că ar fi fost mai întâi construită, instaurată în omenire, ci ceva ce sta la baza sufletului omenesc, ceva ce abia prin cultura ulterioară a fost acoperit şi reprimat. Dacă privim chestiunea în lumina justă, nu vom putea spune niciodată că imoralitatea a venit în lume datorită ignoranţei, ci mai degrabă prin aceea că oamenii au ajuns la misterele înţelepciunii fără a fi încă maturi, printr-o trădare. Tocmai datorită acestui fapt oamenii au fost ispitiţi, au căzut şi au ajuns într-o stare inferioară. Pentru a urca din nou este nevoie – lucru pe care îl puteţi vedea chiar din expunerea de astăzi – să dăm la o parte tot ceea ce s-a depus peste impulsurile morale în sufletul omenesc şi le-a acoperit. Vom exprima aceasta într-o formă puţin diferită.

Chiar dacă presupunem că avem în faţă un criminal, un om pe care îl considerăm în sensul cel mai deplin al cuvântului imoral, nici atunci nu avem voie să credem că în acest om imoral nu ar exista impulsuri morale. Ele sunt în el şi le putem găsi dacă ajungem la temelia sufletului său. Nu există vreun suflet omenesc – cu excepţia magicienilor negri, care nu ne interesează în cazul de faţă – în care să nu găsim elementele fundamentale ale binelui moral. Dacă un om este rău, el este aşa pentru că rătăcirea spirituală survenită de-a lungul timpului s-a depus peste binele moral, acoperindu-l. Nu natura umană este rea; ea a fost bună la origini, şi o analiză concretă a naturii umane ne arată că, în fiinţa ei cea mai profundă, ea este bună şi doar rătăcirile spirituale au abătut-o de la linia morală. De aceea rătăcirile morale trebuie orientate din nou spre bine în cursul timpului. Trebuie transformate din nou în bine atât rătăcirile în sine, cât şi efectele lor. Unde avem însă consecinţe ale răului moral ce fac să existe demoni aducători de boală, acolo trebuie să acţioneze şi forţe supramorale, precum cele din Francisc de Assisi.

Însănătoşirea morală a unui om se bazează însă întotdeauna pe eliminarea rătăcirii sale spirituale. De ce este nevoie în acest scop? Concentraţi acum tot ceea ce v-am spus într-un simţământ fundamental; lăsaţi să vorbească faptele, lăsaţi să vorbească sentimentele şi simţămintele dumneavoastră şi încercaţi să le rezumaţi într-un singur simţământ. Vă veţi întreba atunci: Care este atitudinea corectă a unui om faţă de aproapele său? Este tocmai credinţa în binele moral originar al oamenilor şi al oricărei naturi umane! Este primul lucru pe care trebuie să-l spunem, dacă vrem să exprimăm în cuvinte ce este morala în

general. Este un bine incomensurabil ce se găseşte la temelia naturii umane. Asta îşi spunea Francisc de Assisi, iar când îi apăreau în cale oameni năpăstuiţi de acea boală înspăimântătoare pe care am caracterizat-o, el, ca un bun creştin al acelor vremuri, îşi spunea: O astfel de boală este într-un anumit fel urmarea păcatului; dar întrucât păcatul este o rătăcire spirituală, întrucât boala este urmarea rătăcirii spirituale, ea nu poate fi suprimată şi eradicată decât dacă acesteia i se opune o forţă mare şi puternică. De aceea Francisc de Assisi vedea în omul bolnav modul în care se exterioriza, sub un anumit raport, pedeapsa păcatului. El vedea însă şi binele din natura umană, vedea forţele spiritual-divine aflate la temelia oricărei naturi umane. Credinţa enormă în binele existent în orice natură umană, chiar şi în cea pedepsită cu boală, iată ceea ce-l distinge în mod cu totul deosebit pe Francisc de Assisi.

Prin aceasta a devenit posibil ca în sufletul său să pătrundă forţa contrară, care este forţa de dăruire morală, de întrajutorare morală a iubirii, chiar iubirea vindecătoare. Şi orice om care a transformat într-adevăr credinţa în binele originar din natura umană într-un impuls puternic nu poate face altceva decât să iubească această natură umană ca atare.

Cele două impulsuri fundamentale care se află la temelia unei vieţi cu adevărat morale sunt: în primul rând credinţa în divinul aflat în străfundul oricărui suflet uman şi în al doilea rând iubirea infinită faţă de om, iubire ce izvorăşte din această credinţă. Căci doar această iubire infinită l-a putut face pe Francisc de Assisi să se apropie de cei aflaţi pe patul de suferinţă, de invalizi, de cei atinşi de molimă. Şi un al treilea impuls care s-ar mai pulea adăuga aici este convingerea că acela care are cele două fundamente, al credinţei în binele de la temelia sufletului omenesc şi al iubirii faţă de natura omenească, nu poate decât să-şi spună: Ceea ce vedem apărând din conlucrarea fondului originar bun din sufletul omenesc şi iubirea activă ne îndreptăţeşte perspectiva de viitor, care se poate exprima prin faptul că orice suflet, oricât de jos a coborât de la înălţimea vieţii spirituale, nu este pierdut pentru această viaţă spirituală. Cel de al treilea impuls este speranţa că orice suflet omenesc poate regăsi drumul spre divin-spiritual. Aceste trei impulsuri – putem spune – Francisc de Assisi le-a auzit rostite, i-au apărut în faţa ochilor de nenumărate ori în timpul iniţierii sale în Misteriile colchice. În timpul vieţii ca Francisc de Assisi, a predicat foarte puţin despre credinţă şi iubire. El era însă încorporarea acestei credinţe şi a acestei iubiri. Acestea erau încorporate oarecum în el, apar în el ca un simbol viu în faţa lumii din vremea sa. În centrul tuturor sta însă capacitatea de acţiune. Nu credinţa, nu speranţa erau cele care acţionau. Pe ele trebuie să le avem, desigur, în noi, însă cea care acţiona era iubirea. Ea stă în centrul celorlalte, ea este de fapt cea care a purtat evoluţia morală a omenirii spre divin; îndeosebi, cea care a acţionat în cazul lui Francisc de Assisi a fost iubirea.

Cum s-a manifestat, cum a evoluat în cazul lui Francisc de Assisi această iubire, despre care ştim că era rodul iniţierii sale în Misteriile colchice? Am văzut că în el s-au manifestat virtuţile cavalereşti ale vechiului spirit european. Iniţial, el era un băieţandru cu aptitudini cavalereşti. În individualitatea sa străbătută de impulsul lui Christos, cutezanţa, vitejia s-au metamorfozat în iubire aplicată, activă. Vedem cum în iubirea care se manifestă în cazul lui Francisc de Assisi reînvie oarecum vechea cutezanţă, vitejia de odinioară. Iubirea este vechea vitejie, este curajul transpus în spiritual!

Ar fi interesant să vedem acum în ce măsură cele spuse aici corespund şi cursului istoric al evoluţiei omenirii. Să mergem câteva secole mai înainte de era creştină. În cadrul principalului popor care a dat numele celei de-a patra epoci postatlanteene, deci la poporul grec, întâlnim pe filosoful Platon. Platon, printre altele, a scris şi despre morală, despre virtutea omului. El a scris în aşa fel despre morală, încât putem recunoaşte că de fapt, în ceea ce priveşte lucrurile cele mai înalte, în tainele propriu-zise, a fost foarte rezervat, iar ceea ce nu a avut voie să spună a pus-o în gura lui Socrate. Platon descrie – într-o epocă în care în evoluţia europeană nu acţionase încă impulsul lui Christos – virtuţile cele mai înalte pe care el le recunoştea, virtuţi pe care grecul considera că omul moral trebuie să le deţină înainte de orice altceva. Platon descrie mai întâi trei virtuţi principale. O a patra o vom cunoaşte puţin mai târziu. Prima dintre cele trei virtuţi este înţelepciunea. Platon considera înţelepciunea o virtute ca atare. Noi am argumentat în modurile cele mai diverse de ce stă ea la baza vieţii morale. În India, la baza vieţii oamenilor stătea înţelepciunea brahmanilor. În Europa aceasta a cedat locul altor însuşiri, însă a continuat să trăiască în Misteriile nordice, unde brahmanii europeni trebuiau să repare ceea ce fusese alterat prin acea trădare din timpul vechii perioade atlanteene. Înţelepciunea stă, aşa cum vom vedea mâine, în spatele oricărei moralităţi; şi, tot în rând cu înţelepciunea, Platon menţionează, corespunzător Misteriilor sale, curajul, deci o însuşire ce ne întâmpină în special la populaţia europeană. Ca o a treia virtute el numeşte chibzuinta sau cumpătarea, adică opusul cultivării pasionale a instinctelor omeneşti inferioare. Acestea sunt cele trei virtuţi principale ale lui Platon: înţelepciunea, curajul sau vitejia şi cumpătarea sau chibzuinţa – care înseamnă stăpânirea impulsurilor senzoriale ce acţionează în om. Apoi, ca o a patra virtute, Platon menţionează echilibrul armonios al celor trei virtuţi de mai sus, pe care el îl numeşte dreptate (sau simţul echităţii).

Iată cum descrie unul dintre cele mai remarcabile spirite ale epocii precreştine ceea ce, la acea vreme, era considerat a fi cel mai important lucru din natura umană. Pentru populaţiile europene, curajul şi vitejia sunt străbătute de impulsul lui Christos şi de ceea ce noi numim „eul“ nostru. Curajul, care la Platon apare ca virtute, aici este spiritualizat, devenind iubire. Cel mai important este să vedem cum pătrund impulsurile morale în neamul omenesc, felul cum cele descrise mai înainte devin cu totul altceva. Dacă nu vrem să aducem un afront moralei creştine, nu trebuie să enumerăm virtuţile astfel: înţelepciune, vitejie, chibzuinţă şi dreptate, căci ni s-ar putea replica: Dacă veţi avea toate aceste virtuii şi iubire nu veţi avea, nu veţi putea ajunge niciodată în împărăţia cerului.

Să reţinem epoca în care s-a revărsat în omenire un astfel de curent, un astfel de impuls, prin care, aşa cum am văzut, înţelepciunea şi curajul s-au spiritualizat şi au reapărut ca iubire. Dar să încercăm să răspundem şi la întrebarea: Cum s-au format înţelepciunea, cumpătarea sau chibzuinţa şi dreptatea? Vom înţelege atunci misiunea deosebită a mişcării antroposofice în epoca actuală.

CONFERINŢA a III-a

Nörrkoping, 30 mai 1912

Iubiţii mei prieteni

În cele ce-au fost spuse ieri am afirmat că impulsurile morale sunt localizate în natura umană şi am încercat să întărim, să demonstrăm cele afirmate prin faptele menţionate mai înainte, prin aceea că baza elementului moral, al binelui, se află în natura sufletească a omului şi că de fapt omul a fost abătut de la predispoziţiile sale originare, predispoziţii instinctiv bune, am putea spune, doar în cursul evoluţiei, în mersul său din încarnare în încarnare, că doar prin aceasta a fost posibil ca răul, greşeala, comportarea imorală să pătrundă în omenire.

Dacă aşa stau lucrurile am putea, iniţial, să fim de-a dreptul surprinşi că răul este totuşi posibil, că el poate lua naştere; iar întrebarea: Cum a devenit posibil răul în cursul evoluţiei? reclamă un răspuns.

Un răspuns judicioas îl obţinem, de fapt, doar dacă observăm că încă din cele mai vechi timpuri oamenilor li se predau învăţături morale elementare. Elevii Misteriilor, care aveau ca ideal suprem dobândirea progresivă, deplină a adevărurilor şi cunoştinţelor spirituale, trebuiau, acolo unde se lucra cu adevărat în sensul Misteriilor, să lucreze pe o bază morală; astfel, tocmai discipolilor Misteriilor le era arătată în mod deosebit specificitatea naturii morale a omului.

Dacă vrem să caracterizăm pe scurt cum se realiza acest lucru, putem spune: Discipolilor Misteriilor li se arăta că natura umană poate pricinui rele sau distrugeri în două direcţii şi că numai prin aceasta omul este în situaţia de a dezvolta o voinţă liberă; şi mai departe li se spunea că viaţa poate evolua în mod just numai dacă învăţăm să privim aceste două modalităţi de a cădea în rătăcire ca două talere ale unei balanţe, la care când unul când celălalt urcă sau coboară. Echilibrul există cu adevărat doar atunci când braţul balantei se află în poziţie orizontală.

Astfel, discipolilor Misteriilor li se arăta faptul că o comportare corectă a omului nu poate fi caracterizată indicând simplu: asta este corect, asta este incorect. Comportarea corectă se obţine doar dacă omul, în orice clipă a vieţii sale, aflându-se în situaţia de a fi atras atât de o parte cât şi de cealaltă parte îşi stabileşte el însuşi echilibrul, calea de mijloc între acestea două.

Să ne referim la virtuţile despre care am vorbit ieri: vitejia, curajul. O direcţie spre care natura umană poate balansa este aceea a temerităţii, a angajării nestăvilite într-o acţiune cu toate forţele care-i stau omului la dispoziţie, a solicitării la maximum a acestor forţe. Este una dintre direcţii, temeritatea. Cealaltă direcţie, celălalt taler al balanţei este laşitatea. Omul poate înclina, să zicem aşa, în ambele laturi, iar discipolilor din Misterii li se spunea că omul, dacă alunecă în extrema temerităţii, se pierde, renunţă la sinea sa şi este zdrobit de viaţă, este sfâşiat de ea. Dacă, din contră, rătăceşte în direcţia laşităţii, el se osifică şi se desprinde de ansamblul lucrurilor şi fiinţelor. În acest caz, dacă nu poate să-şi armonizeze faptele şi acţiunile cu întregul, el devine o fiinţă închisă în sine, care se

rupe de ansamblu. Lucrul acesta le era explicat discipolilor din Misterii în legătură cu toate acţiunile oamenilor. În orice acţiune a sa, nu numai dacă vorbim de vitejie, omul poate aluneca în cealaltă parte, astfel încât să fie sfâşiat, zdrobit de lumea obiectivă, fiindcă prin asta îşi pierde sinea, sau poate să se osifice în el însuşi. Iată de ce în toate locaşurile de Misterii, la începutul codului moral era scrisă maxima plină de semnificaţie: Caută linia de mijloc – astfel încât prin faptele tale să nu te pierzi în lume şi nici lumea să nu te piardă pe tine.

Acestea sunt cele două extreme în care poate aluneca omul: fie se poate dărui total pentru lume, lumea îl acaparează, îl secătuieşte de forţe, ca în cazul temerităţii, fie lumea poate dispărea pentru el, încât se învârtoşează în egoismul său, ca în cazul laşităţii. În Misterii, discipolilor li se spunea: Binele nu poate exista ca ceva imuabil, ceva ce poate fi obţinut o dată pentru totdeauna, ci mai degrabă el ia naştere prin faptul că omul poate balansa permanent, ca un pendul, în două sensuri şi, prin forţa sa interioară, el găseşte posibilitatea stabilirii echilibrului, a justei măsuri.

Vedeţi dumneavoastră, aici aveţi toate datele care să vă facă să înţelegeţi libertatea voinţei şi importanţa raţiunii şi înţelepciunii în acţiunile omeneşti. Dacă omului i-ar sta în putinţă să respecte principii morale veşnice, ar fi suficient ca el să-şi însuşească aceste principii pentru a putea urma în viaţă, cu aproximaţie, un anumit traseu condiţionat. Viaţa însă nu se desfăşoară niciodată aşa. Libertatea vieţii îi oferă omului mai degrabă posibilitatea de a aluneca permanent în două direcţii. De aceea şi există posibilitatea greşelii, posibilitatea răului. Căci ce înseamnă răul? Răul este ceea ce ia naştere fie atunci când omul se pierde în lume, fie când lumea îl pierde pe om. Ceea ce noi numim binele constă în posibilitatea de a evita cele două situaţii. Apariţia răului în cursul evoluţiei – de-a lungul încarnărilor succesive ale omului – a fost posibilă prin faptul că oamenii au alunecat când într-o parte, când în cealaltă şi, întrucât ei nu au restabilit întotdeauna echilibrul, au fost siliţi să realizeze compensarea ulterior, în alt moment.

Ceea ce v-am spus eu acum a fost o regulă de aur a vechilor Misterii. Ca de fiecare dată, găsim şi aici, la filosofii Antichităţii, un ecou al acestui principiu fundamental al Misteriilor şi vedem, de pildă la Aristotel, când el vorbeşte despre virtute, o expresie pe care nu o putem înţelege decât dacă ştim că cele amintite mai sus au fost un principiu vechi misterial, pe care Aristotel l-a primit prin tradiţie şi l-a integrat filosofiei lui.

Aşa se şi explică definiţia pe care a dat-o Aristotel virtuţii, care sună în felul următor: Virtutea este o abilitate omenească condusă de judecăţi raţionale, prin care omul ţine linia de mijloc între un prea mult şi un prea puţin.

Prin această definiţie a lui Aristotel avem de fapt definiţia virtuţii, pe care nici o filosofie n-a reuşit s-o înlocuiască după aceea. Aristotel a reuşit să găsească termenii cei mai potriviţi, prin faptul că el a beneficiat de tradiţia ce venea din Misterii. Aşadar aceasta este celebra cale de mijloc ce trebuie respectată, dacă omul vrea să se comporte virtuos, dacă vrem ca în lume să pulseze forţa morală.

Dar acum putem răspunde şi la întrebarea: La ce slujeşte de fapt morala? Ce se poate întâmpla dacă aici nu există moralitate, dacă se produce răul, dacă se întâmplă să avem un prea mult sau un prea puţin, dacă omul se pierde în lume zdrobindu-se de ea, sau dacă el este prierdut pentru lume, izolându-se de ea? În fiecare din aceste situaţii se distruge ceva.

Orice rău, orice lucru imoral este o distrugere, un proces de dărâmare, iar în clipa în care omul îşi dă seama că atunci când face răul nu face decât să distrugă ceva, să sustragă ceva lumii, în acea clipă binele are o înrâurire colosală asupra lui. Menirea concepţiei antroposofice despre lume, care de fapt abia acum îşi face intrarea în lume, este chiar aceea de a arăta oamenilor în mod clar faptul că orice rău provoacă o distrugere, sustrage întotdeauna lumii ceva pe care s-a mizat.

Dacă analizăm acum în sensul concepţiei noastre antroposofice despre lume acest principiu pe care tocmai l-am reliefat, atunci cele ce ştim despre natura omului ne vor conduce la o extindere deosebită a problemei binelui, chiar şi a răului. Noi ştim că sufletul senzaţiei s-a dezvoltat cu precădere în epoca de civilizaţie caldeană veche, în cea de a treia etapă de dezvoltare postatlanteană. Cei de acum au doar o vagă presimţire a celor ce s-au întâmplat atunci; istoria exterioară nu poate merge în urmă mai departe de epoca egipteană. Ştim de asemenea că sufletul raţiunii sau al afectivităţii s-a dezvoltat în etapa a patra postatlanteană, în epoca de cultură greco-latină şi că acum ne aflăm în faza dezvoltării sufletului conştienţei. Sinea spirituală va ajunge să se dezvolte abia în etapa a şasea de evoluţie.

Să ne întrebăm mai întâi: Cum poate sufletul senzaţiei să alunece într-o parte sau alta faţă de ce este just? Sufletul senzaţiei este acela care-l face pe om să perceapă lumea obiectelor, să le asimileze în el, să se intereseze de ele, să nu treacă prin lume fără să cunoască ceva despre lucruri, ci să realizeze un raport cu ele. Toate acestea sunt rezultatul acţiunii sufletului senzaţiei. O latură în care omul poate aluneca în ceea ce priveşte sufletul senzaţiei o găsim atunci când ne întrebăm: Ce anume îi dă de fapt omului posibilitatea să aibă o relaţie cu lucrurile din jurul său? Ceea ce îi determină relaţia cu obiectele din jurul lui este ceea ce putem numi interesul faţă de obiecte. Prin acest cuvânt, „interes“, am exprimat ceva extrem de important în sens moral. Este mult mai important să observăm valoarea morală a interesului, decât să evocăm mii de principii morale frumoase şi, cu toate astea, poate, doar ipocrite şi meschine. Impulsurile noastre morale nu sunt de fapt mai bine călăuzite decât dacă arătăm un interes adevărat faţă de lucruri şi fiinţe. Încercaţi să vă imaginaţi acest lucru. În conferinţa de ieri am vorbit în sensul cel mai profund despre iubire ca impuls, încât nu există pericolul să fim rău înţeleşi dacă spunem următoarele: Declaraţia repetată care se face de obicei, „iubire, iubire şi iar iubire“, nu poate înlocui impulsul moral din ceea ce poate fi desemnat prin cuvântul „interes“.

Să presupunem că avem în faţă un copil. Care este condiţia primordială pentru a ne dedica unui copil, pentru a face ca el să progreseze? Prima condiţie pentru aceasta este să dobândim interes faţă de fiinţa sa. Când omul dă înapoi în faţa unui lucru de care este interesat, aceasta este deja o atitudine nesănătoasă a sufletului omenesc. Vom recunoaşte

din ce în ce mai mult că impulsul interesului este un impuls care are o valoare cu totul deosebită în sens moral cu cât pătrundem mai adânc în fundamentele morale autentice şi nu rămânem doar la simple predici morale. Dacă reuşim să ne lărgim sfera interesului faţă de lucruri şi fiinţe, dacă reuşim să ne transpunem plini de înţelegere în ele, aceasta chemă în interiorul nostru forţele de a ne dărui şi oamenilor.

Însăşi compasiunea este trezită într-un mod just, dacă suntem interesaţi de o anumită fiinţă. Şi dacă noi ca antroposofi ne propunem să ne lărgim tot mai mult sfera interesului, să ne lărgim orizontul, atunci şi fraternitatea generală dintre oameni creşte. Nu putem progresa ţinând predici despre iubire omenească în general, ci extinzându-ne din ce în ce mai mult interesul, până ajungem să ne interesăm şi să manifestăm înţelegere faţă de suflete având cele mai diverse temperamente, cele mai diverse însuşiri de caracter, particularităţi de rasă şi de popor, cele mai diverse convingeri religioase şi filosofice. Înţelegerea justă, interesul just cheamă din interiorul sufletului fapta morală justă.

Şi în această situaţie omul trebuie să încerce să se menţină pe linia de mijloc între două extreme. Una dintre acestea este mărginirea, obtuzitatea caracterului care te face să treci insensibil pe lângă toate şi care aduce o imensă nefericire morală în lume, care te mulţumeşte să trăieşti doar în tine însuţi perseverând egoist în propriile tale principii şi spunând de fiecare dată: Aceasta este opinia mea. Din punct de vedere moral, a avea de fiecare dată propria ta opinie este ceva rău. Esenţial pentru noi este să avem întotdeauna un ochi treaz pentru tot ceea ce ne înconjură. Indiferenţa ne exclude din lume, în timp ce interesul ne introduce în ea. Datorită indiferenţei noastre lumea ne pierde, iar noi devenim imorali. Vedem deci că indiferenţa şi lipsa de interes faţă de lume sunt în cel mai înalt grad un rău moral.

Antroposofia este însă chiar acel lucru care însufleţeşte şi face spiritul din ce în ce mai ager, care ne ajută să gândim mai profund spiritualul, să-l primim în noi. După cum căldura ia naştere datorită focului pe care îl aprindem în sobă, tot aşa, atunci când ne însuşim înţelepciunea antroposofică, în noi ia naştere interesul faţă de tot ceea ce este omenesc şi faţă de toate fiinţele. Înţelepciunea este combustibilul interesului, iar noi putem afirma, chiar dacă lucrul acesta nu este vizibil imediat, că antroposofia, prin faptul că studiază acele lucruri mai îndepărtate, cum ar fi cunoştinţele despre Saturn, Soare şi Lună, despre karmă, şi aşa mai departe, reînvie în noi acest interes. Este cât se poate de adevărat că ceea ce ia naştere în noi prin metamorfozarea cunoştinţelor antroposofice este interesul, în timp ce din cunoştinţele materialiste vedem înflorind, din păcate, ceea ce ne înconjură astăzi, care poate fi desemnat, vorbind în mod radical, drept obtuzitate şi care, dacă ar fi să stăpânească ea singură în lume, ar cauza un enorm dezastru.

Uitaţi-vă cum trec mulţi oameni prin lume. Ei întâlnesc un om sau altul, dar în fond aceştia nu se cunosc cu adevărat, căci sunt cu totul închisi în ei înşişi. De câte ori nu auzim că doi oameni care au legat de mai mult timp o prietenie au ajuns deodată la o ruptură. Acest lucru provine din faptul că impulsurile de prietenie erau materialiste, iar după un timp a ieşit la iveală că cei în cauză nu observaseră până atunci însuşirile de caracter antipatice ale celuilalt. Sunt foarte puţini astăzi cei care au un ochi deschis pentru o comunicare de la om la om. Antroposofia tocmai asta vrea, să lărgească simţul nostru,

înţelegerea noastră pentru ca să avem un ochi deschis şi un suflet deschis pentru tot ceea ce este omenesc în jurul nostru, pentru ca să nu trecem indiferenţi prin lume, ci animaţi de interese juste.

Făcând deosebirea între interesul real, just şi cel fals menţinem echilibrul între extreme, evităm extremele. A te arunca imediat în braţele oricărei fiinţe care se arată, înseamnă a te pierde pe tine în mod pasional. Acesta nu este un interes adevărat. Dacă facem acest lucru ne pierdem pe noi în lume.

Prin indiferenţă, lumea ne pierde pe noi, prin pasionalitatea absurdă care ne înceţoşează în acţiunea noastră de dăruire ne pierdem noi în lume. Prin interesul sănătos noi ne fixăm, din punct de vedere moral, pe linia de mijloc, cea a echilibrului.

Vedeţi dumneavoastră, în cea dea treia perioadă de cultură postatlanteană, deci în epoca egipto-caldeeană, majoritatea oamenilor de pe Pământ poseda o anumită forţă, ce se poate numi impulsul de a păstra echilibrul între indiferenţă şi dăruirea care ne rătăceşte pasional în lume; este ceea ce în vechile timpuri, dar chiar şi la Platon şi Aristotel, era numit înţelepciune. Oamenii vedeau însă aceasta ca pe un dar al fiinţelor supraumane, căci vechile impulsuri ale înţelepciunii au continuat să fie active până în vremurile acelea. Din acest punct de vedere, al impulsurilor morale, cea de a treia epocă de cultură postatlanteană o putem numi epoca în care înţelepciunea acţionează instinctiv. De aceea, dacă ne întoarcem în acea epocă, mai spunem următoarele: Simt că cele prezentate dintr-o cu totul altă intenţie în anii precedenţi în conferinţele din Copenhaga, al căror conţinut se află în broşura ***Conducerea spirituală a omului şi a umanităţii***, sunt corecte – este adevărat ceea ce exprimam acolo, că atunci oamenii erau mai aproape de puterile spiritual-divine. Elementul prin care oamenii mai stăteau încă aproape de puterile spiritual-divine era, pentru epoca a treia postatlanteană, înţelepciunea instinctivă.

Aşadar, pe vremea aceea era un dar zeiesc să găseşti echilibrul just – just pentru acea epocă – între indiferenţă şi dăruirea absurd-pasională. Acea compensare, acel echilibru mai era păstrat încă prin organismele, prin pârghiile exterioare din acea vreme. Încă nu se produsese acea întrepătrundere, acel amestec dintre oameni, ce a intervenit în epoca a patra de evoluţie postatlanteană prin procesul migraţiei popoarelor. Oamenii mai erau încă separaţi pe etnii şi triburi. Interesele erau reglementate atunci, în mod înţelept, de către natură şi erau destul de puternice încă, pentru a putea să coboare în ei impulsurile morale juste; pe de altă parte, prin frăţia de sânge existentă în cadrul triburilor era tras un zăvor pentru pasiunile iraţionale. Dacă examinaţi viaţa, chiar în epoca noastră, veţi admite că cel mai uşor putem găsi un interes acolo unde există o frăţie sau o descendenţă de sânge. Însă nici aici nu există ceva din ceea ce se cheamă pasiune iraţională. Întrucât oamenii în perioada egipto-caldeeană trăiau uniţi pe un teritoriu redus, linia înţeleaptă de mijloc era întotdeauna prezentă. Sensul evoluţiei omenirii este însă chiar acela că ceva instinctiv, divin-spiritual, aflat la origini dispare treptat şi că oamenii devin independenţi faţă de puterile divin-spirituale.

Vedem de ce încă în perioada a patra de cultură postatlanteană, în epoca greco-latină, filosofii Platon şi Aristotel, dar şi opinia publică din Grecia, considerau înţelepciunea

drept un lucru ce trebuie dobândit, ceva ce nu mai este un dar divin, ci trebuie dorit a fi atins. Prima virtute pentru Platon era înţelepciunea; pentru el, cineva care nu năzuia spre înţelepciune era un om imoral.

Ne aflăm acum în cea de a cincea epocă de cultură postatlanteană. Suntem încă departe de punctul în care omenirea va deveni din nou conştientă de înţelepciunea sădită instinctiv în ea, ca impuls divin. De aceea probabilitatea ca oamenii să rătăcească în cele două direcţii amintite este deosebit de mare în ziua de azi. Pentru a contracara marile pericole existente în acest moment este necesară o concepţie spirituală despre lume, cum este concepţia antroposofică, care să ne ajute ca înţelepciunea de odinioară, existentă instinctiv în omenire, să poată deveni o înţelepciune conştientă. Esenţa mişcării antroposofice constă în a lupta ca elementul instinctiv, existent odinioară în oameni, înţelepciunea, să fie dobândită acum ca un bun conştient. Cu alte cuvinte, odinioară zeii au dăruit înţelepciunea sufletului inconştient al oamenilor, în vreme ce astăzi noi trebuie să ne însuşim înţelepciunile referitoare la Cosmos şi la evoluţia omenirii. Vechile datini erau şi ele croite după gândirea zeilor. Antroposofia o privim în mod just, dacă o luăm ca pe o cercetare a gândurilor zeilor. Odinioară ele au fost insuflate instinctiv în oameni; astăzi noi trebuie să le cercetăm, să le ridicăm la nivelul cunoaşterii. În acest sens, antroposofia trebuie să fie pentru noi ceva divin. Trebuie să putem privi cu dispoziţie plină de veneraţie faptul că gândurile ce ne sunt mijlocite de antroposofie sunt realmente ceva divin, ceva ce nouă oamenilor ni s-a permis să gândim, să medităm, după ce mai înainte ele au fost gândurile zeilor, conform cărora a fost întocmită lumea. Dacă antroposofia este pentru noi aşa ceva, atunci când ne aflăm în faţa acestor lucruri vom înţelege că ele ne-au fost date pentru ca să ne împlinim misiunea. Dacă studiem cele ce ne sunt comunicate în legătură cu evoluţiile Saturn, Soare, Lună, în legătură cu reîncarnarea, cu evoluţia diverselor rase şi aşa mai departe, primim lămuriri importante. Dar faţă de ele ne situăm în mod just doar dacă ne spunem: Gândurile pe care le căutăm sunt gândurile după care zeii au condus evoluţia. Noi gândim evoluţia zeilor. Dacă am înţeles corect acest lucru, asupra noastră coboară în acelaşi timp ceva profund moral. Aşa ceva nu trebuie să lipsească. Ne vom spune atunci: Odinioară oamenii aveau o înţelepciune instinctivă de la zei. Zeii le-au încredinţat înţelepciunea după care ei întocmiseră lumea. Acţiunea morală a fost posibilă prin acest fapt. Acum noi ne luăm înţelepciunea în mod conştient din antroposofie. Putem deci să ne aşteptăm ca această înţelepciune să se preschimbe în noi în impulsuri morale, ca prin antroposofie să primim nu doar înţelepciune antroposofică ci şi impulsuri morale.

În ce fel de impulsuri morale se va preschimba strădania noastră antroposofică chiar pe tărâmul înţelepciunii? Aici atingem un punct al evoluţiei pe care antroposoful îl poate desigur prevedea, a cărui profundă însemnătate, a cărui greutate morală antroposoful chiar trebuie s-o prevadă – un punct al evoluţiei foarte îndepărtat de ceea ce întâlnim astăzi în mod obişnuit, şi anume ceea ce Platon numea idealul înţelepciunii. Întrucât el o numea prin cuvinte folosite într-o lume în care înţelepciunea mai trăia încă instinctiv în oameni, am face bine să înlocuim această expresie printr-un alt cuvânt. Am face bine, deoarece am devenit mai individuali, fiindcă ne-am îndepărtat de divin şi ca urmare trebuie să tindem din nou spre el, să o înlocuim cu cuvântul „veracitate“. Trebuie să învăţăm să resimţim întreaga gravitate a cuvântului „veracitate“ şi, sub aspect moral,

acest lucru va deveni un rezultat al concepţiei şi gândirii antroposofice. Oamenii vor învăţa să presimtă veracitatea prin intermediul antroposofiei.

Antroposofii de astăzi vor înţelege însă cât este de necesar să simtă deplin această componentă de moralitate a veracităţii într-o vreme în care materialismul a ajuns atât de departe încât, chiar dacă se mai vorbeşte de veracitate, viaţa culturală în general este departe de a resimţi, de a bănui ce înseamnă aceasta. Astăzi nici nu poate fi altfel. Adevărul este ceva ce *trebuie* să lipsească în mare măsură actualei culturi, din cauza unei anumite caracteristici pe care ea a căpătat-o. Vă întreb: Ce mai simte un om astăzi când găseşte într-un ziar sau într-o publicaţie anumite comunicări şi mai târziu se dovedeşte că cele scrise acolo pur şi simplu nu sunt adevărate? Vă rog mult să reflectaţi la acest lucru. Putem spune nu că asta se întâmplă la fiecare pas, ci chiar la fiecare sfert sau zecime de pas. Pretutindeni unde există viaţă modernă, neadevărul a devenit o caracteriastică a epocii noastre de cultură şi va fi imposibil să puteţi numi veracitatea o caracteristică a epocii noastre.

Luaţi un om despre care ştiţi că a scris sau a spus ceva fals şi spuneţi-i acest lucru în faţă. De cele mai multe ori vi se va întâmpla să vedeti că el nu are nici cel mai mic sentiment că cele afirmate ar fi ceva injust. Va găsi imediat scuza: Da, dar am spus-o cu bună-credinţă. Antroposofii nu trebuie să considere un fapt moral când cineva spune un lucru incorect fiind de bună-credinţă. Oamenii vor trebui să înţeleagă din ce în ce mai mult că e nevoie să ajungă să ştie că cele pe care le-au afirmat s-au şi întâmplat în realitate. Aşadar nu ai voie să spui sau să comunici ceva dacă în prealabil nu ai simţit sau nu ţi-ai făcut datoria de a verifica dacă aşa şi este; trebuie să compari cu ajutorul mijloacelor pe care le ai la dispoziţie. Abia atunci când observi împlinită această îndatorire poţi să consideri veracitatea un impuls moral. Atunci nimeni nu va mai spune, după ce a introdus ceva incorect în lume: Aşa am crezut eu, am spus-o cu bună-credinţă. Căci va învăţa că nu este de ajuns să spui ceva ce crezi că este adevărat, ci că eşti obligat să spui întotdeauna doar ceea ce este adevărat, ceea ce este corect. Acest lucru nu va fi posibil altfel decât dacă, într-un anumit sens, în viaţa noastră culturală va interveni cu timpul o schimbare radicală. Rapiditatea comunicaţiilor, setea de senzaţional a oamenilor, în general tot ceea ce aduce cu sine o epocă materialistă, sunt adversari ai veracităţii. Pe plan moral, antroposofia va fi o educatoare a omenirii în slujba veracităţii.

Nu mi-am propus să dezvălui astăzi în ce măsură veracitatea s-a instaurat deja în societatea antroposofică; trebuie spus însă că cele afirmate aici trebuie să fie în principiu un ideal antroposofic înalt. Evoluţia morală în cadrul mişcării antroposofice va avea destule de făcut, dacă se pătrunde profund în toate direcţiile cu gândirea şi simţirea idealul moral al veracităţii.

Acest ideal moral al veracităţii va fi cel care va instaura într-un mod just virtutea în sufletul senzaţiei.

Al doilea mădular sufletesc pe care trebuie să-l luăm în discuţie în antroposofie este cel pe care îl numim de obicei sufletul înţelegerii sau al afectivităţii. Ştiţi că el s-a impus îndeosebi în epoca a patra postatlanteană de cultură, în epoca greco-latină. Virtutea cea

mai definitorie pentru acest mădular sufletesc, am spus-o deja de mai multe ori, este curajul, vitejia, îndrăzneala. La extreme, ele devin temeritate şi laşitate. Îndrăzneala, curajul, vitejia se plasează la mijloc între temeritate şi laşitate. Cuvântul german *Gemüt* exprimă deja în sonoritatea lui legătura cu virtutea curajului*. Prin cuvântul *Gemüt* (suflet, inimă, sentiment) se are în vedere chiar partea mediană a sufletului omenesc, ceea ce este curaj, tărie, forţă în el. La Platon şi Aristotel acestea erau virtutea de mijloc. Era acea virtute care mai putea fi întâlnită încă la oameni în epoca a patra de cultură postatlanteană ca un dar zeiesc, după cum în epoca a treia postatlanteană înţelepciunea mai subzista doar în mod instinctiv. La reprezentanţii celei de-a patra perioade de cultură postatlanteană, care au venit în întâmpinarea creştinismului pe când acesta se răspândea spre nord, vitejia şi curajul instinctiv existau – o puteţi vedea din primele conferinţe – ca un fel de dar zeiesc. Ei arătau că vitejia mai era încă pentru ei un dar zeiesc. După cum la caldeeni înţelepciunea, pătrunderea plină de înţelepciune în tainele lumii stelare, era ca un fel de dar zeiesc, ceva inspirat, la fel vitejia şi curajul pentru oamenii celei de-a patra perioade de cultură postatlanteană, adică pentru greci şi romani, dar şi pentru popoarele peste care s-a răspândit creştinismul erau un dar zeiesc. Această vitejie s-a pierdut cu timpul, ca şi înţelepciunea.

Mut = curaj (n. tr.).

Dacă ne referim acum la cea de a cincea epocă de cultură postatlanteană trebuie să ne spunem următoarele: Noi ne aflăm astăzi, faţă de această vitejie şi acest curaj, în acelaşi raport în care se aflau grecii faţă de înţelepciunea caldeenilor şi egiptenilor. În epoca imediat anterioară vedem ceva ce exista ca un dar divin, spre care, într-un anume fel, putem să aspirăm din nou. Dar, aşa cum au arătat în cele două conferinţe anterioare, odată cu această aspiraţie trebuie să se producă şi o metamorfozare, sub un anumit raport. Am văzut această metamorfozare la Francisc de Assisi, la care curajul şi vitejia, existente în el ca un dar divin, aveau un caracter exterior. Am văzut că această metamorfozare s-a produs ca urmare a unei forţe morale interioare, pe care ieri am recunoscut-o a fi forţa impulsului christic. Metamorfoza curajului şi vitejiei dă naştere în acest caz la ceea ce poate fi numit iubire pură. Această iubire pură trebuie însă să se lase purtată de o altă virtute, de participarea, de interesul pentru fiinţa asupra căreia noi ne îndreptăm iubirea. În *Timon din Atena* Shakespeare arăta că dacă iubirea sau bunătatea inimii se manifestă pasional, doar ca urmare a naturii omeneşti, fără să fie călăuzită de înţelepciune şi veracitate, produce numai nenorociri. Vedem acolo un personaj că-şi risipeşte în toate direcţiile bunurile sale. Dărnicia este o calitate, însă Shakespeare ne arată, de semenea, că această risipă a dat naştere doar la paraziţi.

Aşadar, trebuie să ne spunem: După cum vitejia şi curajul de odinioară au fost călăuzite din Misterii de către brahmanii europeni, de acei înţelepţi care trăiau retraşi, tot aşa şi în natura omenească trebuie să existe o călăuză care să realizeze armonizarea virtuţii cu interesul. Interesul, care ne apropie într-un mod just de lumea exterioară, trebuie să ne conducă şi să ne călăuzească atunci când ne îndreptăm cu iubirea noastră spre lumea exterioară. În fond şi acest fapt reiese din exemplul reprezentativ, chiar dacă puţin cam radical, al lui Francisc de Assisi. La Francisc de Assisi mila pentru semen nu avea ceva supărător, jignitor, cum se întâmplă adesea la anumiţi oameni; nu întotdeauna cei care îi copleşesc pe ceilalţi cu mila lor sunt animaţi de impulsuri morale juste. Câţi nu sunt cei

care resping orice vine din milă. Apropierea plină de înţelegere este însă ceva care nu are nimic jignitor. A fi compătimit este eventual ceva ce omul trebuie să respingă. A afla înţelegere pentru fiinţa ta este un lucru pe care nici un om sănătos nu-l poate respinge. De aceea nici nu putem reproşa ceva cuiva care acţionează corespunzător acestei înţelegeri. Această comprehensiune este cea care ne poate călăuzi în raport cu cea de-a doua virtute: iubirea. Ea este cea care a devenit, în special prin impulsul lui Christos, virtutea sufletului înţelegerii sau afectivităţii; ea este acea virtute pe are o putem numi iubire omenească, iubire călăuzită de înţelegere omenească.

Compasiunea, a te bucura de bucuria celuilalt, să zicem aşa, sunt acele virtuţi ce în viitor vor da florile cele mai frumoase şi mai minunate în convieţuirea dintre oameni şi, într-un fel, această empatie şi iubire, această compasiune şi împreună-bucurie vor lua naştere, într-un mod corespunzător, în acela care a înţeles într-un mod just impulsul lui Christos, căci impulsul lui Christos se va transforma într-un sentiment. Acest lucru se va întâmpla chiar prin înţelegerea antroposofică a impulsului lui Christos.

Christos a coborât în evoluţia pământească prin Misteriul de pe Golgota. Impulsurile, acţiunile Sale sunt aici. Le găsim pretutindeni. De ce a coborât Christos pe acest Pământ? A coborât pentru ca, prin ceea ce El are de dat lumii, evoluţia să poată avansa în sensul corect, pentru ca prin asimilarea impulsului lui Christos evoluţia Pământului să se desfăşoare în sensul just. Dacă noi, după ce impulsul lui Christos există în lume, distrugem ceva prin imoralitate, prin trecerea lipsită de interes pe lângă semenii noştri, răpim lumii, în care s-a revărsat impulsul lui Christos, o parte din ea. Distrugem direct chiar acest impuls, căci impulsul lui Christos este aici, face deja parte din lume. Dacă însă îi dăm lumii ceea ce i se poate da prin virtute, care este creatoare, noi construim. Construim prin însuşi faptul că dăruim, că jertfim. Nu degeaba s-a spus de atâtea ori că Christos a fost răstignit pentru prima dată pe Golgota, dar continuă să fie răstignit mereu şi mereu prin faptele oamenilor. Întrucât impulsul lui Christos s-a revărsat în evoluţia pământească prin fapta de pe Golgota, noi, când prin lipsa noastră de iubire şi de interes săvârşim imoralităţi, contribuim la suferinţele şi durerile lui Christos. De aceea s-a tot spus: Atâta timp cât imoralitatea, lipsa de iubire şi de interes vor dăinui, Christos va fi mereu răstignit; întrucât impulsul lui Christos a impregnat lumea, suferinţa Lui va spori cu fiecare faptă imorală a noastră.

Pe cât este de adevărat că prin răul distructiv răpim ceva impulsului lui Christos şi continuăm astfel să-l crucificăm, pe atât de adevărat este şi că de câte ori acţionăm în spiritul iubirii, oriunde folosim această iubire facem să se întărească impulsul lui Christos, ajutăm ca el să trăiască. „Adevărat zic vouă, ori de câte ori aţi făcut aceste lucruri unuia dintre aceşti foarte neînsemnaţi fraţi ai Mei, Mie Mi-aţi făcut" (Matei 25, 40) – acesta este cuvântul cel mai important care rezumă iubirea, iar acest cuvânt trebuie să devină impulsul moral cel mai profund, dacă el va fi cândva înţeles în mod antroposofic. Acţionăm în acest spirit atunci când suntem plini de înţelegere faţă de semenii noştri şi lăsăm să lucreze doar fapte şi virtuţi ce izvorăsc din înţelegerea fiinţei lor. Când facem ceva unui semen de-al nostru, acţionăm asupra impulsului lui Christos însuşi.

Când simţim că Misteriul de pe Golgota s-a înfăptuit pentru toţi oamenii şi că de la el a pornit un impuls ce s-a răspândit în toată lumea, acesta este un impuls moral, un impuls puternic ce fundamentează cu adevărat morala. Când te afli în faţa semenilor tăi, încearcă să-i înţelegi, indiferent de rasa, culoarea, naţionalitatea, indiferent de confesiunea religioasă, concepţia despre lume ş.a.m.d. pe care o au. Când stai în faţa oamenilor şi le faci lor asta sau asta, le faci lui Christos. În actuala etapă de dezvoltare a Pământului, orice faci unui semen de-al tău îi faci lui Christos. Aceste cuvinte: „Ceea ce aţi făcut unuia dintre fraţii Mei, Mie Mi-aţi făcut" devin totodată, pentru cel ce înţelege importanţa fundamentală a Misteriului de pe Golgota, un impuls moral puternic. Astfel că putem spune: În timp ce zeii perioadei precreştine au dăruit oamenilor înţelepciune instinctivă, curaj şi vitejie instinctive, din simbolul crucii se revarsă iubirea, acea iubire clădită pe interesul reciproc al omului faţă de om.

În felul acesta impulsul lui Christos va acţiona puternic în lume. Când înţelegerea şi iubirea vor fi îndreptate nu numai de la brahman la brahman, de la paria la paria, de la evreu la evreu, de la creştin la creştin, ci când evreul va înţelege pe creştin, paria pe brahman, americanul pe asiatic ca om, şi va reuşi să se transpună în el, vom şti şi cât de profund simţim creştineşte atunci când spunem: Între oameni trebuie să existe fraternitate, indiferent de confesiunea exterioară. Ceea ce ne leagă în rest, tată, mamă, frate, soră, însăşi propria noastră viaţă, sunt mai puţin importante decât ceea ce vorbeşte de la un suflet omenesc la alt suflet omenesc. În acest sens, cine nu respinge tot ceea ce poate afecta apartenenţa noastră la impulsul lui Christos, impuls care şterge deosebirile dintre oameni, acela căruia nu îi repugnă diferenţierile, acela nu poate fi ucenicul Lui. Acesta este impulsul iubirii ce se revarsă începând de la Misteriul de pe Golgota, pe care sub acest raport noi îl resimţim ca o înnoire a ceea ce i-a fost dăruit omului ca virtute originară.

Ne-a mai rămas să examinăm acea virtute pe care o putem considera virtutea sufletului conştienţei: cumpătarea, chibzuinţa. Cât timp ne aflam în epoca a patra de cultură postatlanteană, aceste virtuţi continuau să existe în mod instinctiv. Platon şi Aristotel le considerau virtuţile cele mai importante ale sufletului conştieniei, văzând în acelaşi timp în ele stările de echilibru, linia de mijloc a ceea ce acţionează în sufletul conştienţei. Sufletul conştienţei face ca omul să devină, prin intermediul corporalităţii sale, conştient de lumea exterioară. În prima instanţă, trupul fizic este unealta sufletului conştienţei eului. De aceea trupul fizic trebuie conservat. Dacă el n-ar fi menţinut (aşa cum este) pentru misiunea pământească, aceasta nu s-ar putea împlini.

Dar şi aici există o limită. Dacă omul şi-ar folosi toate forţele de care dispune pentru a-şi satisface plăcerile, el s-ar închide în el, şi lumea l-ar pierde. Omul care trăieşte doar pentru desfătări, care îşi întrebuinţează toată forţa pe care o are doar pentru a-şi procura plăceri se izolează de lume – sunt de părere Platon şi Aristotel; lumea îl pierde. Omul care renunţă la orice, care îşi refuză orice, devine din ce în ce mai slab, pentru ca în cele din urmă să fie copleşit de procesul exterior al lumii, să fie secătuit de cursul evenimentelor. Cel care îşi depăşeşte forţele care îi sunt proprii lui ca om este cuprins de procesul lumilor şi se pierde în lume. Aşadar, ceea ce a dezvoltat omul pentru formarea sufletului conştienţei poate să fie sleit, distrus, astfel încât să ajungă în situaţia de a pierde

lumea. Virtutea care evită aceste două extreme este cumpătarea. Cumpătarea nu este aşadar nici asceză nici desfătarea simţurilor, ci linia de mijloc între acestea. Această virtute este virtutea sufletului conştienţei.

În ce priveşte această virtute, nici noi n-am depăşit încă stadiul instinctiv. Puţină introspecţie vă poate demonstra faptul că oamenii sunt în fond foarte legaţi de experimentarea celor două extreme, de pendularea încoace şi încolo între acestea. Dacă faceţi abstracţie de puţinii oameni care se străduie astăzi să ajungă deja la conştienţă în acest domeniu, veţi descoperi că marea majoritate a acestora trăieşte conform unui anumit model, model care în Europa Centrală se poate caracteriza spunând: Există la Berlin anumiţi oameni care toată iarna se îmbuibă, se ghiftuie şi se îndoapă până la refuz cu tot felul de delicatese şi dulciuri, după care vara merg la Karlsbad pentru a înlătura tot răul provocat astfel, aplicând cealaltă metodă, extrema cealaltă. Aveţi aici înclinarea talerului balaniei când de o parte când de cealaltă. Este doar unul dintre cazurile radicale. Chiar dacă cele descrise nu se întâmplă peste tot în aceeaşi măsură, această pendulare între desfătare şi privaţiune există peste tot; acest lucru este suficient de clar. Ca excesul să apară în una dintre laturi, de acest lucru se îngrijesc oamenii înşişi şi, pentru ca greşeala să fie completă, ei se duc apoi la medic şi cer să li se prescrie aşa-numite cure de dezintoxicare, ceea ce înseamnă extrema cealaltă.

De aici puteţi observa că pe acest tărâm oamenii se află încă la un nivel pur instinctual şi că trebuie să spunem: Oamenii care au un simţ instinctiv de a nu înclina prea mult balanţa de o parte sau alta beneficiază de un dar zeiesc. Dar aşa cum celelalte însuşiri instinctive ale omului s-au pierdut treptat, la fel se va întâmpla şi cu aceasta la trecerea de la epoca a cincea la epoca a şasea de cultură postatlanteană. Ea va dispărea ca predispoziţie naturală; şi acum dumneavoastră puteţi judeca cât de mult va trebui să contribuie concepţia şi gândirea antroposofică despre lume pentru a dezvolta treptat o conştienţă în acest domeniu.

Astăzi sunt încă puţini antroposofi, chiar dintre cei mai avansaii, cărora să li se pară evident faptul că singura soluţie de a dobândi conştienţa justă şi pe acest plan este antroposofia. Dacă antroposofia se va impune mai mult în acest domeniu, se va instaura ceea ce s-ar putea descrie în felul următor: Oamenii vor tânji din ce în ce mai mult după marile adevăruri spirituale. Chiar dacă astăzi antroposofia mai este luată în râs, nu aşa va fi întotdeauna. Ea se va răspândi, va învinge toată adversitatea exterioară şi tot ceea ce astăzi îi stă încă împotrivă; iar antroposofii nu se vor mulţumi doar să predice în general iubirea de oameni. Oamenii vor înţelege că antroposofia se poate asimila la fel de puţin într-o singură zi pe cât de puţin ar fi posibil ca cineva să se poată hrăni într-o singură zi cât pentru întreaga sa viaţă, că antroposofia trebuie însuşită continuu şi aprofundată din ce în ce mai mult. Se va întâmpla din ce în ce mai rar ca în cadrul mişcării antroposofice cineva să-şi spună: Acestea sunt principiile noastre şi pentru că avem aceste principii noi suntem antroposofi. Aflarea permanentă în mijlocul comunităţii, simţirea şi trăirea elementului viu al antroposofiei, convieţuirea se vor extinde din ce în ce mai mult. Dar ce se va întâmpla atunci când oamenii vor prelucra în ei gândurile, simţămintele şi impulsurile specifice ce vin dinspre înţelepciunea antroposofică? Ştim cu toţii, nu-i aşa, că antroposofii nu pot avea niciodată o concepţie materialistă. Ei au chiar o concepţie

contrară celei materialiste. Cel care spune: Când cineva are gândul ăsta sau ăsta, în moleculele sau atomii creierului său se petrece o mişcare, iar omul are acest gând pentru că s-a produs această mişcare; cu alte cuvinte, gândul iese din creier precum un fum fin aşa cum iese flacăra din lumânare, atunci acel om gândeşte materialist. Aceasta este o concepţie materialistă. Concepţia opusă este cea antroposofică. Cele care pun în mişcare creierul, sistemul nervos, sunt gândurile, vieţuirile sufleteşti. Modul particular în care se mişcă creierul nostru depinde de gândurile pe care le avem. Este exact opusul a ceea ce presupune materialismul. Vrei să ştii cum este alcătuit creierul unui om, cercetează ce fel de gânduri a avut; căci aşa cum cele aşternute pe hârtie nu sunt decât o urmare a celor gândite, la fel şi mişcările creierului nu sunt altceva decât o urmare a gândurilor.

Şi nu ajungeţi atunci să vă spuneţi că în momentul în care vieţuiţi gânduri antroposofice creierele sunt altfel puse în mişcare decât într-o societate în care se joacă cărţi? În sufletele dumneavoastră se derulează alte procese atunci când urmaţi gânduri antroposofice decât atunci când vă aflaţi într-o societate care joacă cărţi sau urmăreşte o reprezentaţie într-un cinematograf. În organismul omenesc nu există însă nimic care să trăiască izolat, singur, acolo. Toate sunt în legătură unele cu celelalte; unele acţionează asupra celorlalte. Gândurile acţionează asupra creierului şi asupra sistemului nervos; acesta din urmă este în legătură cu întregul nostru organism. Pentru mulţi oameni acest lucru rămâne chiar şi acum ascuns, dar când în viitor însuşirile moştenite, înrădăcinate astăzi încă în trupurile noastre vor fi biruite, gândurile se vor comunica pornind din creier, vor trece asupra stomacului, urmarea acestui fapt fiind aceea că lucrurile care le mai plac încă oamenilor astăzi nu vor mai plăcea oamenilor care au asimilat gânduri antroposofice. De aceea gândurile pe care le-au asimilat antroposofii sunt gânduri divine. Acestea pregătesc întregul organism de aşa manieră încât să îi placă doar ceea ce este just. Ceea ce nu este potrivit pentru el, omului îi miroase neplăcut sau resimte ca ceva nesimpatic. Este o perspectivă curioasă – o perspectivă ce ar putea fi numită probabil materialistă. Ea este însă exact contrarul acesteia. Felul acesta de apetit, prin care dumnevoastră vă place o mâncare şi o preferaţi la masă, pe când alta nu vă place şi nu veţi vrea să o mâncaţi, va fi o consecinţă a activităţii antroposofice. Puteţi proba acest lucru pe dumneavoastră înşivă, observând cum astăzi aveţi repulsie faţă de anumite lucruri, repulsie pe care nu o aveaţi înaintea perioadei antroposofice.

Acest lucru se va răspândi din ce în ce mai mult dacă omul va lucra într-un mod dezinteresat, lipsit de egoism, la evoluţia sa superioară, astfel încât lumea să poată avea de la el ceea ce este just. Nu ne putem juca cu cuvintele „dezinteres“ şi „egoism“. Putem foarte uşor folosi în mod impropriu aceste cuvinte. Nu înseamnă câtuşi de puţin că eşti lipsit de egoism atunci când spui: Vreau să fiu exclusiv în slujba lumii şi pentru lume; ce importanţă are propria mea evoluţie spirituală? Eu vreau doar să muncesc, nu să aspir egoist la cutare sau cutare lucru... Nu este un lucru egoist ca omul să se dezvolte superior, deoarece prin aceasta el devine mai apt de a participa activ la propăşirea lumii. Dacă neglijăm propria noastră dezvoltare superioară ne facem inapţi pentru lume, îi răpim lumii forţa ei. Trebuie făcut aşadar ceva şi pentru ca ceea ce divinitatea a intenţionat cu noi să ajungă să se dezvolte în noi înşine.

Astfel, prin antroposofie se va dezvolta o specie de oameni sau mai bine zis un nucleu al omenirii care va resimţi nu numai instinctiv cumpătarea drept ideal călăuzitor, ci va avea chiar o simpatie conştientă pentru ceea ce face din om, în mod demn, o piatră de construcţie a ordinii cosmice divine şi va avea o înclinaţie conştientă împotriva a ceea ce distruge omul ca piatră de construcţie a ordinii cosmice.

Vedem astfel cum impulsurile morale există şi în cele ce lucrează la edificarea lăuntrică a omului, şi găsim că ceea ce noi numim înţelepciune de viaţă este o metamorfoză a cumpătării. Idealul de „înţelepciune de viaţă“ din epoca următoare de cultură, din epoca a şasea postatlanteană, va fi acea virtute ideală pe care Platon o numeşte „dreptate“. Aceasta este îmbinarea armonioasă a acestor virtuţi. O dată cu deplasarea interesului pentru o anumită virtute, în epoca precreştină în omenire s-a produs şi o modificare faţă de felul în care era privită dreptatea. Pe vremea aceea nu exista o virtute aparte care să realizeze o consonanţă a tuturor celorlalte virtuţi. Consonanţa stă în faţa noastră ca idealul viitorului cel mai îndepărtat al omenirii. După cum am văzut, curajul s-a metamorfozat, ca impuls moral, în iubire. Am văzut de asemenea că înţelepciunea a devenit veracitate. Veracitatea ca virtute se manifestă la început ca acea însuşire ce-l poate situa pe om într-un mod demn şi într-un raport just în viaţa exterioară. Când însă vrem să ajungem la veracitate în raport cu lucrurile spirituale, cum trebuie să procedăm? Ajungem la veracitate, la ceea ce poate înflăcăra sufletul senzaţiei ca virtute, printr-o înţelegere justă, un interes just, o participare justă. Dar ce înseamnă această participare justă în ceea ce priveşte lumea spirituală? Când vrem să ne confruntăm cu lumea fizică, şi anume cu omul în primul rând, trebuie să ne deschidem faţă de el, trebuie să avem un ochi deschis faţă de fiinţa sa. Cum ajungem însă să avem un ochi deschis faţă de lumea spirituală? Acest lucru îl reuşim dacă dezvoltăm un mod anume de a vedea şi simţi lucrurile, bine definit, care şi el a apărut atunci când vechea înţelepciune, înţelepciunea instinctivă s-a cufundat în adâncimile vieţii sufleteşti. Este acel mod de a simţi pe care îl aflăm la greci: Orice gândire filosofică începe cu „mirarea“, cu „minunarea“. Prin mirare şi minunare, ca punct de pornire în relaţia noastră cu lumea suprasensibilă, s-a spus de fapt ceva extrem de important din punct de vedere moral. Sălbatecul, omul necultivat, este greu la început să se minuneze în faţa fenomenelor ce se petrec în lume. Omul ajunge să descopere enigmele dinlăuntrul faptelor cotidiene şi să bănuiască spiritualul din spatele lor tocmai printr-o spiritualizare progresivă. Minunarea este cea care ne înalţă sufletul spre lumea spirituală, pentru a pătrunde în tainele cunoştinţelor acestei lumi. Putem pătrunde în acestea doar dacă sufletul ne este atras de obiectele ce urmează a fi cunoscute. Această atracţie este cea care declanşează minunarea, mirarea, credinţa. De fapt, această minunare, această mirare este cea care ne îndreaptă spre suprasensibil, dar totodată ea este şi ceea ce noi numim de obicei „credinţă“. Credinţă, minunare, mirare sunt cele trei forţe sufleteşti ce ne înalţă deasupra lumii obişnuite.

Căutăm să-l înţelegem pe un om când stăm înaintea lui animaţi de mirare; prin înţelegerea fiinţei sale ajungem la virtutea fraternităţii, pe care o concretizăm cel mai bine atunci când manifestăm faţă de el un profund respect sau veneraţie. Vom vedea atunci că veneraţia devine ceva ce trebuie acordat fiecărui om. Dacă vom face acest lucru vom ajunge să devenim din ce în ce mai mult oameni de bună-credinţă, oameni care iubesc adevărul. Adevărul va deveni pentru noi ceva faţă de care ne simţim obligaţi. Lumea

suprasensibilă, când ajungem s-o presimţim, va deveni pentru noi ceva spre care vom avea înclinaţie, iar prin cunoaştere vom dobândi ceea ce a coborât deja ca înţelepciune suprasensibilă în domeniile subconştiente ale sufletului. Vorba care spune că filosofia începe cu mirarea şi minunarea a apărut abia când înţelepciunea suprasensibilă a coborât în adâncuri. Această afirmaţie vă poate confirma faptul că mirarea şi minunarea şi-au făcut apariţia în cadrul evoluţiei noastre abia în perioada în care în lume a coborât impulsul christic.

Şi pentru că am menţionat deja cea de a doua virtute ca iubire, să privim acum ceea ce am prezentat ca înţelepciune de viaţă pentru vremurile care vor veni şi drept cumpătare instinctivă, atât cât este ea pentru vremurile actuale. Prin aceste virtuţi omul stă faţă în faţă cu el însuşi. Aici el acţionează în aşa fel încât prin acţiunile pe care le îndeplineşte în lume are în vedere propriul lui interes, să zicem aşa: De aceea este necesar să existe pentru el un criteriu obiectiv de valori.

Şi vedem acum dezvoltându-se din ce în ce mai mult ceva, despre care am vorbit adesea şi într-un alt context, ceva ce a apărut pentru prima dată în perioada a patra de cultură postatlanteană, perioada greacă. Putem chiar demonstra cum în dramaturgia greacă, de exemplu la Eschil, Eriniile şi Furiile, ce mai târziu se metamorfozează la Euripide în conştiinţă, joacă un anumit rol. De aici putem observa că în acele timpuri de demult încă nu exista ceea ce noi numim astăzi „conştiinţă“. Conştiinţa este în principal un fel de normativ al propriilor noastre acţiuni, acolo unde suntem mult prea preocupaţi de noi, unde urmărim prea mult propriul nostru avantaj. Conştiinţa, care se situează între antipatiile şi simpatiile noastre, acţionează ca un normativ.

Prin aceasta am obţinut un criteriu obiectiv, să zicem ceva ce acţionează mai mult înspre exterior, comparativ cu virtutea veracităţii, a iubirii şi a înţelepciunii vieţii. Iubirea stă aici la mijloc şi acţionează ca un element regulator, ce trebuie să străbată întreaga viaţă, chiar întreaga viaţă socială. Acelaşi efect regulator îl are şi asupra celorlalte impulsuri dezvoltate de om în interiorul lui. Ceea ce însă omul a dezvoltat ca veracitate se va arăta prin credinţa într-o cunoaştere suprasensibilă. Înţelepciunea de viaţă, acel lucru ce provine din noi înşine, trebuie s-o simţim ca pe un fel de regulator divin-spiritual, ceva ce dirijează singur, ca şi conştiinţa, calea de mijloc justă. Desigur, dacă am avea timp, ar fi extrem de uşor să răspundem diverselor obiecţii ce se fac aici. Vom insista totuşi asupra uneia care s-ar putea face, şi anume că conştiinţa şi mirarea n-ar fi apărut ulterior în lume, ci sunt însuşiri veşnice, existente de la bun început în natura umană. Dar ele nu sunt aşa ceva. Cine afirmă acest lucru dovedeste că nu cunoaşte ce se întâmplă cu adevărat. Se va dovedi tot mai mult că în vremurile de demult oamenii nu coborâseră încă atât de jos pe planul fizic, că ei mai trăiau încă foarte mult în legătură cu impulsurile divine, că omul se afla într-o stare pe care va trebui s-o cucerească din nou, în mod conştient, în viitor, atunci când va fi stăpânit tot mai mult de veracitate, iubire şi arta de a trăi în plan fizic şi în cunoaştere spirituală, când va fi stăpânit de credinţa în lumea spirituală. Nu este necesar să existe o credinţă care ea însăşi conduce nemijlocit în lumea spirituală. Ea se va metamorfoza însă în cele din urmă într-o cunoaştere suprasensibilă.

La fel stau lucrurile şi cu iubirea care acţionează exterior. Conştiinţa este cea care intervine regularizator în sufletul conştienţei. Credinţă, iubire, conştiinţă – aceste trei forţe vor fi cele trei astre ale forţelor morale ce vor pătrunde în sufletele omeneşti, în special prin intermediul concepţiei antroposofice despre lume. Perspectiva morală a viitorului şi-o pot deschide doar aceia care îşi imaginează virtuţile pe care le-am amintit mai sus amplificate din ce în ce mai mult. Concepţia antroposofică despre lume va aşeza viaţa morală în lumina acestor virtuţi, şi în viitor acestea vor deveni forţe constructive.

Vom încheia expunerea noastră cu câteva scurte consideraţii care desigur ar necesita o dezvoltare mai amplă. Vedem cum prin Misteriul de pe Golgota în evoluţia omenirii a pătruns impulsul christic. Ştim că odată cu evenimentul Misteriului de pe Golgota un organism omenesc constând din corp fizic, corp eteric şi corp astral a primit de sus, ca impuls christic, impulsul eului. Acest impuls christic este cel care a fost primit de Pământ şi s-a infiltrat în viaţa culturală de pe Pământ. El trăieşte de atunci în acesta ca Eu al lui Christos. Mai ştim de asemenea că în Iisus din Nazaret rămăseseră corpul fizic, corpul eteric şi corpul astral. Impulsul christic trăia în ele ca un eu. Iisus din Nazaret s-a separat de impulsul christic de pe Golgota, care după aceea s-a revărsat în evoluţia pământească. Evoluţia acestui impuls reprezintă însăşi evoluţia pământească.

Luaţi în serios acele lucruri ce se menţionează foarte des, pentru ca omul să le poată pătrunde mai uşor tâlcul. Lumea este maya sau iluzie, aşa am auzit vorbindu-se deseori. Omul trebuie să ajungă însă treptat la adevăr, la realul acestei lumi exterioare. Evoluţia pământească, în această a doua perioadă a evoluţiei sale în care ne aflăm acum, constă în principal în aceea că toate lucrurile exterioare care în prima perioadă au cunoscut un proces de creare, de formare, se dezagregă, astfel că tot ceea ce vedem fizic se desparte de evoluţia omenească, aşa cum corpul fizic se desparte de om.

Ne-am putea întreba: Dar ce mai rămâne atunci? Forţele ce se încorporează ca forţe reale în oameni în procesul evoluţiei omenirii pe Pământ! Şi cel mai real impuls este cel care s-a revărsat în evoluţia pământească prin Christos. Acest impuls christic însă nu găseşte acum pe Pământ nimic cu care să se înveşmânteze. De aceea el trebuie să primească un veşmânt abia în cadrul evoluţiei următoare a Pământului; iar când Pământul va ajunge la capătul acestei evoluţii, Christos, deplin dezvoltat, va fi omul sfârşitului, după cum omul începutului, în jurul căruia s-a grupat omenirea în diversitatea ei, a fost Adam.

În cuvintele „Ceea ce aţi făcut unuia dintre fraţii Mei, Mie Mi-aţi făcut“ se ascunde o indicaţie plină de însemnătate pentru noi. Ce s-a făcut în fond aici pentru Christos? Acţiunile, întreprinse în sensul impulsului christic, sub influenţa conştiinţei, sub influenţa credinţei şi în sensul cunoaşterii, se disociază de viaţa pământească de până acum şi, atunci când omul prin acţiunile şi comportarea sa morală dă ceva fraţilor săi, el îi dă totodată lui Christos. Trebuie precizat, ca fir conducător, că tot ceea ce facem pe baza forţelor, a acţiunilor credinţei, acţiunilor întreprinse sub impulsul minunării şi mirării este, dacă îl dăruim în acelaşi timp Eului-Christos, ceva ce se adună în jurul lui Christos ca un veşmânt, ce poate fi comparat cu corpul astral al omului. Pe deasupra, noi contribuim la formarea corpului astral pentru impulsul Eului-Christos prin toate acţiunile morale de minunare, încredere, veneraţie, credinţă, pe scurt, prin tot ceea ce pregăteşte

drumul pentru cunoaşterea suprasensibilă. Prin toate aceste acţiuni noi promovăm iubirea. Acestea sunt deja în sensul expresiei amintite mai sus: „Ceea ce aţi făcut unuia dintre fraţii Mei, Mie Mi-aţi făcut.“

Prin acţiunile iubirii noi îi formăm lui Christos corpul eteric; şi, prin ceea ce se exercită în lume prin impulsul conştiinţei, noi formăm, pentru impulsul lui Christos, ceea ce corespunde corpului fizic al omului. Când într-un viitor îndepărtat Pământul va ajunge la capătul evoluţiei sale, când oamenii vor înţelege impulsurile morale juste, prin care se vor realiza numai fapte bune, atunci va fi eliberat ceea ce s-a revărsat ca impuls al lui Christos în evoluţia omenirii prin Misteriul de pe Golgota ca un eu. El va fi învelit atunci de un corp astral, format prin credinţă, prin toate faptele de minunare şi de mirare ale oamenilor; va fi învelit de ceva asemănător corpului eteric, format prin toate faptele de iubire, de ceva prezent în jurul lui precum un corp fizic, format prin fapte ale conştiinţei.

Evoluţia omenirii se va înfăptui prin conlucrarea impulsurilor morale ale oamenilor cu impulsul lui Christos. Noi vedem omenirea în perspectivă ca o structurare organică grandioasă. Când oamenii vor înţelege să-şi integreze acţiunile lor acestui mare organism, să-şi formeze impulsurile prin propriile lor fapte ca învelişuri în jurul acestuia, ei vor clădi în cursul evoluţiei pământeşti baza unei mari comunităţi care, străbătută treptat de impulsul lui Christos, poate fi christificată.

Vedem, aşadar, că morala nu are nevoie să fie predicată, dar poate fi fundamentată arătând ce se întâmplă în realitate, ce s-a întâmplat în realitate şi ce efect au astfel de lucruri, pe care naturile deosebit de înzestrate spiritual le simt. Nu se poate să nu fii mişcat în mod deosebit când afli că Goethe, în clipa în care şi-a pierdut prietenul, pe ducele Karl August, la Weimar, a scris tot felul de lucruri într-o scrisoare mai lungă, după care, în aceeaşi zi – era în anul 1828, trei ani şi jumătate înainte de moartea sa, aşadar la sfârşitul vieţii sale – a notat în jurnalul său un gând extrem de ciudat: „Întreaga lume raţională trebuie privită ca un mare şi nemuritor individ, ce produce necontenit necesarul, dar chiar prin aceasta se face stăpân peste întâmplător“. Cum să capete un astfel de gând mai multă concreteţe decât reprezentându-ne acest individ acţionând şi creând printre noi şi imaginându-ne pe noi acţionând şi creând împreună cu acesta? Prin Misteriul de pe Golgota în evoluţia Pământească a intrat cea mai mare individualitate, iar oamenii, organizându-şi premeditat viaţa aşa cum am descris-o mai sus, se adună în jurul impulsului lui Christos, pentru a forma în jurul Lui ceva care să fie precum veşmântul în jurul fiinţei, precum învelişul în jurul sâmburelui.

Aş mai avea încă multe de spus legat de ceea ce se prefigurează ca virtute din punctul de vedere al antroposofiei. Legat în special de acea veracitate care ar rezulta privitor la karmă, s-ar mai putea face încă lungi şi importante observaţii. Prin concepţia antroposofică ideea karmei va trebui să pătrudă din ce în ce mai mult în evoluţia omenirii. De asemenea, omul va trebui să înveţe să-şi privească şi să-şi organizeze viaţa în aşa fel încât virtuţile sale să corespundă din ce în ce mai bine karmei. Cu ajutorul ideii de karma omul va trebui să înveţe şi că prin faptele care urmează să le întreprindă nu trebuie să se lepede de faptele sale precedente. Din evoluţia omenirii va trebui să mai rezulte o anumită consecvenţă a vieţii, o asumare a ceea ce am făcut. Dacă privim omul ceva mai

atent, se observă cât de departe este încă el de acest deziderat. Faptul că omul se dezvoltă pe baza lucrurilor pe care le-a realizat este bine cunoscut. Dacă pare că urmarea unei fapte nu mai este aici, facem ceea ce am avea în fond dreptul doar dacă prima faptă n-ar fi fost comisă. Că omul se simte răspunzător de ceea ce a făcut şi că imprimă în conştienţa sa karma sunt chestiuni ce pot constitui obiectul altei cercetări.

Cu ajutorul liniilor directoare pe care le-am indicat în aceste trei conferinţe dumneavoastră puteţi face singuri multe alte corelaţii, puteţi găsi, de exemplu, cât de fertile pot deveni aceste idei dacă le dezvoltaţi. Faptul că omul va trăi tot restul evoluţiei pământeşti în încarnări mereu noi face necesar ca tot ceea ce am greşit într-un sens sau altul relativ la virtuţile descrise să corectăm printr-o activitate liberă, printr-o muncă de plăsmuire conform propriei noastre voinţe, astfel încât să se poată instaura echilibrul, starea de mijloc, şi prin aceasta să poată fi atins treptat ţelul caracterizat în imaginea despre formarea învelişurilor impulsului lui Christos.

Avem în faţă astfel nu un ideal abstract al fraternităţii dintre toţi oamenii, care de fapt primeşte impulsuri puternice atunci când punem la bază concepţia antroposofică despre lume, ci un lucru real, un impuls ce a intrat în evoluţia pământească prin Misteriul de pe Golgota. Ne vedem atunci obligaţi să acţionăm asupra sufletului senzaţiei, asupra sufletului înţelegerii şi a sufletului conştienţei în aşa fel încât această fiinţă ideală să devină reală şi noi să ne unim cu această fiinţă ca şi cu un mare şi nemuritor individ. Gândul că evoluţia viitoare, atingerea misiunii pământeşti nu este posibilă decât formând un întreg cu această mare individualitate se materializează în cel de-al doilea principiu moral: Ceea ce faci ca şi când ar izvorî doar din tine, te exclude, te îndepărtează de marea individualitate; prin aceasta tu distrugi ceva. Ceea ce faci însă pentru a construi în modul arătat acest mare şi nemuritor individ, o faci spre propăşirea, spre dăinuirea întregului organism cosmic.

Este suficient să ne punem în faţă aceste două gânduri, pentru a observa că ele nu doar predică morala, ci o şi fundamentează. Căci gândul că prin faptele tale distrugi ceea ce ar trebui să clădeşti este cumplit, îngrozitor, alungând toate dorinţele rele. Însă gândul că tu clădeşti o parte a acestei individualităţi nemuritoare, că te faci un mădular al acestei individualităţi nemuritoare este stimulator pentru fapte bune, este chiar un puternic impuls moral. Prin aceasta nu predicăm numai morala, ci indicăm gândurile ce pot fi impulsuri morale în sine; indicăm gânduri ce pot fundamenta morala.

O astfel de morală va deveni cu atât mai repede concepţie antroposofică despre lume şi convingere antroposofică, cu cât se cultivă mai mult veracitatea. Aceasta mi-am propus să prezint în aceste trei conferinţe. Unele aspecte n-au putut fi decât indicate, însă multe gânduri atinse în aceste trei seri vor putea fi dezvoltate de propriile dumneavoastră suflete. În felul acesta vom putea forma şi cea mai armonioasă colectivitate de pe Pământ. Când ne vom întâlni pentru dezbateri comune, aşa cum am făcut-o aici ca antroposofi ai Europei Centrale şi ca antroposofi ai Nordului, şi dacă vom lăsa să răsune în continuare în suflete gândurile ce se ridică în noi cu ocazia unor astfel de întruniri, vom adeveri cel mai bine că antroposofia trebuie să fundamenteze, încă din prezent, o viaţă spirituală reală. Şi dacă va trebui să ne despărţim din nou, ştim totuşi că suntem împreună în

gândurile noastre antroposofice, iar această certitudine este în acelaşi timp şi un impuls moral. A şti că eşti unit prin aceleaşi idealuri cu oameni care de regulă sunt spaţial la distanţă unii faţă de alţii, cu care câteodată te poţi întâlni în anumite ocazii, este un impuls moral mai puternic decât dacă ne-am afla permanent împreună.

Faptul că gândim în felul acesta întâlnirea noastră, că privim în acest fel dezbaterile noastre îmi umple în mod deosebit şi sufletul meu acum, la sfârşitul acestor conferinţe, ca ceva prin care aş vrea să vă transmit salutul meu de despărţire, să zicem aşa, şi despre care sunt convins că, dacă este înţeles în lumina adevărată, va fundamenta şi spiritual viaţa antroposofică care se dezvoltă astfel. Să încheiem astăzi consideraţiile noastre cu acest gând, cu aceste sentimente.

ANTROPOSOFIE ŞI CREŞTINISM

Nörrkoping, 13 iulie 1914

Înainte de orice, vă rog să mă iertaţi că în această seară nu sunt în situaţia să mă adresez dumneavoastră în limba ţării. Prietenii, membrii societăţii noastre antroposofice în mijlocul cărora îmi este îngăduit zilele acestea, săptămâna aceasta să ţin nişte prelegeri despre ştiinţa spiritului, au fost de părere că aş putea vorbi în limba germană şi oficial despre acest subiect. De asemenea, chiar tema ce urmează să facă obiectul analizei noastre din această seară a avut la origine dorinţa stimaţilor noştri membri din acest oraş. Urmează să vorbesc despre relaţia ştiinţei spiritului, a antroposofiei, sau oricum ar fi numită aici ştiinţa spiritului, cu creştinismul. Înainte de toate va fi desigur necesar să fac unele precizări în ce priveşte esenţa şi importanţa a ceea ce se înţelege aici prin ştiinţa spiritului, privită din punctul de vedere din care urmează să se vorbească astăzi.

Ştiinţa spiritului, aşa cum este ea înţeleasă aici, nu intenţionează să întemeieze vreo nouă religie sau vreo nouă sectă religioasă, sau ceva de felul acesta. Ştiinţa spiritului vrea să fie sau crede a fi acel ceva ce se impune sub raport spiritual culturii noastre actuale.

Dacă în prezent, într-un domeniu, este necesar să se facă progrese în evoluţia culturală a omenirii, aşa cum s-au făcut cu trei, patru, cinci secole mai devreme într-un alt domeniu, când ştiinţele naturii moderne şi-au făcut apariţia în viaţa culturală omenească, atunci trebuie să spunem: Ceea ce au devenit aceste ştiinţe ale naturii pentru cunoaşterea naturii exterioare, pentru viaţă, prin cunoaşterea legilor exterioare ale naturii, asta ar dori să devină ştiinţa sprituală, prin cunoaşterea legilor ce guvernează viaţa noastră sufletească şi spiritului şi prin utilizarea acestor legi ale vieţii sufleteşti şi spirituale în domeniul eticii, al vieţii sociale, în domeniile cele mai variate ale vieţii culturale; aceasta ar vrea ea să devină pentru prezentul nostru şi pentru viitorul imediat. Şi oricât de mult, în mod necesar şi în mod absolut natural, această ştiinţă a spiritului trebuie să fie la rândul ei greşit înţeleasă, ea îşi extrage încrederea în adevărul ei, cât şi încrederea în acţiunea ei benefică asupra culturii umanităţii, din observarea destinului ştiinţei spiritului în zorii apariţiei vieţii spirituale moderne. Cercetătorul ştiinţelor naturii se afla, la început, în faţa unor seculare, chiar milenare prejudecăţi; adevărul are însă forţe care, în modul adecvat vieţii omului, îi vin în ajutor împotriva tuturor forţelor potrivnice.

Şi astfel, după ce s-au spus câteva cuvinte despre încrederea cercetătorului spiritului în adevărul şi acţiunea benefică a muncii sale, ar fi bine să examinăm imediat esenţa, modul de cercetare care stă la baza ştiinţei spiritului pe care o avem în vedere aici.

Modul de reprezentare al ştiinţei spiritului se menţine, într-adevăr, cu totul în spiritul modului de reprezentare al ştiinţelor naturii. Întrucât însă această ştiinţă a spiritului îşi întinde activitatea într-un cu totul alt domeniu decât al ştiinţelor naturii, şi anume în domeniul a ceea ce nu poate fi perceput senzorial, în domeniul spiritului, trebuie să ne fie clar că un mod de gândire naturalist-ştiinţific, care îşi propune să cerceteze domeniul spiritualului, trebuie să se modifice în mod radical, trebuie să devină altceva decât este el în domeniul ştiinţelor naturii. Şi cu toate că metoda, metoda de cercetare a ştiinţei spiritului se menţine în totalitate în spiritul ştiinţelor naturii, în aşa fel încât cineva care a fost educat în sensul ştiinţelor naturii de astăzi şi care priveşte ştiinţele naturii fără prejudecăţi se poate transpune pe terenul acestei ştiinţe a spiritului, totuşi trebuie desigur spus că, atâta timp cât metodele naturalist-ştiinţifice sunt luate în ce au ele mai unilateral, cum se întâmplă de multe ori astăzi, se pot naşte tot felul de idei preconcepute împotriva aplicării modului de reprezentare naturalist-ştiinţific la viaţa spirituală. Dacă totuşi trebuie să aplicăm gândirea, logica naturalist-ştiinţifică la ceva ce este cel mai aproape de om, dar care este şi cel mai greu de cercetat, atunci acest mod de gândire ar trebui aplicat la fiinţa omului însăşi. În ştiinţa spiritului omul trebuie totuşi să se cerceteze pe el însuşi, şi pentru aceasta el trebuie să apeleze la singurul instrument ce-i stă la dispoziţie în acest scop, şi anume la el însuşi. Ştiinţa spiritului porneşte de la premisa că omul, pentru a deveni un instrument de cercetare a lumii spirituale, trebuie să cunoască o transformare în el însuşi, trebuie să întreprindă ceva cu el însuşi, care să-l aducă în situaţia să facă investigaţii în lumea spirituală, lucru pe care nu-l face în viaţa obişnuită.

Îngăduiţi-mi să pornesc de la o comparaţie, de la o comparaţie din domeniul ştiinţelor naturii, care nu vrea să demonstreze ceva anume, ci vrea doar să lămurească în ce fel modul de reprezentare spiritual-ştiinţific se află în întregime pe terenul gândirii naturalist-ştiinţifice. De exemplu, în natură ne întâlnim peste tot cu elementul apă. Dacă observăm apa, aşa cum ne apare ea acolo, afară, aceasta se prezintă în primul rând prin proprietăţile ei. Dar acum vine chimistul cu metodele sale şi le aplică apei; el descompune apa în hidrogen şi oxigen. Deci ce face cercetătorul ştiinţelor naturii din apă? După cum bine ştim, apa nu arde. Chimistul extrage hidrogenul din apă, iar acesta este un gaz care arde. Nici un om care priveşte exterior apa nu poate vedea în interiorul acesteia hidrogen şi oxigen, ce au cu totul alte însuşiri decât apa.

Tot atât de puţin poate cineva să recunoască – este exact ceea ce ne arată ştiinţa spiritului –, când se află în faţa unui om, ce este acest om în interiorul său. Şi aşa cum chimistul, cercetătorul ştiinţelor naturii, vine şi ne descompune apa în hidrogen şi oxigen, tot aşa trebuie să vină cercetătorul de ştiinţa spiritului, desigur printr-un proces sufletesc interior care trebuie pregătit în adâncurile cele mai profunde ale sufletului, şi să disece ceea ce i se oferă privirii exterioare în viaţă. Şi, prin metodele de cercetare spirituală, cercetătorul spiritual îl poate descompune pe om într-o componentă exterior-trupească şi într-una spiritual-sufletească. Din punctul de vedere al ştiinţei spiritului interesant de cercetat este în primul rând spiritual-sufletescul, separat de trupesc. Nimeni nu poate recunoaşte

adevărata realitate a spiritual-sufletescului din exteriorul-trupesc, după cum nici natura hidrogenului nu poate fi recunoscută dacă acesta nu este extras din apă.

Se întâmplă foarte des astăzi ca, atunci când începi să vorbeşti în acest fel, să ţi se spună: Acest lucru încalcă principiul monismului, de care trebuie să ţinem seama neapărat. Acum, monismul nu trebuie să-l împiedice nici pe chimist să descompună apa într-o dualitate. Monismul nu este nicidecum contestat prin faptul că ceea ce se poate întâmpla în realitate se şi întâmplă: că prin cercetare spirituală, prin metodele de cercetare spirituală, spiritual-sufletescul este separat de trupesc-corporal. Numai că aceste metode nu sunt unele care să poată fi practicate în laborator, în cabinetul de fizică sau în clinici, ci sunt procese ce trebuie să se desfăşoare chiar în interiorul sufletului. Nu sunt însă procese sufleteşti care să reprezinte nişte minuni, ci trăiri intensificate a ceea ce omul poate observa în viaţa obişnuită. Nu sunt însuşiri fenomenale, ci însuşiri pe care omul, într-o anumită măsură, le posedă în viaţa de zi cu zi, pe care el le poate potenţa fără limite doar dacă urmează să devină cercetător spiritual. Şi, pentru că nu doresc să vorbesc doar la modul general, voi intra imediat în miezul subiectului.

Oricine cunoaşte ceea ce, în viaţa sufletească a omului, numim capacitate de amintire, memorie. Oricine ştie, desigur, cât de mult depinde omul, în fond, de memorie. Să ne imaginăm că într-o dimineaţă ne-am trezi şi n-am mai avea habar de ceea ce a fost mai înainte în jurul nostru şi în noi. Prin aceasta noi ne-am pierde întreaga fiinţialitate omenească. Memoria noastră, care în sine începe de la un anumit moment anterior, din copilărie, este ceva ce ţine în mod necesar de viaţa noastră omenească. Deja filosofii prezentului rămân uimiţi de cele ce spun cercetările despre forţa memoriei. Există deja în mijlocul lor personalităţi care, chiar în timp ce analizează memoria, deviază de la o concepţie materialist-monistă despre lume, descoperind prin cercetare exactă că memoria nu va putea fi niciodată considerată a fi legată de trup, chiar dacă în mod exterior senzaţiile – doar atât se poate spune de activitatea sufletească – sunt legate de trup. Nu fac decât să atrag atenţia asupra acestui fapt. Căci un bărbat care cu adevărat nu are nici un fel în înclinaţie să pătrundă în ştiinţa spiritului, filosoful francez Bergson, a vorbit despre această calitate spirituală a memoriei.

Cum ne iese însă în întâmpinare în viaţă memoria, forţa de amintire? În sufletul nostru apar în imagini evenimente întâmplate demult. Întâmplările s-au petrecut demult, însă sufletul are de-a face cu el însuşi. Aceasta se referă la faptul că el dezvrăjeşte vieţuirea trecută din profunzimile vieţii interioare. Iar ceea ce iese la suprafaţă din profunzimile sufleteşti putem asemăna cu vieţuirea originară. În comparaţie cu imaginile pe care ni le oferă percepţia simţurilor, amintirile sunt foarte palide. Ele sunt însă în legătură cu integritatea vieţii sufleteşti şi noi nu ne-am putea orienta în lume dacă nu am avea memoria. La baza memoriei stă însă forţa acesteia. Sufletul aduce la suprafaţă lucrurile pe care le ascunde în amintirile lui prin forţa memoriei. Însă chiar aici intervine acum ştiinţa spiritului. Nu memoria ca atare – vă rog să luaţi aminte la ceea ce vreau să spun –, nu memoria ca atare poate fi întărită, ci forţa care stă la baza ridicării la suprafaţă a unui conţinut spiritual din adâncurile sufletului poate fi întărită, întărită fără limite, astfel încât ea să fie folosită în viaţa sufletului nu numai spre a scoate la suprafaţă vieţuiri trăite cândva, ci şi pentru o cu totul altă destinaţie. La baza metodelor de cercetare spirituală nu

stau metode exterioare, ce pot fi urmărite în laborator, nu stau lucruri ce pot fi percepute prin simţurile exterioare, ci procese sufleteşti intense, pe care le poate trăi oricine. Ceea ce constituie lucrul cel mai de preţ al acestor procese sufleteşti intense este creşterea nelimitată a atenţiei, sau cum mai este ea numită: concentrarea vieţii gândurilor. Ce este această concentrare a vieţii gândurilor?

Astăzi, într-o scurtă prelegere de o oră, nu pot decât să enunţ principiile care stau la baza acesteia. Detalii puteţi găsi în cartea mea ***Cum se dobândesc cunoştinţele despre lumile superioare*** şi în partea a doua a cărţii mele ***Ştiinţa ocultă***; aceste cărţi au fost cu siguranţă traduse. De asemenea, în cartea ***Pragul lumii spirituale***. Aş vrea însă, conform principiilor, să detaliez primele exerciţii ale sufletului, care reprezintă o intensificare, o potenţare la modul nelimitat a unui lucru necesar în viaţa omului, o potenţare a atenţiei. Atenţia trebuie intensificată în mod nelimitat, pentru ca cercetarea spirituală să poată pătrunde în suflet.

De regulă, ce face omul când se află în faţa lumii exterioare? Percepe obiectele; prelucrează obiectele cu raţiunea, care este legată de creier. Apoi el îşi face reprezentări despre cele percepute. Şi de regulă este mulţumit dacă păstrează în suflet reprezentările exterioare. Acolo unde încetează viaţa de toate zilele încep metodele ştiinţei spiritului, începe ceea ce poate fi numit concentrarea gândirii. De obicei, cel care vrea să devină un cercetător spiritual trebuie, când se rupe de viaţa exterioară, să pornească pe cărările vieţii sufleteşti. Reprezentări pe care ni le formăm noi înşine, pe care le putem cuprinde exact cu gândirea, cel mai bine reprezentări simbolice, pentru care nu este nevoie să examinăm concordanţele lor cu lumea exterioară, le fixăm în orizontul conştienţei noastre; reprezentările, care fie provin din practica ştiinţei spiritului, fie ne sunt indicate de un cercetător spiritual, le aşezăm în centrul întregii conştienţe, astfel încât pentru un timp (mai lung) ne abatem atenţia de la orice se află în exterior şi ne concentrăm doar asupra unei reprezentări. În timp ce de obicei nu ne oprim la o singură reprezentare, acum ne adunăm toate forţele sufletului, le concentrăm asupra unei reprezentări şi rămânem, dăruiţi total propriului interior, la această reprezentare. Dacă observăm omul respectiv într-un astfel de exerciţiu, el face în esenţă ceva ce, într-o oarecare măsură, se aseamănă somnului şi care totodată este şi radical diferit. Căci, dacă o astfel de concentrare vrea să devină rodnică, omul respectiv trebuie să devină, în fapt, ca cineva care doarme.

Când adormim simţim mai întâi cum forţele voinţei din mădularele noastre se liniştesc, cum în jurul nostru îşi face apariţia un anumit crepuscul, cum activitatea simţurilor cunoaşte un reflux. Intervine apoi starea de absenţă a conştienţei. În concentrare, tot ce se află în exteriorul nostru trebuie să ne devină asemănător cu ce se întâmplă în somn. Simţurile trebuie să se elibereze complet de orice impresie venită din lumea exterioară. Ochiul nu trebuie să vadă mai mult decât în somn, urechea să audă mai mult decât în somn şi aşa mai departe. Atunci întreaga viaţă sufletească a fost adunată şi concentrată pe o singură reprezentare; aceasta este deosebirea radicală faţă de somn. Starea respectivă ar putea fi numită un somn conştient, un somn deplin conştient. În timp ce în somn în viaţa sufletească se aşterne întunecimea stării de inconştienţă, cel care vrea să devină cercetător spiritual trăieşte într-o viaţă sufletească intensificată. El îşi încordează toate forţele vieţii sufleteşti şi le îndreaptă spre o reprezentare. Important nu este ca noi să analizăm această

reprezentare; ea doar ne oferă un prilej să strângem laolaltă, să adunăm la un loc forţele sufleteşti. Comprimarea aceasta a forţelor sufleteşti este ceea ce contează. Căci prin aceasta ajungem treptat – aici trebuie să fac din nou trimitere la chestiuni de detaliu din cărţile mele – să putem extrage spiritual-sufletescul, existent în noi precum hidrogenul în apă, să-l putem într-adevăr extrage, să-l eliberăm din fizic-trupesc. Ceea ce am caracterizat aici nu se poate obţine printr-un asalt, să zicem aşa. Cei mai mulţi oameni au nevoie de ani întregi de astfel de exerciţii de concentrare, chiar dacă viaţa din timpul zilei nu este deranjată de astfel de concentrări; căci ele se pot menţine doar pentru câteva minute, cel mult părţi dintr-o oră, însă trebuie repetate mereu şi mereu, până să poţi ajunge într-adevăr să fortifici forţele, care de obicei doar dormitează în natura omenească – ele sunt prezente şi în viaţa de toate zilele, însă dormitează –, să le fortifici de aşa manieră încât ele să devină active în sufletul nostru şi să extragă spiritual-sufletescul din fizic-trupesc.

Întrucât, aşa cum am amintit, n-aş vrea să înşir tot felul de poveşti într-un mod abstract, ci doresc să vă comunic fapte, realităţi, atunci trebuie spus de îndată că dacă, prin energie şi perseverenţă, prin dăruire faţă de exerciţiile sale, cercetătorul spiritual reuşeşte să ajungă într-adevăr la fructul strădaniilor sale, el se va afla în faţa unei vieţuiri ce, pentru început, ar putea fi numită vieţuirea conştienţei pur interioare. De la un anumit moment ştim să dăm sens unei anumite zicale, care mai înainte nu avea nici un înteles: Ştiu că mă aflu în afara trupului; sunt, atunci când îmi cuprind interiorul, când îmi vieţuiesc interiorul, în afara trupului meu.

Aş vrea să vă vorbesc în mod deosebit despre această trăire. Mai întâi presimţi că forţa gândirii, care în mod obişnuit se mişcă doar în cadrul activităţilor de fiecare zi, se desprinde într-adevăr de trup. La început trăirea este confuză, nedesluşită, însă ea îşi face în aşa fel apariţia încât, dacă ai avut-o, o recunoşti. În primul rând ştii cum este abia după aceea, după ce te reîntorci în trup – acest lucru aş dori să-l caracterizez în primul rând –, când te afunzi în viaţa creierului, care oferă materia fizică, şi simţi cum creierul opune rezistenţă. Ştii: cu ajutorul gândirii cotidiene gândeşti în aşa fel încât creierul este instrumentul; acum însă ai fost afară. După aceea ajungi treptat să legi un anumit înţeles de cuvintele: Tu te vieţuieşti în sufletesc-spiritual. Ai trăirea ca şi cum capul tău este oarecum îmbrăcat, drapat cu gândurile sale. Ştii ce înseamnă să ai sufletesc-spiritualul despărţit de viaţa exterioară, fizic-trupească. Mai întâi iei cunoştinţă de rezistenţa pe care o opune viaţa trupească. După aceea faci cunoştinţă cu viaţa autonomă, în afara trupului. Este efectiv ca şi cum hidrogenul ar reuşi o dată să se perceapă pe sine în afara apei. La fel se întâmplă cu omul după ce a trecut prin astfel de exerciţii. Şi apoi, dacă se continuă cu conştiinciozitate aceste exerciţii, vine clipa cea mare, clipa foarte importantă, care constituie, să spunem aşa, punctul de plecare al cercetării spirituale propriu-zise. Este un moment profund cutremurător, ce intervine cât se poate de semnificativ în întreaga viaţă. Acest moment se poate instaura în modul cel mai divers. El poate avea mii de chipuri. Am să-l descriu însă după aspectul tipic, aşa cum se va prezenta el în majoritatea cazurilor, conform caracteristicii sale.

Dacă s-a exersat astfel un anumit timp, dacă sufletul propriu a fost îngrijit oarecum în afara modului de gândire naturalist-ştiinţific, vine momentul – se poate întâmpla fie în

activitatea curentă, fie chiar în timpul somnului – în care te trezeşti şi ştii că nu visezi. Trăieşti o nouă realitate. Poţi vieţui aceasta spunându-ţi: Ce se întâmplă totuşi în jurul meu? Este ca şi cum m-aş afla într-o ambianţă ce se desprinde de mine, ca şi cum elementele ar lovi ca trăsnetul şi corpul meu ar fi sfărâmat de către elemente, iar eu rămân în picioare în faţa acestui trup. Faci cunoştinţă cu ceva pe care toţi cercetătorii spirituali, în toate timpurile, l-au numit, cu o expresie plastică: a ajunge la poarta morţii. Căci vieţuieşti faptul că acum ştii prin imagine – deci nu prin realitate, aceasta o vieţuieşti doar la moarte –, vieţuieşti prin imagine că acum ştii cum se prezintă omul din punct de vedere spiritual-sufletesc atunci când se percepe pe sine şi lumea nu prin instrumentul trupului, ci doar dacă trăieşti în spiritual-sufletesc.

Aceasta este cel mai cutremurător lucru; faptul că ştii: tu, cu forţa ta de gândire, te-ai desprins de trupul tău. Şi tot aşa pot fi desprinse de trup şi alte forţe, astfel încât omul devine tot mai bogat, tot mai interiorizat în ce priveşte viaţa sa sufletească.

Totuşi exerciţiul pe care eu l-am desemnat cu expresia „concentrare“ sau „potenţare nelimitată a atenţiei“ nu este suficient. Prin acest exerciţiu obţinem următoarele: când ai ajuns în punctul în care sufletul se vieţuieşte pe sine, încep să răsară şi imaginile, ce pot fi numite imaginaţiuni reale. Răsar tablouri, care însă se deosebesc esenţial de imaginile memoriei obişnuite. În timp ce memoria obişnuită păstrează în imagini doar ceea ce a fost vieţuit exterior, acum apar din adâncurile înceţoşate ale sufletului imagini ce nu au nimic în comun cu ceea ce poate fi vieţuit în lumea senzorială din afară. Toate obiecţiile că te-ai putea foarte uşor înşela, că acele lucruri ce se ridică din adâncuri sufleteşti cenuşii sunt doar nişte reminiscenţe ale memoriei, toate sunt şubrede. Căci cercetătorul spiritual învaţă efectiv să deosebească tocmai între ceea ce memoria cheamă la suprafaţă şi ce este radical diferit de tot ceea ce poate fi înmagazinat în memorie. Desigur, când vorbim despre acest punct al intrării în lumea spirituală trebuie să ţinem seama de un lucru, şi anume că puţine persoane dintre cele ce suferă de halucinaţii, viziuni sau astfel de plăsmuiri şi stări sufleteşti maladive sunt apte pentru cercetare spirituală. Cu cât omul înclină mai puţin spre aşa ceva, ce constituie de altfel o reminiscenţă a vieţii diurne, cu atât mai sigur avansează pe tărâmul cercetării spirituale. Şi o mare parte din pregătirea pentru cercetarea spirituală constă tocmai în aceea că se învaţă a se deosebi atent tot ceea ce poate răbufni la suprafaţă din sufletul omenesc, mai mult sau mai puţin inconştient, sub o formă maladivă de felul acesta, de ceea ce poate interveni, ca un element nou, ca o realitate spirituală prin instrucţia spiritual-ştiinţifică a sufletului.

Aş dori chiar să prezint o deosebire radicală între aspectul vizionar, halucinatoriu şi ceea ce vede cercetătorul spiritual. Cum se face că atât de mulţi oameni cred a se afla deja în lumea spirituală, deşi ei nu au decât halucinaţii şi viziuni? Da, oamenilor nu le face deloc plăcere să cunoască ceva cu adevărat nou! Ei stăruie cu mare plăcere în ce-i vechi, în care deja se găsesc. În principiu, în halucinaţii şi viziuni formaţiunile sufleteşti maladive ne ies în întâmpinare precum realitatea exterioară senzorială. Ele sunt aici, ni se înfăţişează înaintea ochilor. Într-un fel, noi nu facem nimic pentru ca ele să ne apară în faţă. Nu în aceeaşi situaţie este cercetătorul spiritual faţă de noul său element spiritual. Am vorbit de faptul că cercetătorul spiritual trebuie să concentreze, să pună în mişcare toate forţele sufletului său, care în viaţa obişnuită dormitează. Acest lucru cere însă ca el să folosească

o energie sufletească, o tărie sufletească care nu este prezentă în viaţa obişnuită. Atunci când intră însă în lumea spirituală, el trebuie să continue să o menţină. În cazul halucinaţiilor, al viziunilor, omul rămâne pasiv, el nu trebuie să facă nici un efort. Dacă faţă de lumea spirituală devenim, chiar şi numai pentru o clipă, pasivi, în acel moment dispare totul. Noi trebuie să rămânem activi neîntrerupt. De aceea nici nu ne putem înşela, căci nimic din lumea spirituală nu ne poate apărea în faţa ochilor aşa cum ne apare o viziune sau o halucinaţie. Noi trebuie să fim prezenţi cu activitatea noastră la fiecare atom sau detaliu ce ne întâmpină din lumea spirituală. Trebuie să ştim cum ne situăm acolo. În cercetarea spirituală adevărată, această activitate, această prezenţă continuă sunt necesare. După aceea însă intrăm într-o lume ce se deosebeste radical de lumea fizic-senzorială. Intrăm într-o lume unde în jurul nostru se găsesc fiinţe spirituale, realităţi spirituale.

Aici mai este necesar însă şi un al doilea lucru. Desprinderea sufletului de trup este ceva ce se întâmplă în modul descris. Al doilea lucru însă poate fi clarificat tot printr-o comparaţie cu ştiinţele naturii. Dacă separăm hidrogenul, prima dată este de sine stătător; el însă intră în reacţie cu alte substanţe, devine cu totul altceva. Acelaşi lucru trebuie să se întâmple şi cu spiritual-sufletescul nostru după separarea de trup. Acest spiritual-sufletesc trebuie să se unească cu entităţi ce nu apaţin lumii senzoriale. Trebuie să devină una cu ele; prin aceasta le percepe.

Prima treaptă a cercetării spirituale este separarea spiritual-sufletescului de fizic-trupesc. Cea de-a doua treaptă este intrarea în contact cu fiinţe aflate dincolo de lumea senzorială. Al treilea lucru este ceva de neiertat, ceva ce astăzi nu ţi se iartă, sau ţi se iartă mult mai puţin decât dacă ai vorbi de „spirit în general“. Există desigur mulţi oameni care ştiu că ceva îi presează să accepte un spiritual. Ei vorbesc însă de un spirit aflat dincolo de lume şi sunt în culmea fericirii dacă pot fi panteişti. Pentru cercetătorul spiritual panteismul este însă ca atunci când duci pe cineva în natură şi îi spui: Priveşte, tot ceea ce te înconjoară aici este natură! Nu îi spui: Aceştia sunt copaci, aceştia sunt nori, acesta este un crin, acesta este un trandafir, ci: Tot ceea ce vezi este natură! Dacă, aşadar, îl porţi pe om de la un proces la alt proces, de la o fiinţă la altă fiinţă şi îi spui: Tot ceea ce vezi este natură! – cu asta nu ai afirmat nimic. Trebuie să intri în detalii. Trebuie să te raportezi la ceva concret. Omului din ziua de azi i se iartă dacă vorbeste despre un spirit aflat în toate. Cercetătorul spiritual nu se poate declara însă mulţurnit cu aşa ceva. El păşeşte într-o lume alcătuită din entităţi spirituale, din fapte spirituale diferenţiate, la fel de concret-diferenţiate precum şi lumea din afară, ce este alcătuită din nori, munţi, văi, din copaci, flori şi aşa mai departe. Dacă spui însă că nu numai procesele din natură sunt diferenţiate în regn vegetal, animal şi mineral, ci că atunci când intri în lumea spirituală poţi şi acolo să vorbeşti de detalii şi fapte concrete, asta nu ţi se iartă. Cercetătorul spiritual nu poate să nu atenţioneze însă că atunci când intră astfel în lumea spirituală el pătrunde într-o lume de entităţi şi procese spirituale reale, concrete.

Al doilea lucru care este necesar apoi este o intensificare, o ridicare pe o treaptă superioară a spiritului de devoţiune, a acelei devoţiuni pe care omul o resimte în viaţa obişnuită sau, tot în viaţa obişnuită, dar pe un plan superior, în evlavia religioasă. Şi la fel trebuie dezvoltată acea facultate de a rămâne în curentul evenimentelor lumii într-o

stare de deplină dăruire de sine precum în starea de somn. În somn omul uită orice pornire din viaţa sa proprie şi, tot aşa, în contemplaţie sau meditaţie omul trebuie să uite orice pornire ce vine din viaţa sa proprie. Acesta este al doilea exerciţiu, care trebuie alternat cu primul exerciţiu. Cel ce exersează trebuie să uite complet de propriul său trup, nu numai sub raportul gândirii, ci şi astfel încât să fie în stare să despartă orice mişcare sufletească şi orice impuls de voinţă de trupesc, aşa cum în somn reuşeşte să se desprindă de orice mobilitate a trupului. Această stare trebuie să se producă însă în mod conştient. Pe măsură ce omul adaugă la primul exerciţiu această dăruire de sine, el ajunge până acolo încât, cu simţurile spirituale treze, să se instaleze în lumea spirituală, aşa cum, prin simţurile exterioare, se adaptează la lumea senzorialităţii ce ne înconjoară. O nouă lume se deschide atunci pentru om, lumea în care omul este prezent permanent cu spiritual-sufletescul său. Pentru observaţia interioară – aşa cum am mai spus – devine o realitate ceea ce astăzi însă este complet repudiat de prejudecăţile timpului nostru, dar care este rezultatul unei cercetări ştiinţifice riguroase, la fel de riguroasă precum teoria evoluţionistă din ultima vreme: omul face cunoştinţă cu miezul spiritual-sufletesc al fiinţei sale, ajunge să-l cunoască până acolo încât ştie: Înainte să fi coborât, prin concepţie şi naştere, în această viaţă, care m-a îmbrăcat cu un corp, eu existam spiritual-sufleteşte într-o sferă spirituală. Atunci când voi păşi prin poarta morţii, trupul meu va cădea, însă ceea ce am cunoscut acum ca miez fiinţial spiritual-sufletesc, care poate trăi în afara trupului, acest lucru va trece prin poarta morţii. După ce a trecut prin poarta morţii el aparţine unei lumi spirituale, intră într-o lume spirituală. Cu alte cuvinte, chiar în această viaţă, între naştere şi moarte, ajungi să cunoşti sufletul nemuritor. Ajungi să cunoşti acel lucru despre care ştii că nu depinde de trup. Ajungi să cunoşti lumea în care intră sufletul omenesc după moarte. Ajungi să cunoşti acest miez fiinţial spiritual-sufletesc al omului, însă de aşa manieră încât şi el poate, la rândul lui, să fie descris concret ştiinţific.

Dacă privim planta, modul în care se dezvoltă germenele, cum iau naştere frunzele şi florile, cum se formează fructul, din care provine din nou un germene, ne dăm seama că viaţa acestei plante culminează cu acest germene. Vedem căderea florilor şi a frunzelor, vedem că germenele rămâne, că el poartă în sine o plantă nouă. Devenim astfel conştienţi că în această plantă, pe care o avem în faţă, trăieşte germenele, germenele care va duce spre o nouă plantă. Privim deci viaţa dintre naştere şi moarte, observăm că în spiritual-sufletesc se dezvoltă ceva ce trece prin poarta morţii, ceva ce este însă şi germenele, sâmburele unei noi vieţi. Pe cât de cert se poate afirma că germenele plantei conţine în sine predispoziţia de a deveni o nouă plantă, în aceeaşi măsură se poate spune că acel ceva care, ca spiritual-sufletesc, rămâne ascuns în viaţa obişnuită ascunde în sine predispoziţia de a deveni un nou om. Iar prin această observaţie se ajunge, în deplină concordanţă cu modul naturalist-ştiinţific de gândire, la concepţia despre vieţile repetate. Ştim că în ansamblu viaţa omenească constă din viaţa dintre naştere şi moarte şi din viaţa ce se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere, din care omul trece apoi într-o nouă viaţă pământească. Singurul lucru ce se poate obiecta faţă de cele spuse mai sus este că şi germenele plantei poate să piară, dacă nu există condiţiile care să-l cheme, care să-l împingă să devină o nouă plantă. Această obiecţie pentru ştiinţa spiritului dispare, prin faptul evident că germenele plantei poate să şi moară, căci el depinde de lumea exterioară. În lumea spirituală însă, în care miezul fiinţial-sufletesc al omului se

maturizează pentru o nouă viaţă pământească, nu există nici un obstacol pentru ca ceea ce s-a dezvoltat în viaţa pământească ca sâmbure al sufletului să nu revină spre o nouă manifestare în viaţa pământească. Pot să prezint doar în câteva cuvinte felul în care cercetătorul spiritual, rămânând la modul de cercetare al ştiinţelor naturii, ajunge la concepţia vieţilor repetate.

Ştiinţa spiritului a fost învinuită, pentru că vorbeşte de vieţi repetate, că ar copia budismul. Ei bine, ştiinţa spiritului, cu adevărat, nu preia din budism ceea ce are de spus, ci ea stă în întregime pe solul ştiinţelor naturii moderne. Ea extinde însă aceste ştiinţe ale naturii moderne la viaţa spirituală. Şi nu are nici o vină dacă, fără a se inspira în vreun fel din budism, ajunge la concepţia despre vieţile repetate. Ea nu are nici o vină că budismul, în timpuri de demult, în urma unor străvechi tradiţii, vorbea de vieţi pământeşti repetate.

În acest context aş vrea să amintesc că *Lessing* a ajuns să vorbească despre vieţi pământeşti repetate pe baza gândirii sale mature şi experimentate. Lessing a scris tratatul său despre educaţia neamului omenesc, în care, după o viaţă de muncă intensă, susţine această teorie despre vieţi pământeşti repetate. El spune aproximativ următoarele: Această teorie ar putea fi respinsă pentru motivul că ea a apărut în primii zori ai omenirii, atunci când prejudecăţile şcolilor nu apucaseră să o întunece. După cum Lessing nu s-a lăsat înşelat de faptul că această învăţătură despre vieţile pământeşti repetate a apărut în zorii civilizaţiei omenirii şi că mai târziu ea a fost dată de-o parte datorită prejudecăţilor, tot aşa ştiinţa spiritului nu are de ce să dea înapoi în faţa acestei învăţături numai pentru că ea apare şi în budism. Nu există absolut nici un motiv de a învinovăţi ştiinţa spiritului că ar copia budismul. Ştiinţa spiritului se declară de partea teoriei vieţilor pământeşti repetate pornind de la propriile sale surse şi prin această ştiinţă a spiritului omul este avizat că se află în legătură cu întreaga viaţă a omenirii care a existat pe acest Pământ. Căci aceste suflete care trăiesc în noi au mai fost deja de multe ori şi vor mai fi de multe ori aici. Ele privesc în urmă epocile străvechi de cultură, de exemplu epoca în care oamenii au putut să vadă cu proprii ochi piramidele. Ştim, sufletele noastre au trăit deja pe timpul acela şi vor apărea din nou în viitor; ele participă la toate epocile omenirii.

Astăzi este încă de înţeles ca prejudecăţile oamenilor să se îndrepte împotriva unei astfel de teorii. Există de asemenea oameni ce tălmăcesc totul cum le convine lor. Faptul că Lessing a fost un mare om este un lucru cunoscut. Că la apogeul vieţii sale el a devenit partizanul teoriei vieţilor pământeşti repetate este un lucru incomod pentru mulţi oameni, drept pentru care ei spun: Ei da, şi Lessing s-a prostit la bătrâneţe! Oamenilor le este mai comod să creadă aşa ceva decât să gândească: Omul se află în legătură cu întreaga cultură pământească.

Şi în ce sens vrea ştiinţa spiritului să aducă înaintea întregii culturi a umanităţii toate acele lucruri despre care tocmai s-a vorbit? Nu în alt sens decât au făcut-o ştiinţele naturii moderne cu cunoştinţele lor. Dar în prezent, când această ştiinţă a spiritului iese în faţa culturii omenirii în felul arătat, ea este expusă aceloraşi prejudecăţi cărora le erau expuse acele lucruri pe care le prezenta mai demult concepţia naturalist-ştiinţifică modernă. Să ne amintim numai de Copernic, Galilei şi Giordano Bruno. Cum era pe vremea când Copernic a avansat ideea că Pământul nu este fix, că el se roteşte în jurul Soarelui; că în

realitate, faţă de Pământ, Soarele este fix? Ce credeau cei de atunci? Ei credeau că prin astfel de progrese ale cunoaşterii ar fi ameninţată smerenia religioasă a oamenilor. Anumite culte bisericeşti au avut nevoie de sute de ani, până în secolul al XIX-lea, să scoată de la index teoria lui Copernic şi s-o promoveze în cadrul concepţiei lor despre lume. Progresul spiritual s-a confruntat în toate epocile cu vechile prejudecăţi. Noua ştiinţă a spiritului nu vrea să intre în cultura umanităţii în alt fel decât a făcut-o odinioară cunoaşterea naturalist-ştiinţifică. Ştiinţa spiritului vrea să accentueze – aşa cum au făcut-o odinioară Copernic, Galilei, Giordano Bruno când au arătat că o nouă cunoaştere, cea relativ la natură, devenise necesară şi omenirea era matură să o primească – că se poate şti ceva despre spirit şi că omenirea este matură să-şi însuşească această ştiinţă. Şi aşa cum atunci a fost acuzat chiar un om al bisericii, Nicolaus Copernic, de a nu fi creştin, la fel de uşor este acuzată acum, în anumite puncte, ştiinţa spiritului de a nu fi creştină. Când aud o astfel de acuzaţie nu pot să nu-mi amintesc de fiecare dată de un preot care, atunci când a preluat funcţia de rector universitar, a ţinut o conferinţă despre Galilei şi a spus: Pe vremea când ei s-au opus lui Copernic, printre oameni domneau tot felul de prejudecăţi religioase. Cine are cu adevărat o religiozitate în sine ştie că splendoarea şi lumina dumnezeirii nu este diminuată prin aceea că pătrunzi prin cunoaştere în tainele Universului; ştie că imaginea despre Dumnezeu a oamenilor chiar a avut de câştigat prin faptul că omul şi-a extins cunoaşterea dincolo de aparenţa senzorială, calculând traiectoriile stelare şi particularităţile aştrilor. – Faptul că religia nu are decât de câştigat atunci când se adânceşte în mod ştiinţific în ceva, poate fi înţeles de sufletul cu adevărat religios. Iar ştiinţa spiritului nu vrea să fie ceva ce are de-a face cu o nouă fundamentare religioasă. Ea nu vrea să întemeieze o sectă nouă. Ea nu vrea să dea la iveală profeţi şi fondatori religioşi. Vremea întemeierii de religii, vremea profeţilor a trecut. Omenirea s-a maturizat, iar oamenii care vor vrea să apară în viitor în faţa omenirii cu natura lor profetică vor avea un alt destin decât al vechilor profeţi. Vechii profeţi, pe drept cuvânt, au fost veneraţi ca oameni deosebiţi, conform particularităţilor vremii lor. Profeţii prezentului, ce s-au vrut a fi în sensul celor de demult, îşi vor afla soarta: vor fi ridiculizaţi! Ştiinţa spiritului nu are nevoie de profeţi, căci, prin întreaga sa natură, se bazează pe faptul că ceea ce are ea de spus aparţine profunzimilor sufletului omenesc, acelor profunzimi în care sufletul omenesc nu poate face întotdeauna lumină. Iar ceea ce spune cercetătorul spiritual este ceva ce el a cercetat ca un simplu cercetător. Cercetătorul spiritual vrea să atragă atenţia asupra a ceea ce este necesar. El spune: Am găsit asta; dacă şi tu cauţi, vei găsi singur! Ne apropiem din ce în ce mai repede de vremea în care cercetătorul spiritual va fi considerat un simplu cercetător, aşa cum sunt consideraţi chimistul sau biologul în domeniile lor; doar că cercetătorul spiritual cercetează un domeniu ce este foarte apropiat oricărui suflet omenesc.

Astăzi am putut doar schiţa, desigur, ceea ce rezultă dintr-o cercetare în acest domeniu. Dacă însă veţi aprofunda aceste lucruri, veţi vedea că asta înseamnă cercetarea întrebărilor celor mai importante ale sufletului omenesc: întrebările despre omenire şi despre destin, ambele întrebări ce-i pot emoţiona profund pe oameni, în fiecare ceas şi în fiecare zi; întrebări care îl întăresc pe om pentru muncă. Şi pentru că obiectele cercetării spirituale au de-a face cu profunzimile sufletului omenesc, ea îi cuprinde pe oameni, se uneşte cu interiorul cel mai profund al omului şi prin aceasta adânceşte simţirea sa religioasă, îl face mai religios decât ar fi fost altfel.

Ştiinţa spiritului nu vrea să înlocuiască creştinismul, însă un instrument pentru înţelegerea creştinismului, aşa ceva vrea să fie. Şi tocmai prin aceasta, prin ştiinţa spiritului, ne devine clar că acea fiinţă pe care noi o numim Christos trebuie să fie pusă în centrul întregii existenţe pământeşti, că ceea ce noi numim confesiunea creştină este ultima dintre religii, este religia care pentru viitorul pământului este religie veşnică. Ştiinţa spiritului ne arată chiar acest lucru, că religiile precreşine au ieşit din unilateralitatea lor şi au concrescut în religia creştinismului. Ştiinţa spiritului nu vrea să pună altceva în locul creştinismului, ci vrea doar să ne ajute să putem înţelege mai profund, mai adânc creştinismul.

Putem spune că atunci când Copernic, în cămăruţa lui liniştită, a elaborat un nou sistem astronomic al Cosmosului el a vrut să schimbe natura? A afirma aşa ceva ar fi absurd. Natura a rămas ceea ce a fost; însă oamenii au învăţat să înţeleagă cum să gândească, într-un fel adecvat noii culturi, despre natură. Mi-am permis să-mi intitulez cartea pe care am scris-o cu mulţi ani în urmă despre creştinism ***Creştinismul ca fapt mistic***. Cineva care este obişnuit să mai şi reflecteze asupra lucrurilor pe care le transmite mai departe lumii nu alege un astfel de titlu fără o adâncă chibzuinţă. De ce am ales acest titlu? Ei bine, pentru a arăta că creştinismul nu este o simplă teorie, ce poate fi înţeleasă într-un fel sau altul, ci că el a venit în lume ca un fapt real, ce nu poate fi înţeles decât în mod spiritual. Pe cât este de adevărat că natura nu a devenit altceva prin Copernic, tot atât de adevărat este că realitatea creştinismului nu devine o alta dacă ştiinţa spiritului devine instrumentul pentru a înţelege într-un sens deplin această realitate a creştinismului, pentru a înţelege mai bine decât a fost posibil acest lucru în vremurile apuse.

Permiteţi-mi să evidenţiez doar un punct din cercetarea spiritual-ştiinţifică a creştinismului. Deja am depăşit timpul ce mi-a fost rezervat, însă vă rog să-mi daţi voie să mai fac referire la acest singur punct din cercetarea spirituală asupra creştinismului.

Dacă urmărim culturile precreştine cu ochiul cercetătorului spiritual, vom găsi că acestea aveau pretutindeni în sânul lor ceea ce se cheamă Misterii, locaşuri despre care se poate spune că erau simultan locaşuri religioase, locaşuri de artă şi locaşuri de ştiinţă. În timp ce cultura exterioară era astfel configurată încât, în acele timpuri de demult, omul nu ajungea niciodată să pătrundă cu ajutorul metodelor spiritual-ştiinţifice în lumea spirituală, aşa cum am descris, oameni individuali puteau fi primiţi în Misterii. Acolo ei erau discipoli, numiţi şi candidaţi la iniţiere. Ei erau învăţaţi să realizeze ceea ce s-a descris astăzi, şi anume să iasă din corpul lor fizic. Ei erau aduşi, prin arta Misteriilor, să zicem aşa, să dezvolte o viaţă sufletească liberă de trupesc. Şi ce obţineau ei prin această viaţă sufletească liberă de trupesc? Obţineau posibilitatea de a vieţui lumea spirituală şi de a vieţui acest punct central al istoriei pământeşti a omenirii, evenimentul christic. În ştiinţa exterioară se acordă mult prea puţină importanţă la ce au devenit acei discipoli ai Misteriilor, însă se pot menţiona multe lucruri care să ilustreze aceasta. Aş aminti un simptom, unul singur, un cuvânt al unui Părinte al Bisericii, *sfântul Augustin*. El spunea: Creştinii nu există numai de la venirea lui Christos pe Pământ, ei au existat şi înainte! Dacă spui astăzi aşa ceva eşti acuzat de erezie; un Părinte creştin al Bisericii şi-a permis însă să spună că au existat creştini şi înainte de Christos, înainte de apariţia lui pe Pământ; şi asta este chiar concepţia lui Augustin însuşi. De ce rostea acest învăţător

creştin astfel de cuvinte? Pentru a conştientiza într-o oarecare măsură motivul, să citim, de exemplu, ce spunea *Platon* privitor la importanţa Misteriilor pentru întreaga fiinţă şi viaţă a omenirii. Platon ne-a lăsat scris nişte cuvinte care ni se pot părea dure: Sufletele oamenilor trăiesc ca în noroi, ca în mocirlă, atâta timp cât aceştia nu sunt iniţiaţi în Misteriile sfinte. El spunea acest lucru deoarece era convins că sufletul omenesc, conform fiinţei sale, este de natură spiritual-sufletească, însă doar acela care a reuşit să scoată sufletul său din trupul fizic, prin intermediul Misteriilor, vede lumea spirituală. Omul care nu a pătruns în Misterii i se pare lui Platon că este sustras adevăratei sale fiinţe. Iar esenţial este că singura cale, în timpurile de demult, pentru a trece din fizic-senzorial în spiritual a fost calea ce trecea prin Misterii.

Astăzi însă lucrurile nu mai stau aşa. Există o deosebire esenţială în ce priveşte raportul sufletului omenesc cu lumea spirituală în comparaţie cu epocile precreştine. Ceea ce v-am relatat astăzi, şi care poate fi realizat de orice suflet cu el însuşi pentru a intra în lumea spirituală, este posibil pe Pământ abia de la întemeierea creştinismului. Abia de atunci a devenit posibil ca orice suflet care aplică cele expuse de mine astăzi şi în cărţile pe care le-am pomenit, să se ridice prin autoeducaţie în lumea spirituală. Înainte de întemeierea creştinismului era nevoie de Misterii, era nevoie de autoritatea unui învăţător care să te îndrume. În timpurile vechi nu a existat o autoiniţiere. Şi dacă ştiinţa spiritului este întrebată: De unde provine această răsturnare?, ea va răspunde, pe baza propriilor cercetări: Această răsturnare a devenit posibilă prin Misteriul de pe Golgota. Prin întemeierea creştinismului în omenire a intervenit un fapt care nu poate fi cercetat decât în spirit. Un fapt, Christos însuşi, care mai înainte nu putea fi găsit în spiritual decât prin intermediul Misteriilor, atunci când omul îşi părăsea trupul, poate, după întemeierea creştinismului, să fie găsit de orice om prin efort propriu. Elementul coborât în sufletele omeneşti de către Misterii se află, de la Misteriul de pe Golgota, în fiecare suflet omenesc, a devenit un bun al fiecărui om. De unde provine aceasta? Aceia despre care se ştia că trecuseră prin Misterii, cum este cazul lui Heraclit şi Platon, au fost numiţi Părinţii recunoscuţi ai Bisericii „creştini“, întrucât ei au văzut lumea spirituală prin intermediul Misteriilor.

Ştiinţa spiritului ne arată că în timp ce Iisus trăia în felul pe care îl cunoaşteţi din Evanghelii, în viaţa sa a intervenit un moment – este vorba de Botezul în Iordan – în care a cunoscut o transformare, în care în El a intervenit ceva ce nu existase mai înainte, ceva ce a trăit apoi în El vreme de trei ani. Iar ceea ce a coborât atunci în El trece prin Misteriul de pe Golgota. Nu este momentul acum să vă descriu detaliile Misteriului de pe Golgota, însă ştiinţa spiritului confirmă, din punctul ei de vedere, dintr-un punct de vedere pe deplin ştiinţific, cele scrise în Evanghelii. Prin ceea ce se întâmplă pe Golgota, ceva ce înainte putea fi atins doar în înălţimile spirituale se uneşte cu omenirea pământească însăşi şi trăieşte de atunci în toate sufletele omeneşti, întrucât pe Golgota Christos a trecut prin moarte. Este forţa prin care orice suflet omenesc poate găsi calea ce duce în lumea spirituală. Prin Misteriul de pe Golgota neamul omenesc de pe Pământ a devenit altceva, raportat la sufletul său. Christos este, aşa cum o spune El însuşi, „de sus“, însă El a intrat în lumea pământească a oamenilor.

Ştiinţei spiritului i se reproşează că ea spune că Iisus n-ar fi fost mereu Christos, ci că viaţa Acestuia pe Pământ ar fi început abia în al treizecilea an al lui Iisus. Ştiinţa spiritului s-a lovit de tot felul de superficialităţi, provenite din prejudecata omenească; dacă se admite un fapt, imediat ţi se opune o prejudecată. Şi aşa se întâmplă aproape cu tot ce spun adversarii legat de poziţia ştiinţei spiritului faţă de creştinism.

După ei nu trebuie să credem că omul începe să-şi amintească aproximativ abia din al treilea an de viaţă. Spunem însă oare prin aceasta că ceea ce trăieşte în om mai târziu nu era deja mai înainte în el? Dacă vorbim despre coborârea lui Christos în Iisus, tăgăduim prin aceasta că Christos a fost unit cu Iisus chiar de la naştere? Tăgăduim acest lucru tot atât de puţin pe cât tăgăduim că sufletul se află în copil înainte ca acest suflet să învie, să zicem aşa, în al treilea an de viaţă. Trebuie doar să înţelegi ce spune ştiinţa spiritului, şi atunci nu îi vei mai fi adversar.

În continuare, ştiinţei spiritului i se reproşează că face din Christos o fiinţă cosmică. Ea nu face altceva decât să extindă privirea omului dincolo de chestiunile fizic-pământeşti, afară, în Cosmos, pentru a cuprinde Cosmosul şi în mod spiritual cu cunoaşterea sa, aşa cum Copernic a cuprins cu cunoaşterea sa lumea exterioară. Nevoia ştiinţei spiritului de a include în această cunoaştere a sa lucrul care îi este cel mai sfânt nu face decât să răspundă unui sentiment religios şi totodată unui sentiment profund ştiinţific. Înainte de Copernic oamenii judecau mişcările din spaţiul cosmic după ceea ce vedeau; ei au învăţat acum să judece independent de lumea senzorială. Este condamnabil dacă ştiinţa spiritului face acelaşi lucru în raport cu chestiunile spirituale ale omenirii? Oamenii au judecat problemele creştinismului, viaţa lui Christos-Iisus într-un anumit mod, aşa cum puteau ei judeca până acum. Ştiinţa spiritului vrea să extindă privirea în depărtările cosmic-spirituale. Faţă de cele ştiute până acum despre Christos, ea vine să adauge ceea ce are de spus în această privinţă ştiinţa spiritului. Ştiinţa spiritului recunoaşte în Christos o fiinţă care este veşnică, o fiinţă care a coborât doar o singură dată într-un trup omenesc, care se deosebeşte de ceilalţi oameni prin aceea că nu parcurge vieţi pământeşti repetate. Christos a coborât doar o dată într-un trup omenesc şi de atunci este unit cu sufletul oamenilor.

Cei care combat ştiinţa spiritului din punctul de vedere al creştinismului comit o ciudată eroare. Căutaţi în ştiinţa spiritului dacă ea, măcar o dată, combate ceea ce găseşte în cadrul creştinismului! La tot ceea ce creştinismul spune Da, ea spune Da. Mai spune însă ceva în plus. A interzice acest ceva nu înseamnă că eşti consecvent în creştinismul tău, ci că persişti într-o viziune limitată asupra creştinismului; înseamnă să operezi aşa cum au operat cei ce vorbeau despre Copernic, Galilei, Giordano Bruno în felul pe care l-am amintit. Eroarea de logică ce se comite aici este uşor de depistat. Cei care vin şi spun: Pentru că voi vorbiţi de un Christos cosmic, un Christos care trăieşte şi în depărtările cosmice, sunteţi gnostici, ei comit aproximativ aceeaşi eroare cu acela care spune: Da, omul care mi-a dat acum bani îmi era dator 30 de coroane. El mi-a dat însă 40 de coroane, fiindcă îmi împrumută pe deasupra 10 coroane. Dacă vin acum şi afirm: Omul nu mi-a plătit datoria, el mi-a dat 40 de coroane, nu cele 30 de coroane, atunci nu comit o eroare nebunească?! Când oamenii vin însă şi spun reprezentanţilor ştiinţei spiritului: Voi nu ne comunicaţi doar ceea ce spunem noi despre Christos, ci şi altceva pe deasupra – nu remarcăm enorma greşeală pe care o fac, fiindcă ei vorbesc împinşi de pasiune şi nu în

mod cu adevărat obiectiv. Din partea mea se poate polemiza împotriva afirmaţiei că ceea ce dă ştiinţa spiritului referitor la creştinism poate să însemne sau poate să nu însemne ceva pentru oameni. Acest lucru depinde de ceea ce au nevoie oamenii. Poţi contesta desigur şi pe Copernic, Galilei, Giordano Bruno. Nu ai voie însă să spui că ştiinţa spiritului ar da mai puţin în ce priveşte creştinismul, sau că ştiinţa spiritului s-ar ridica împotriva creştinismului.

Şi mai trebuie spus ceva, atunci când vorbim despre relaţia ştiinţei spiritului cu creştinismul: omenirea se schimbă o dată cu trecerea oamenilor de la o epocă la alta. Sufletele noastre omeneşti au parcurs vieţi pământeşti în epoci în care Christos nu era încă unit cu Pământul şi vor parcurge alte vieţi pământeşti în epoci în care Christos este unit cu Pământul. Christos trăieşte de acum încolo în înseşi sufletele omeneşti. Şi în afară de asta, dacă sufletul omenesc se adânceşte din ce în ce mai mult, dacă trece prin tot mai multe vieţi pământeşti repetate, el devine din ce în ce mai independent, din ce în ce mai liber interior. Aşa se explică faptul că pentru a înţelege vechile adevăruri el are nevoie de instrumente mereu noi, că el trebuie să avanseze, din această libertate interioară, să meargă înainte. Astfel, trebuie spus: Creştinismul este recunoscut într-o asemenea profunzime tocmai prin ştiinţa spiritului. Adevărul şi importanţa sa sunt recunoscute într-o asemenea măsură încât ştiinţa spiritului poate să fie liniştită dacă propovăduieşte într-o formă nouă aceste vechi adevăruri, adevărurile creştine. Cei care vor să rămână doar cu prejudecăţile lor pot să creadă că ştiinţa spiritului ar face un rău creştinismului. Cine pătrunde în cultura prezentului va înţelege că tocmai acei oameni care nu mai pot fi creştini în vechiul mod sunt pătrunşi din nou de adevărul creştinismului prin ştiinţa spiritului. Căci ceea ce are de spus despre creştinism ştiinţa spiritului poate spune fiecărui suflet în parte, fiindcă fiecare suflet îl poate găsi în el însuşi pe Christosul de care vorbeşte ea. Ea poate spune însă şi că îl găseşte pe Christos ca fiinţa ce a coborât într-adevăr cândva în sufletele omeneşti, în lumea pământească, prin realitatea Misteriului de pe Golgota. Credinţa nu are de ce să se teamă de ştiinţă, căci obiectele ştiinţei, dacă sunt ridicate până la spirit, nu se tem de lumina ştiinţei. Şi astfel ştiinţa spiritului va atrage spre creştinism acele suflete ce nu pot fi câştigate vorbindu-le precum fondatorii profetici ai religiilor, ci ca simpli oameni de ştiinţă, ce atrag atenţia asupra lucrurilor ce pot fi găsite în domeniul spiritual-ştiinţific şi care fac să răsune corzile din fiecare suflet.

Cercetător spiritual poate deveni, de fapt, orice om; căile pentru a ajunge acolo le puteţi afla în cărţile pe care le-am numit mai sus. Însă şi cel care nu este cercetător spiritual poate să fie pătruns de adevăr, dacă lasă să acţioneze în mod nepărtinitor acest adevăr asupra sa. Dacă nu face aceasta, înseamnă pur şi simplu că nu se poate elibera de prejudecăţi. În sufletul omului sunt sădite toate adevărurile. Probabil nu orice om are prilejul să înţeleagă ca cercetător spiritual adevărul spiritualului; însă aşa cum noi, cu gândirea, ieşim deja din domeniul senzorialului, tot aşa gândirea ne urmează atunci când cercetătorul spiritual vrea să atragă atenţia asupra a ceea ce el cercetează pe căi spirituale. Şi el nu vrea decât să atragă atenţia că există adevăruri ce pot germina în fiecare suflet, deoarece ele există în fiecare suflet.

Întrucât la sfârşit aş vrea să mai atrag atenţia asupra locului pe care ştiinţa spiritului îl are în viaţa culturală, aş mai adăuga următoarele: ştiinţa spiritului este într-adevăr de acord

cu felul de reprezentare şi de gândire al ştiinţelor naturii şi nu vrea să se înfăţişeze înaintea culturii prezentului altfel decât s-au prezentat în faţa prezentului lor canonicul Copernic, Galilei, Giordano Bruno. Să ni-l reprezentăm pe Giordano Bruno. Ce a făcut el de fapt? Oamenii scrutau Universul înainte ca el să vină şi să rostească adevărurile sale, atât de importante pentru dezvoltarea omenirii. Ei vorbeau de sferele astrale aşa cum credeau ei că le văd. Ei vorbeau despre sfera cerească albastră ce delimitează Universul. Copernic, Galilei, Giordano Bruno au avut curajul să străpungă aparenta senzorială şi să fundamenteze un nou mod de gândire. Ce spunea în fond Giordano Bruno auditorilor săi? El spunea: Uitaţi-vă la sfera albastră a cerului; firmamentul, voi înşivă îl faceţi prin limitarea cunoaşterii voastre. Ochii voştri sunt cei care văd doar până la acea distanţă şi cei ce creează această limită sunt ochii voştri! Giordano Bruno a lărgit privirea oamenilor dincolo de această limită. El credea că poate indica faptul că în depărtările spaţiului sunt implantate lumi stelare veşnice.

Ce trebuie să facă cercetătorul spiritual? Permiteţi-mi, cu toată modestia, să mă pronunţ în sensul evoluţiei spirituale mai noi. Cercetătorul trebuie să indice firmamentul temporal, el trebuie să indice limitele naşterii şi morţii din viaţa unui om, el trebuie să spună: Privirea exterioară, prin capacitatea limitată de înţelegere şi percepţie omenească, vede ca firmament temporal naşterea şi moartea. Însă, la fel ca Giordano Bruno, el trebuie să arate că acest firmament temporal nu există şi că motivul pentru care noi îl vedem este doar perspectiva limitată a viziunii omeneşti. După cum Giordano Bruno se referă la limitarea spaţiului, la faptul că în depărtările spaţiului sunt implantate lumi stelare infinite, la fel cercetătorul spiritual trebuie să arate că în spatele graniţelor, inexistente, ale naşterii şi morţii se află infinitatea temporală şi că în ea este sădită infinitatea sufletului omenesc, entitatea veşnică a omului, aşa cum trece ea de la o viaţă la altă viaţă. Ştiinţa spiritului stă în deplin acord cu cele întâmplate pentru ştiinţele naturii.

Şi încă o dată fie-mi permis să amintesc, şi în acest oraş, că ştiinţa spiritului nu vrea să fondeze vreo religie, că ea armonizează însă viaţa sufletească în mod mai religios, că ea conduce direct la entitatea centrului religios, la Christos. Permiteţi-mi să amintesc încă o dată că ştiinţa spiritului, cu toate că nu vrea să fondeze o nouă religie, sensibilizează în mod profund religios sufletul omenesc, că ea nu face din conţinutul său o nouă religie, însă provoacă o conştienţă religioasă profundă. Iar acela care se teme de ştiinţa spiritului ca şi când ea ar putea distruge conştienţa religioasă se aseamănă cu cineva care ar fi venit la Columb, atunci când a plecat spre America – permiteţi-mi să folosesc această comparaţie – şi i-ar fi spus: De ce să descoperi America? Aici, în bătrâna noastră Europă Soarele răsare aşa frumos; putem să ştim dacă şi în America Soarele va răsări, dacă el îi încălzeşte pe oameni şi luminează Pământul? Cel care a pătruns sensul existenţei fizice pământeşti trebuie să fi ştiut că Soarele luminează în toate ţările. Cine se teme însă aici pentru creştinismul său se aseamănă cu un om care se teme de descoperirea unei ţări noi, fiindcă el crede că s-ar putea ca acolo Soarele să nu strălucească. Cine îl poartă cu adevărat în sufletul său pe Soarele-Christos ştie că El va lumina în fiecare ţinut. Şi oricât de multe alte ţinuturi ar mai fi descoperite, fie acestea în domenii ale ştiinţelor naturii sau în domenii ale spiritului, America spiritului nu va fi niciodată descoperită dacă viaţa cu adevărat religioasă nu va înclina spre o dependenţă de centrul existenţei pământeşti, de Soarele-Christos, şi dacă acest Soare-Christos nu va străluci, luminând sufletele,

încălzind sufletele, înflăcărând sufletele. Numai cel cu o slabă simţire religioasă se poate teme că aceasta ar putea să se stingă sau ar putea slăbi în contact cu o nouă descoperire. Cine însă este puternic în sentimentul său veritabil pentru Christos nu va avea teamă în faţa cunoaşterii, nu se va teme că credinţa ar putea fi într-un fel periclitată prin cunoaştere.

Ştiinţa spiritului trăieşte în această încredere. Ştiinţa spiritului se adresează culturii prezentului cu această încredere, căci ea ştie că gândirea şi simţirea religioasă veritabile nu pot fi în nici un fel periclitate prin vreo cercetare anume, ci doar o religiozitate slabă are a se teme de ceva. Ea ştie că ne putem încrede în simţul adevărului. Şi pentru că cercetătorul spiritual, prin evenimentele cutremurătoare ale vieţii sale sufleteşti, prin ceea ce a trăit în mod obiectiv, ştie ce trăieşte în profunzimile sufletului omenesc şi pentru că el, prin cercetările sale, dobândeşte încredere în sufletul omenesc, pentru că vede că sufletul omenesc are cea mai intimă legătură de rudenie cu adevărul, crede, oricât ar putea vorbi semnele în prezent împotriva ştiinţei spiritului, crede totuşi în biruinţa de pe urmă a ştiinţei spiritului. Şi el aşteaptă să se întâmple acest lucru de la viaţa iubitoare de adevăr cât şi de la viaţa religioasă autentică a sufletului omenesc.